

insan yayınları: 150
irfan dizisi: 10

ISBN 975-574-085-6

insan yayınları
klodfarer cad. kültür apt. 27/5
divanyolu-istanbul
tel: 516 08 28 - fax: 518 08 78

tashih
mahmut özcan

iç düzen
birim

baskı-cilt
paşahan matbaası

kapak düzeni
murat çiftkaya

kapak baskı
matsan

istanbul
mayıs, 1995

Sohbetler

AZİZ MAHMUD HÜDÂYİ

Hazırlayan
SAFİ ARPAGUŞ

insan yayınları

AZİZ MAHMUD HÜDAYÎ

Celvetiye tarikatının kurucusu (Seferihisar 1543/1544 - İstanbul 1628). İlk öğrenimini babası Fazlullah Mahmud bin Mahmud'un yanında gördükten sonra Nazırzade'nin derslerine gitti. Nazırzade'nin Edirne'de Sultan Selim medresesine tayiniyle Edirne'ye ve bir süre sonra, yine hocası ile Şam'a ve Mısır'a gitti. Bursa'daki Ferhadiye medresesine müderris ve Camii Atik Mahkemesine de kadı olarak tayin edildi (1573). Birkaç yıl sonra Şeyh Üftade'nin tarikatına girdi (1576). Üftade'nin yanında geçirdiği riyazet devresinden sonra halifelikle Üsküdar'a gönderildi. Aziz Mahmud Hüdayî, zamanında çok tanınmış ve büyük saygı görmüş bir kimse idi. Devrin padişahı Ahmed I ve Valide Sultan onun tarikatına girmişlerdi. Tekke şiirinin önde gelen şairlerindendir. Aruz ve hece vezniyle yazdığı tasavvufî şiirlerinin bir çoğu bestelendi. *Divan*'ı dışında şiirleri, nesirleri, Arapça ve Türkçe 22 kadar eseri vardır: Başlıca eserleri: *Nefaisü'l-Mecalis* (Meclislerin Süsleri); *Necatü'l-Garik fi'l-Cem ve't-Tefrik*; *Tarikatname* (Toplanıp Dağılma Kuralına Göre Batmış Kimsenin Kurtuluşu); *Tezahir-i Hüdayî* (Hüdayî'nin Tezkireleri); *Keşfü'l-Kânû an Vechi's-Sema* (Mevlevîlerde Sema Şekli); *Vakiat*. Bazı eserleri Külliyyat adı altında basıldı (1870, 1922).

İçindekiler

Kısaltmalar	6
Önsöz	7
AZİZ MAHMUT HÜDÂYÎ	11
1. Doğumu ve Memleketi	12
2. Tahsili ve Memuriyeti	13
3. Tasavvufa Girişi ve İrşad Faaliyetleri	14
4. İstanbul'a Gelişi ve Yerleşmesi	14
5. Vaizlik Hizmetleri	15
6. Hac Yolculukları ve Vefatı	17
ESER HAKKINDA	19
Eserin Hitâbet ve İrşad Açısından Değerlendirilmesi	22
SOHBETLER	35-331
Bibliyografya	333

Kısaltmalar

A: Arapça	M., m.: Miladi
a.g.d.: Adı geçen dergi	md.: Madde
a.g.e.: Adı geçen eser	neşr.: Neşreden
a.g.m.: Adı geçen makale	no.: Nümara
a.g.md.: Adı geçen madde	r.a.; r.ah.: Radiyallahu anh,
Ans.: Ansiklopedi	an ha
Bas.: Baskı, Basımevi	s.: Sayfa
Bibl.: Bibliyografya	sa.: Sayı
bk.: Bakınız	s.a.v.: Sallallahu Aleyhi ve Sel-
c.: Cild	lem
çev.: Çeviren	T.: Türkçe
DİA: Diyanet İslâm	ts.: Tarihsiz
Ansiklopedisi	v.: Varak
F.: Farsça	v.b.: Ve benzeri
H., h.: Hicrî	v.s.: Vesaire
Haz., haz.: Hazırlayan	v.d.: Ve devamı
Hız.: Hazreti	Yay., yay.: Yayınları,
İA.: MEB İslâm Ansiklopedisi	yayınlayan
Ktb.: Kütüphane	yy.: Yüzyıl
k.s.: Kaddesallahu sırrahu	
k.v.: Kerremallahu vechehu	

Önsöz

İnsana bahşedilen meziyetlerden birisi de nutk'dur. Aklın mahsûlü olan düşünce, dili kendisine vâsıta edinerek dışarıya aksetmektedir. Dil, bu mümeyyiz vasfı ile insana diğer mahlûkâtın farklı bir mevki kazandırmaktadır. "İnsanların birbirleri ile olan ilişkilerinde konuşa konuşa mesafe katedecekleri" malum bir hakikattir. Kısaca, **hitâbet** kelimesi ile ifadesini bulan bu özellik muâşeret ve ictimâî hayatın da yegâne gereğidir. Beşerî hayatta lüzûmu tartışılmaz olan bu unsur gerektiği şekilde kullanıldığı zaman büyük bir güç ve tartışılmaz bir silahtır. Başta dinler olmak üzere, fikir ve ideolojilerin başarısı da onları tebliğ eden ve savunuların bunu gerektiği şekilde anlatabilmesinden geçer.

Dinî hitâbet ise, bir tür olup, başlangıçta tebliğ-i şeriat vasfının bir gereği olarak bizzat peygamberler tarafından kullanılmıştır. Doğuşu ve gelişmesi de bu yolla olmuş, insanların ilahî mesajlarla tanışmasını temin ve manevî hayatlarının teşekkülünde önemli rol oynamıştır. Bu görev peygamberlerden sonra onların ümmetlerine, onların içeri-

sinden de bu görevi layıkıyla yapabilecek, gerekli donanımına sahip kimselere geçmiştir. İrşad ve tebliğ farz-ı kifâye bir görev olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu görev teselsülen peygamberler aracılığı ile devam ederek, —özellikle Son Peygamber'den sonra— “peygamberlerin vârisleri”ne intikâl etmiştir. Bu mirasa sahip çıkanlar zaman zaman çeşitlilik arz etmekte olup, samîmiyetle bu vazifeyi ifâyâ gayret göstermişlerdir. Sözleri yaşayışlarıyla da desteklendiği için müteessir olan mutasavvıflar da bu vazifeyi layıkıyla yerine getirenlerdendirler. Kendilerini irşad, tebliğ ve dâvetle mükellef görerek, gereklerini yerine getirmeye âzamî gayret göstermişlerdir. Hal, tutum ve davranışlarıyla bizzat tebliğini yaptıkları şeyleri yaşayış olarak sunmuşlar, samîmiyetlerinin semeresini de muvaffak olarak görmüşlerdir. Mutasavvıflar arasından çıkan vâiz ve hatiplerin umûmiyetle başarılı olmaları, bir yönüyle de gönüle hitâb etmelerinden kaynaklanmış olsa gerektir.

Her devirde örneklerine rastlamak mümkün olan bu insanlardan birisi de XVI-XVII. yüzyıllarda Osmanlı toplumu içerisinde yerini alan Aziz Mahmud Hüdâyî'dir. Hüdâyî'nin vaazlarından oluşan *Nasâyih ve Mevâiz* adlı eseri çalışmamıza konu olarak seçmekteki hedefimiz, O'nun bu vazifeyi ifâdaki keyfiyetini ortaya koymak, günümüze ve geleceğe numûne sunmak gayretidir.

Çalışmalarım esnasında tecrübe ve rehberliği ile desteğini gördüğüm hocam Doç. Dr. Hasan Kâmil Yılmaz'a, kıymetli fikirlerinden istifade imkânı bulduğum hocalarım Prof. Dr. Mustafa Tahralı, Yrd.Doç. Dr. Selçuk Eraydın ve Doç. Dr. İrfan Gündüz'e, tavsiye ve teşviklerinden dâima faydalandığım Arş. Gör. Mahmut Erol Kılıç ve Dr. Sâlim

Öğüt'e, maddî-mânevî her konuda yardım ve desteklerini gördüğüm başta Arş. Gör. Ali Ulvi Mehmedoğlu olmak üzere bütün dönem ve mesâi arkadaşlarıma teşekkürü bir vazife addetmekteyim.

Çalışmak ve gayret bizlerden, muvaffakiyet Allah' tan-
dır.

Safi ARPAGUŞ
Bağlarbaşı, 1995

Giriş

Aziz Mahmud Hüdâyî

Seyyid Mahmud Efendi, XVI.asrın ikinci yarısıyla XVII. asrın başlarında yaşamış olup, tamamıyla ehl-i sünnet akidelerine dayanan Celvetiye Tarikatının kurucusudur. Eski kaynaklarda daima Üsküdârî Seyyid Mahmud Efendi diye anılan, şiirlerinde kullandığı “Hüdâyî” mahlasının kendisine şeyhi Üftâde tarafından verildiği rivayet edilen bu şeyhin, sonraki kaynaklarda, isminin başında “Aziz” kelimesi de yer alır ki, çevresi ve kendisinden bahseden müelliflerin O’na hürmeten vermiş oldukları bir sıfat olduğu belirtilmektedir.¹

“Hüdâyî” ismi ise, üstadın şiirlerinde kullandığı mahlasıdır. Bu ismi ona şeyhi Üftâde’nin (988/1580) verdiği belirtilmektedir. “Hüdâyî” kelimesi hidayet ve doğru yol mânâsına gelen “hüdâ” (هدى) kelimesinin sonuna “yâ-i nisbet” ilavesiyle “doğru yola mensup” mânâsına gelen bir isim olmaktadır.² Bursevî İsmail Hakkı; Hüdâyî hakkında “Şeyh Hüdâyî, Cüneyd-i Bağdâdî neslinden olmak üzere

kendi lisanlarından meşhûr ve mütevatirdir. Ve siyâdetleri dahî vardır.”³ diyerek onun seyyid olduğuna işaret etmektedir.

Seyyid Mahmud Efendi, yalnız tarikatına ait fikirleri yaymakla kalmamıştır; irşad kudreti yanında, hutbeleriyle ve tefsir, hadis dersleriyle, rüya tabirleri ve telkinleriyle, —ileri görüşlü oluşu, fikirlerinin ne kadar isabetli bulunduğu tecrübe edildiği için— keramet ve hakkındaki menkıbelerle geniş bir tabakayı ardından sürükleyen şöhrete sahiptir. En fakirinden vezirlere, padişahlara kadar, siyaset ve ilim adamlarını, şâirleri, mûsikî üstadlarını sine-sinde toplayan Hüdâyî Dergâhı, tekkesinden başka camii, türbeleri, kütüphânesiyle manevî bir hayat zenginliği taşımakta idi. Böyle bir kaynaktan kuvvet alan şeyhler, âlim ve şâirler, mûsikişinaslar, hatipler sayesinde şöhreti asırlar boyunca devam edegelmiştir.⁴ Menkıbeleri bugün bile halk arasında yaşayan, şeriatın zâhidlik yolunu tutup, tasavvufî fikirlerini bu sınırı aşmaksızın anlatan Hüdâyî’nin dînî eser ve risâleleri, şiirleri, mektupları, vaaz ve hutbeleri bizlere kadar gelebilmiştir. Seyyid Mahmud Efendi’nin bütün bu eserleri, manevî nüfuz ve şöhretiyle bir çok makale ve çalışmalara konu olagelmıştır. Bu kısa bilgilerden sonra hayatını biraz daha detaylı olarak ele almaya çalışalım.

1. Doğumu ve Memleketi

Aziz Mahmud Hüdâyî’nin doğum yeri ve doğum tarihi hakkında çeşitli rivayet farklılıkları olmasına rağmen, doğum yerinin Koçhisar ve doğum tarihinin H.948 (M.1543) olduğu fikri ağır basmaktadır.⁵ Hüdâyî, bugünkü Ankara’ya bağlı Şereflikoçhisar’da doğmuş fakat, ye-

tişip büyüdüğü yerin Sivrihisar olduğu, kendisinin de *Vâkıat*’ında sık sık buradan bahsettiği anlatılmaktadır. Babası Fazlullah bin Mahmud’dur.

2. Tahsili ve Memuriyeti

Hüdâyî, ilim ve irfan tahsili için İstanbul’a gelir ve Ayasofya medresesine girer. Bu tahsil yıllarında bir yandan Nâzırzâde Ramazan Efendi (984/1576)’nin talebesi olurken, diğer yandan da Halvetî meşâyihından Nureddinzâde Muslihiddin Efendi’nin sohbetlerine devam etmekte idi.

Hüdâyî, medrese tahsilini ikmâl ettikten sonra derslerine devam ettiği Nâzırzâde’ye müîd oldu ve uzun yıllar hocasının yanından ayrılmadı. Nâzırzâde, Edirne’deki Seli-miye medresesine müderris olduğunda Hüdâyî’yi de müîdi sıfatıyla beraberinde Edirne’ye götürdü (978/1571).⁶ Bu tarihte mülâzemeti nâil olan Hüdâyî, Mısır ve Şam kadılıklarında da hocası Nâzırzâdeye nâiblik yapmıştır. 981/1573’de hocası Nâzırzâde ile birlikte yine “nâib” sıfatıyla Bursa’ya ta’yin edildi. Hocası Bursa Mevleviyetine getirilirken, kendisi de Ferhâdiye medresesine müderris ve “Mahkeme-i Suğrâ” olarak bilinen “Câmi-i Atik” mahkemesine nâib oldu. Bu hizmetleri karşılığında günlük otuz akçe maaş alıyordu. Medrese tahsilinden sonra nâiblik ve müderrislik pâyelerini kazanan Hüdâyî, Bursa’da bir yandan halka “Hukûk-i İslâmiyye” çerçevesinde adâlet dağıtırken, diğer yandan da medresede genç dimağlara ilim öğretiyordu. Diğer taraftan ise gönlünde tasavvufa olan iştihâkı neticesinde Bursa’nın büyük mürşidi Hz. Üftâ-de’nin Kaygan Camiindeki vaazlarına devam ediyordu.⁷

3. Tasavvufa Girişi ve İrşad Faaliyetleri

Nâiblik ve müderrislik hizmetlerine devam eden Hüdâyî, İstanbul'da talebeliği yıllarında ve Mısır'da bulunduğu dönemlerde tarıkata girmiş, daha sonra da tarikat muhitinden bir evlilik yaparak tarikat erbabına bir yakınlığı da olmuştu. Gençlik yıllarını bu muhit içinde geçiren Hüdâyî, Bursa'ya yerleştiğinin üçüncü yılında hocası Nâzırzâde'nin vefatı (984/1576) üzerine bazı mânevî işaretlerle daha önce vaazlarına devam ettiği Üftâde Hazretlerine intisab etti ve nâiblik ve müderrisliği bıraktı.

Riyazât ve mücahedesini üç sene gibi kısa bir sürede tamamlayan Hüdâyî, Hilâfet alacak bir seviyeye geldi. Şeyhi de onu akraba muhiti olan Sivrihisar'a göndererek Hilâfet ve İrşadla görevlendirdi. Burada altı ay gibi bir süre irşad faaliyetlerinde bulunan Hüdâyî, bu süre sonunda tekrar Bursa'ya Şeyhini ziyarete geldi. Fakat bir süre sonra Üftâde hazretleri vefat edince (988/1580) onu Bursa'ya çeken câzibe kaybolmuş, oda çoluk çocuğunun yanına tekrar Sivrihisar'a dönmüştü.⁸ Bundan sonra bir süre Rumeli'de ikametinden söz edilse de bunun süresi ve mahiyeti hakkında pek fazla bilgi verilmemektedir.

4. İstanbul'a Gelişi ve Yerleşmesi.

Bütün bunlardan sonra nihayet İstanbul'a gelir. İstanbul'a gelişinde her ne kadar bazı kaynaklar Çamlıca ve daha sonra Rumî Mehmet Paşa Camii yanına yerleştiğinden bahsetseler de, önce tahsil yıllarında kaldığı Küçükayasofya'ya yerleştiği anlaşılmaktadır. Bir müddet burada kaldıktan sonra Üsküdar'a geçtiği mektuplarındaki ifadelerinde görülmektedir. Bu dönemlerde Ferhat Paşa ile Tebriz

seferine katıldığı ve Tebriz'e kadar gittiğinden de bahsedilmektedir.⁹

5. Vaizlik Hizmetleri

Aziz Mahmud Hüdâyî, İstanbul'da Küçükayasofya'daki ikameti esnasında ilim ve devlet adamlarına kadar uzanan geniş bir muhit edinmiş, pâdişaha karşı da samimi bir yakınlık te'min etmişti.

Hüdâyî, Küçükayasofya'dan sonra Üsküdar'da ikamete karar verir. Üsküdar'da Rumî Mehmet Paşa Camii civarında yerleşir. Bu ikametle aynı yılda âsitânesinin inşasının başladığına bakılacak olursa, Üsküdar'a yerleşmesinde bu maksadı aramak isabetli bir düşünce olsa gerektir. İnşaatın başlaması ile, Üsküdar'a yerleşmesi aynı yıla, 998/1589'a rastlamaktadır. 1003 / 1594 yılında da âsitânenin tamamlandığını görmekteyiz. Hüdâyî Hânkah'ının inşasından önce padişah tarafından Ali Paşa Zâviyesine şeyh olma teklifi almış, fakat o buna pek rağbet etmemişti. Kendi dergâhını inşa edince bu fikre neden sıcak bakmadığını anlamak daha da kolaylaşmaktadır.¹⁰

Hüdâyî, İstanbul'da bulunduğu bu devrede ilim ve siyaset çevrelerinde haklı bir çevre edinmiş, fakat o gerçek vazifesinin vaaz ve irşad olduğunun bilinci içinde bu hizmete devam etmek istemiştir. Çünkü şeyhi ona, "Sana vâizliği minindillah verdik. Vâiz, Hz. Peygamberin esmâsındandır." demiştir. Şeyhinin kerâmeti hâsıl olmuş ve Hüdâyî, Muîd Dede'nin vefatı üzerine Fatih Camii vaizliğine ta'yin edilmiştir. 1002 / 1594. Bazı kaynaklar onun bu göreve Rumeli kazaskeri Sunullah Efendi'nin delaletiyle olduğunu kaydediyorsa da, bizzat kendi ifadelerinden onun

bu göreve pâdişah tarafından lâıyk görüldüğü anlaşılmaktadır. Bu camideki vaizlik, müfessirlik ve muhad-dislik hizmetleri mukabilinde kendilerine vakıftan günlük yüz akçe maaş takdir edilmiştir.¹¹

Hüdâyî, hankâhının inşâasından sonra da 1003 /1595 Fatih Camiindeki vazifesine dört yıl kadar devam etti. Fakat 1007 /1599 yılında mescidine bir minber ilave etmek suretiyle vazifesini buraya nakletti. Böylece Fatih Camiindeki görevi, gerek yolunun uzaklığı ve gerekse diğer vazifelerinin yoğunluğu sebebiyle sona ermiş oluyordu. Bunun yerine Üsküdar Mihrimah Sultan Camiinde sadece perşembe günleri vaaz görevine başlamıştır.¹²

Hüdâyî bundan sonra görev ve hizmetlerini tamamen Üsküdar'daki dergahı çevresinde toplamış oluyordu. Bu düzen onun irşad faaliyetlerini daha da kolaylaştırıyor, aynı zamanda bir kesâfet de kazandırıyor. Zaviyesi önünde ilm-i fıkıh anlatırken, tekkesinde de çevresine tasavvufun incelikleri ve güzellikleri hususunda doyumsuz ziyafetler sunuyordu. Bir yandan da yazmış olduğu tasavvufî eserlerle ilim dünyasına hizmete de devam ediyordu.¹³

Onun dergâhı toplumun her kesiminden insanlarla dolup taşıyordu. Özellikle devrin pâdişahları ile olan diyalogu câlib-i dikkattir.

Hüdâyî, Sultan Ahmed Camiinin inşâası tamamlandıktan sonra (1026 /1617) bu camide de her ayın ilk pazarı günü vaaz etmeyi kabul etmiştir.¹⁴

Bütün bunlar da göstermektedir ki Hüdâyî, Üsküdar'daki tekke ve camiinde, İstanbulun Fatih, Sultan Ahmed ve Mihrimah Sultan gibi en büyük camilerinde vaazlar, dinî öğütler, Hadis ve Tefsir dersleri vererek yaşamış, insanları

manevî olgunluğa eriştiren yolların öncüsü olmuş, vâiz ve müridlik vazifelerini hakkıyla yerine getirmiştir.

6. Hac Yolculukları ve Vefatı

Mevcut kaynaklar Hüdâyî'nin üç defa haccettiğini belirtmektedirler. Bunların tarihleri hakkında ihtilaf vardır. Bunlardan H.Kâmil Yılmaz'ın değerlendirmesi; birinci haccın tarihinin ma'lum olduğunu ve ikinci haccın ise, 1027 /1618 de Ayşe Sultan'la olamayacağını, çünkü Ayşe Sultanın bu tarihten önce vefat etmiş olduğunu belirtir. (1003 /1595).Üçüncü haccın ise, müridlerinden bir zât ile (1029/1620) de gerçekleştiğini kaydeder.¹⁵

Hz. Hüdâyî çok hareketli ve verimli bir hayat sürdükten sonra, doksan yaşları civarında (1038 /1628) vefat etmiştir.¹⁶

Buraya kadar Seyyid Aziz Mahmud Hüdâyî'nin bir bakıma her ölümlü insaninkine benzeyen çizgilerden meydana gelmiş hayatını kısaca aktarmaya çalıştık. Fakat dikkat edilirse bu doksan yıla yakın hayat çizgisinin bile, onun yalnız ölümünden sonra değil, hayatta iken de yaşadığı dünyasının ışıklarını aksettirdiği görülür. Vicdan, mura-kabe ve azaplarıyla dolu kadılık mesleğini bırakarak, Üftade gibi bir şeyhin fikirlerinin tesiriyle, yolunu bulmuş, insanları manevî olgunluğa eriştiren yolların öncüsü olmuş, mürid vazifesini görmüştü. Tekkesi civarındaki türbesinin ziyaretgah oluşu, ona karşı halkın bunca yıla rağmen hiç eksilmeyen teveccühü, hakettiği sevgi ve saygıyı ona sunma kadirşinaslığının bir göstergesi olarak telakki edilebilir.

DİPNOTLAR

1. Tansel, Fevziye Abdullah, "Seyyid Aziz Mahmud Hüdâyi", *A.Ü.I.F.Dergisi*, sa: XV. s. 1.
2. Yılmaz, H. Kâmil, *Aziz Mahmud Hüdâyi ve Celvetiye Tarikati*, s. 37.
3. Yılmaz, *a.g.e.* s. 38.
4. Tansel, *a.g.m.*, s. 1.
5. Yılmaz, *a.g.e.* s. 41,42.
6. Yılmaz, *a.g.e.* s. 43.
7. Yılmaz, *a.g.e.* s. 44, 45.
8. Yılmaz, *a.g.e.* s. 48, 49.
9. Yılmaz, *a.g.e.* s. 51.
10. Yılmaz, *a.g.e.* s. 52.
11. Tansel, *a.g.m.* s. 3.
12. Yılmaz, *a.g.e.* s. 53.
13. Hüdâyi'nin Tasavvufî birçok eseri yanında vaazlarını ve hutbelerini derceden eserleri de vardır. Bunlardan Arapça yazmış olduğu *el-Mecâlisü'l-Vâ'ziyye* en hacimlisidir. Eser, H. Selimağa Kütüphanesi'nde 276 numarada kayıtlı ve mevcuttur. Tek cilt olup, 496 varak ci-varındadır. Hüdâyi'nin vaaz ve nasihatlarını kendi el yazısı ile Arapça olarak yazdığı ve mevzulara âyet-i kerime, hadis-i şerif ve evliya menkıbeleriyle getirmiş olduğu izahlardan müteşekkil bir eserdir. Hutbeleri ise üç dört varaklık bir hacimdedir. H. Selimağa da Hüdâyi bölümünde 270/7 ve 593/2 numaralarda kayıtlıdır. Dergahında okuduğu hutbeleri içeren bu küçük hacimli eserin İstanbul'un diğer kütüphanelerinde ve Bursa kütüphanelerinde başka nüshaları olduğu bilinmektedir. *Nasâiyih ve Mevâiz* isimli vaazlarından oluşan eseri ise; "Sohbetler" ismiyle sizlere sunulan bu eserdir.
14. İ. A. "Celvetiye Maddesi" c.III, s. 67 vd.
15. Yılmaz, *a.g.e.* s. 70, 71. Ayrıca, Fevziye Abdullah Tansel adı geçen makalesinde farklı bir yaklaşım içerisindedir. Ona göre; Seyyid Mahmud Efendi, üç kere hacca gitmiştir. Bunlardan ilkinin tarihi tesbit edilememiş ise de, ikincisi (1027/1617-1618) tarihindedir. Üçüncüsünü Kanuni Sultan Süleyman'ın torunu, Mihrimah Sultan'dan doğan kızı olan zevcesi Ayşe Sultanla birlikte gitmiştir ki, (1029/1619-1620) tarihine rastlar.
16. Bursalı Mehmet Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, c. I, s. 185.

Eser hakkında

*E*n-Nasâiyih ve'l-Mevâiz, giriş kitabesinde yazılı olan "Kutbu'l-Aktâb Üsküdârî Mahmud Efendi Hazretlerinin kürsüde nasihat buyurdıklarıdır." ifadesi ile de anlaşılmaktadır ki, Hüdâyi'nin vaazlarının toplandığı müstakil bir eserdir.

Eser; müellif tarafından kaleme alınmamıştır. Bir müstensih tarafından istinsah edildiği anlaşılan eserin Hüdâyi'nin hangi döneme ait ve nerede yapmış olduğu vaazlarını içerdiği konusunda belirgin bir bulguya sahip değiliz. "Meclis" tarzında kaleme alınması, eserin dergahtaki meclis ve sohbetlerde tutulan notlardan müteşekkil olduğu konusunda bir fikir vermektedir. Ayrıca muhteva da bizim bu fikrimizi teyid eder mahiyettedir. Çünkü tasavvufî ifade ve karvamlara oldukça sık yer verilmiştir.

Üslûp olarak dînî hitabet formlarından klasik vaaz üslûbunun bütün özelliklerini taşımaktadır. Malzeme açısından değerlendirecek olursak yine aynı sonuca ulaşmamız mümkündür. Metinde müstensihden kaynaklandığı sonucuna vardığımız bazı eksikliklere rastlanmaktadır.¹ Bu aksaklıklar ise gerek dil ve gerekse hat olarak bazı güçlüklerle karşılaşmamıza sebep oldu. Fakat sonunda ese-

rin bütünlüğüne gölge düşürecek şekilde ve miktarda birşeyin olmadığı da anlaşılmıştır.

Ayrıca, birkaç yerde de aynı meclisin çok küçük farklarla iki defa tekrarlandığını görmekteyiz.² Muhtemelen bunun sebebi zaman içerisinde aynı konunun farklı topluluklara, farklı zamanlarda tekrarlanmış olmasıdır.

Eser mükerrer sohbetler mezc edildiğinde otuzdokuz sohbetten müteşekkildir. Meclislerin hacmi ise yaklaşık birbirine eşittir.

Eserin başka nüshalarına ulaşamadık. Ele aldığımız nüsha Üsküdar Hacı Selimağa Kütüphanesi Hüdâyî Efendi bölümü 266 numarada kayıtlı bulunan nüshadır. Eser 237 varaktır.

Eserin üzerinde belirli sayfalarda "Hâdimü'l-fukarâ Seyyid Şeyh Celâleddin" mührünün vurulmuş olduğunu tesbit ettik. Bu zâtın eserin müstensihi veya günümüze ulaşmasını temin eden, eserin kütüphanesinden buraya intikal ettiği kişi olsa gerektir.

Ayrıca eser okunaklı sayılabilecek nesih bir hatla yazılmıştır. Meclislere numara verildiği gibi bu numara sıralarında pek titiz davranılmadığını ve konuyu belirleyen bir başlığın da olmadığını görmekteyiz. Meclislere girerken "Meslis-i âhar" ifadesiyle başlanmış ve bir-iki istisna dışında besmele kullanılmadan istiâzeyle ve bazı meclislerde de istiâze ve besmele'ye hiç yer verilmeden konu girişinde verilen ve o meclisin konusunu teşkil eden âyete doğrudan geçilmiştir ki, bu hususların müstensihden kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

Yine sayfalar numaralanmasına rağmen meclis numaraları gibi itinalı bir düzende olmadığı tesbit edilmiştir. Her sayfa onbeş satırdır.

DİPNOTLAR

1. Meselâ, 2. ve 13. meclisler farklı meclisler olmalarına rağmen harfiyyen benzerlik göstermektedir. Aynı olan bu iki meclisin birisini metinden çıkarmayı düşündük ise de eserin orijinalitesini bozmamak için bundan vazgeçtik. Buna ilâveten aynı kelimelerin hataen farklı yazılışlarına da rastladık.

2. Meselâ, 3. meclisle 33. meclis ve 4. meclisle 34. meclis aralarında böyle bir münasebet vardır. Buralardaki cüz'î farklılıklar aynı konuların farklı zamanlarda veya farklı topluluklara yeniden işlenmesinden oluşabilir kanaatindeyiz. Bunların mükerrerlerini de eserden çıkarmayı uygun bulmadık.

Eserin hitâbet ve irşad açısından değerlendirilmesi

1. Âyet-i Kerîme Tefsir ve Yorumları

Eserde her meclis, konusu ile ilgili bir âyet-i kerime ile başlamaktadır. Ayrıca konular umûmiyetle meclis girişlerindeki bu âyetlerin yanında mevzûyu ve mânâyı te'yid eden başka âyetlerle desteklenmektedir. Eserde âyetlerin miktarı dikkate değer bir yekûn tutmaktadır. Âyetlerin mânâları çeşitli şekillerde dinleyiciye ulaşmaktadır:

Âyet-i kerimelerin başka âyetlerle tefsir ve izahının yapılması, hadîs-i şerif ve diğer unsurlarla anlatılma yoluna gidilmesi umumi olarak görebildiğimiz şeylerdir. Zaten meclis'te aslolan, konuya başlık ve ana fikir teşkil eden âyet-i kerimelerdir. Bunların izahı ve genişletilmesi de sohbeti ortaya çıkarmaktadır.

a. Toplu meal ve konuya giriş:

Bu usûl genellikle meclis başlarında uygulanmaktadır. Önce âyetin metni verilmekte, arkasından meal ve tefsiri ile konuya girilmektedir. Fakat burada dikkati çeken bir başka husus âyetin mânâsının tam olarak anlaşılmasını temin için "siyak-sibâk" ilişkisi kurulmaya çalışılmıştır. Bir önceki veya bir sonraki âyetin zikredilmesi dinleyicinin âyeti anlaması için zemin hazırlaması ve âyetin açılımını temin açısından

SOHBETLER

önemlidir. Bu da hitabet tekniği açısından önemli bir kaidenin uygulanmasını temin etmektedir.

b. Âyetlerin bölüm bölüm, ibarelerin ve meallerinin Arapça metinleri ile birlikte verilmesi:

Nasâyh'ta âyet-i kerîme'lerin kelimelere ayrılarak, "kırık tercüme" denilen ifade ile anlatılmasına oldukça fazla başvurulduğu dikkati çekmektedir. Burada önce âyet bütün olarak verilmekte, hemen arkasından kelimelere ayrılarak mânâ aktarılmaktadır.

Bu âyetlerin tefsirinde dikkati çeken bir başka husus da, Hüdâyî'nin âyeti kerimeyi anlatırken arapça izahlara başvurmasıdır. Nahiv kaideleri ile âyeti dinleyenlere daha açıkça anlatmaya çalışması dinleyenlerin de seviyesinin buna müsait olduğunu göstermektedir.

c. Konu ilerledikçe başlangıçta verilen âyeti ve konuyu destekler mahiyette başka âyetlerde kullanılması ve gerektiğinde âyetlerin sebep-i nüzûlleri verilerek dinleyicilerin ilahi kelamı anlamada nitelik ve nicelik açısından bilgi sahibi olmalarının temin edilmesi:

Burada, meâlden hemen sonra sebep-i nüzûl'e geçilerek âyet izaha çalışılmıştır.

Bütün bu izahlardan şu neticeye varabiliriz ki, Hüdâyî, vaazlarında Kur'ân-ı Kerim'i aslolarak almakta ve bütün meclis ve irşad sohbetlerini bunun üzerine bina etmektedir. Görünen o ki, bunu yaparken gerek ilmî yeterlilik ve gerekse dinleyenlerle diyalog bakımından doyurucu olma vasfı bâriz bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

2. Hadîs-i Şerifler ve Kullanılışı

a. Hadîs-i şerifler umumiyetle meşhur ve sahih rivayetlerden oluşmaktadır: Fakat bunlar açıklanırken bakış açısı genellikle tasavvufî olma özelliği göstermektedir. Bununla

birlikte mutasavvıflar arasında şöhret bulmuş rivayetlere de yer verilmiştir. Zaman zaman bu hadislerin sıhhati tartışılmış olmasına rağmen “keşf ve ilham” yoluyla hadisin Hz. Peygamber’e ulaştırıldığı tasavvufî anlayışı burada kıstas olarak kabul görmüştür. Ayrıca, kavli, fiili ve takrirî sünnete örnek teşkil edecek nitelikte hadislerin eserde mevcud olduğu da anlaşılmaktadır. Dinleyicinin vâkıf olduğu meşhur hadislerin ma’lûmun i’lâmı kabîlinden konu anlatıldıktan sonra hiçbir izah ve mânâ vermeden sadece metin olarak verildiği de olmaktadır. Bazen de bir mevzu anlatılırken referans vermek maksadıyla o konunun geçtiği hadisin çok bilinen ibaresinin zikredildiği de görülmektedir.

Yine hadis-i şeriflerin bir başka hadisle teyid edildiği ve açıklandığı da vâkidir.

b. Metin olarak verilen ve vaaz esnasında okunan hadisler olduğu gibi manen verilen veya söz arasında asr-ı saadetten bir hâdise ile anlatılan hadis-i şerifler de mevcuttur. Bu hadisler âyetlerle de desteklenmektedir.

c. Bazen de bir hadis-i şerifi izah ederken o hadiste geçen hadisenin vukuunda vahiy inzâl olmuş ise bu belirtilmekte, yukarıdakinin tersine bu defa da âyet-i kerimeler hadis-i şerifin izâhına yardımcı olmaktadır. Fiili sünnete örnek sayılabilecek, aynı zamanda Hz. Peygamber’in hayatından bölümler sunulmaktadır:

3. Menkıbeler

a. Peygamberlerle ilgili menkıbeler:

Peygamberlerin hayatları ile ilgili menkıbeler anlatılmakta ve arkasından bundan alınacak dersler ve ibretlere değinilerek konunun daha iyi anlaşılmasına çalışılmaktadır. Bu menkıbe anlatıldıktan sonra maksad açıklan-

makta ve dinleyicilere buradan ne gibi dersler çıkarabilecekleri hatırlatılarak nasihatla bulunulmaktadır.

Peygamberlerle ilgili pekçok menkıbeler eserde mevcuttur. Hz. İsa, Hz. Süleyman ve daha birçok peygamberle ilgili kıssalar anlatılmakta ve içinde bulunulan zamanda bu menkıbelerden maksûd olan fâidenin izahı üzerinde durulmaktadır. Zaman zaman bunlar anlatılırken “İsrâiliyyat” olarak nitelenebilecek malzemelere de rastlanmaktadır ki, içerisinden birçok peygamber ve semâî din çıkan bir coğrafya ve kültürün bu malzeme üzerindeki tesiri kaçınılmaz olsa gerektir.

b. Mutasavvıflarla ilgili Menkıbeler:

Her birinin tasavvuf literatüründe ayrı ayrı yerleri ve özellikleri olan mutasavvıfların hayatlarından çarpıcı hadiseler aktararak gerek tasavvufî hal ve tavırların izahı yapılmaya çalışılmakta ve gerekse dinleyicilere numûne gösterilerek anlatılan mistik tavır ve ifadelerin yerine oturması temin edilmektedir.

Menkıbelerle mutasavvıfların yaşayışlarında Kur’ân ve sünnetin ne derece etkili olduğu ve o’na olan bağlılık ve itimadları ortaya konulmaktadır.

Bütün bunlar da göstermektedir ki, Menkıbeler dinî hitabet malzemesi olarak sıkça kullanılmakta ve halkın dinî konular ve yaşayış hakkında bilgilenmesini ve özellikle yaşayış olarak örnek bulma ihtiyacını temin etmektedirler.

4. Kıssalar

Bu konu eserimizde müstakil bir mecliste ele alınmakta ve konu ile ilgili bir âyet-i kerime ile kıssaların peygamberlere vahyi ve onların insanlara intikalinin gerekliliği üzerinde durulmaktadır. Kıssa anlatıldıktan sonra değerlendirme yapılmakta, tasavvufî yorumlarla kıssadan çık-

bilecek sonuçlar ortaya konularak hikmet ve mârifet telakki edilebilecek güzellikler anlatılmaktadır. Kıssa anlatımı dinî hitabetin belirli bir bölümünü oluşturmaktadır. Tarihî seyri içerisinde kıssacılığın bir müessese şeklinde ortaya çıktığı ve “kussâs” denilen kıssa anlatıcılarının mevcûdiyeti de göz önünde bulundurulacak olursa bu konunun mühim bir mevkii olduğu görülmektedir.

5. Mesel, Temsil ve Teşbihler

Örnek, benzer, nümüne, dokunaklı ve mânâlı söz, hikâye gibi mânâları ifade eden “mesel”, “misâl” ve “temsil” de denilen unsurlar tasavvuf ilminde önemli bir yere hâizdir. Bu eser de tasavvufî olma vasfıyla bazen hikâye ve kıssalarda temsili ifadelerle rastlamaktadır.

Eserde bazen tasavvufî konular mesel, ve teşbihlerle izah edilmekte, arkasından bunların ne anlama geldiği anlatılmaktadır. Önce terimlere şahsiyet izâfe ederek bir hadise hikâye edilmekte, hemen akabinde bu terimlerin ne mânâyâ geldiği izah edilmektedir. Mevlâna'da ve daha birçok mutasavvıfın eserlerinde sıkça rastlanan bu temsili ifadeler eserimizde Hüdâyî hazretleri de zaman zaman yer vermişlerdir.

Temsili ifadeler ve misaller hem dikkatin toplu tutulmasında ve hem de konuların anlatımında dinleyici ve hatip açısından kolaylıklar sağlamaktadır. Bir de bu tarz bir uygulama dinlenen hadisenin kalıcı olmasını temin etmektedir.

6. Hikâyeler

Eserde dikkati çeken husus hikâyelere oldukça sık başvurulmasıdır. Meclislerde konunun izahından sonra bir veya birkaç hikâye ile konunun açılımı ve daha iyi anlaşıl-

ması temin edilmektedir. Mutasavvıfların hayatından tasavvufî hikmetler ve bunların “ihsan” derecesindeki, anlayış ve yaşantılarının aktarılması elbette faydadan hâli değildir. Bunlar anlatılmakla tasavvufî unsurların gerçekte hayata akisleri ve yaşanabilirliği ortaya konulmaya çalışılmaktadır.

Hikâyelerin sonunda kısa bir değerlendirme yapılmakta ve hikâyeden çıkarılacak ders üzerinde durulmaktadır. Bu değerlendirme usûlü hemen hemen her hikâyenin sonunda yapılmaktadır. Hikâye gayet sarîh bir anlatımla dinleyiciye ulaşmaktadır.

7. Şiirler

Hüdâyî'nin aynı zamanda şâir bir mutasavvuf olması, eserdeki şiirlere daha ciddi bir tarzda yaklaşmamızı gerekli kıldı. Divan sahibi bir şâir olması yanında bir kaç lisana ve tasavvufa olan hakimiyeti gerek vaazlarında ve gerekse sohbetlerinde hem kendi şiirlerinden örneklerle hem de başkalarının şiirlerinden nakillerle doludur. Kendi şiirleri tasavvufî temâ ve terimlerin işlendiği birer şâheserdir. Üstâdın şiirlerinin bestelenerek dergahında “ilahi” ve “kaside” olarak okunduğu, bu şiirlerin tasavvuf müzikisine güfte olarak malzeme teşkil ettiği de malumdur. *Nasâyih*'ta kendisine ait Türkçe şiirler yanında nakletmiş olduğu Arapça ve Farsça şiirlere de rastlanmıştır.

a. Türkçe Şiirler

Nasâyih'ta bu ve benzeri üslûpta beyitlere sıkça rastlamak mümkündür. Eserde, şiirlerin alâkalı konu içinde kullanılması, anlaşılması açısından uygunluk arz etmektedir. Dikkat edilirse tasavvufî konulara şiirle yapmış olduğu te'yid ve destekler konuyu daha da zenginleştirmektedir.

b. Arapça Şiirler

Müellifin Arapça'ya olan vukûfiyeti neticesindedir ki,

eserde Arap edebiyatından alıntılara da oldukça sık rastlanmaktadır. Bu beyitler bazen bir hikâyenin içinde geçmekte, bazen de bir konuyu izah ederken istishâd maksadıyla ortaya konulmaktadır.

Bazen de konu ile alakalı bir beyit verilerek, hem beyit izah edilmekte, hem de konunun açılımı temin edilmektedir.

c. Farsça şiirler

Başta Sâdî'den nakiller olmak üzere müellifin Farsça beyitleri de eserinde sıkça kullandığı görülmekte olup, bunları umumiyetle tercüme ederek anlatmıştır.

8. Kelâm-ı Kibâr ve Menkıbeler

Konular incelenirken malzeme olarak sıkça vecize ve kelâm-ı kibârlara yer verilmiştir. Fakat burada özellikle belirtilmesi gereken husus bu ifadelerin sadece Türkçe olmadığıdır. Arapça ve bazen de Farsça söz ve ifadelere yer verilmiş, gerekli görüldüğü yerlerde bunlar açıklandığı gibi, açıklanmadan kullanılan terkiplere de rastlanmaktadır. Arapça edebî ve tasavvufî sözler eserde sıkça kullanılmıştır. Bu sözleri eserin içindeki hikâye ve menkıbelerde de bulmak mümkündür. Peygamberlere ait kıssalarda da peygamberlerin özlü sözlerine kendi ağızlarından nakillerle yer verilmiştir.

9. Şahsî Tecrübe ve Müşâhedeler

Eserde şahsî tecrübeler ve müşâhedelere de sıkça rastlanmaktadır. Bu bilgilere genellikle meclis sonlarında rastlanmakta olup, konunun anafikri mahiyetinde özet bilgiler ihtiva etmektedir. "Bu böyledir", "böyle olması yerindedir" "bu bir emr-i mukarrerdir", "hem öyledir" "elhâsıl" gibi ifadelerle başlayarak yapılmış olan fikir beyanları müellifin

konuyu zenginleştiren değerli fikir ve müşâhedelerini bizlere ulaştırmaktadır.

10. Aktüalite

Nasâyih'ta pek fazla rastlayamadığımız şey aktüalite olmuştur. Bunun neticesindedir ki, bu vaazların, —daha ziyade tasavvufî konulara değinildiği gözönüne alınacak olursa— müellifin dergahında müridânla yapmış olduğu meclis ve sohbetlerin eseri olduğu ortaya çıkmaktadır.

Mektuplarındaki aktüalitenin vaazlarında bulunmaması müellifin aktüaliteden uzak kaldığı anlamını ifade etmez. Çünkü mektupları tamamen aktüel konuları mündemictir.¹ Ancak müellifin dergahı veya diğer vaaz ettiği camilerde tasavvufî ağırlıklı konuşmuş olması günün hadiselerini temasına uygun görmemiş olması sonucunu ortaya çıkarabilir. Fakat buradan üstadın vaaz üslubunda tasavvufu ön plana çıkardığı düşünülebilir. Diğer konulara ise özel sohbetleri, mektupları ve çeşitli yollardan fikir beyanının gerektiği zamanlarda ve zeminlerde yer verdiği söylenebilir.

11. Şekiller

Konular anlatılırken Hz.Peygamberin bizzat uygulamış olduğu şekillerle konunun izahına gidildiği gibi bir bulguya rastlayamadık. Bizce bunun sebebi zaten belirli oranda dinî bilgi ve tasavvufî malumâta sahip olan dinleyicilerin durumu ve mekan olarak sohbet ve meclislerin böyle bir ortam oluşmasına elverişli olmamasıdır.

12. Diğer Dinî İlimlerle Olan İrtibatı

Burada özellikle Hüdâyî'nin tasavvufa intisabından önce kadî olmasının izlerine rastlamış isek de, zahirî telakkilerden uzak, tasavvufî hikmetlere öncelik verilerek

fıkhî mülâhazalara girildiği de tesbit edilmiştir. Bununla birlikte Özellikle Kelâm ilmi ile ilgili mülâhazalara rastlamaktayız ki, bunlar ehl-i sünnet akidesinin savunuculuğu ve Mutezile v.b. fırkaların görüşlerinin ehl-i sünnet'ten ayrıldığı noktaları ortaya koymakta ve sebeblerini izah etmektedir. Bu da göstermektedir ki, Hüdâyi; Ehl-i Sünnet akidesine son derece bağlıdır ve her zaman onun savunuculuğunu yapmaktadır.

Tefsir ve Hadis ilmiyle ilgili oldukça fazla malzeme bulunmasının yanında, Kelam, Fıkıh ve Usûl-ü Fıkıh gibi ilimlere de yeri geldikçe yer verilmektedir.

Bütün bunların yanısıra; dil açısından ele aldığımız vakit karşımıza birkaç lisana hakim, ulemâ sınıfından bir müellifin her haliyle ağırlığını hissettiren bir eseriyle karşılaştığımızı söylemek mümkündür. Türkçe'nin yanısıra Arapça ve Farsça'nın da eserin dil zenginliğine çok şeyler kattığını ifade edebiliriz. Müellifin nazım ve nesirdeki mahareti, o dönemin dil ve edebiyatta oldukça parlak bir dönem olması;² eserin dil açısından değerinin ortaya konulması açısından önem arz etmektedir.

Konuların meclis adı ve üslûbu ile incelendiğini belirtmiştik. Konulara giriş her zaman meclise konu teşkil eden âyet-i kerime ile başlamaktadır. Ayetin meâl ve tefsiri yapıldıktan sonra konunun hadis-i şerifler, kelâm-ı kibâr ve vecizelerle, gerekli görüldüğü zaman şiir ve hikâyelerle geliş-me bölümü açılmaktadır. Sonuç bölümünde ise alınması gerekli ibret ve dersler hatırlatılmaktadır. Konunun çoğu zaman kısa bir hülâsası yapılarak duâ ve niyaz cümleleri ile bitirilmektedir.

Eserin tasavvufî konulara ağırlık verdiğini çeşitli defalar söylediğimiz için burada tekrar değinmeye lüzum görmedik.

DİPNOTLAR

1. Bk., Güven, M. Salim, *Çeşitli Yönleriyle Aziz Mahmud Hüdâyi'nin Mektupları*, (basılmamış yüksek lisans tezi), İst. 1992.
2. Banarlı, Nihat Sami, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, II/651.

KUTBU'L-AKTÂB
ÜSKÜDARÎ MAHMUD EFENDÎ
HAZRETLERİNİN KÜRSÜDE NASİHAT
BUYURDUKLARIDIR.

~

vekkül ve i'tikâd edeler. Yani iman-ı gaybî mertebesinde kalmaya ki, "Allah birdir, peygamber haktır, ne buyurduysa gerçektir." diye. Dil ile ikrâr ve kalb ile tasdik ede, hemen bu miktar ile kifâyet eder demeye. İman-ı gaybî mertebesine terakkî ede ki, şuhûd-i a'yân ile Hakk'ın varlığını bile. Meselâ şems'i görmeyen kimseye cirmini ve nûrunu medh etseler ona i'tikâdı sahîh olur, inanır. Lâkin bir müşkilin i'tirâzından i'tikâdına hâlel ve keder ârız olmadan hâlî değildir. Şemsin nûrunu ve cirmini gördükde tamam-ı şuhûd ve âyan hâsıl olur. Bir müşkilin şekki ile i'tikâdına fesâd gelmez. Hakk'ı bilir, şuhûd ve âyan nuruna vâsıl olur. Ehl-i tahkik onun için buyururlar:

-İman nedir? diye sual olunursa,

-Şerde ve hayırda Hakk'a i'timâd etmektir.

-Cennetini ve içinde olan nimeti verseler kâni' ve râzî olmaya, Hakk'ı ve Hakk'ın rızasını murâd edine, tâ ki, şeytanın tasallatundan onlar kurtulabilir ve yalnız mertebesi şeriatte kalınırsa bu hâsıl olur. Taşradan bu helâl ve bu haram, emri ma'ruf ve nehy-i münker mertebesinden terakkî eylemeyip tarikat ile nefsini tathîr edemeye, bir kurtulursa bir dahî nefsin sıfât-ı zemimesi her kaçan ise içeriden hareket eder. Tasallutundan halâs olamaz Tevhid-i ef'âl müyesser olup, tecellî-i ef'âle mazhar ola. Ol tevhide şeytan yaklaşamaz helak olur demişler.

Ebû Hafs öyle buyurmuş:

-Bu imân ne ile tashîh olur?

-Tevekkül ile olur.

-Tevekkül ne ile hâsıl olur?

Tevekkül Hakk'ında çok kıl-u kâl etmişlerdir, cümlesi haktır. Her kişinin hâlî ve şuhûdu kadar deryadan haber

verirler. Kimi sâhil-i deryâdan haber vermiştir.

Kimisi dahî içeriden haber vermişler, cümlesi haktır ve gerçektir. Lakin, ehl-i tahkik buyururlar ki, ma'lum rızka i'timâdı, mesela bir kimsenin hazinesinde mal ve libâs gibi ve me'külât kısmından her ne ise memlû' ola. Nefs hücum edip fakr karaltısın gösterdiği zamanda abes söz söylemeye.

"Hazinemde bu kadar malım ve rızkım vardır, ne ihtiyacım vardır?" dediği gibi mazmûn-i rızka ki, Hak Celle ve Alâ rahm-i ümmde cenîn iken, kendini bilmez iken, rızkını ve ecelini ve ilmini ve saâdetini ve şekâvetini ketb etmiştir." diye i'timâd ve i'tikâdını şol ma'lûma i'timâdı ola. Tevekkül budur.

Hüseyin bin Mansûr bir gün bir beriyyede İbrahim bin Ethem'e rast geldi. Tevekkülü tashîh için gitmiş idi.

-Ya İbrahim ne gezersin beriyyede? dedi.

-Muradım tevekkülü tashîhdir. dedi.

-Ya İbrahim vücûdun imâretini bâtında ifnâ mı edersin? diye, ol mertebeden geçirmek için irşâd etti.

Ma'rûf Kerhî hazretleri (k.s.) bir gün imama iktidâ etti. Namaz tamam oldukça,

-Yâ falan, kandan bir söz sual edince katlan, senin ardında kıldığım namazı îade edeyim, dahî ondan sonra cevap vereyim, namazın vakti gitmeden dedi.

-Ya niçin, benim namazımda ne fesad gördün? dedi. Cevap verdi ki,

-Zîrâ Râzîk'ında şekk eden kimse Hâlik'ında şekk eder, nice namazı dürüst olur?

Bir gün Bâyezid'e sual ettiler:

-Ne yersin ve ne içersin?

Cevap verip buyurdular ki:

-Bestâm'ın kilâbını besleyip aç komayan beni de beslemez mi? dedi.

Horasan câniplerinde bir pîre bir derviş nice yıllar hizmetinde olduktan sonra, yine ol câniplerde bir pîre icâzet verip gönderdi. Nasihat için önünde oturdu. Pîr ona sual etti ve;

-Varacağın yerde şeytan olur mu kuzu? dedi.

-Hey efendi hazretleri, onsuz yer mi olur, dedi.

-Ya nice edersin, sana vesvese verdiği zamanda halin nice olur? bu arada,

-Hele mekrinden emin idin, deyincede, cevap verip

-Kabul etmezem, vesvesesin nefy ederim, giderim yine ederse dinlemezim, uymazım ve yine ederse kulak tutmazım, dinlemezim, deyecek,

-Be hey kuzu, sen ömrünü şeytan vesvesesi def'ine çalışırsın, kalan umûra kaçan elin değer? deyincede, geçit yerleri vardır, lazım onlardır, evkâtın ona sarf edersin, giderirsen izâât-ı evkât edersin.

-Ya nice eylemek gerek? efendi, dedi. Buyurdular ki,

-Şol yolcu gibi ki, dâiyle nice muamele ederse, keen-nehû bir uzak yola gider. Yerağı ve yasağı ve silahı yok.

Yayan yol yopalak olup giderken yolu üzerinde ol çobanın koyunları yolun cânibine yayılmış kilâbları yol üzerine bir alay karşı gelir. Gayrı bir yol dahî yok. Elbette üzerine uğramayınca gayrı yerden geçip gidemez. Şol zamanda çare nedir? Mukâteleye mecali mi vardır ol zamanda dâiye bir kerre çağırıp,

-Yâ çoban, kilâbını zabt eyle, diye tazarrû' ve niyazdan gayrı çâre tarîkı yoktur. Bu kerre çoban kilâbe;

-Bre, diye çağırıldığı gibi yolda savulurlar, ellerinden

ha'lâs olursun, şerlerinden emin olup, geçer gidersin. Şeyâtîn dahî kelâbullahdır. İsm-i mudillîn hizmetkârlarıdır. Elbette enbiyâya ve evliyâya bile hücumları mukarrerdir. Nihâyet tasallutu olamaz. Nûr-i tevhîde gelip yaklaşmaz, yanar, helâk olur. Cümle mahlukâtın nâsiyeleri yed-i kudretindedir. Serrâ'da ve darrâ'da ona çağırmadan hâlî olmayasın. Cümle muzdarîne meded ondan olur dedi.

Bu nasihati etti. Ma'lûm oldu ki yalnız mertebe-i şeriat ile iktifâ olundu.

Hakk Celle ve Alâ,

وعلى ربه يتوكلون

"Çünkü inananlara ve Rab'lerine dayananlara o şeytanın bir gücü yoktur." kaydını etmezdi. Öyle bildik ki, şeriat gece karanlığında yanan çerâğ gibi oldu. Elbette şeytan bir gönüle düşen yerden ki, zulmet cânibinden, bir şey ortasında yol bulduğun ıdlâl eder. Tasallutunu ol hinde mukarrer bile. Mü'min madem ki olduğu ve durduğu mertebeden -tarikât mertebesi ki- nefis ile mücâhede olsa gerektir, ona râğbeti olmaya. Şeriat mertebesinde bile nâkıs kalır. Çünkü emir böyle olunca îman-ı gaybiden îman-ı aynî ki, şuhûd ve ayân mertebesini tahsile sa'y ve himmet ede.

Sehl bin Abdullah tevekkülü tashîh için bir beriyyeye çıktı gitti. Tarîkate râğbeti var idi, lâkin havf ederdi. Hakk'ından gelemem diye cür'et edemezdi. Fakat bir âdeti vardı. Her vakitte bir abdest almayınca namaz kılmazdı. Efdali ile amel kasdını da âdet edinmiş idi. Yine ol mu'tâdî gözetmek ıktizâ edince, beriyyede sıkıldı, teyemmüm istemedi. Dört yanına bakındı durdu. Nâgâh bir ayı dedikleri hayvan iki ön ayakları ile kulpuna yapışmış bir yeşil testiye,

içi dolu su önünde kodu. Sehl bunu görünce i'tirâzın geldi. Hâtıra etti ki, bu bir yırtıcı hayvandır. Şâyet bir yerden almış getirmiş ola. Paklığında ve hullinde şüphe edince, ol hayvan nutka gelir, fasih-i lisân ile der ki:

-Ya Sehl ne tereddüt edersin? Gökten henüz bir melek indirdi. Bana,

-Yürü şunu Süheyl'e ver, dedi ve kendi gâib oldu gitti, deyince, Süheyl yıkıldı, aklı gitti, bitâb oldu. Bidâyet hâli idi, ham idi, onun için bihoş oldu. Kendine gelince bildi ki, kulun her emrini Allah Sübhânehû ve Teâlâ kayırır imiş.

Biri dahî esbâba tevessül etmedi, cemi'-i umûrunu Hakk'a bırakınca tâatte oldu.

Nuh Nebi (Salavâtü'l-lâhi alâ nebiyyinâ ve aleyhi ve alâ sâir'il-enbiyâ-i ecmâin) iblise rast gelir. İblis (aleyhimâ yes-tahik) der ki:

-Ya Nuh, sen bana bir iyilik etmişsindir ki, ne bileyim, nice vafedeyim, hiç böyle iyilik olmaz, deyince, buyurdular:

-Ne söylersin, nasıl iyilik ettim ben sana?

Der ki:

-Bunca kavmini bedduâ ile helak ettin. Ancak yetmiş kişi (artık eksik demişler) bunca yüzyılda îmâna gelebilmiş, ben onların her birine nice yıllar çalıştım. İmansız göndermeye nice mekru keyd ederdim, sen ise bir kere beddua ettin beni kurtardın. Hiç bana bundan artık iyilik mi olur, dedi. Hz. Nuh (a.s.) ağladı. Öyle, mü'min olan kişi a'dâ-yı adüvv sözüne uymaya.

Bir kimse beş on günlük yola sefer eder. Azıcağın tedarik eder. Husûsen varacağı bir şehir ve imaret ola. Bu yolu gör ki nice yıllık sefer var, vahşete gider.

Keennehû dünyada bir kimse dükkanına gündüz varır kazanır. Evceğizimde huzur edeyim diye çalışır. Dünya dahî kişinin dükkanı misâli. Huzur ve rahat yeri âhiret oldu. Rızık için gam yemeye.

Hadis-i Kudsi'de Mûsa kelime hitâb ve nidâ eder.

-Be hey İbni Âdem! Ben semâvât ve arzını bu kadar eclim ve izâm-ı halk'dan aciz kalıp yorulmadım. Sana bir ekmegi verip halk'da ve taaddî yerde aciz mi kalam? diye kullar benden şekvâ eder. Öyle, mü'min çalışa, himmet ede, en son bunda kimse bâkî kalmaz tedârik ede. İnsaniyet tahsil ede.

Cüneyd-i Bağdâdî (k.s.)bir gece iblîse rast gelir. Libas-tan ârî görür.

-Utanmaz mısın nâstan? dedi.

Hani nâs, sen bunları nâs mı sanırsın? Ben bunları oğlancıklar top oynattığı gibi oynatırım, dedi.

-Ya senin nâs anladığın kimdir? dedi.

-Benim nâs anladığım ve bildiğim şol iki kimsedir ki, Basra'da mescid Şûniziyede biri tâze, biri ihtiyardır, işte nâs onlardır, dedi. Gece içinde Cüneyd kalkdı ve vardı, iki kimse başların bürümüşler mescidde meşguller. Hemen varıp mülâkî olduğu gibi, ol tâze olan başın açar.

-Hey Cüneyd, ne deseler hemen inanırsın, dedi.

Malûm oldu ki nûr-ı tevhîde şeytan yaklaşmaz, tez helâk olur. Ümittir ki, mevlâ bizi nefsimize ısmarlamaya, her hâlimiz tevhîde nûr-ı şuhûda ve nûr-ı âyâne vâsil eyleyiver. Âmin ya muîn.

DİPNOTLAR

1. Nahl, 16/98-99

بسم الله الرحمن الرحيم

لكن الله يشهد بما انزل اليك انزله بعلمه والملائكة يشهدون وكفى بالله شهيدا¹

Hak Celle ve Âlâ kitâb-ı kerîminde buyurur: Hz. Peygamberi bir alay gavurlar inkâr eylemişlerdi. Onlar seni inkâr eylediğinden n'oldu?

“Lâkin Allah Teâlâ sana inzâl eylediği Kur'an ile şehâdet eder. Hakk'ın ol inzâl eylediği Kur'an'a ilm-i ezeli de var. Ol ilm-i ezeliyle inzâl eylediği Kur'an şehâdetinden gayrı melekleri dahî şehâdet ederler. Çünkü böyle bir emir, haktır. Allahü Teâlâ şahit ola ve melekleri dahî kezâlik. İmdi Allah Teâlâ şahid yönünden kâfi oldu.”

İsterlerse ikrâr edip, Hakk'ı birleyeler. Nebî (a.s.)'ın kitâbına, cânib-i Hakk'tan geldiğine tasdik edeler. Kendileri bilir şek ve inkârda olmakla Hakk'a ne zarar edebilir? Kişinin cirmini ve nûrunu görenler âlem-i inkârda göre dururlar. Hiç inkâra mecâl var mıdır? Yarasa dedikleri hayvan gözü görmemek ile Şems'in nûruna bir hâlel mi gele?

Yâni bir alay a'mâ gâvurlar nûr-ı basiretleri olmayıp, inkâr ve dalâlde oldukları zaman acaba kime zarar ederler?

Bu Âyet-i kerîmenin üst yanında,

انا اوحينا اليك كما اوحينا الى نوح والنبيين من بعده²

Biz, Nûh'a ve ondan sonra gelen peygamberlere vah-yettiğimiz gibi, sana da vahyettik, diye inzâl oldukta,

-Biz şehâdet etmeyiz, dediler. Ehl-i şirk tekzib eylediler. Hz. Habîbullah (s.a.v.) mahzûn olunca Cebrâil (a.s.) bu Âyet-i inzâl eyledi: Habîbini ta'zîm ve tevkîrden ötürü mahza teşriflen,

-Mahzûn olma Habîbim, Rabbin sana şehâdet ediyor, ne bîhuzûr olursun? buyurdu.

Hatta İmam Ali (k.v.) Hz. Peygamber ile nevâhi-i Ka'be'den taşra giderlerdi. Dağlar iki câniblerinden selam verirlerdi. Cümle eşcâr ve ahcâr ta'zîm ve tevkîr ile nutka gelip selam verdiklerini işidirlerdi. Hatta Hz. Âişe (r.ah.):

-Yevm-i Uhud'dan eşedd bir gün oldu mu ki? diye suâl edince buyururlardı ki:

-Akabe dedikleri yere geldikte kavmimden bir alay ehl-i şirk mukâbele ve tuğyânda oldukları zamanın Rabbe ta-zarrû' ve niyâz eyledim idi. Üst yanımdan bir bulut geldi, içinde gördüm Cebrâil Hazretleri nüzûl eyledi.

-Rabbin sana, ya Muhammed selâm eder, isterse ol kavmi helâk edeyim diye söylerken, fi'l-hâl cibâle müvekkel olan melek gelir, nüzûl eder, der ki:

-Ya Nebiyyallah ne dersene buyur, bu kavm-i dâlleyi ki —Hakk'ı ve Habîbini inkâr ettiler— iki dağın arasında helâk edeyim, deyince, dedim ki:

-Yok istemezim, şâyet bunların eslâbından ehl-i îman gele. Hakk'ı ve Resûlünü tasdik edeler. Rabbimden bunu ricâ ederim, diye cevap verdi ki, onun için âlemine rahmet olup, ahlâk-ı cüz'isinden cümle hasâis Hazret-i Habibullâh da hatmolmuştur ve O'na inzâl olan kitâb-ı mübîn cümle kitaplardan efdâl olup, içinde olan meânî ve kavâid cümlesi onda hatmolmuştur. Cümle kitabı câmi-i mübîn olmuştur.

لا رطب ولا يابس الا في كتاب مبين³

"Yaş ve kuru hiçbir şey yoktur ki, apaçık bir Kitap'ta olmasın."

İşte bu böyle bir emr-i mukarrerdir. Cümle fezâil Hazret-i Peygamber (s.a.v.) Hakk'ında cem' olmuştur. Cemi-i saâdete miftâh olan sıdk olmuş idi. İnkâr ne bitirir. Cümle a'mâl imâna bina olunur.

ان الذين كفروا اعمالهم كسراب بقيعة يحسبه
الضمان ماء حتى اذا جاءه لم يجده شيئا⁴

"Ehl-i şirkin a'mâli serâba benzer. Her kaçan sû-i zan edip, talep ettikte birşey bulamaz." Kezâlik âlem-i âhirete vardıkta ne kadar ameli sâlih sûretinde ehl-i küfürden amel südür ederse bî müfid, Cehennemde muhalledir. Ebedî cennet yüzün görmezler.

Şimdi cennetin miftâhı kelime-i şehâdet oldu. Bir kimse bu kelime-i şehâdeti çok çok zikir eylese şirk-i celîden kurtulur, Ecr ve sevâb eline girer. Lâkin şirk-i hafîden kurtulmağa bir mürşide muhtâttır. Vâris-i Enbiyâ Hz. Peygamber (a. s.) dan sonra verese ilâ yevmi'l-kıyâm, durup taraf-ı

Hüdâya da'vet ede dururlar. Ulemâ ve sülehâ halli hâlince neşr ederler. Elbette bir imâma ıktidâ gerektir. Hakk ile âşinâlık edebilirse —enbiya ve kümmel-i evliyâ gibi— ne eğer söz onun ehli değil ise, Hz. Peygambere ıktidâ ve âşinâlık olacak olursa, —fihâ— Hakk'a ulaştırır. Eger onun ehli değilse vereseden birine ki, gönlü dolana. Ânın telkînine muhtaçdır.

Başına, gözüne derse kelime-i tevhîdî ecir ve sevab mukarrer, ne deriz? Feemmâ;

-Sâhib-i terakkî ve derecât-ı âliye sahibi olayım, tarîkat ilmi ile bâtınım ıslâh edeyim, diye. Sâhib-i himmet olan elbette bir kılavuza muhtaçtır. Hudûd-u iman ki,

بقول لا اله الا الله

diye söylemiştir. İmân-ı gaybîden, imân-ı aynîye ve şuhûda yetiştiren bu kelimedir. Onun için efdâl-i a'mâl olmuştur, Lâkin yolundan gitmek gerek.

Hazret-i Bayezid'e suâl eylediler: "Kelime-i şehâdet miftâh-ı cennet olduktan sonra, bir kimse bunu dese, cennetin kapısını açar? Bâyezid, senin bu kadar çalıştıkların, —bu teklif şaka ki— dünü gün nefsinle mücâhededesin." Buyurdular ki: "Gerçek, bu kelime-i tayyibeyi diyen kimse cennete girer, lâkin âlem-i hikmete bakılacak hiçbir şey sebensiz olmaz. Meselâ, zâhir kilidi açar miftah, baksan görürsün, rindânları vardır. Bir som demir ile kilit açılmaz. Zâhir burada böyle olacak, yalnız delile denilse kezalik böyledir. Ya o kelimenin rindânları nedir?

Evvelâ, helal lokma ile pâk olmuş birinden gerektir.

Sâniyen, hakdan ve hasetten zâhir vesvese ve şek'den

hâlis bir kalb lâzımdır.

Ve kizb ve mâlâyanîden pâk olmuş bir lisân gerektir.

Bu üç rindân ki, her insanda buluna.

Ne söz cennetin miftahıdır?

من قال لا اله الا الله دخل الجنة

“Kim, Lâ ilâhe illallah derse cennete girer.”

yerindedir. Bu şerâit ki buluna, vâkı’de öyledir. Feemmâ bu ne ile hâsıl olur? Bu kelime-i tayyibeyi çok çok zikir ile Hakk’ı şuhûd etmeğe başlar. İmân bi’l-gayb mertebesinden âyâna ve şuhûda varır. İmândan, ihsân mertebesine ki, hadîs-i şerif’te zikrolunmuştur:

الاحسان ان تعبد الله تراه فان لم تكن تراه فانه يراك

“İhsan, Allah’a seni görüyormuşçasına ibadet etmendir. Çünkü sen O’nu görmeden de O seni görmektedir.”

HİKÂYE

Ehl-i hevâdan biriyle bir hâtun pazarlaşıırken bir aziz üzerlerine rast gelir. Der ki,

-Ya hâtun, ne verdi şu sana?

-İki akça.

-Ben beş vereyim, gel gidelim, der.

Meğer azizin muradı irşâd idi ki, Ol fiil-i şenî’den vaz-geçe, tâib ola.” diye hâtunla anlaştı, eve getirdi. Namaza durdu. İbâdetle meşgûl olunca, hâtun demeye başladı:

-Be hey adam, beni niye getirdin? maslahatın ne ise gör, varayım gideyim, deyecek, gör ne buyurur aziz:

-Hâtun, şimdi kadı’nın önüne iki şâhit varsa, şehâdet edip, “Şöyledir” dese, ol kadı hüküm eder mi?

-Eder.” dedi.

-Eğer şâhit iki dahî olsa, bu kerre dört olacak, ne söz? Hiç tevakkuf eylemez, onun işi tamam olur, dedi.

-Ve yine ol hâkimin ilmi dahî olsa, nice olur? Hiç gayri çâre mi var? Elbette hüküm mukarrer. Öyle hâtun, biz bu fiil-i şenî’-i işlersek, bir kâtip sağ yanımızda var. Ve bir kâtip solda var. İki şâhid oldu mu? Kezâlik, iki dahî sende var. Bu halktan hafı ise, Hakk’tan hafı ve mestûr değil. Basîr göredurur. Nice irtikâb edebiliriz? deyince, insâfa geldi. Tevbe ve nedâmetine sebep oldu. Eğer hakîmâne tut-masa ol bir uğrudan etmek bu fiili dese, ehl-i hevâya ve ehl-i nefse nice tesir ederdi? Her nesne yolundan olmuş oldu. İmdi ya; neden bu kadar ehl-i ma’siyet isyan ve tuğyânda ve muhalefette oldukları, Hakk’ı şuhûd edemediklerinden, her yerde hâzır bilemediklerinden oldu. Mü’mine lâayk olan enbiyâya ve evliyâya ve sülehâyâ iktidâ eyleyenlerin gösterdiği tarîk ne ise, ona gide. Sıdk ve şehâdet ede.

HİKÂYE:

Mâ’rûf Kerhî (r.a.) cuma günü idi, camide namaz kıları. Duâ olunmadan taşra kalktı gitti. Bir münkir var idi. Tarîk-i meşâyihe ve sûfiyyeye inkâr üzere idi. Şeyhin kalkıp gittiğini gördü.

-İşte şeyh nâmına olanın dahî hâli böyle. Eller namazdan dahî taşra çıkmadan, bu kalkar gider. Ondan nasıl şeyhlik olsun? Bir kerre ben şunun ardına düşeyim, dedi. Şeyh bazara geldi, biryân ve helva aldı, ol münker bu kerre

dahî ziyâde inkâra düşüp;

-Gördün mü, sûfinin, bu mürâinin gönlü levn özlemiş. Ancak daha güzelini çıkarayım diye ardına düştü, sahrâya doğru gitti.

-Bre mürâî, diyerek bile, ardınca bir köye yakın geldi. Ol elindeki taâmı yemedi. Gele gele ol köyün mescidine girdi. Bir hasta oturur. Ana ol biryânı ve helvâyı yedirdi. Onu görünce, Gayz ve guybı münkirin izâle oldu. Başladı bu kerre,

-Hele nefsi murâdı değilmiş lillâh imiş, dedi. Şeyhi kodu gitti. Meğer ol vardıkları köy, şehirden beş on günlük yol idi. Ardına basarak bile gelmiş idi. Suâl eyledi,

-Bu ne köydür?

-Falan derler.

-Şehre ne kadardır? der.

-Bu kadar günlüktür, deyince,

-Ya ben yalnız nice gidebilirim? derken,

-Haftada pazarı durur, bu pazarından bir pazarına varınca katlanırsın, dediler. Bu kerre yalvarmaya başladı. Ol hastaya der ki:

-Kerem eyle, Şeyhe beni dilek eyle. Beni makamıma iletsin, Ol kimse ayıttı.

-Ya niçin bu tâifeyi inkâr edersin? etme.

Bır dahî tevbe ve istiğfâr eyledi.

HIKÂYE:

Ebû İmrân derlerdi, bir kimse var idi. Evliyâdan Şeyh Ebu Medyen'in hulefâlarından idi. Şeyh-i Ekber hazretle-riyle pîrdaşlar idi. —Rahimehümüllâhu teâlâ— Ol kimse buyurur:

-Bir gün Cebel-i Kâfı seyretmek murâd edindim. Ka-İktım gittim, dâha vaktinde etegine vardım. Dâha namazını onda kıldım. İkinci vaktine değin zirvesine yetiştim. Kıyâsen geldiğim yol üçyüz yıllık yol vardı ve yüksekliği dahî ol kadar gördüm. Cebel-i Kâfı muhîit olan ejder bana selam verdi. Şeyh Ebû Medyen'in hâlinde suâl eyledi. Dedim ki;

-Sen bilirsin, Şeyh Ebû Medyen kimdir? Cevap verip dedi ki,

-Bu kerre şeyhi bilmez kimse var mıdır acep? dedi. Yâni, evliyâsını böyle mahlukatına bildiren mevlâ, en-biyâsını nice bildirmek gerektir ? Cümle mahlûkâta, kâffe-i enâma seyyid olan Habîbullah (s.a.v.) ı nice inkâr edebilirler? İmdi inkâr ikidir: Biri vardır ki, ezelin ve ebedin eder kalır, Ebû Cehil gibi ve onun ahzâbı, neyleyelim onları. Biri dahî Ebû Dârr'dır ki, hicâbı keşf olmamakla nûr-ı bâsîret olamaz. Giderek bir gün hidâyete erişip bir nazara düş olur. Deminden, sabahtan zikrettiğimiz gibi inkâr çukurundan halâs olur. Nûra vâsıl olur.

HIKÂYE:

Bir kimse bir yere giderken bir arslan dedikleri hayvan çıkagelir. Kaçar, önü sıra giderken nagâh bir kuyuya düşer. Baksa görse, bir ayı dedikleri hayvan bundan evvel o kuyuya düşmüş. Filhâl arslan —gayretinden— sultan-ı vuhûş olmakla şikârın ele getirmek ister. Ârından getirir kendini ol kuyuya atar. İster ki, bu kimseyi helâk edip gıdâ edine. Bu kerre ayı hâl diliyle söylenmeye başlar.

-Şimdi bunu paralayıp yediğimizden n'oldu. Ha şimdi karnımı doyursa, ne beter. Bundan çıkabilmek gerek ki,

helâk olmaya. Ve zürriyeti âdemin bildiği tedbiri hayvânat bilmez. Bizim necâtımıza sebep olsun. İşâret edelim bir çâre bulsun. Bizi bu ezâdan kurtarsın, diye pend-ü nasihat ettiği gibi, filhâl ol ikisinin necâtına sebep olur.

Yani ne demek oldu, mü'min nefs-i emmâre câhına düşdüğü zamanda ekil ve şurba mübtelâ olup muktediyâtın vermeyebilecek olursa ve dâhilinde olan nefsini iskân edebilirse, şimdiki halde kuvvet-i gadabîyye ile yârenlik edersen selâmete çıkamazsın diye bend edebilirse akl-ı hâlise mütâbeât eyle. Ol akabeden Hakk Celle ve Âlâ onu ihrâç eder. Eğer müktediyât-ı tabîate ve şehvâta ve lezzâta ve nefsin sıfat-ı zemîmesin bunda iken tathîr edemeyecek olursa bu icmâl aleminde ne fâide eder. Ha, kendi bilir, kime ne zarar?

Şeyh-i Ekber hazretlerinin bir kimse bazı te'lifât-ı tasnîfâtına nazar-ı inkâr ile bakardı. Anlamadığından ol çukura düşmüş idi. Bir gün Şeyh-i Ekber hazretleri ona:

-Be hey kişi iki saâdetten mahrûm olmak ne musibettir. Evvela evliyânın hâliyle hallenemeyip ol devlete nail olmazsın. Bâri onlara muhabbetten kalmak ne hüsrandır. Hayf değil midir? deyince, ol kimseyi evvelki hâlinden kurtardılar, ikâr nûruna yetiştirmesine sebep oldular. Hak Sübhanehû ve Teâlâ cümlemize inâyetler ve hidâyetler eyleye. Âmin yâ mûîn.

DIPNOTLAR

1. Nisa, 4/166
2. Nisa, 4/163
3. el-En'am, 6/59
4. en-Nûr, 24/39

SOHBET

3

~

بسم الله الرحمن الرحيم

إِنَّمَا ذَلِكَ الشَّيْطَانُ يَخُوفُ أَوْلِيَاءَهُ تَخَافُوهُمْ وَخَافُونَ أَنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ¹

Hakk Sübhânehû ve Teâlâ Kitâb-ı Kerîm'inde buyurur ki,

"Tahkîk, ol size gelip idlâl edenler, şeytandır. Evliyâsından sizi korkutur. İmdi siz onlardan korkmayın, Benden korkun. Eğer hakîkatte mü'min iseniz."

يَخُوفُونَكُمْ مِنْ أَوْلِيَاءِهِ

takdirinedir. Ol vakit ki, Ebû Süfyan câhilliyyede iken, Hazret'e dedi ki: "Ya Muhammed, burada, Bedir'de gelecek yıl seninle buluşalım, ne ise bertarâf olalım" demiştir. Peygamber hazreti dahî;

"İnşâallah öyle" diye cevap vermişler idi. Gelecek sene Hakk Sübhânehû ve Teâlâ, Ebû Süfyan'ın ve havâsına ondan ve tevâbiine korku ilkâ edip kalblerine, çıkmağa havf eylediler. Gayretlerinden ne edeceklerin bilmediler. Pes ol

cânibe giden yolculara şunu bunu, ne ise verip,

“Varın , Muhammed’in tevâbiine deyin ki sizin için çok nâs cem’olmuştur, diye korkutun.” Allah Tebâreke ve Teâlâ’nın;

ان الناس قد جمعوا لكم²

“İnsanlar size karşı ordu toplamışlar.” buyurduğu ol-
dur. Hâsılı, hazret ile kimse çıkmayıp, pes yetmiş kişi ki,

ومن يتوكل على الله فهو حسبه³

“Kim Allah’a güvenirse O, ona yeter.” deyip, hâzır ol-
muşlar idi. Teveccüh buyurdular. İmdi Allah Teâlâ’dan
gayrıdan korkuyu gideren şol kimsenin ki,

ان كنتم مؤمنين

“Şayet mü’min iseler” âyetine göre, imânı kâmil ola.

Bir gün Sehl bin Abdullah Tüsterî hazretleri sav-
maasında otururken kapısı önünde bir yılan çörek olup
yatıyordu. Bir kimse göre gelmiş idi. İçeri girmek istedi,
yılanı görünce çekindi. Abdullah hazretleri ayıttı:

-Niye döndün? dedi.

-Yılandan havf eyledim, dedi.

-Ya hani imânın? Hiç mü’min olan Allah Teâlâ’nın
gayrıdan korkar mı imiş, dedi. İşte böyledir beyim, işte
böyledir.

Bir gün fukahâdan biri Hz. Ebû Müslim Mağribî’yi
görmeye gelir. Meğer şol zaman yetişti ki, yatsı namazını

kılardı. İttifâk, Ebû Müslim Hazretleri kıraatte bir yerde
lahn ettiler. Fakih hatırından ayıttı;

-Hayf, bu kadar yerden gelip zahmet çektim, Kur’ân-ı
Azîm’i böyle lahn ile okuyunca arkası ne olsa gerek? dedi.

Ne ise, namazı kıldılar. Fakihin dahî teheccüd ile ta-
kayyüdü, ötesi berisi var idi. Gece namaz kılmağa kalktı.
Ebû Müslim Hazretlerinin dahî savmaası bir su kenarında
idi . Abdeste vardı, su kenarına gelince karşısına bir arslan
çıktı. Geri döndü, baksa ne görse? biri dahî ardından gel-
miş. Bu kerre çağırmaktan gayrı nesnesi kalmadı. Çağırınca,
şeyh savmaasından çıktı. Arslanlara;

-Yürüyün hey edepsizler, benim misafirimden ne ister-
siniz, varın şuradan, deyince, bir-iki kedi gibi süründüler
yürüyüverdiler. Şeyh’e karşı çıkıp gittiler. Şeyh ayıttı:

Bak a fakih, biz Kur’anda lahn ettikse, sen asıl imanda
lahn ettin. Mü’min olan, bir hayvandan niye korkar? dedi.
O nesne böyledir beyim. Ya hani öteden beri bu kadar ahit-
lerin? Dünyada ibadet edelim ve kulluk edelim diyeler, hep
unutuldu mu?

Şeyh Abdulkâdir Geylânî Hazretleri —ki şarkta—
sâhib-i zuhûr ol gelmiştir.

Rumda, Ebû Medyen Mağribî ki, Şeyh-i Ekber’in
pîridir. İbtidâ hâlinde çiftçi idi. Bir gün öküzlerin önüne
katıp giderken, öküzün biri buna bakıp,

-Yâ Abdulkâdir,

ما خلقت لهذا وما امرت بهذا

“Sen, bunun için yaratılmadın, ve de bununla emro-
lunmadın.” dedi. Hemân ki, öküzden bunu işitti, döndü

eve geldi. Vâldesine dedi:

-Ana, bana —min ba'd— cennet gerekmez, ferâgat eyledim, dedi. Anası,

-Niçin oğul? dedi.

-Şöyle şöyle, dedi, Hikâyet eyledi. Anası dahî:

-Güzel oğulcuğum, ya kanda gidersin?, dedi.

Geylân'da olurlardı. Ol zaman Dârü'l-Hilâfet Bağdad idi. İslâm pâdişâhı orada olurdu. Ulemâ ve meşâyih mecmei idi. Ayıttı;

-Bağdad'a giderim, bu gidiş ki onda bu derdime derman bulayım. Anası ayıttı;

-Oğul, çün böyle gider oldun, var uğurun hayrolsun. Lâkin sana bir nasihatim var. Bu yol sâdıklar yoludur. Zinhâr sıdktan ayrılma. Ve işte babanızdan seksen altın kalmış idi. Tasarrufa kâdir olduğunda vereyim. Kırkı senin, kırkı ol bir karındaşınıdır. İmdi bir dahî buluşacağımız kim bilir, dedi.

Kâfile buldu, kâfileye uyup Bağdad'a gider oldu. Meğer yolda harâmiler varmış. Bunların yoluna indiler. Kimini kestiler ve kimini bağladılar. Abdulkâdir hazretlerine kimse iltifât etmedi .

-Bunun nesi var, demedi. Sonra biri geldi,

-Senin dahî nesnen var mı? dedi.

-Evet vardır. dedi.

-Kılıç korkusundan söyler, nesi olsa gerek? diye mukayyet olmadı. Bu kerre harâmi başı o yana bu yana bakarak gördü. Bir şahıs dikilip durur.

-Bre şunun sorun nesnesi var mı ola? dedi. Biri ayıttı;

-Ben sordum. -Vardır dedi, dedi.

-Lâkin korkusundan söyler, nesi olsa gerek, dedi.

Onunla komadı, harâmi başı kendisi sordu;

-Bre gel berû, senin de nesnen var mı? dedikte,

-Vardır, dedi.

-Kanı, getir, dedi.

Meğer ol filorinleri ki, vâldesi vermişdir. Pabucunun döşemesinin altına komuş idi. Hemen çıkardı döşemenin altından önüne döktü. Harâmi başı buna bir zaman baktı. Başın salladı . Meğer bunun içerisine dokundu.

-Bre adam sen nasıl kimsesin? Bunların malın alınca neler çektik, kimisin kesip ve kimisin bağlayınca vermediler. Sana hiç kimse güç etmedi. Elbette dahî demedi. Bir söz ile çıkardın, dedi. Abdülkâdir Hazretleri:

-Sen bana “-Senin dahî nesnen var mı?” demedin mi?

-Ha dedim, dedi.

-Ya kırk filorinden ötürü meğer yalan mı söyleyeyim.

-Husûsen anam ile ahd etmiş olam.

-Anan ile nice ahd eyledin? dedi.

-Ol zaman ki bu yola gittim, anam vasiyet eyledi:

-Bu yol sâdıklar yoludur, olmaya ki sıdktan ayrılâsın, dedi.

-Varayım, şimdi ol ahdi bozayım mı? dedi. Harâmi başı âh etti, ve ayıttı ki:

-Senin anan bir kadın ki, anınla ettiğin ahdi unuttu. Ya biz öteden beri bu kadar ahdi ki tutmayız, insaf mıdır? diye Abdülkâdir hazretlerine;

-Getirin, dedi. Ol halde irâde getirdi. Abdülkâdir Hazretlerinden irâde getiren ol harâmi başı oldu. Bekâ, harâmiler de harâmi başına uyup cümlesi tâib oldular. Gör imdi bir sıdk berekâtında hem bu kadar kimse tevbe eyledi. Ve hem o bağlı kimseler, mallarıyla kurtulup gittiler.

Hazreti Câfer için bir gün Sultân-ı Kevneyn Hazretlerine:

-Ya Resûlallah, Câferi uçar görürüz. Câfer-i Tayyâr dedikleri oldur.

-Çağırın, dediler, çağırdılar,

-Senin için uçar derler, neden sezersin? dediler. Ayıttı:

-Bende üç haslet var, galibâ onlardandır ki, câhiliyyede dahî onları her giz etmemişim. Biri zina ve biri şurb-i hamr, ve biri dahî kizbdır. Kizb hod cemi'-i edyânda haram olduğundan gayr-i inanmaz olurlar. Biri dahî hamr'dır, onu dahî içmedim. Zîra ki, mezîl-i akıldır. İnsan ise hayvandan akıl ile mümtâzdır. Bu içki içen cümle gelenin geçenin maskarası ve gülüncü olur. Zina dahî etmedim ki, ol zina edeceğim kadın bir kimsenin, ya anası, ya hemşiresi, ya câriyesi, ya kızıdır. Benim kimselerime bir kimse zinâ eylese, zâhiren bulsam öldürürdüm. Öyle, ol kimseye dahî öyledir. Pes, Hakk Teâlâ'nın ibâdına cefâyı revâ görmedim. İmdi bu üçüncüsü, dünyadadır. Âhirette hiçbir mekâlde kizb etmediği gibi herhalde kizb'ten i'tizâr etmek gerektir.

Bir derviş Mekke-i Mükerreme'de hây-ı hûlar ederdi. Bir gün bir avrat gördü, âşık oldu. Hemen fi'l-hâl hırkasını ve tâcını çıkarıp meşâyihden bir nice kimseler otururken üstüne geldi,

-Bu hırka ve tâc sizlere emânet, bana böyle hâl oldu. Şöyle kurtulursam geri hırka ve tâcı alam. Ve illa, hâlime kizb karışmasın. Şimdiye dek hûy-i hây'ım Allah için idi. Şimdiden sonra edersem avrat için ederim, böyle bilirsiniz. Ne hâl ise, ol gece ağladı, sızladı. Hidâyet-i Hakk erişti.

-Yarın âsî ol avrata bakayım, dedi. Bir vecihle gördü ki, yüzüne bir dahî bakacağı gelmedi. Vardı geri, hırkasını ve tâcını aldı.

-Elhamdülillah kurtuldum, dedi.

İmdi kâl'de kizbden ictinâb olunduğu gibi, hâl'de dahî kizbden sakınmak lazımdır. Husûsen, Ramazan-ı Şerîf geldi. Bir iki lokma terk etmekle iktifâ etmeyesiniz. Kizbden gıybetten i'tizâr edesiniz. Kişi! Ol bir-iki lokmanın bedene bâri fâidesi var. Kizb-ü gıybetin hiçbir zaman bir fâidesi bile yok. Bizi buraya niye gönderdiler? Mansıba, mertebeye talip olmak için mi?

وما خلقت الجن والانس الا ليعبدون⁴

"Ben insanları ve cinleri bana ibadet etsinler diye yarattım." Allah Sübhânehû ve teâlâ efâ'l-i hâlimizi rızâ-yı şerîfine muvâfık eyleyivere. Hz. Câfer kıssasını ve aşağısını muhtasarca yazdık. Bâkisi ekserî kendileri takdir buyurdıkları ibâret ve libâs iledir. Hakk Sübhânehû ve Teâlâ cümlemize inâyetler ve hidâyetler eyleye. Âmin ya muîn.

DİPNOTLAR

1. Âli İmrân, 3/175
2. Âli İmrân, 3/173
3. et-Talak, 65/3
4. ez-Zâriyat, 51/56

SOHBET

4

بسم الله الرحمن الرحيم

قل هل يستوى الذين يعلمون والذين لا يعلمون¹

Hakk Sübhânehû ve Teâlâ Kitâb-ı Kerim’inde buyurur ki: “Habîbim sen de! Hiç bilenler ile bilmeyenler bir olur mu?” Kaçan olurlar?

-Tahkîk-i Maârif-i İlahiyye ile mütteaz olmazlar. İllâ ukûl-ı hâlise sahipleri olur. Şüphe ve zünûndan, şek ve evhâmdan hâlise, ukûl erbâbı olur. Ancak ilim dedikleri, “bir nesneyi mücerred bilmeye ve temyiz etmeye derler.”

Eğer berisi, ilim mertebesinin şu ulemâ-ı zâhirin yazıp çizdikleridir ki, ol ilm-i ahkâmdır. Vâkıa ilm-i ahkâm ki, helâl ve haram, câiz değil, ferâiz ve sünen ise, hiç bunları bilen ile bilmeyenler beraber olur mu? Orta mertebesi, ilm-i billâhtır. Onu bilenler ile, ol mertebede olanlar beraber değildir. Asıl murad odur. Kişi heman ol mertebede kalmak gerektir. Öteye çalışmak gerektir Hz. Mûsâ’ya göre Hz. Hızır (a.s.) ol ilim için gönderildi. Kelîmullah iken,

SOHBETLER

sâhib-i şeriat iken, Hz. Mûsâ (Salavâtullahi ala nebiyyinâ ve aleyhi ve alâ sâirü’l-enbiyâ-i ecmaîn) bir gün vaaz ederken,

-Şimdi yer yüzünde a’lem kimdir? diye O’na sordular.

Buyurdular: -Vâkıa, Sâhib-i Tevrât’a kelîmullah ne müşkil olsa öteden sorar, bilir. Böyle olunca, Hakk Sübhânehû ve Teâlâ hitâb etti:

-Yâ Mûsâ, mecmea’l-Bahreyn’de benim Hızır diye bir kulum var. O senden a’lemdir, diye buyurdu. Hz. Mûsâ hiç demedi,

-Ben kelîmullah olam, sâhib-i şeriat olam, neden benden a’lem ola? Hemen fi’l-hâl n’ola elbette biz onu bulmaya cehd-ü sa’y ederim. Yâhut dehr yoluyla mürûr ede, diye.

Ne ise, Yûşâ bin Nûn Hazretlerini bile aldı, balıcağ pişirdiler. Niçin balık aldılar, gayrı nesne almadılar, onun dahî sırrı vardır. —Dersek söz uzar— Hâsıl-ı kelâm vardılar, Hızır’a selam verip ayıttı:

-Şu Hakk Teâlâ’nın sana verdiği ilmi bize de öğret, dedi. Gör Hızır’ın dahî istignâsın ifnâ etmek ister.

“Benim bildiğim ilme sen sabretmeye kâdir değilsin.” dedi. Mûsâ (a.s.)ın kemâl-i teslimini gör ki,

ستجدنى انشاء الله صابرا ولا اعصى لك امرا²

“İnşâallah, dedi, beni sabredici bulursun, senin emrine karşı gelmem.” dedi. Hızır, bu kadar talep görünce,

“Şimdi olmaya ki, benden bir nesne sūdûr ettiğinde hemen onu sorasın.” dedi. Gittiler, ilm-i melekûtta üç nesne gösterdi. Cümlesini dersek tafsîl olur. Giderek deryâ kenarına geldiler.

Biri ilm-i melekûtun kâbili, biri ilm-i melikin. Ne bilirler, fukarâ diye kimse bunları gemisine almadı. Âkibet bir gemici;

“Bre gelin, ben sizi alayım fakirler dedi.” Gemisine aldı. Ne ise gittiler, tamam çıkacak zamanda, kenara karîb olduğu gibi Hz. Hızır geminin bir tahtasını kopardı. Hz. Mûsâ sabredemeyip ayıttı:

“Niçin böyle ettin? Bir alay mesâkinin ma’îşetleri bununladır. Husûsen gayrı gemiciler bizi almadılar, bunlar aldı.” dedi. Hızır;

“Ha ben sana demedim mi? Sabredemezsin.” dedi. Mûsâ (a.s.) geri itiraz etti. Hâsıl-ı kelâm, cümlesinden sonra, ne ise, Hızır;

“Gel imdi ol sabr edemediklerinin asıllarını sana deyiverim.” dedi.

Ammâ ol gemi ki, tahtasın kopardım, sâhipleri bir alay fakirlerdi. Verâlarında bir padişâh-ı zâlim var idi ki, sefine-i sahiha ve sâlime ki, geleydi, gadab ile alırdı. Pes ol fakirlere terahhümen bir tahtasın kopardım ki, “-bir virâne imiş” diye almayalar, kurtulalar. Bir tahta hod cüz’üdür, geri yaparlar. İmdi ne söz, ulemâ-i zâhîr de ilm-i milkin zînetleridir. Âlem-i milk, nizâmlarına sebeptir. Lâkin hemen onda kalmak gerek. Bu ilim zâhîr ilme alettir. İmdi ilm-i zâhîr ilm ile âlet olduğu gibi, amelde ilim-billah alettir. Ulemâ-i zâhîr âlem-i milkin zînetleridir. Ulemâ-i bâtın âlem-i melekût zînetleridir. Şerâif-i cüyânî ki bu ilmin habli müdekkiki ve muhakkikidir. Bu kadar tesânif-i tesârîf ki, yazmıştır ve yazdıkları dahi tamam tedkik ve tahkik üzeredir.

Bir kimse Sadreddin-i Konevî Hazretlerinin evsafın

işitti, tâ Konya’ya geldi, ne ise,

“Bu ilm-i zâhîrden mûsâhebet edem” diye, buna her ne derse karşıladı. Sadreddin Hazretleri:

“Baka kişi, otuz yıldır ki, ben bu ilm-i milke bakmayıp dururum. Bu gece sabr eyle, yarın ne soracak isen sor?” dedi. Yârindesi oldu, ne ise,

“Hâ sor.” dedi.

“Ha cevabını ver.” dedi. Âhir, Sadreddin ayıttı:

“Nedir bu senin ettiğin? Ha sorarsın, ha sorarsın, sorduğun bir avradın karnından sorarsın, ne istersin? İşte falan meârif-i ilahîyyeden nen var, getir göreyim” dedim. Böyle deyince neye uğradığın bildi.

“Gel imdi beni kabul eyle, aradan getireyim, beni dahî bu ilimden haberdâr eyle.” dedi.

“Kaç yıldır bu ilme çalıştın?”

“Heftâd-ü dû sâl hest ki, derin ilm sa’y gerdeyim, yetmiş iki yıldır ki bu ilme sa’y eylemişim.” dedi.

“Yetmiş iki yıl, dahî nesne bilmezem demek gereksen, bu ilmi bilmeye lââyık olasın.” dedi. Murâdı red değildir, halbuki ifnâ etmek ister. Ve vücûd isterdi. Hz. Mûsâ’nın o nar yemesi için idi, ona gönderilmişti.

İmdi beyim, elbette bir kişi kendinden a’lem işittikte, varıp ona gönderilmesi varıp öğrenmek gerek, çalışmak gerek,

وفوق ذی کل علم علیم

“Her bilgi sâhibinin üstünde daha bir bilen vardır.” Hz. Mûsâ ile Hızır’ın bu muamelesinden sonra Hızır gördü ki, Hz Mûsâ bu fikirde ki ne ilimdir? Bunun ilmi meğher ol

hinde bir kuşçağzı geminin direğinden deryaya inip burnun bir iki batırdı. Çıktı yine geminin direğine kondu. Hz. Hızır ayıttı:

“Yâ Mûsâ şu kuşçağazı gördün mü? burnuyla deryâdan ne aldı? İmdi senin ve benim ilmim, Allah Teâlâ'nın ilm-i şerifi katında ona nisbet, hemân kuşun deryâdan aldığıdır. İmdi ilim ilim deyip gezdikleri ol ilimdir. Bu ilim de ne güzel ilm-i şeriattır. Lâkin bu ilmi ol ilme katar gibi olmuştur. Çalışmak gerek, bu ilmi amele götürmek gerek, tâ ki amelden bir nûr zâhir ola. O ilme sebep ola.

Mevlânâ Celâleddin Rûmî ki, —Molla Hünkâr derler— Konya'da medfûndur.

Alaaddin'in müftisi idi. Öteden Şems-i Tebrizî'ye işâret olur ki,

“Rum'da bir kâ-bil-i şahıs vardır, var terbiye eyle.” Şems-i Tebrizî geldi. Meğer Molla dahî dershanede ders verirmiş. Kapıdan içeri bir köşede —ne ise— oturdu, dikildi ders tamam oldu. Molla dersini anlatır idi. Derviş ki tıymunu dahî hiç tınmadı. Ne ise, söyleşerek dervişi gördü. Musâhabetinde ruh var. Meğer Molla dahî üç günde bir iftâr iderdi, ayıttı:

“Derviş, bugün iftârım günüdür. Seninle bir taâm yiyelim” dedi. Kalktı, içeri gitti ki, bir nesne ihzâr ede. Hemen derviş kitaphânesinde olan kitapları cümle derdi, şadırvanın içine doldurdu.

“Hey! ne işlersin?” diye gördüler, bakmadı. Mollaya haber ettiler,

“Hâtırına değmediniz ola” dedi.

“Yok, lâkin şöyle etti” dediler. Bu kerre Molla geldi gördü, kurcalamak ister,

“Molla gücendi mi yoksa?” dedi.

“Yok ne gücendim, ne olsa gerek. Okuduğum ve yazdığım nesnelerdir.” dedi. Nihâyet Şeyh Attar hazretlerinin tasnifi *Mantku't-Tayr*'ı var idi. Oncagız olmamış imişse elin soktu, suyun içinden çıkardı. Birkaç eliyle şöyle vurdu, toz çıktı.

“Ha işte kitabın bu mudur?” dedi. Bu kerre Molla dahî;

“Benim istediğim sensin.” dedi, pekçe yapıştı.

“Gel içeriye gidelim.” dedi. Şems-i Tebrizî bununla dahî komadı.

“Yok, çünkü içeriye gideriz, şol kavl ile giderim ki, senin içeride câriyendir, ev halkından kimse kaçmaya. Ben onlar ile nice istersem söyleşem?” dedi. Kasdıyla gücüne çeker. Molla durdu,

“Ne idüğün ha gel” dedi,

“Neylesen gerektir.” Molla evvelce girdi. Ayıttı:

“Benimle bir deyiş gelse gerektir, zinhâr kaçmak falan eylemen, size söylese cevap verin.” dedi.

“Nola emir sizin” dediler. Ne ise içeriye girdiler. Bir kenara oturdu. Ayıttı:

“Çünkü bunda gelindi. Var imdi bir testi bâde getir, amma hizmetkâr gönderme, kendin var. Ben bunda ne ise, oturup söyleşem, ne istersem edem.” dedi.

“N'ola?” deyip kalktı, iki eteğin beline çaldı gitti. Kanı, güç değil mi? Müftî —ne ise— giderek, karıncalar çarşısına uğradı. Çekiç sedâsından Mollanın kulağına kelime-i tevhid sedâsı geldi. Bu kerre yakîni dahî ziyâde oldu. Ne ise, meyhâneye vardı, meyhâneci karşı geldi.

“Sultanım hizmet nedir?” dedi.

“Şu testiye bâde doldur.” dedi. Meyhâneci hangi küpe vardı ise görse, hep bal olmuş. Yakîni bu kere dahî ziyâde oldu.

“Belî, ne olursa olsun hemen doldur.” deyip, testiye eline alıp gelmede idi.

Beride Şems-i Tebrîzi hazretleri geldikte sofa kenârına oturmuştu. Cârîyenin biri geldi;

“Dede gel beri yukarı otur. Hâşâ ki sâdiktan nâmeşru bir vâzı sâdır ola, her gîz olmaz.” dedi. Murâdı yeri var idi. İfnâ etmek isterdi. Gözlerini yumup oturdu.

“Gözlerim görmez kızım” dedi. Ya benimden beni yediver, ne yere dersin oturam” dedi. Cârîye de yederek so-faya çıkardı. başın aşağı edip oturdu. Şuna deyin kim, ayak şamatasın işitti. Hemen bir cânıpten divar yarıldı.

“Bak a kızlarım Molla geliyor, eğer beni sorar ise, Tebriz’de hâmuşlar mahallesinde bulsun.” dedi.

DİPNOTLAR

1. Zümer, 39/9

2. el-Kehf, 18/69

SOHBET

5

بسم الله الرحمن الرحيم

وَمَا آتَانَا مَا وَعَدْتَنَا عَلَىٰ رِسْلِكَ وَلَا نَتَّخِذُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِيعَادَ¹

“Ey bizim rabbimiz, biz Senin Rusûlüne ittibâ’ ettiğimiz üzere olan vâ’dini bize yetirip isâr-u a’tâ eyle.” diye ol bâbın duâsını ve kavlini Hakk Celle ve Âlâ Hikâyet eder. Üst yanında zikr olunur:

الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ²

diye buyurur. Şunlar Hakk’ındadır ki, “Hakk Celle ve Âlâyı zikreder ki, kıyâm ve kuûdları halinde ve dahî, yanları üzere yaslandıkları zaman da Hakk’ın zikrinden hâlî olmazlar.” diye, Hz. Hakk medheder.

Öyle ezelde olan ahd ve mîsakların nakzetmeyeler. E-hass-ı havâs’a göre ola ve bir dahî avâm mertebesinde olanlara işaret ola ki, bir nesneye zâhirde ahd ve nezîr edeler. Şunlar ki, ezelde bu âleme gelmezden mukaddem elest bezminde “kâlû belâ” ile cevap verdiler. Ahd ve nezir ettiler ki,

“Bizi tafsîl âlemine ki, beden kalıbına sabb ile tâat ve ibâdetten halî olmayalım.” diye va’d etmişlerdi. Bu âleme gelince ezelde olan misâkı unuttular. Kimi mansıba ve kimi-si câhe ve kimi mal muhabbetine ve kâr-ı kisbe düştü, nefisleri havasına gittiler ve Fir’avn ve Hâmân yolunu tuttular. Âhirette hezelân ve hüsranda oldular. Şunlar ki, enbiyâ ve rusûl ve kümmeli evliyâ tarikin tuttular. Ulemâ ve sülehâ hâliyle hallendiler. Âhir saâdete ve devlete yettiler. Mahlûk olan va’deinde hilâf etmeyecek. Hâlik olan Mevlânın va’deinde hilâf ihtimal midir? Bazıları galat ederler. Cennâtı ma’neviyyedir murâd. Bu hâşâ haşrı inkâr ederler. Yalnız bir lem’a ile ilhâd çukuruna düşerler. İkiden biri sûrî ki, el’ân mevcuttur ve biri mânevî ki cennât içinde cennet. Hakk’a kurbet ve vuslatı enbiyâ haber verdi. (Salavâtullâhi aleyhim ecmain.) ki, zâhirin bâtını var.

Pâye; şeriat.

İkincisi; tarikat.

Üçüncüsü; mâ’rifet,

Dördüncüsü; hakikattir.

Ma’rifetten dem vuran kimse evvel pâye kadem bastıktan sonra dönüp yine evvel ki kademeye bakacak olursa kande basar. Öyle sünneti inkâr etmiş olur.

Cennet ve nâr ve haşr ve mîzan, sual ve cevap. Hayır işlediği takdirce ecir ve sevap vardır. Ve şer işlediği takdirce nâr ve ikâb vardır. Bu cümle hakdır diye.

“Sıdkile girdinse bu yola, ayağın murâdına bas” sözü vârid olmuştur. Muhakkak sâdıkın Hakk’ında nass hergâh zikrolunur.

Aldülkâdir-i Geylânî’nin (k.s.) ibtidâ sülûkları zamanında tarîk-i Hakk’a yol tutmasına sebep bir gün haccetti.

Geylan’da çift sürerken fasîh lisânile öküz sordular ki,

“Yâ Abdülkâdir,

ما لهذا خلقت و لا بهذا امرت

“Yâ Abdülkâdir sen, ne bunun için halkolundun ve ne de bununla memursun.” deyince, öküz lisânından bir lem’a dokundu. Vâkıa, Kur’ân’ı Azimde Hakk Celle ve Âlâ;

وما خلقت الجن والانس الا ليعبدون³

diye emreder, buyurur:

“Ben insi ve cinni bana ibâdet etsinler diye halkettim.” dedikten sonra, şimdiden sonra sana esbâba tevessül etmek haram oldu. / “Müsebbibü’l-esbâb herkande isem rızkımı haber vermiştir.” diye eve gelir. Bir karıcık anası var idi. Bir şeyhin kızı idi. İcâzet için;

“Yâ ana, Hakk’a yüz tuttum, artık burada duramazım, diyâr-ı gurbet ihtiyâr ettim. Seni Allah’a ısmarladım.” deyince,

“N’ola oğul, sana lem’a dokunmayınca emâneti teslim edemezdin. Şimdi lâzım geldi. Babanızdan seksen altın kalmıştı; kırkı ol bir kardeşinin ve bu senin Hakk’ındır, var sağlıkla, lâkin bir vasiyetim var sana,

“Cemî’ edyânda kizb haramdır. Sakın, zinhâr ve her nereye varırsan, sıdkı elden koma, nasihatim budur.” dedi. Kabul edip, Bağdad şehri ol zamanda dârü’l-hilâfe idi. Ulemâ ve sulehâ ve meşâyih çok idi. Mâ’rifet tahsîline gitti. Diyâr-ı gurbete yüz tuttu. Nagâh kâfilelerinin önüne harâmi geldi. Cemî’ emvâlini gâret ettiler, harâmi başının önüne götürdüler. Taksim mahallinde iken, Abdülkâdir “el müflis fi emânillah” diye geldi, duruverdi. Gördüler, suâl ettiler,

“Senin nen vardır?”

“Kırk altınım vardır” diye, vâkıan ahdi nakzetmeyip “kizb lâzım gelir, yok dersem” diye ol kırk altını ayak-kabının altına döşemiş idi. İnanmadılar,

“Behey onmadık, kırk altın senin nerene sığsın?” diye harâmi başına geldiler. Evvel ol dahî görünce,

“-Şol dikilip duran kimse ne halli adamdır?” dedi. Derler ki,

“Kırk altınım vardır benim de” deyip durur. Şaşkın, kılıç korkusundan ne diyeceğini bilmez” dediler.

“Bre alın gelin” dedi. Harâmi başı suâl edince, yine;

“Var” dedi.

“Getir imdi” dediler. Ayakkabından çıkarıp atıverdi.

“Be adam, ne halli kişisin? Biz bir alay kimsenin malını ikrâr ettirince, nice kılıçlar ile güç ile ellerinden alırız. Seni gör ki, “ yoktur” desen, hiç birimiz senden nesne sezinmezdik. Neden böyle getiresin, bir söz ile veresin” dedi. Ayıttı ki,

“Benim bir karıcık anam vardır. Tarık-i Hakk’a yola çıktıkta, bana vasiyet etti.

“Sakin kizbden yalan söyleme” dedi. Ahitleştim, ol ahdi nakzetmeden korktum.” deyince, —bir sıdk gör nerelere sirâyet ediyor.

“Sübhânallah” dedi. Harâmi başına bir lem’a yetiştı.

“Be hey insafsız nefis, bunca yıllardır Hakk ile olan ahdi nakzeder durursun. Bre hey nefis, nice bir gün, bir kerre, bir mahluk, ahd ettiğinden sapmaya, ya Hâlık ile senin ah-din nice oldu? Bunca zamandır tuğyânda, muhalefette gezersin, nice olur hâlin?” dedi. Tevbe etti, geçen taksîrât ve zelâletine istigfâr etti.

“Elin beri uzat yiğit, bana tevbe ver, senden irâdet getireyim.” diyerek, Abdülkâdir hazretlerine Evvel irâdet getiren harami başı olmuştur. Çünkü “Tarık-ı dalâlde muktedâmız idin. Hidâyet yolunda ya niçin biz sana uymayız?” diye cümlesi irâdât getirdiler. Bir kere sıdk, bu mertebelere eriştirince, kalanını dahî ona kıyâs eyleyin. Ezel saati görünmüş tâ ki intibâh gele, uyanabile.

Bir kimse Emir Sultan asrında Bursa’da bir câmi binâ eder. Tamam oldukta evvel namazı kılmaya i’tikâd ettiği ancak Hz. Pir idi. Ona ayıttı;

“Namazı camide evvel sen kıldır” dedi. Buyurdular ki,

“Hâlâ kutub bunda iken ben kıdıramazım. Eğer bunda denilmiş olsaydı

صلوا خلف كل بر وفاجر

“İmam, iyi de olsa kötü de arkasında namaz kılınız.” ikâzınca her kim olursa kabil idi. Lâkin “O bundadır.” deyince yanaşmadı.

“Kutub burada mıdır? Ya niçin biz Onu ziyaret etmeyiz? Şimdiye değin haberimiz olmaya, varalım ziyaret edelim” dedi.

Şeyh Hamid’in sarayı Haydarhâne mahallesinde Seyrancıkkaya dedikleri meşhur yerin üst yanında sâkinler idi. Hz. Emir;

“Biz onun dilini pek biliriz, dâvet edelim gelsinler.” dedi.

“N’ola buyurun, ol gâzi onlar kalıvereydi, gâyet lutfetti.” dedi. Hz. Emir halîfe cânibinden vardı. Dâvet edince geldiler, ol zamanın selâtin yaptıkları camilerinde başka bir

yer kendileri için yapmazlar idi. Ön safta imama karib yerde kılarlardı. Yine ol âdet üzere namaz kıldılar. Halife, Aziz'e;

"Biz sizi şimdiye dek bilmedik, bu kadar yaptık, kendi re'yimizle işledik. Şimden sonra buyurun emrinizle buna dahi ne lazımdır görülsün." Buyurdular ki:

"Hâlâ bu camiin üç kapısına birer büyük hamr küpleri koyasın. İçleri dolu şarap ola ve birer çumçak bile dura. Gelen giden senin hayrına içeler." deyince gâyet gayz ve gada-ba geldi.

Neylesin Emir Sultan'a itikâdı ve onun kutubdur diye şehâdeti oldukta, aydur:

"Hey Aziz, Allah evinde hamr mı içilir? Niçin böyle buyurdunuz? Bunda şarap neyler?" dedi. Buyurdular ki:

"Bu senin cami diye yaptığın biraz müslim ve bir alay gavurlar yapıp nihayet sen cami diye ad vermekle Allah evi olmuştur. Senin vücudunun cami'in kim binâ eylemiş? Ya Hz. Allah bina eylediği eve gece ve gündüz kendi elinle hamr doldurup durursun. Kendi elinle yaptığın câmi' içine şarap girse, bunda şaşılacak ne vardır?" dedi. İşaret etti ol mahalde tevbe ve istigfârına sebep oldu. Artık bir dahi ol fiilden vazgeçti, işlemedi.

Öyle, bir kimse mü'minim diye, sünnete riâyet ede. En-biyâ ve resulüne itikâd ede. Nebi (a.s.) yalnız Hakk'dan haber verse inanmak gerektir. Hususan, bir Menşûr-i âlî, Kitâb-ı Kerîm, bir Nûr-ı Hâdî, helâl ve harâmı mübeyyin,

ولا رطب ولا يابس الا في كتاب مبين⁴

"Yaş ve kuru hiçbirşey yok ki, apaçık bir kitabda olmasın."

Nasârâ tâifesi gibi tecellî-i sıfâtı tecellî-i Hakk sandılar, dalâl ve tuğyânda oldular.

ثالث ثلاثة

"Allah, üç'ün üçüncüsüdür." onun için dediler.

Mâ'rûf Kerhî (r.a.) sabî iken ebeveyni nasrâniyye mille-tinden idi. Hoca da okurken,

ثالث ثلاثة

"Allah üç'ün üçüncüsüdür." de derlerdi. Ol zamanda;

"Ehadün", "Samedün" çağırırdı. Sabr ederlerdi. Çâre olmadı, dediremediler. Âhir ne beladır? der. Bir gün başın alıp, kaçır gider. Ana ve baba ahidleşirler.

"Mâ'ruf ne dinde ise, biz ona tâbî olalım." derlerdi. Bir gün kapı çaldı, çıka geldi. Dahî kapı açılmadan,

"Ne dindesin?" dediler.

"Dinim, ümmet-i Muhammed Dinîdir." dediği gibi, İslâm'a geldiler. Milleti nasrâniyye'den çıktılar, dîn-i İslâm'ı ihtiyâr ettiler. Kerâmet-i azîmî dedikleri, sünnet-i nebeviyye ve şer'-i mutahhariye'dir ancak. Rabbimiz, tevfiğ ve hi-dâyet ede. Âmin.

DIPNOTLAR

Âli İmrân, 3/194

2. Âli İmrân, 3/191

3. ez-Zâriyat, 51/56

4. el-En'am 6/59

بسم الله الرحمن الرحيم

ذلك بان الله مولى الذين آمنوا وان الكافرين لا موالى لهم

Allah Sübhânehû ve Teâlâ Kitâb-ı Kerîm’inde buyurur: “-Tahkik- Hak Sübhânehû ve Teâlânın evliyâsına nasr ve yardım, mevlâsı olmak sebebiyledir. Dahî muhakkaktır ki, kâfirlerin mevlâsı yoktur.”

Yani ne demek olur? Bu suâl gelmez ki, cümlesinin hâlıkı, eğer müslim ve eğer kafir, ve eğer âsi ve mûti ve eğer fâsık ve fâcir ve eğer insan ve hayvan ve eğer ahcâr ve eşcâr ve yerler ve gökler muhassal on sekizbin âlemin hâlıkı Allah olunca, kâfirlerin mevlâsı yok demek ne ola? Yâni, nâsırı yoktur, demek oldu. Mevlâ, nâsir mânâsına olmuş oldu. Zirâ onlar bir alay evsâne tapıcı müşriklerdir. Ol tapageldikleri putların kendilere hiç nefî yok iken, yoktan icâd eden Hâlıkı birlemezler. Gece ve gündüz şirk ve dalâlde ve nefisleri hevâsında oldular. Rabb dahî onlara nusret ve yardım eylemez. Râzıktır, rızıkların verir, kesmez.

BEYİT:

ای کریمی از خزانه غیب گیر و ترسا

Tercüme: “Ey Kerîm olan Allah-ı Zü’l-celâl! Sen hazîne-i gaybindan mecûsileri ve kâfirleri irzâk edersin. Sen düşmanlarına in’âm ve ihsân ettiğin halde, hiç dostlarını in’âmından mahrûm eder misin?”

Şeyh Sâdi merhûm onun için böyle buyurmuş. Nebî (a.s.) bir gazvede ashabtan ayrıldı. Bir ağaç gölgesine yalnız dinlenmek isteyince, bir mağrûr gâvur kendi bahadırılığına itimâd edibeni,

“İyi, fırsat elime girdi.” diye gözettili. Nebî (a.s.)’a kılıç sıyırdı, üzerine geldi. Hâşâ;

“Seni benim elimden kim kurtarır, tîz deyiver bana” diye suâl edince, buyurdular ki:

“Allah’tır benim nâsırım” dedikleri gibi ol hinde kılıç elinden düşer. Mübârek ellerine kılıcı alır, der ki:

“Ya gâvur, şimdi benim elimden seni kim kurtarır” diye buyurdıkları gibi emân talep eder. Bû mucizeyi görünce İslâm’a gelir. Bir rivayette derler ki, ahd eyledi ayırık kılıç çekmeye. Öyle, Hakk’ın nusreti, enbiyâ ve evliyâsına mu-karrer bir emirdir. Nihâyet söz bundaki Hakk’a muhabbet, emrine imtisâl ve nehy ettiklerinden ictinâb üzere olup, yalnız diliyle ikrâr edip, “Allah mevcuttur ve peygamber haktır, ne buyurur ise gerçektir.” demek mertebesinden geçip, fiil ile ol ekvâlini tasdik edebile. Mü’mine lâzım olan budur. Yoksa herkese sorsalar, “Allahı severiz” derler. Lâkin havf ve haşyet üzere olup, ol akvâle, ef’âle dahî uymak gerektir. Cümlelerin rücûi en son Hakk’a olsa gerektir.

Hz. İbrahim Ethem fakr-u fenâ ihtiyar edip, terk-i

diyâr ettikde bir şekle girdi ki, bir kimse görüp sual edip,

“Kul musun veyahut hür müsün?” deyince,

“Kulum” demeye, havf ve haşyetten yıkıldı ve aklı başından gitti. Yine kendine gelince;

“Rabbın kuluyum.” dediler. Ve bu Âyet-i kerîmeyi tilâvet ettiler.

ان كل من فى السموات والارض الا اأتى الرحمن عبدا

“Yerlerde ve göklerde olanların küllisi huzur-ı Hakta kulluk ile gelse gerektir.” Cümle enbiyâ ve rûsûl ve melâike-i mukarrabîn, Rabbin kullarıdır. Yahûdiler,

عزير ابن الله¹

“Üzeyir Allah’ın oğludur.” dediler. Hak Sübhânehû ve Teâlâ, bunun üzerine Yahûdî ve Nasârâ tâifesin ilzâm için buyurur:

لن يستنكف المسيح ان يكون عبدا لله ولا الملائكة المقربون²

“Siz ne kethüdâlık edersiz? Eger Mesîh ve eger melâike-i mukarrabûn kullarımdır. Onlar kulluğumdan istinkâf etmezler. Ne demek istersiniz?” diye kavî-i bâtıllarını red eder.

Yine İbrahim Edhem, Horasandan geçip karşısında olan Berûz dedikleri şehre geldi. Ol diyârın halkı duâya ve arz-ı hâcete çıkmışlar idi. Yağmur talep için, bir ay idi, tazarrû’ ve niyâz üzere oldular. Duaları kabul olmadı. Âciz kaldılar. İbrâhim’e karşı geldiler, suâl eylediler ki,

“Hz. Hak kelâmında;

ادعونى استجب لكم³

“Bana duâ edin, duânızı kabul edeyim.” buyurup durur. Vâ’inde sâdık değil midir? derler. Bir aydır biz hâcet dileriz, kabul etmez. Nice elişir, kendi kelâmıdır” deyince, İbrâhim Ethem Hazretleri bunlara cevap verip buyururlar ki,

“Hakk’ın kelâmı yerindedir, lâkin kuluz Hakk’a dersiniz, feemmâ kulluğunda sabit değilsiniz. Efendinize muhal-fettesiniz. Allah’ı severiz dersiniz, emrine imtisâl üzere olup, nehy ettiklerinden ictinâb üzere değilsiniz. Rızâullahı taleb ederiz dersiniz, saht yolun tutarsınız ve cennet isteriz ve gurbetin murâd ederiz dersiniz, esbâb-ı cennete mübâşeret edip, a’mâlde kusur üzeresiniz. Cehennemden havf edip, azâb-ı ikâbından Hakk’ın, korkarız dersiniz. Lâkin durmayıp cehennem amelin işlersiniz. Şeytanı sevmeyiz dersiniz, yine onun sözün tutarsınız. İlgvâsına uyarsınız, onun gösterdiği şehvât ve lezzâta aldanırsınız ve onunla dostluk edersiniz. Nice duânız kabûl olsun” buyurdular.

Yine bu makamdandır. Hz. İbrâhim ıslah-ı tabiattan ötürü kesb-i helâl lokma-i tayyibe talebinde oldu. Bir refik var idi. Onunla orakçılık işledi. Bir nice gün sıcak günlerde sâim, nice mücâhede üzere riyâzat biraz işlediler. Yirmi altın, lâkin şiddet-i hârdan bedenlerine ba’zı avâriz hâsıl oldu. Hacamat lazım geldi, şehre geldiler. Kan alıcı bir kimse var idi. Dükkanına geldiler, oturdular. Tamam yalın libâs ile berber bunları görünce, ikrâh ederek,

“Bunlar ne ister ki” diye sokranmağa başladı, âhîr izhâr etti.

“Siz ne istersiz, ne durursuz?” dedi. Tıraşları dahî uzanmış idi.

“Tıraş olmak isteriz, hem bizden birer kan da aliverin olmaz mı?” dediler. Hiç iltifât etmeyip, birinci kimseyi

savdıktan sonra,

“Ya siz ne oturdunuz kaldınız?” diye kerh ile yanlarına geldi. Bunlar dahî ne belaydı. Akçesiz, pulsuz bunları tıraş etmek ne kaydolsun diye —ne hal ise— savayım diye mea'l-kerâhe savdı, tıraş eyledi. İbrahim Ethem hazretleri der ki,

“Şu sende olan yirmi altını berberin eline teslim eyle” dedi.

“Ey sultânım bunca günden beri bir helalce kesbimizdir getirip cümlesin vermek nedendir. Onun hakkı bir iki akçedir” deyince, buyurdular,

“Bir dahî fukarâya hakâretle nazar etmesin, derviş tâifesine sû-i i'tikâd üzere olup,

“Bunlar her nereye varırsa akçesiz, pulsuz halkın yüzün kızartmaktır işleri güçleri” diye bu nazar ile nazar etmeden kurtarıla, geçdik şol akçeden ver gitsin, bülend-i himmet ol, ta'ziz bi'l ihsân ile” diye buyurunca, berberin eline yirmi altını teslim edip, alıp yürüyüverdik. Kan alıcı ta'accübde kaldı. Ömründe göre geldiği nesne değildi. Bunlar aç susuz yine bir ağaç gölgesine gelip eylendiler. İbrahim Ethem Hazretleri refikine der ki,

“Var bir nesnecik yiyecek tedârik eyle getir dedi, gelip giderken karşısından bir hayl-i haşem ve darat ile ve emvâl ve esbâb ki, altmış bin florinlik metâi yüklenmiş bir kimse geldi kondu, ol dervişe suâl eyledi ki,

“Yâ fülân, İbrahim bin Ethem ki, Belh pâdişâhı idi, gördün mü?” dedi.

“Neylersin?” dedi.

“Buluşmak isterim.” dedi.

“Buluşturayım lâkin, yalnızca gelmek gereksin, böyle

dârâtan hazz eylemez.” dedi. Bâ'dehû buluştu, gördüğü gibi der ki,

“Yâ İbrahim ne haldir bu hal? Diyâr-ı Horasan'da şâh iken bu zillet ve ekfâr nedir? Ol zaman ki, taç ve tahtı terk ettin, cemî' kulların her birisi emvâl-i milki üleştiler. Ben dahî bu miktar cem' edip, getirdim. Cümle senin mülkün ve ben dahî senin abd-i memlûkinim, dilersen âzâd eyle. Her nice murâd edersen emrine râm olmuşum. Mâdem ki âzâd etmeyesin, bu mâl-ı milk bana haramdır.” deyince teslim ve inkıyâdı sebep olur. Kul iken azad oldu. Yürü var, bu cümle mal senin olsun, götür git, malımdan âzâd oldun” diye buyurdu.

İmdi mevlâyı mecâz ile abd-i mecâzî beyninde hâl böyle olunca, mevlâyı hakîkiyle abd-i hakîkinin ahvâli böyledir. Öyle olunca şöyle ki, kul efendisine gele, ikbâl ede. İnkıyâd ve istislâmda ola, mevlâsı olan Rabbi dahî i'tâk eder. Kul iken hür olur. İmdi kul olagör ki, olasın âzâd. Bildin, anladın mı? Kullukta ne kadar şeref var idüğü mâ'lûm oldu. Hak Sübhânehû ve Teâlâ Nebî (a.s.) Hakk'ında;¹⁸

“Her türlü eksiklikten münezzeh olan Allah, kulunu geceleyin Mescid-i Haram'dan etrafını bereketli kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya yürüttü.” der. Birasûlihî ve binebiyyihî demez. Onun içindir ki, ubûdiyyet bir iksirdir ki, mess-i mahkari rez nâçâr eder. Cenâb-ı Saâdetten mercûdur ki, mevlâ nefsimizi ıslâh edivere, Âmin.

DİPNOTLAR

1. et-Tevbe, 9/30.

2. en-Nisâ, 4/172.

3. el-Mü'min, 40/60.

4. el-İsrâ, 17/1.

SOHBET

7

بسم الله الرحمن الرحيم

تلك الدار الآخرة نجعلها للذين لا يريدون علواً في
الارض ولا فساداً والعاقبة للمتقين

Allah Sübhânehû ve Teâlâ Kitâb-ı Kerîm'inde buyurur:

تلك الدار الآخرة نجعلها

Şol dâru'l-âhiret ki, dâr-ı cennettir. Rahmetle hûr ve
ayn ve kusûr ile ve

Hakk'a kurbet ile mevsûfe olan dâr-ı nîmeti biz kılarız.
(للذين)şol kimseler için ki,

لا يريدون علواً في الارض ولا فساداً

yeryüzünde ulüvv ve istikbâr ve fesâd eylemeyeler. Onlar
için hazırlamışızdır. Ol vasfolan dâr-ı huzur ve dâr-ı sürûr
ve dar-ı bekâ dır. Bu dâr-ı fenâda iken ulüvvü istikbârı terk
edeler. Eğer nefisleri ve tabiatlarıdır ki, kebîr'ini ve şehevât

SOHBETLER

ve lezzât'ını men'edeler. Bu ikisine murâdın vermeyeler,
Hakk'ın rızâsına muhâlif olanlardan zina, şurb-i hamr ve
katl-i nefis gibi ve bunun emsâli olan fesâdlardan nefislerini
vikâye edeler.

والعاقبة للمتقين

“Âkibeti hamîde ve hâtime-i sâliha müttakî olan kullar
içindir.”

Hakk'ın evi ikidir. Biri dünya ve biri ukbâdır. Ve bu
evin biri dâr-ı fenâ ve biri dâr-ı ukbâdır. Huzur-ı rahat ye-
ri dâr-ı âhiret oldu. Burada iken kişi bu iki hicâbtan kur-
tuldu. Mâni olan bunlardır: Tabiat ve nefis. Hergâh
söyleriz, nefsin sıfât-ı zemîmesi ki, yedi sıfattır. Kibir ve
ucûb ve riya ve gadab ve hased ve hubb-i mâl ve hubb-i
câh, bu cümlelerin başı ve büyüğü kibir olsa gerektir.
Şeytanın merdûd olmasına sebep;

انا خير منه ا

“Ben ondan (Âdem'den) daha hayırlıyım.” demiş oldu.
Merdûd-ı ebedî oldu. Şol sıfattan nefsi tathîr edebilirse ve
tabiatın muharremât'tan ve rızâyâ muhalefet, şehvet ve
lezzâtтан vikâyet edip, pâk ve tâhir edebilecek olursa, ol
tahâret ile eder. Cennete ve rahmete ve Hakk'a kurbet'e
lâyık olur.

والعاقبة للمتقين

“Âkibet-i mahmûde, muttakîn olan kullar için v'ad

olunmuştur.” Çünkü bu Kelâm-ı Hakkı işittim denildiyse, en son huzuruna varılsa gerektir. Dâr-ı naîme varıp gördükte, “Böyle idüğün bilmedim yoksa âlem-i dünyada iken ben de çalışırdım.” deyince bir mâzeret yeri kalmadı. Görsün bunda iken tedârik eylesin. Muttakiler için i’dâd olunmuş bir yer imiş. İster mi bunda iken tedârik ede, takvâ dedikleri, nefsi vikâyetten âhirette zararlı yerlerden, cehennemden kendini koruya. Altını ve gümüşü kuyumcu bilir sınar da kâl eder. Pâk ve tâhir olmayınca amel olunmaz. Nice yıllar cehennemde yanıp pâk olduktan sonra cennete idhâl ederler. Yani yanan ile hiç yanmayan, pak ve tâhir olan bir midir? Nefsi vikâyet ve merâtip üzeredir. Şeriat-ı zenbî var, tarikat-i zenbî var. Şeriatin zâhir haram olanları, zina ve livâta gibi. Helâl olanlardan tecavüz edeler. Dahî haramı irtikâb edeler. Bu katî zâhirdir. Helâle ruhsat var. Nikâh ile mi, ve câriye tutmak ile mi câiz olur? Kezâlik lokma-i tayyibeden tenâvül mümkün iken etmeye, ol kimse azâb ve ikâba müstehak olur.

Hakk’ı hâzır bilib her yerde huzurun mülâhaza ederse, subaşı korkusu da olmasa, bir hâlî yerde halktan mestûr olsa. Lâkin Hak’tan havf ve haşyeti olsa şol mertebede takvâ üzere olmuş olur.

والعاقبة للمتقين

Kezâlik mertebe-i müteğayyir oldur ki, nefsin kibrini izâle eyleye.

Bir kimse meşâyihden idi. Bir şehirde salınarak kulları ile bir yere giderken bir mertebe-i enâniyet gösterir ki, ta’yin olunmaz. Tekebbür-i hâl üzere hareket ederek gelir.

Ol bir aziz karşıdan bunu görünce;

“Be hey kuzu, bu salınış ve bu yürüyüş Hakk’ın rızâsına muhâlifdir. Seni ne Allah ve ne Rasûlü sever, bu dârâtı gider, terk eyle.” dedi. Ehl-i hevâya ve münkîrine hak söz nâhoş gelse gerektir. O kimse,

“Sen beni bilmedin gibi yâhu, ben kimim hiç bilir misin?” dedi. Yâni, pâdişahzâdeyim demek ister. Aziz buyurdular ki,

“Niçin bilmezim seni? Güzel bilirim. Evvelin nutfe ki, hurûcuyla gusûl lâzım gelir.

Şunun gibi bir pâre sudan halkedilmiş kimsesin. Ve âhirin de cîfedir. En son makbere’de çürüyüp leş olsan gerektir. Bu ikisinin ortasında gezerken yere göğse sığmadığın nedir?” diye haber verince, kimseden böyle hak cevab-ı işi de gelmiş değil idi. Bir miktar tesîr eyledi. Âhir ol dârâtı ve ol yürüyüşü terkeyledi.

İşte böyledir. İmdi âkibet-i hamide muttakîn olanlar içindir. Eğer mertebe-i şeriat de takvâdır. Ve eğer tarikatte bu ikisine birer misal korsan olur.

Evvelâ mertebe-i şeriatte takvâ oldur ki, bir kimse sefere gitmek lâzım gelir. Bir hâtun var idi, gâyet cemîle idi. Ol kimsenin bir karındaşı var idi. Evini ve hâtununu ona ismarladı.

“Kardeş ben gelinceye kadar, evimin ve hâtunumun levâzımın sana ismarladım. Ben gelinceye kadar hıfz ve hırâset eyle.” dedi. “Hakka ismarladık”

dedi ve gitti. Bir kaç zaman geçti. Bu kerre emanet edilen kimsenin hevâyı nefsi harekete başladı. Kadın sâhib-i cemal olduğundan, herifin sabra tâkatı kalmadı, sürünmeye başladı. Hâtun buna der ki,

“-Be hey insafsız seni karındaşın benim üzerime emîn nasbde, hiç Allah’tan revâ mıdır? Haktan korkmaz mısın? Kanı, Dinin ve gayretin.” dedi. Ol yaramaz der ki,

“Ben sana evvelden âşık idim.” der.

“Tâ evvelden sana meylim olmuştur, böyle fırsat ele mi girer? Elbette nefsim muradın senden görürüm, bana muhalefet etme demeye başlayınca, hâtun: —Afiye ve sâliha idi—

“Ben Allahtan korkarım. Ha kimse görmez ise, Hak hâzır ve nâzır, zinâ irtikâb edemezim” dedi. Muhassal adam,

“Bana nefsim muradın vermezsen bu fırsat benim elime girmez. Sana bir mekredeyim ki, helâk olasın.” dedi. Bir kaç günden sonra bu hatun kendi hâline meşgûl iken her belâyı ve her kazâyı ihtiyâr edip Hakk’a ısmarladı. Gerçi belâyı ve eşiddâyı sabr etmek zâhirde güç ise, Hz. Hak sabrın ihsân edip, sonunda nice merâtibe fâyiz olur. Ancak, yani ol kimse bir kaç şâhid-i zûr ile karındaşının hâtununa zinâ isbât edip, recm lazım gelir. Taş taşlattırır. Hak Celle ve Alâ bu kadını hıfz edip, halkı âlem taşlayıp taş altında kalır. Üstü örtülür, herkes ölmüştür diye ferâğat ederler, yerli yerine giderler. Hâtunun cesedi sağ ve sâlim, bir zarar gelmez. Bir ârâbî develerin sürüp giderken taşlar altından bir inilti gelir. Taşları açar çıkarır, merhamet edip evine alır, gelir timar eder, hayat bulur. Bir kaç günden sonra yaraları biter, yine hüsnî olur. Ârâbî görür, bir sâhib-i cemâl kadın, karârı kalmaz. Buna el uzatmak taleb edince, Avrat buna der ki,

“Kişi, ben er avradıyım, bir kimsenin taht-ı nikâhındayım. Yoksa senin bu kadar iyiliğin gördüm. Öyle ol-

mamış olsaydı, muhâlefet etmezdim. Hakk’ın buyruğuna ne derdim, lâkin hâlim şudur, bana iftirâ etmişlerdi. Mazlûme olduğum ecilden Hak beni sakladı. Hâlâ yine Mevlâdan korkarım. Zinâ ihtiyâr edemezim, Dinim sakınırım” deyince, ne desin.

Birkaç günden sonra bu ârâbînin bir kara kulu bu hâtuna sarkmağa başlar. Bu kez avrat der ki,

“-Be hey arap, sana da ne borcum var, beni kendi hâlime ko. Ben senin dediğin değilim, beni incitme” diye cevap verir. Bu kerre Kara’nın gücüne gelir.

“Hoş imdi ben sana bir renk vereyim” der. Ârâbînin bir mâ’sûmunu gece boğazlar, ol bıçağı getirir, hâtunun başı altına kor. Kanın ötesin berisin esbâbına buluşturır. Şabah görürler ki, ârâbînin oğlancığı boğazlanmış, feryâd ederek gelirler, başı ucunda bıçağı görünce isnâd ederler ki, bu öldürmüştür. Bu kerre hâtun yemin eder,

“Bana iftirâdır, kişi, benim bundan haberim yoktur” diye inkâr eder. Bir nice gün. Salah ve diyânetin görmüş idi.

“Ne diyelim şimdiden geri yanımda durmak güç oldu, bâri gözüm görmesin, hayf git yanımdan” diye eline dört yüz akçe verir ve,

“Var sağlıkla” diye gönderir.

Kadın tebdil-i sûret eder ve çıkar gider. Bir yere gelir, görür bir adamı asmışlar, habire döğerler.

“Nedir aslı?” diye, üzerine varır, suâl eder. Cevap verirler ki,

“Falan kimseye dört yüz akçe borcu vardır vermez, onun için döğerler” dediler. Merhamet kılar, esirger. Ârâbînin verdiği ol dört yüz akçeyi ellerine teslim eder. Ka-

parlar salıverirler. Adam başlar;

“Beni kim kurtardı” diye suâl eder. Hâtun ise alıp yürüyüvermiş idi, gösterirler;

“Ha işte falan avrattır, gideyürür” diye ardından gelir, yetişir;

“Ne acep bana hızır yetiştin? Nasıl kimsesin, göreyim seni” diye söylerken, görür bir sâhib-i cemâl. Hemen kararı kalmaz, başlar buna ezilmeğe, süzülmeğe.

“Be hey kişi, var sağlıkla seni esirgediğim midir suçum? Beni incitme” diye cevap verir. Aslâ kulağına girmez, ardına düşer. Sataşarak ve kovalayarak bir deryâ kenârına değin götürür. Bir gemi yanaşmış durur. Halk bu hususta adama;

“Nedir aslı?” diye sorarlar. Adam,

“Câriyemdir, bana muhalefet eder” demeye başlar. Âhir gemi halkından birine bir miktar bahâ ile satar. Satın alan kimse dahi kadına yanaşmak isteyince, kadın elvermez. Gemi halkı ile ittifâk edip, tasarruf etmek isteyince hâtun Hz. Hakk’a yalvarmağa başlar.

“Pâdişâh! Hâlim sana mâ'lûm, Sen beni şunların elinden kurtar ve hıfzıyla” deyince bir fırtına çıkar, cümlesini helâk eder. Yalnız geminin içinde kadın kalır.

Rüzgâr gemiyi bir tarafa alır gider. Bunu bir kenara iletir, taşra çıkarır, görür. Bir şehir kadısına haber eder. Şol kadar mal kalır ki ta'bir olmaz, gelseler görseler. Ol hâtun nikâbile oturur.

ان الله معنا²

“Allah bizimle beraberdir.” mefhûmunu mülâhaza ve

müşâhade edene artık bir sa'b ve meşakkat mi kalır? Muhassal i'zâz-ı ikrâm ile kadı ve emir ta'zim ve tevkir ederek güzel mevkiî yerde kadını iskân ederler. Âvâm ve havâs i'timâd edip, kadınının dua-i hayrını istimdât üzere olunca, cemî'-i emrâza hayır duâsı şifâ ve ilâç olurdu. Savt ve sadâsı âleme şâyi'-i bahar olur.

Gelelim ol evvel iftirâ ve bühtân edip, nâhak yere taşlatana. Bir azîm maraz âriz olur. Dünya ilacın ederler çâre bulamazlar. Ve ol kara yüzlüye de bir dert âriz olur. Elleri, ayakları tutulur. Ve ol zevci olan kimseye dahi bir ârıza hâsıl olur. Ve ol kimse yine, “kulum” diye gemi halkına satmış idi. Ona dahî bir belâ isâbet etmişti. Muhassal cem' olurlar, hatunun olduğu şehre gelirler. Hâtuna mukâbil olurlar. İstidâ mahallinde bu cümleyi görüp bilir. Başlar yine suâle:

“Her birinizin indallah bir günahı vardır. Onu bana zikredin ve badehû size tevbe derim. Ve ondan sonra duâya müste'ad olabilirsiniz” dediği gibi, başlar ol recm ettiren kimse, karındaşı yanında.

“Bir ulu günah işlemişimdir. Karındaşım hâtununa iftirâ etmişimdir. Ol hâtun afife ve sâliha, cemî'-i menahîden ve mas'ûn ve mahfûz iken, nefsim ve tabiatım hevâsına düşmüştüm.

“Estağfirullah zalemtü nefsi” deyince cürmünü i'tirâf beynennâs sâbit olduğu gibi, duâ eyledi. Ol dertten halâs olup filhal gözleri açılır. Deyn-i ma'nevî olan borcundan halâs olur. Tevbesi kabul olur. Vâkıa hadis-i şerifte vârid olmuştur.

لا هم هم الدين ولا وجع وجع العين³

Sâirleri dahî bu minvâl üzere günahlarını itirâf edip murâdlarından halâs olduktan sonra, hâtun kendini izhâr eder...

Hak Teâlâ cümlemize inâyet ve hidâyetler eyleye. Âmin

DİPNOTLAR

1. el-Â'râf, 7/12.
2. et-Tevbe, 9/40.
3. Aclûni, a.g.e., II/497.

بسم الله الرحمن الرحيم

ان الذين آمنوا وعملوا الصالحات واختبوا الى ربهم اولئك اصحاب الجنة هم فيها خالدون

Allah Sübhânehû ve Teâlâ Kitâb-ı Kerîm'inde buyurur:

“Şunlar ki, imân getireler, dilleriyle ikrâr ve kalbleriyle tasdik eyledikten sonra ol ikrâr tasdiklerin musaddık olur. Amel-i sâlih dahî işleyeler. Bu iki mertebeden sonra Rabbe dahî neler ihbât ve i'timâd kalblerinde sâbit ve tuma'nîne hâsıl olsalardı, —bu zikr olan sıfatlarla muttasıfûn— ashâb-ı cennettir. Bunlar cennette muhalled oldukları halde bekâ ve devâm üzere dünya devleti ve izzeti gibi fenâ üzere olarlar.” Bu değil ni'met-i bâkiye ve izzet daimadadır. Şunlar ki imân-ı gaybî mertebesinden imân-ı aynîye varalar, amel-i sâliha dahî işleyeler. Vücuhi ber'den her ne ise; salât ve savm gibi, —kâdirine göre— hac ve zekat gibi, vereler. Bir â'mâli beri yerinde edâ edeler, beş vakit namazı kılalar, yılda bir ay ramazân-ı şerifi sâim olalar.

بنی الاسلام علی خمس¹

“İslâm beş şey üzere bina olunmuştur.” muktezâsınca kelime-i şehâdeti getirdikten sonra, -eğer fakir ve eğer ganî- bu ikisi de musâvîdir. Bu ferâizi edâ ettikten sonra Rabbe kalbleriyle herhalde ikrâr-ı sekînet-i vekâr üzere işlerine sebât ve karar gele. Bunların mekanları cennettir. Muhalledûn oldukları halde cennet ve nîmet ve derecât-ı âliyye ve Hakk’a kurbet ve sıla ile mücâzât olurlar. Cümlelerin âsânı i’tikâd-ı sahiha oldu. Yalnız dil ile ikrâr kifâyet eylemez. İman ve islam dedikleri tasdik-i kalbîden ibarettir. Bunu musaddik â’mâl ki, sâlihâdır, onu işleyeler. Amel-i sâlih dahî ihlâsa karîne olan ameldir. Amel-i sâliha çoktur, İlla makbul olan amelde ihlas oldu.

İmdi mü’min ile müslim’in farkın anlayalım. Mertebe-i imandan İslâm ötededir. Onun için,

واختاروا إلى ربهم²

diye buyurur. Kalbte ihbât ve isbât hâsıl olunca, dîn-i islâm şerefine vâsıldır. Hayvâniyetten insâniyete varır. Nebi’yi anlar, bilir. Cümle hicâblardan halâs olur. Murâdî hâsıl olur. Bu kadar teklif-i ilahî ki, gâh savm ile, gâh salât ile ve gâh hac ile ve zekat ile emrolunmuştur. Yalnız bununla kifâyet etmeye hikmet nedir? Hikmet budur ki, bu insan anâsırdan mürekkeptir. Yani dört terkiptir.

Merâtib dahî dördttür. Mertebe-i şeriat ve tarîkat ve mâ’rifet ve hakîkattir. Mezâhib-i erbaa dahî mukarrer. Bu dördü bile haktır. Onun için “ihtilâf-ı ulemâ rahmettir” dedikleri oldur ki, her asrın bir muktezâsı vardır. Hep yerli yerinde muktezâ-i hikmete bakılınca, cümlesi haktır.

Meselâ bir padişah bir alay kulların bir hizmete gönderir. Ol yere varınca devvâb ile, at, katır, deve her ne ise, şol binitler ile seyrederek yolları deryaya varır. Ve onun öte yakasına sefine tedârik olmayınca mücerred ol binitler ile geçin gidin denilir. Niçin onlar geçmediler denilmez. Bu kez ol evvel ki gidenler, gemiler ile geçer giderler. Onun için. bazı âyât bazısını nesh eder, mensûh olur. Ve kavm-i yehûdun neshe razı olmadıkları gayet cehaletlerindendir ki, bunun yapıştıkları bir şol tahvil-i kiblemdir.

“Evvelkisin niçin iptâl eyledi?” derler, galat ederler. En-biyânın herbiri bir asırda gelseler de ve cümlelerin ahkâmı olsa olmaz mıydı? İmdi her bir asrın başka hükmü vardır. Kavm-i Mûsâ (a.s.) ef’âl tashihine çalıştılar. Kavm-i İsa (a.s.) sıfât tashihine çalıştılar. Her biri kavmini zamanında ve asrında tevhide dâ’vet ettiler. Tâ Hz. Peygamber zamanına gelince (s.a.v.)in dini, Dîn-i İslâm oldu. Cemî-i edyânı nesh eyledi. Tahrif ve tahvil ettikleri galatların bildirdi. Nihâyet bunların içinde kavm-i dâlle kendi nefisleri üzere;

“Murâdullah budur” diye ettiler. Hevâları muktezâsınca tağyir ve tahrif ettiler. Hasetlerinden bu halk bizim dinimiz üzere olsun diye, mahzâ nefislerinin şuh ve buhul sıfatlarını izhâr ettiler. Hz. Muhammed’in (s.a.v.) vasfı na’tların kitaplarından -eğer Tevrat ve eğer İncil’den hakkettiller. Kâ’bû’l-Ahbârdan rivâyet olunur. Zamanlarında Tevrat ve İncil görüp cümlesin tettebbü’ etmiş bir kişiydi, görür, ol tahrif olunan yere nazar ederdi.

“Neden ötürü bunu hakketmişler?” diye her zaman hâtıra edinirdi. Ve dâima suâl eder, yorardı. Kimse buna cevap vermezdi. Âhir bir gün hidâyet erişti;

"Hakk'ın ne idigün anlayabilem. Din ve İslâm şerefine vâsıl olabilem" der idi. Yine bir gün bu şüphesin bir râhibe sordu.

"-Neden bu Tevrat ve İncil'den bazı yeri hakketmişlerdir?" Rahip buna cevap verip der ki,

"Falan cebel'de bir râhip vardır, bu ilimde gâyet mahir dir. Akranı bir dahî yoktur. Bu senin şüpheni o izâle eder. Elbette sana bir şifâ hâsıl olur. Yürü var ona." dedikleri gibi, ol dedikleri râhibe vardı, kapısında olan müridesinden birine

"Beni buluşturun, Rabbim emrinde bir müşkilim oldu, suâlim vardır." dedi. İçeri kodular, suâle başladı.

"Bunca zamandır hayretteyim, aslı nedir? bana bir cevâb-ı şâfi ver. Bu tahrif ve hakk olduğuna sebep nedir?" dedi. Bir kişi Hakkı arayıp bu yola girince, elbette aydınlığa çıkıp, zulmetten halâs olsa gerektir. Râhib'e bunun talebi ve isti'dadı te'sir eder, der ki;

"Ben sana cevap verirdim, lâkin ahdeyle dîn-i islâma girmeyeceğine deyiverdim" dedi.

"Hoş dedim dilim ile. Böyle demesinden anladım ki, butlânda kalmış Hakk'ı şimdiye dek niçin izhâr etmeye dedim. Amma kalbim ile ahdetmedim."

"İşte aslı budur. Bu kavmi kendimizden döndürmeyelim. Hubb-i hasettir" dedi.

"Bütün bu yapılanlara neden, hak budur da ondan" diyence hemen geldim ol hinde, islâm dinine girdim. Ve ardımca haber gönderir,

"Hani bizimle ahdi niçin nakzeyledi" deyince, cevap verip der ki,

"Ya hani Hakk ile olan ahdi niye nakzeder? Bir nesne ki

hak ola, niçin inkâr ve iptâl ederdi. Hak ona dahî te'sir edince, ayn-ı bâtilasından fâriğ olup, yanısıra bir niceler ile İslâm şerefine dâhil oldular. Tevrât ve İncil'de tahrif ve hakkolunan âyât bunlardır.

Allah Sübhânehû ve Teâlâ buyurur:

ومن يبتغ غير الاسلام دينا فلن يقبل منه وهو في الآخرة من الخاسرين³

"Kim İslâm'dan başka bir din ararsa, bilsin ki, (o din) ondan kabul edilmeyecek ve o, âhirette kaybedenlerden olacaktır." ve dahî

ان الدين عند الاسلام⁴

"Allah katında din İslâm'dır." gibi birkaç vardır.

İmdi bu insana iki hicâb-ı keşif vardır. Biri tabiî ve biri nefsidir. Biri zâhirinden ki, biz onu tabiat ile tâbir ederiz. Onun dahî muktezâtı vardır. Biri şehvet-i batn ve biri şehvet-i fercdir. Bu iki derdin içinde bu insan derdimend olmaktadır. Kendini helâk vartasına ilkâ edip, biri birinin malını gasb gibi, türlü türlü zulüm ve teaddî hep bu derdin ucundandır. Onun için Allah Sübhânehû ve Teâlâ bu ibâda bir ay oruç teklif edip emreder. Yılın, on iki ayı hayvan gibi otlayıp, yiyip, içip gezmesin diye, Savm-ı Ramazânı farz eyledi. Ramazân-ı şerif bu ibâde ayn-ı rahmettir. İbâdât ve hayrâtı çoktur. Cihad gibi ve hac gibi ve zekat her ne ise, bunlar dahî güzel şeylerdir. Ve ehâdîs-i kudsiyye'de haber verir, Nebî (a.s.):

"Allah Sübhânehû ve Teâlâ buyurur:

الصوم لی وانا اجزی به ⁵

“Cümle tâât ve ibâdât Hakk’a mahsustur. Lâkin bu cümlelerin içinde misillisiidir. Savm benim içindir, onun cezâsını ben ederim.” diye buyrulmuştur.

Ehl-i zâhir bir kaç vecihle cevap vermişler. Biri bu kim ehl-i şirk olanlar abde ve esnâme secde eylediler. Taptıkları bunlar için nice hayrât gazâ ve cihâd gibi olan â’mâl ile ibâdet ettiler ve illâ savm ile ibâdet etmemişlerdir. Falan put için bu kadar sâim olayım demediler. İmdi savm ile ibâdet Hz. Hakk’a mahsûs oldu mu böyle demişler, taşradan cevap vermişler. N’ola nesne demeyiz. Ve biri dahî erbâb-ı hukûk âlem-i âhirette huzûr-u Hakk’a vardıklarında, haklı hakkını talep ettiklerinde, kimi salâtın, zekâtın ve haccın ve gazâ ve cihâdın alalar. Bu defa savmın talep edeler. Bu kerre diler ki, âlem-i dünyâda iken bir muhbir-i sâdık lisân ile, kullarına haber eyledin.

“Savm bana mahsustur, onun cezâsın ben ederim” demişdin, diye dâ’va edeler. Ol mahalde gereksiz diye savm’ın alıkoyalar. Bu vecih dahî güzeldir. Lâkin ehl-i tahkîk derler ki;

“Savm dedikleri üç meftardan imsâk mıydı?

“Nedir o üç meftar?”

Ekil ve şurb ve cimâ’dır. Nehâr-ı Ramazan’da bu üçünden beden keff ve men’ olmakla insâniyet tahsîl edip hayvâniyetten kurtulur. Hakk’a kurbet tahsîl edip, şunun cezâsı değildir. İllâ likâ-ı rab’dır. Cennete dahî bâb-ı reyyândan girerler. Muktezât-ı tabiatıdır vermemekle bu insan hayvâniyetten kurtulur. Zîra hayvan ne bilir Hakk’ı? Behâimin işi gücü ekil ve şurbdur. Tecû’u; rû’yete ve

müşâhedeye sebep olmuş oldu. Tecerrüd; vuslata sebeptir ki, bu insanın iç yüzünde olan nefsidir. Onun muktezâtı ekil ve şurb değildir. Onun sıfât-ı zemîmesi ki, —her gâh denilir— bunda iken ol yedi sıfattan pâk ve tâhir olabilecek olursa ne güzeldir. Mertebe-i şeriatte demin dediğimiz gibi üç meftardan emsâldir. Savm dedikleri eğer tarikat âdâbın dahî gözleyecek olursa dilini gıybetten ve gözünü harama nazar etmekten ve kulaklarını mâlâya’ni kelamını işitmekten saklayabilirse, havâs zümresine dahil olur.

Eğer dahî ehl-i himmet ise, kalbceğizin kederden ve efkâr-ı fâsideden hıfz edecek olursa, bu kerre evsatın hâminden dahî terakkî etmiş olur. Hakikat üzere savm odur. “Nebî (a.s.); Allah’ın,

الصوم لی وانا اجزی به ⁶

“Oruç benim içindir ve mükafatını ben veririm.” diye haber vermişti. diye ehl-i cennet, cennete girdiklerinde diyeler ki:

“Yârabbi, sâimûn kullarınızdandır. Va’di kerîmin sebk eylemiştir. Bir muhbir-i sâdık lisânından işittik idi.” diyeler. Bir vechi dahî budur. Bu güzeldir. İllâ ki ehl-i tahkîkûn bu zikr olandır.

Süleyman Dârânî (k.s.) ıssı günlerde sâim olurmuş idi. Bir gece vâkıasında buna derler ki;

“Savmını bize sat, yüzbin altın verelim.”

Ben dedim ki;

“Yüz bin altın nedir?”

“Efendim, mevlâ hakkı için.” dediler.

“Dünya dolusu mal verseniz satmazım.” dedim.

"Ya ne istersin?" dediler.

"Cemâl-i Hakk'a âşıkım, ancak ona değişirim." dedim.

"N'ola öyle olsun" diye cevap verdiler. İmdi ehl-i tarikatın cemî'i adabı sünnetten alınmıştır. Hâşâ ki, bid'ad ola, bu böyle değildir. Ehl-i şeriat ancak bir zâhir ahkâmıdır.

"Haram ve helâl, emr ma'rûf, nehy münker dahî nedir?" diye inkâr etme-yeler. Kezâlik, sûfiyye dahî;

"Biz vâsıl-ı Hak olduk" diye şer'-i mutahharayı bırakmayalar, ilhâda düşmeyeler. Yerli yerinde şer'i şerife riâyet üzere olalar, hıyanet etmeyeler, çalışalar.

حاسبو قبل ان تحاسبوا ⁷

"Hesâba çekilmeden önce kendinizi hesaba çekiniz." Her gün nefislerinin muhâsebesin göreler. Her gâh böyle edeler. Fekeyfe ki, şimdiki mevsimde Ramazân-ı Şerif içinde göreler. Hiç bilir misiz? Ramazân-ı Şerif'te yarlıganmayan ne zamanda yarlıgansa gerektir? Şimdiye dek ettiklerine nâdim olup istigfâr ve tevbe edeler. Hakkı zikredeler. Tâat ve ibâdetle olalar. Hakk'ın kelâmın asfâ edeler. Sâir günlerin ed'âf ve mudâaf olur. Bu günler dahî gelir geçer. Fırsat elde iken, sa'y edegör, çalışagör.

Tilâvet-i Kur'an gibi. Ne deriz, hep güzel lafz-ı şerif-i Kur'an-ı Azîm'in ne kadar tekrâr ve tezkâr ederse nice açar ve sevâp eline girer. Lâkin Kur'an-ı Azîm-den murâd, mânâyı şerifin fikir ede. Zâhir mânâsında dahî kalmaya. Her ne mertebe işâret vardır, meânîsin mertebe mertebe fikir ede. Fikrinden dahî hakkı zikirdir. Efdal-i â'mâl zikr olup, Hakkı çok çok zikir ede. "Lâ ilâhe illallah" kelimesin

çok çok diye. Tevhîd nûruna yetişe. Kim, ef'âle erişmiştir ki, sıfâta sa'y edeki tevhîd-i zâta vâsıl ola. Dil ile demek ona kapıdır, hem öyledir.

افضل الذكر لا اله الا الله ⁸

"Zikrin en faziletlisi, Lâilâhe illallah" değil midir? Bundan efdal bir amel dahî mi olur?

Yevm-i kıyâmette bir kimseyi huzur-ı Hakk'a getireler. Defter-i â'mâline nazar edeler. Hiç bir keffârete yarar amel bulunmaya. Hz. Hak buna suâl ede, der ki:

"Hiç bir nesneciğin yok mudur? diye. "Söyle diye hitâb olunca, ne desin? Nesi var ki bîcârenin?

"Yoktur hiç nesneciğim." deyince; Hitâb-ı arş gele ki görüle;

"Arayın, şunun ömrü içinde hayır ve hasenâttan bir nesnesi var mıdır?" Ketebe ve hafaza, arayalar. Bir hâtem bulalar. Hâteminde kelime-i şehâdet kazıttırmış.

"Ancak şunu bulduk ki, yâ Rab, senin ismi pâkini mühründe kazdırmış, sen bilirsin padişâhâ. Azâb meleklerine mi teslim edelim, yoksa rahmet meleklerine mi? Kazân ile, ihsânın ile yarlıgar mısın? İşte hâkim sensin." diyeler. Cenâb-ı Şerif'lerinden hitâp gele ki;

"Yürüyün, varın ol kelime-i tayyibeyi hâteminde kazdırdığı yüzü suyuna af ettim ve yarlıgâdım." dedikleri gibi, rahmet meleklerine teslim edeler. Rabbimiz inâyet ve hidâyetler eyleye. Âmin, yâ Muîn.

DİPNOTLAR

1. Buhârî, İman, 1-2; Tefsîr-i sûre, 2/30; Müslim İman, 19-22; Tirmizi, İman, 3; Nesâî, İman, 13
2. Hûd, 11/23.
3. Âl-i İmrân, 3/85.
4. Âl-i İmrân, 3/19.
5. Buhârî, Savm, 2; Tevhîd, 35; Libas, 78; Müslim, Sıyâm, 164, 165; Nesâî, Sıyâm, 41, 42; İbn Mâce, Edeb, 58.
6. Buhârî, Savm, 2; Tevhîd, 35; Libas, 78; Müslim, Sıyâm, 164, 165; Nesâî, Sıyâm, 41, 42; İbn Mâce, Edeb, 58.
7. Tirmizî, Kıyame, 25.
8. İbn Mâce, Edeb, 55.

SOHBET

9

~

بسم الله الرحمن الرحيم

قل ان الله يضل من يشاء ويهدي اليه من انا ب * الذين آمنوا وتطمئن
قلوبهم . . .

Allah Sübhânehû ve Teâlâ Kitâb-ı Kerîm’inde buyurur:

“De habîbim, -tahkîk- Allah Sübhânehû ve Teâlâ dile-
diği kulunu idlâl eder.

ويهدى الله من انا ب

dahî kendine inâbet ve tevbe ve rücû’ eden kimseye de
hidâyet eder.”

Yani Hâlik’tir. Hiç kudretinde bir acz yoktur. İhtiyâr-ı
cüz’î verildi. Bu ibâd alem-i şehâdete geldikte bunlara akıl
verildi. Enbiyâ ve kitaplar gönderildi, hüda yollarını ta’lîm
eylediler. Bu fanî dünyanın mansıb ve câhına ve mal-ı
mülküne aldanıp kalmayın, dâr-ı âhîret vardır. Rızâ

mülküne mâlik olanlar için, cennât-ı naîm va'd olunmuştur. Dalâlet yolların tutup, rızâya muhâlif olanlardan, şehvât ve lezzât gibi, nefsin türlü hevâlarından ictinâb etmeyip, nefse murâdâtın vermekle ahirette va'd o gün cennem yolların ihtiyâr ederse, Rabb-ı Hâlik hiç bir güçlük yok iken, yolun her kangısın murâd edinirse verir. Yoksa demeye ki;

“Rab dilediği kula hidâyet eder. Ve dilediğini idlâl edermiş.” İmdi nice olsa gerek her ne ise işlediğimiz işleyelim.

“Kulun elinin altında ne var imiş.” diye cebir mezhebin ihtiyâr ede. Allah Sübhânehû ve Teâlâ bu insanı âlem-i şehâdet'e getirmeden mukaddem ervâh âleminde öte geçirse gitse olur. Lâkin bu ibâd âlem-i ervâh'da iken Rabbi ile olan ahd-i misâkları ki var idi.

“Bizi âlem-i şehâdete gönder, yâ müsebbib sana hizmet edelim. ibâdet ve tâatte olalım. Seni zikredelim, birleyelim” diye ol ezelde olan ahd ve misakları sebketti idi. Hoş güzel, bu kerre bu ibâdın âleme geldiği gibi dünyanın ziynet ve şöhretine aldanıp onu unutmaya diye Mevlâ cânibinden bu kadar enbiyâ ve nürsel, herbiri zamanında ümmetini tarik-ı hüdaya dâvet eylediler. Bu kadar kitaplar enbiyâ zamanından sonra, evliyâ ve ulemâ ve sulehâ mevâiz-i Kur'ânîyye ile durup va'z ve nasihatler eyleyeler. Rızâya muhâlif olan dalâl yolların göstereler, men' edeler.

İhtiyâr-ı cüz'ilerin sırât-ı müstakîm ne idiğin bildikten sonra tebyîn ve tefhîm oluna. Bundan sonra şerre ve nefis hevâsına sarf mı eylediler kendileri bilir. Rab dahî onları idlâl eder, demenin mânâsı budur. İşte böyledir. İmdi mü'min Rabbin gösterdiği ve haber verdiği hüda cânibin

ihtiyâr ede. Dahî, enbiyâ zamanında enbiyâya inâbet eyleye. Onlar gittikten sonra evliyâyâ –ki veresedir– onlardan irâdet getire, yoluyla tevhîde iştigâl ile nefsile mücâhede ede. Ol kimseye Allah Sübhânehû ve Teâlâ hidâyet eder.

Bir derviş uzlet edip mücâhede tarikin tutup, halktan munkatî' oldu. Bir mağarada nice yıllar tevhîde mülâzemet eyledi. Bir gün taşra çıktı, şehre indi. Bir dostunun evine varıp, bir gece onda eğlendi. Ol kimse bunu çoktan görmemek ile, dostluk ederek bir kaç gece alıkodu, ramazan idi ve dostluk halinden uyurdu.

Ol dervişe vâkıasında işâret olur. Filhâl yine nedâmet ile yerine geldi. Evvelden olan çalıştığı zâyî' olacak değil, gelir görür. Mevziasında bir varak içinde bu yazılmış idi.

“Sen bizi terk ettin bizim sohbetimizden ayrı olup, mahlûk sohbetin, ol dostunun evin ihtiyâr eyledin. Biz dahî ibhâl ve ihmâl edip seni unuttuk.

نسوا الله فأنسوا

“Allah'ı unuttular, Allah da onları unuttu.” Yine bizim cânibimize rûcu' edip bizim zikrimiz sohbetin ihtiyâr edübeni geldin, biz dahî seni kabul eyledik.” Ve bu varak'da yazılmış o idi. Başına kodu, ayrık sivâyı muhabbetin terk eyledi, giderdi. Muhabbetullah ihtiyâr eyledi.

فأذكروني أذكركم

“Öyleyse beni anın ki, ben de sizi anayım.” diye Kur'-ân-ı Azîm'de öyle buyurdu:

(ويهدى إليه من أناب) 'ın mânâsın, bu kere anladın mı? İşte

böyledir bu kerre,

الذين آمنوا

ya gelelim. Bu hidâyet-i Allah'a mazhar düşenler kimlerdir? (الذين من) den bedel ola, veyahut mübtedâyı mahzûfun haberi ola, (هم الذين آمنوا) takdîrinedir. Her kangısı ise.

“Şunlar ki iman getireler, Rabbi birleyeler ve resûlunu tasdik edeler. Dahî kalbleri Allah zikrine mütmaîn olalar.”

İtmi'an-i kalb gele. Tuma'nîne hâsıl ola. Bunlara ne ile? Tevhid ile, tevhid yoluyla, edebiyle, Rabbi zikreyleye. Zikir her ne ile olursa olur. Tesbîh ile mi? Temcid ile mi? Her ne ile Rabbi zikredebilirse. Maksûd Hakkı anmak, salât ile ve sıyâm ile ve kıyâm ile mi olur? Ona nihâyet;

خير الاذكار شهادة ان لا اله الا الله

“Zikirlerin hayırlısı Allah'tan başka ilah olmadığına şehâdet etmektir.” Nice ki şirk-i celîden bu kelime-i tayyibe ile halâs olduğu, şirk-i hafîden dahî kurtulur. Lisân ile en taşra kapısı tevhîdin bununla olur. Tevhid dahî merâtîp üzeredir. kalb ile diyerek kalbiyle demeye başlar. Varır kalbinde nakşolur, ayrık bozulmaz, mazhar düşer, ayrık Hâlık sikkesi bozulmaz.

Bayezid bir gün bir dirhemi eline aldı, muhkem tuttu. parmaklarıyla sıktı, sikkessin büzemedi.

“Neylersin?” dediler. Ol mahalde hamd-ü senâ edip buyurdular ki,

“Mahlûk sikkesi büzülmemektedir Onun için, Hâlık sikkesi abd-i mü'minin kalbine ki mühür gibi vurula. Hiç

ona bozulmak ve bir zevâl ve hâlel mi gele yâni” diye buyurdular. Ondan öte ruhun zikri başkadır. Rabbin kemâl-i kudretini hâlikîyyet ve râzıkını fikr edebilir. Cehâletten sakınır. Ol mertebeden öte geçin. Sır mertebesi ki, fenâ dedikleri fenâ fillâh deyip gezdikleri oldur. Ol mertebede ne mekir ve ne fikir kalır. Hayrettir, ayrık bir vücûd kalmaz. Bu kerre vücûd-i hâkânî a'tâ olunur. Kendi zât-ı bîcûnünden bir vücûd verilir ki, arada vahdetten gayrı bir gayrı dahî tasavvur olunmaz. Kalbinde kemâl-i itminan ol zamanda hâsıl olup onun için,

الا يذكر الله تطمئن القلوب³

harf-i tenbîh ile, “Agâh olun ki, Allah'ın zikriyle kulûb mutmain olur.” diyor. Kalbin itmi'nânı dahî merâtîb üzeredir. Ol mertebe imân bi'l-gayb ehlinin mertebesidir ki, Allah birdir diyeler, vahdâniyyetini ikrâr ve Hz. Peygamberin sıdk-ı risâletini tasdik edip, ne buyurduysa gerçektir, diye diliyle ikrâr ve kalb ile dahî ol ikrâra mütmain olalar. Bir müşkil ki, teşkiliyle izâle olmayınca neye yarar, münâfık dahî diliyle ikrâr eder. Anda değil sözümüz, ya nedir? Kalb ile dahî olmak gerektir. Onun için iman, tasdik-i kalbiden ibarettir. Hatta söz diliyle ikrâr ede.

Zâhırde ehl-i şer'in islâmına hükm olunur. Meselâ bir kişi namaza durur. Salâta şart olan, vüdü'dur. Ol kimse abdestsiz kılssa namazı, şu ki namaz kılar, zâhirine bakıp hükmederlerse, ona ancak müslim derler. Hâlık bu ibadın kalbine nâzırdır. Mû'teber olan kalp tahâretidir. Ol ne ile hâsıl olur? Nefsin sıfât-ı zemîmesinden kaçan ki, kurtula. Kalb tahâretine vâsıl ola. Şimdi bunda iken aybını setredip

nefsin muradâtın verirse ne fâide. En son varacağı yer ki, berzâh dedikleri âleme seyr-ü sefer ettiği zamanda açılır gelir. Kibir ve ucbu ve hasedi gibi, bunlar gibi şeylerden dünyada iken halâs olmayınca, ya nice olsa gerek izleyip yaptığı amel ile haşrolunur ki, onu mâbûd edinmiş idi. Sıfât-ı nefsâniyenin zıddı olan ahlâk-ı hasene ki,

تخلقوا باخلاق الله

“Allah’ın ahlâkı ile ahlaklanınız.” ile muttasıf olmaktadır. Ebediyyen onu tahsîl etmeyince bu kerre hüdâ cânibin terketmekle dalâl yolun tutmuş oldu. Cehennemde ağıl ve ebkâl hâzırî Kur’an’da Allah Sübhânehû ve Teâlâ buyurur:

قد افلح من زكيا وقد خاب من دسها 4

“Tahkik şol kimse ki, felâh’ta ve fevz-i necât’ta oldu. Nefsini tezkiye ile taharetin murâd edildi. Hakk’ın hidâyetine mazhar düştü. Kezâlik nefsin aybın sakladı ve örttü. Salâhına çalıştı fesâd ile mukayyet mi oldu? İmdi ol kimse haserâtta kaldı. Hâib-i hâsir kalan oldur.”

Burda Rabbimiz öyle buyurur, ikisinde bile zamirler nefse râcî’dir. İmdi şerrinden ve mekrinden Hakk’a sığındı, i’tisâm üzere enbiyâ ve evliyâ gönderildi. Yalnız akıl ve idrâk verilmesi kifâyet ederken bir kişi bu kadar fehm eder ki; “Elbette benim Hâlikım, yoktan icâd eden efendim vardır. Bu vücûd kendi zâtından değil ki onu yok edem. Var eyleyen padişahımın emrini sayacak olursam, ubûdiyette kusur ederim. Cenâbına ikbâl eder. Husûsen kemâl-ı fazl-ı rahmetten kul ile efendi mâbeyninde hicâb

olan nesneleri enbiyâ lisâniyla bu kadar kitaplar gönderildi. Mü’min olanın buna tasdîki gerek itikâd-ı sahîh ile Hakk’a i’tisâm,

ومن يعتصم بالله فقد هدى الى صراط مستقيم 5

“Kim Allah’a sarılırsa muhakkak ki doğru yola iletilmiştir.” Değil midir? Şol kimse ki, Allah’a sığındı, nefsin hevâlarından ve şeytanın igvâlarından, türlü türlü havâtır-ı fâsideden rabbe tazarrû’ ve niyâz eyledi. “Sen kurtar” diye yalvardı. Hakk’a sığındı. Tahkik fâ-i tâkîp ile zikrolunur. Sırât-ı müstakîm hidâyet olundu. Dahî ne gerek, İşte böyledir bu yaramaz, mukarrerdir ki, “Bilmedim, işitmedim” diyecek yer kalmadı. Çünkü bilip işittikten sonra yine beşerriyet ile nefis ve tabiât hevâsına gidip, fânî olan lezzât ve şehvâta mı aldandı? Yine çâre komuş diyemez. Tevbe ve rücû’dan murâd oldur.

Nebî (a.s.) bir gün ashâbına;

“Allah Rasûlüne biât etmez misiniz?” dedi.

“Biz ettik yâ Rasûlallah, biz sana biat etmedik mi?” Yine kelâm-ı şeriflerini iâde buyurdular. Biz dahî;

“Elimiz uzatıp senin üzerine biât edelim yâ Rasûlallah dedik” buyurdular ki:

“Allaha ibâdet edesiniz, şirkten hazer edesiniz, beş vakit namazı kılasınız, hak sözü dinleyip itaat edesiniz ve kimseden nesne istemeyesiniz. Râvî aydur.

“Ol cemaat akd-ü biâti şöyle sakındılar ki, hatta bazısın elinden âsâsı düştükte kimseden alıvermek istemediler.”

Şirkten hazer edesiniz dediklerinden murâd, şirk-i hafîdir. Her kim ki ondan halâs oldu, cennet ve naîme ve

dâr-ı huzur-ı râhata vâsıl oldu. Devâm-ı bekâsıyla dünya gibi zıllü zâil değildir. İster mi, imdi çalışa, iman-ı ayâna ve yakîne ve şuhûda ilete. Sa'y ve himmeti ona ola. Çünkü,

علوا الهمة من الايمان

“Himmetin yüceliği imândandır.” Amele mûcib cennet değil ise, sebebiyet mukarrerdir. Hazret-i Hak her halde muînimiz ola, Âmin.

DİPNOTLAR

1. et-Tevbe, 9/67.
2. el-Bakara, 2/152.
3. er-Ra'd, 13/28.
4. eş-Şems, 91/9-10.
5. Âl-i İmrân, 3/101.

بسم الله الرحمن الرحيم

ان ربك يقضى بينهم بحكمه وهو العزيز العليم فتوكل
على الله انك على الحق المبين

Allah Sübhânehû ve Teâlâ Kitâb-ı Kerîm’inde buyurur:
Hz. Peygamber (s.a.v.) e aydur:

“Tahkîk, senin Rabbin ibâd beyninde hükm ile kazâ eder. O üstündür, hakkıyla bilendir. Allah’a tevekkül et, çünkü sen apaçık gerçek üzerindesin.”

Yani kulları beyninde kazâ-i bi'l-adl eder. Cemî-i mah-lûkâtı yoktan var eyleyen padişah. hususan bu insanı ki, halk eyledi. Mahz-ı fazlıyla icad edip, kemâl-i kereminden ve muhabbetinden yarattı.

يحبهم ويحبون

Lâkin bunların mabeyninde hükümet ettiği zamanda adliyle muamele eder. Kullarıyla hiç bir ölçüye sığmaz. Feemmâ sûret-i kahırda bazı nesne —zulüm gibi— görü-

nürse, her ne işlerse, hükümetin de âdildir.

وهو العزيز الحكيم

Dahî ol Allah Azîzdir, kemâl-i izzette azîz oldur ki, hikmete gâlip ola. Bazı hâkim adl-i kaskında olur. Hükümün icrâ ettiremez, onun gibi değildir. Allah Sübhânehû ve Teâlânın hükümeti yerli yerindedir. Bir mânî' onu men' edemez. Âlimdir, hükümeti "an ilmin" eder. Bazı hâkim vardır ki, âdildir feemmâ "an ilmin" değildir. Öyle ilim dahî lâzım olmayınca fesâd eksik olmaz. Allah Sübhânehû ve Teâla âlimdir. Cümleye mühîr oldur. İmdi senin rabbin âdil ola. Kazâ ve hükümetinde kemâl-i adâlet üzere adl ede. Dahî hikmete gâlip ola ve hükümeti "an ilmin" ede, pes imdi ol Allah üzerine tevekkül ede.

فتوكل على الله

da "fa" "fâ-i tefriktir. Çünkü emir böyle olunca "itimâd ve tevekkülü Allah üzerine eyleyin" demek olur. (فتوكل على الله) değildir. Mertebe-i rubûbiyet var, bu mertebeye nisbetle, ulûhiyyet ondan âlîdir. Sıfât-ı kemâliyyeyi camî' olan ism-i zât ile zikr eder. Pes, mertebe-i zâttan öte dahî ne var? Onun için esmâsından:

Kerîm, Rahîm, Semî', Basîr gibi nice ismi var iken, cemî'i sıfâtı camî' olan esmâsından hiç böyle bir ism-i azîm yok idüğüne işâret-i lafz-ı celâl ile zikrolundu. (انك على الحق) İmdi, "Tahkîk, Sen habîbim, hakk-ı mübîn üzeresin. Bu kitâb-ı kerîmi mübeyyinsin. ki, cemî-i merâtîp onda hatmohunmuştur". Bir yerde dahî Allah Sübhânehû ve Teâlâ Kitâb-ı Kerîm'inde buyurur:

قل هذه سبيلي ادعوا الى الله على بصيرة انا ومن اتبعني وسبحان الله وما انا من المشركين

diye Hz. Peygambere emredip,

"De ki, habîbim şol dâvet ila'z-zâti'l-ehadiyye benim tarikat-ı mahsûsumdur. Basîret üzerine ki nûr-i hidâyet ile münevver ve kahl-i hakikat ile mükehhâl olmuştur. Bir göz iledir nazarım benim, (ومن تبعني) ben ve bana ittibâ-ı sahihle müttebi' olanların, (ادعوني) zât-ı ehadiyyeye müttehis olmuşlardır."

Cümle enbiyâ (a.s.) dâvet ettiler diye cümlesi tevhîde dâvet edip, zâta davetleri olmuş diye, bu tevhîd-i zât-ı iştirâki kabul eder değildir. Zât-ı vâhîde'ye olmuştur. Dâvetleri zât-ı ehadiyyeye dâvet bana, ve bana ittibâ-ı sahih oluna. Mahsûsadır demek mânâsına ola, Yani vâhidîyyet başka ola da, ehadiyyet gayri ola, bu değildir. Ya nedir? Enbiyâ-i selevin dâvetleri cümlesinin bir idi. Tevhîdde dâvetleri mukarrer, Lâkin mübtedâ-i meâde ve ahkâma idi. Sıfât-ı kemâliyyeyi camî' olan Nebî (a.s.) oldu. Onun için cümleden temyiz olunup hâtim olmasına sebep cemî-i merâtibe vüsûl bunlara müyesser olmuştur.

ادع الى سبيل ربك بالحكمة والموعظة الحسنة²

"Ey Muhammed, sen hikmetle, güzel öğütlerle Rabb'inin yoluna çağır." mertebesinde olmuşlardı. Zât-ı ehadiyyeye dâvet derlerse, Nebî (a.s.) ın dâvet-i mahsûsasıdır. Gayrılarının kimisi tecelli-i ef'âle mazhar düşüp tevhîd-i ef'âle dâvet ettiler. Ve bazıları tevhîd-i sıfâta dâvetleri oldu. Ancak ol mertebeye ehil olmuşlardır. Sübhân-ı Celâl ihrâk

eder. Bu fâni vücûdun ona tahammülü yoktur. Muhassal, tekmil-i merâtîp olmayınca fenâ fi'llah mertebesinden sonra, bekâ bi'llah'a vâsıl olan Habîbullah (s.a.v.) olmuştur.

ولقد رآه بالائق المين³

“Andolsun (Muhammed) onu apaçık ufukta görmüştür.” hakikatte onun için zikrolunmuştur. Hakk'a takvâ ile müttakî onlardı.

وهو بالائق الاعلى⁴

“Kendisi yüksek ufukta iken” yerlerden göklerden haber vermek değil, arş-ı a'lâdan sidre-i müntehâ dedikleri makâma, Cebrâil Leyle-i Mi'râc'da yetmiş bin hicâb nûrunu geçer, gider dost iline ve memleketine. Hakkı bila hicâb gördükten sonra, yine makâm-ı Cebrâile ve ümmetine haber verir. Niceler şaşkın düşerler. Ancak Ebûbekir Sıddîk (r.a.) / buyururlar ki;

“Sâdıktır, ne var yerlerden ve göklerden haber versen, değil Hakk'a vâsıl olan, kutb-u dâireyi muhabbet olana nisbet bulunandan haber ne cüz'idir” diye buyurdular.

Kezâlik ümmet-i Muhammedden dahi Ebûbekir Sıddîk sıfatıyla muttasıf olanlardan biri, evliyâdan Abdülkâdir Geylânî (k.s.) asrında bir padişah ulemâsıyla ve sülehâsıyla sohbet ederken der ki;

“Bir günde ve belki bir iki saatte nice olur bu ki, emr-i mi'râc'da olan her ne ise imânım ve Hakk'ın kudretine ikrârım vardır lâkin, şühûd ve yakîn olacak mikdarı iz'anım olsa” dediği gibi ol mahalde şeyh Abdülkâdir hazretleri buna der ki;

“Maksûdun ise, bir leğen getirsinler” dedi. Getirdiler, “İçine gir istinkâf itmezsen ayakların sok” dedi. Ayakların soktuğu gibi, gâib oldu. fi'lhâl bir ırmak kenarına çıktı. Gezerek bir şehri azîm gördü. Garib diyar, gördüğü ve bildiği memleket değildi. Karnı acıktı, gezerek bir aşçı kocanın dükkanına geldi. Adam bunu, “-Gariban bir kimse-dir, misafirdir” diye, yanına aldı. Riâyet edip karnın doyurdu. Burada bizimle ol dedi. Hizmetinde yedi sene miktarınca çalışmış oldu. Everdi, evlâdı oldu. Hâsıl bir gün yine gezerek ol ırmak kenarına vardı. Gusûl etmeğe girdi. Yine ol leğen içinden taşra, saray içine çıktı. Geldi henüz ol ulemâ ve sulehâ hazreti şeyhe muhabbetten ayrılmamışlardı. Hazreti şeyh der ki;

“Padişaha, başına gelen vâkıayı hikâyet eyle” dediği gibi,

“Falan şehre vardım” diye sergüzeştisin hikâyet eyledi. Dediler ki,

“Ol şehre falan derler, ol kocaya falan derler, meşhûr kimsedir.” dediler ve ehli â'yâlini adamlar getirip götürdü. Evladı padişahı gördüğü gibi;

“Babacığım” diye karşı gelip kucakladılar. Padişah Hakk'ın kudretine hayran kaldı ve emr-i mi'râc'da olan kudrete tamam şühûd ve ayân hâsıl oldu. Lâkin ol şühûd ve iyâdete ne ile vâsıl oldu. Gelelim bu kerre ona ol halifenin, lakin içine ârı terkedip girdiğidir.

Hız. Bayezîd (k.s.) ya bir âbid gelir, der ki;

“Bu senin söylediğin kelimâta biz kâdir değiliz, sen de ister misin?” dediği gibi,

“Evet, isterim” dedi.

“Eğer murâd ise, bir çuval içine ceviz doldurun. Bu-

nunla falan şehri ve pazarını devreyleyin. Falan âbid deli olmuş deseler gerek. Herkes ve oğlancıklar taş atsalar gerek. Her birine bir ceviz ver. Bu tarık ile gezip buraya gel dahî sana müyesser olur.” Murâdın ise, eğer dediği gibidir. Heyhât; diye taaccüben ve tekebbüren istinkâf ve istikbârda olup, ihtiyâr edemedi. Şeyh dedi ki;

“-Eğer bu kelime-i tayyibeyi bir müşrik dese imâna gelir. Zulmet-i küfürden halâs olurdu. Sen demekle günaha girdin” diye dahî tağlîz eder.

Kezâlik, evliyâdan biri bir gemiye girdi ve taşra çıkıldı. Herkesi ol mahalde aramağa başladılar. El-müflis fi emânillah azıcık nesnesi yok idi. Elinden halâs oldu, Buyurdular ki;

“-Bilmiş olun dünya âhiretin misâlidir, Ehl-i dünya olanların budur.” dedi. Muhassal iki karpuz bir koltuğa sığmaz. Ya dünya iste, yâhut bâki olan âhireti. Feemmâ nefsin nükûdu hayır’dır. Âhiret alasıya, veresiye pazara kâbil olmaz.

فتوكل على الله انك حق المبين

“Allah’a tevekkül et, çünkü sen apaçık gerçek üzerindesin.” diyesiniz. Rabbimiz kelâmını dinler ve can kulağıyla işitir.

BEYİT:

Söz uzun, maksûd-ı cümle cüz-i küll,
Müktedâ-ı âlem Şâh-ı Rusûl.
Hemân gafletten rabbimiz ikâz eyleye. Âmin.

DİPNOTLAR

1. Yûsûf, 12/108.
2. en-Nahl, 16/125.
3. et-Tekvîr, 81/23.
4. en-Necm, 53/7.

بسم الله الرحمن الرحيم

ربنا وادخلهم جنات عدن التي وعدته ومن صلح من آبائهم وازواجهم وذرياتهم
انك انت العزيز الحكيم

Allah Sübhanehû ve Teâlâ Kitâb-ı Kerîm’inde hamale-i arşın ve melâiketü’l-mûkarrebûnun ve sülehanın duasın hikâyet buyurur:

“Ey bizim rabbimiz, dahî şunlar ki, cennât-ı adnîsin va’d eylemiş idin, Va’d-i kerîmin muktezâsınca onları cennât-ı adne idhâl eyle. Hem sâniye ma’tuf ola. Veyahut evvele ve her kangısı ise,

ومن اصلح من آبائهم

dahî atasından ve ezvâcından ve zürriyâtından sâlih olanları idhâl ile,

فغفر للذين تابوا واتبعوا سبيلك¹

dir. Üst yanında;

“Yarab, sen mağfiret eyle. Şunlar için ki, tevbe ve istigfâr ederler. Dahî senin tarîkine, hüdâ cânibine gideler. Onlara mağfiret ve ihsân ile ve âbâ ve ezvâc ve ümmehâtı zikreder. Onun için ki, bazıları suâl eylemişler. Şununla ki,

فاذا نفخ في الصور فلا انساب²

“Sûr’a üflendiği zaman, tık o gün aralarında soylar yoktur ve (insanlar birbirine soylarını) sormazlar.” nesebi tînet cihetinden ve diniyyeden sâlih olanlar için diye buyurunca,

“Niçin âbâ ve ezvâca ve zürriyyâta bile meratip mukarrer. Hamele-i arşın ve melâike-i mukarrebînin duâsı red olmaz.

“Tahkik, sen Aziz ve Hakîmsin.” Hükmünle gâlip bir padişahsın. Her ne işlersen hükmünle işlersin. Cümle hükmünden birin va’d-i kerîminde sâdiksın. Va’d-ü vaîd olunan emirlere hilâf ihtimâl değildir. Cümle müşriklerini ve âsîleri cennete kosa kâdirdir. Bir kimse mani’ değildir. İmdi cennâtından cennât-ı adn tahsis olmasının vechi cemî-i cennetlerin en â’lâsı, eşrâfı olur. Cümlesinden âlidir. Kullarının biri ki, ona gire, ayırık bir murâdı kalmaz.

مالا عين رأت ولا اذن سمعت ولا خطر على قلب بشر³

“Hiç göz görmeden ve kulaklar işitmeden ve beşer hatırına gelmeden nesneler” anda i’dâd ve hâzır olduğundan mâadâ müşâhede-i cemâl onda olsa gerektir. Cebrâil (a.s.) talep eyledi;

“Kulların için cennât-ı adn de ne i’dâd eyledin Yârab göreyim” dedi.

“Var yürü, var seyreyle” denildi.

Girdi, gezerken içinde bir kasr göründü. Üstünde hûr-i ayndan biri tebessüm eder, ön dişlerinin şâından cennât-ı adne bir ziyâ hâsıl olur ki, gözler görmeden ona sual eyle-di;

“Sen kimsin?” dedi. Ol mahaldedir ki,

“Yâ rûhu'llah, yâ emînu'llah, ben şol kimsenin nasıbiyim ki, nefs-i hevâsı üzere rızâullahı tercih ede.” dedi.

Mesela; mertebe-i şeriatte şeriat ehli beş vakit namazı kılar ki, her kaçan nefisleri soğuk havada abdest almayı ve gece içinde uykuyu terkedip nefse murâdın vermemekle sıyâm-ü kıyâmında her ne ise ferâiz-i şer'iyye,⁴

“İslâm beş şey üzerine bina olunmuştur.” muktezâsınca olan â'mâl ile amel eylese, hevâyı nefse mütâbaât etmeyip, muhâlefet gösterip, bir rızâullahı gözetmiş olur. Şol mertebede ona sâlih denilir ve dahî bundan öte ehl-i tarikat-ı sûfiyyûn tâifesi nefsin gizli i'râz-ı fâsidedlerinden geçip, sıyâm ve kıyâm ile yılda üç ay, Receb, Şa'ban ve Ramazan ayına riâyet etmemekle. Ramazana ne söz, herkese farz olan nesnedir. Ondan mâadâ bu iki aylara hürmet edip sâim olurlar.⁵

“Babalarından iyi olan kimseler...” den olup, mertebe-i şeriatin farkında dahî ehl-i himmet olursa, maârif-i ilahîyye de silahtar olduğu merâtip üzeredir.

Şehy Ebû İmran derlerdi, evliyâdan bir kişi var idi. Hâtunuyla bir gemide giderken gemileri garkoldu. Bir tah-ta üzerinde hatunla kalır. Hatunun hamli var imiş. Şol doğum dedikleri vakit gelir, yetişir. Ol tahtanın üzerinde bir tane erkek veled zuhûr eder. Hararetinden nice eylesin, su talep eder. Ebû İmrân iki cânibine bakar, görse üst

yanında hava üzere muallekâtta bir kimse bir bardak su tutar.

“Alın şunu için” der. Alırlar, hanım bu sudan içer. Hem soğuk, hem ziyâde leziz hiçbir şeye benzemez. Bir güzel nesne. Şehy ona sual eder der ki;

“Sana bu kerâmeti ihsân eden Hakkı için olsun, bu kerâmete ne ile yetiştin?” Ol kimse cevap verip der ki;

“Hevâyı nefse muhâlefet etmekle havada mekan tutum.” dedi. Hem öyledir.

Abdullah İbn Mübârek derlerdi bir kişi var idi. İlm-i zâhire dahî çok hizmet edip, bazı âsârı dahî vardır. Meşhûr bir kimse idi. Bir hâtunu ve bir atı var idi. Bir yıl gazâ ederdi ve bir yıl hacca giderdi. Günlerden bir gün evine ulemâ ve sülehâdan bazı kimseler konuk oldu. Gâyet fakir idi. Ol bir attan gayrı nesnesi yok idi.

“Misafire ikram lazımdır.” diye çıkardı, ol atı götürdü, bunların yoluna sarf ve harceyledi. Hâtunu buna levmet-meğe başladı.

“Göre, dâr-ı dünyada bir atın var idi, onun ile işler yürütürdün, şimdi onu giderdin, göreyim neyle geçinirsin?” dedi. Abdullah der hâtuna;

“Be hey hâtun! Benim gazâdan murâdım, “gel beri hacı karındaş” diye bana riâyet etsinler diyemezim. İrâdet-i maksûdum rızâullahı muvafık bir amel-i sâlihdir. Murâdım ikrâm-ı dayf, cümle â'mâl-i salihadan ve rızâyı muvâfık olanlarından gayrı maksûd değildir. Sen bilirsin hâtun, işte mihrin var sağlıkla bizi incitme. Çünkü sen de bizimle geçinmek rızân yoksa biz incitmeyiz, sıhhat ve selâmetle. Bizi kendi halimize ko.” dedi. Mücerred kaldı. Halka va'z-ı nasihat ederdi. Ayandan bir kişinin bir hatunla

bir kızı var idi. Gayet nazlıları ve sevgilileri idi. Hatta kendi yakınları bir kimseye vermek istediler. Kızdır ayıttı ki, "Gözüm tuttuğu ve beğendiğim her kim olursa ben ona varırım ve beni gayrıya, murâd ettiğinize vermeyin" der idi. Hoş, derlerdi,

"Senin beğendiğin kim ise bizim dahî rızamızdır." Ahd ettilerdi ittifak, kızın anası âhirete gider. Hasretinden kız feryâd eder. Âh vâh eder gezer. Âhîr bir gün babası der ki;

"Be hey kızım nice bir ağlarsın gele vara, Abdullah bin Mübarek mahalline dâhil ol. Bir nâsih kişidir. Senin derdine göre bir nasihat ede. Şâyet işitmek ve dinlemek ile sana bir tesellî hâsıl ola. Böyle sayha ve nevha etmeden kurtulasın." dedi. Ve mahallesine gönderdi ve hâzır olup dinledi. Ve istedi, gönlü dolandı, tamam gözü tuttu. Kelâm-ı Hakkı tesir eyledi. Âhîr;

"Beni ona verin" demeye başladı.

"Be hey kızım, sen onun fakrına ve hâline sabr edebilir misin?" diye babası nasihat ede. Başladı;

"Bu kadar mal ve cihâz ile seni bir fakire nice vereyim, yine senin akrânın bir ganiye vermek yeğ değil midir?" dedi. Kız der ki;

"Baba, kanı, bizim malımız var ise onun bâkî âhireti var. Neyleyelim fânî dünyayı, bana din ve âhiret gerek." dedi.

"Hoş sen râziye olunca, ne desen gerek" diye, vardılar, kızı bunca mal ve bunca cihâz ile nikâh ettiler. Hatta on at bile gönderdiler. Abdullah'a vâkıasında dediler ki,

"Yâ Abdullah, bizim yolumuza bu karıdan geçtin ise, bir kız oğlan bu kadar malıyla ihsan ettik. Ve dahî yolumuza harcedip lillah bezlettiğin ol bir attan dahî geçtin ise, mukâbeledede on at ihsân eyledik."

Vâkıa, bu dünyada olan cezasıdır. Âhirette derlerse derecât-ı âliyye ki, cennât-ı adn gibi cennet va'd eylemişdir sâlih kulları için i'dâd ve ihsân olunmuş. Allah ve Sübhânehû ve Teâlâ bu kadar kerâmet ve ihsân ettikten sonra cennât-ı adn'de bir yüksek misk-i ezferâk miskten bir rütbeye bu ibâd varalar.

هلموا يا اهل الجنة

"Ey ehl-i cennet, geliniz." diye nidâ ve hitâp olunalar. Bu makamda hiç bir şey bâkî kalmaya. Mu'tezile tâifesi ru'yeti inkar ederler. Şunu istidlâl ederler ki;

"Ridâ-ı kibriya bâkî kalır mı?" Hele ol ridâ-i kibriyanın bâkî kaldığından ötürü ru'yeti nefyederler. Temessükleri bir ridâ-i kibriyanın ne idigün bilmediklerindendir. Ol makam bir makamdır ki, âriflerin ve ehl-i tahkîkin cevâpları budur ki, ol mahalde ne rîda kalır, ne hicâb kalır. Ol halde vahdet-i zâtdan gayri bir şey bâkî kalmaz. Fenâ bulup makâm-ı izmihlâle varırlar. Bu ibâd-ı Hakk'ın vücûdundan âtiyyesinden gayri bir nesne kalmaz. Bir vücûd-ı Hâkânî a'tâ olunup zât-ı vahdete bu ibâd ehli i'tizâlin bir temessük dahî şundan galat ederler ki, Mûsa (a.s.);

رب ارني انظر اليك

"Rabbim, ana (kendini) göster, sana bakayım!" ile suâl ettikte;

لن تراني

"Sen beni göremezsın!" ile cevap verildiği, nefy -i ebedî içindir.

“Ebedî sen beni yâ Mûsâ göremezsın” denildi. Dedikleri yerinde değildir, zîrâ bu fânî kalıpla, fânî vücûd göresin, demek idi. Hatta sonra,

لما تجلى ربه للجبل جعله دكا وخر موسى صعقا⁶

“Rabb’i dağa görününce onu darmadağın etti ve Mûsâ da baygın düştü.” denildi. Ol mahalde ne ise, ihsân olundu. Yâni meğer nihâyet bu fânî gözle görmezsin demek idi. Öyle, onların ol sualleri nefyettiği için dedikleri yerinde değildir. Âkil ne eyleyse eyleye, ehl-i sünnet cemâat mesleğine gide. Tâ ki bu kerâmete vâsıl ola. Cennet içre cenneti, Hakkı bilâ hicâb vara göre. Bunda ne kadar irfânı var ise, şuhûdî o kadardır, ne miktâr anladıysa, ona göre ola. Bunda iken Hakk’a hicâb olanlardan pâk ve tâhir ola. Nefsin bed’i sıfatlarından bunda iken kurtula göre. Her gâh sa’y-i himmet ede. Husûsen Allah Sübhânehû ve Teâlâ bu ibâda kemâl-i merhametinden nice günler, mübârek aylar ihsan eylemiştir.

Nitekim, âlem-i dünyada ehl-i ticaret varırlar, Anadolu’da ve Rum’da yılda bir pazar durur.

“Varalım bir nice alış-veriş edelim” diye bir yıldan bir yıla varınca intizârda olurlar. Bu fânî metâ’a bu kadar rağbetler ederler. Yine metâ’ı âhiret hod hayır ve daha bâkî değil midir? Cümleden biri işte mâh-ı Receb geldi. Zamân-ı cehâlette bunlara rağbet ederlerdi. Hatta “şehr-i esam” dediklerine sebep, her kişi künderlerin ve kılıçların ve kalkanların saklarlardı. Ka’kaa-ı silah kat’ olduğundan ötürü “şehr-i esam” denildi. Silah avazı işitilmez olurdu. Herkes sâir zamanda mukâtele ve muhârebede birbirine karşı

mukâbeledede iken bu üç ayda herkes ol evinde selamette olurlardı. Câhiliyyette bu kadar riâyet edeler. Husûsan derviş tâifesinden mü’minler, bu üç aya riâyet edegelmışlerdir. Savm ile, salât ile, ve kıyam ile, Recep ve Şabâna riâyet ederler. Ramazan ayı her kişinin borcudur tutar, farzdır. Bu iki ay ehl-i sülûk-ı sûfiyyûn tâifesi ramazan-ı şerife erîştiregelmişlerdir. niceler bu ayların şerefine anlamışlar ve bilmişlerdir. Hatta bir kadıncık Receb ayı geldiği gibi sıyâma ve kıyâma meşgûl olur ve yürürdü. Bir gün oğluna vasiyet eder, der ki:

“Oğul beni makbereye defin edecek zamanda kefen sarma. Beni bu eskice hırkacıklarımla göme koyasın. Ve dahî nitekim Râbia-i Adeviyye (r.a.) dediği gibi buyurmuşlar ki;

“Eğer Hak katında bir kadrim varsa bu eskilerim sündüs ve istibrak’a mübeddel olur.” Ve illa bu dahî çoktur. Bir kefarete yaramaz kadının ne kaderi olsa gerek, atın yabana diye buyurdukları gibi, bu dahî öyle vasiyyet eder. Âhirete sefer eder gider. İttifak, oğlu anasının şol vasiyyetin unuttur, hatırlarından gider. Hayret ve hasrâtinden kefen getirirler bir sâliha hâtundur diye mukayyed olurlar, defnederler giderler. Oğlu eve gelir, görse bucakta ol eskiler durur. “Hay ben anamın vasiyyetin niçin tutmadım, hata mı ettim” diye ol eskilerin dürer götürür. Makbereye iletir, açar ki yine ona sarakoya. Baksa görse makberede yok. Feryâd ederek ağlar, gidiverir. Hâtıftan bir nidâ gelir.

“Yâ falan, sen ananı kayırma. Biz onu sündüs, istibraklara sardık. Cennet ve naîm ve derecât-ı âliyyede durur. Ol bizim ayımıza —şehr-i Receb’e— sıyâm ile ve kıyâm ile riâyet ederdi. Biz de ona cennetimiz ve kurbumuz ihsân eyledik” dediler. Bunları işitince mesrûr oldu. İşte böyle bir

emr-i mükarrerdir. Fırsat bilirsiniz, bunda iken halinizi kabre göre ayarlayasınız. Rabbımız kerem ve ihsân eylemiş ola. Âmin.

DİPNOTLAR

1. el-Mü'min, 40/7.
2. el-Mü'minûn, 23/101.
3. Buhârî, Tevhid, 35; Bed'ül-Halk, 8; Tefsîr-i sûre, 32; Müslim, İman, 312; Cennet, 3-5; Tirmizî, Cennet, 15; Tefsîr-i sûre, 32; İbn Mâce, Zühd, 39; Dârimî, Rikâk, 98.
4. Buhârî, İman, 1-2; Tefsîr-i sûre, 2/30; Müslim İman, 19-22; Tirmizî, İman, 3; Nesâî, İman, 13.
5. el-Mü'min, 40/8.
6. el-Â'râf, 7/143.

SOHBET

12

~

بسم الله الرحمن الرحيم

ووجدوا ما عملوا حاضرا ولا يظلم ربك احدا

Allah Sübhânehû ve Teâlâ Kitâb-ı Kerîm’inde buyurur: “Bu ibâd, yevmi cezâda amel ettikleri şeyi hâzır bulurlar. Dünyada iken seyyie ve hasene, her ne işlerler ise, dâr-ı âhirette huzûr-ı Hakk’a varıldığı zaman da onu hazır bulurlar. Senin Rabbin bir ehade zulüm eylemez.” Ne tarikiyle? Hasene işleyene eksik vere, seyyie işleyene artûk vere. Yâhut günahından artûk ukûbet ede. Hâşâ etmez, bu değildir. Hükmüne gâlip bir padişahdır. Her ne işlerse kalır, lâkin va’d-i kerîmi muktezâsınca hasene işleyenin birine on, en ednâ mertebesi,

من جاء بالحسنة فله عشر امثالها¹

“Kim iyilik getirirse, ona (getirdiğinin) on katı vardır.” mefhûmu üzere ve seyyie işleyeni de;

ومن جاء بالسيسة فلا يجزى الا مثلها²

“Kim kötülük getirirse, sâdece onun dengiyle cezalandırır.” mefhûmu üzeredir. Öyle bu ibâd her ne işlerse onu mevlâ bilir. A’mellerinin süm’a ve riyâdan pâk ve tâhir olanına âlimdir. Şöyle ki, kibriyle ve fahriyle bunda iken hareket etmiş ola, yevm-i âhirette sûr-i zerde haşrola. Ehl-i kir, yâni karıncanın gâyet ufağı ki, ayak altında görünmez. Atlayıp geçmek istemezler, çiğnerler geçerler.

Ebû Hafs; “Âyât-ı Kur’-âniye’de bu âyet-i kerîme, kat’i kılmaya şedîd göründü.” diye buyurdular. Niçin? Zîra, ehl-i ma’siyyet özürlenip ettiğine nedâmet etmek ile, bir ma’zeret yeri olsa olur. Ve illâ ehl-i tâat oluna. Müşkil budur ki, â’mâline mağrûr olup süm’a ve riyâdan mas’ûn ve mahfûz oldu mu, olmadı mı? diyeler. Budur ki, üçünden nice zahmetler çekmişlerdir. Öyle, kişi bunda ne kazandıysa onda hâzır bulacağı oldur.

ولا يظلم ريك احدا

dediği en ednâ mertebesi hakkın adlidir. Fazlı ve keremi derlerse, ol hiç bir ölçüye sığar değildir. Bire on, en aşağısı. Dahî yetmiş ve yediyüz ve yetmiş bin ve bigayr-i hisâb. Fazl’a nihâyet yoktur.

İmam Hüseyin (r.a.) sabî iken oğlancıklar bazı nesne talep ederler.

“Ebî, benden bir nesne ricâ eyledi.” Hz. Ali (k.v.) ve (r.a.),

“Be hey oğul, yoktur hiç nesneciğim ki sana aliverem.” dedi. Hz. Fâtıma anamız (r.ah.) çıkardılar, bir gömlekiğin verdiler.

“Var bunu sat yâ Ali, dahî istediğin aliver.” dedi.

Bir sâil gelir, geldi sual etti. Ve ol altı dirhemi ona verdi. Birazdan bir adam çıkageldi. Elinde bir devesi vardı.

“Yâ Ali şunu sana satarım, al.” dedi. Buyurdular ki;

“Hâlâ bir dirheme kudretim yoktur.”

“Ben veresiye veririm, her kaçan eline girerse, ol zamanda veresin” dedi.

“Niceyedir behâsi?” dedi.

“Altmış altına vereyim” dedi. Aldılar der-akeb bir müşteri geldi.

“Yâ Ali, bana satmaz mısın? alayım.” der.

“Sana altmış altın ve altı dirhem vereyim.” deyiverip, deveyi ona teslim eyledi ve gitti.

“Ol altmış altını, ol satın aldığı kişiye vereyim, teslim edeyim.” dedi.

“Altı dirhem ile maslahatım görem, bana yeter” diye ol kişiyi arayı gitti.

Nebî (a.s.) a rast geldi.

“Yâ Ali, kanda gidersin?”

“Yâ Rasûlallah işte şöyle kıssa” diye. Buyurdular ki,

“Yâ Ali, hiç bilir misin ol sâil kimdir? Hân-i cennet Rıdvân idi ve ol deveyi satan, Mikâil (a.s.) idi ve ol altı dirhemi sadaka etmiş idin. Hak Sübhânehû ve Teâlâ ol mukâbeledede, altmış altın ve altı dirhem ki, —misl olan sadakasıydı— onu dahî ihsân eyledi sana” diye buyurdular,

Hem öyledir. Bu âlem-i dünyada olan mükâfâtıdır. Âlem-i ahirette verilen ecir bigayr-i hisâb ihsan-ı Rabbü’l izzet kullarına,

ووجودوا ما عملوا حاضرا

“Ne işlemişlerse onu hazır bulurlar.” işte böyledir. Bu makamdandır.

Bir gün Râbiai Adeviyye’ye sulehâdan bir kimse geldi, konuk oldular. Hâzır yanlarında iki ekmek bulundu. Getirdi, önlerine kodu. Ol mahalde bir sâil geldi.

“Şey’ullah” diye suâl eyledi.

Ol önlerine koduğu ekmeği kaldırdı sâile verdi. İçlerinden bâzısının hatırına bu geldi ki,

“Neden bizim iken çıkara, vere, neden bu vaz’?” diye eksik bakmak isteyince, Râbia’ya dokundu ve ol mahalde cevap verdi ki,

“Senin için assı edelim” diye ettim. Zîra, bu iki ekmek bize az idi. Birazdan gördüler, bir câriye başına bir sini ko-muş, içinde biraz ekmek var, getirdi.

“Falan kimse gönderdi.” diye teslim eyledi. Râbia saydı gördü. On sekiz ekmek,

“Bre câriye, kanı bunun ikisi? Bu yirmi ekmek olsa gerek idi. Ya meğer ikisini câriye saklamış. Söyleyince, çıkardı ol iki ekmeği de sundu. Aldılar yemeğe başladılar.

“-Neden bildiniz, câriyenin iki ekmeği sakladığını? Yirmi ekmektir diye keşf buyurdunuz” dediler. Cevap verdi ki:

“-Bire on ihsan etmeğe va’d-i kerîmi sebkeyle-miştir.Allah Sübhânehû ve Teâlâ ;

من جاء بالحسنة فله عشر امثالها³

“Kim iyilik getirirse, ona onun on katı vardır.” Sarîh Kur’an-ı Azîm’inde böyle buyurduğuna yakînim olduğundan iki ekmek bize yetmez diye kaldırdım, mevlâ yolu-

na verdim. Mahzâ sizin için talep ettim. Bire on olsa gerektir.”

En ednâsı adl’dır. Bu bir emr-i mukarrerdir. Rabbimiz tevîk ve hidâyet eyleye. Âmin.

DİPNOTLAR

1. el-Â’raf, 6/160.
2. el-Âraf, 6/160.
3. el-Â’raf, 6/160.

بسم الله الرحمن الرحيم

ان المتقين فى جنات ونهر فى مقعد صدق عند مليك مقتدر¹

Allah Sübhânehû ve Teâlâ Kitab-ı Kerim’inde buyurur:

“ (ان المتقين) Tahkik, ehl-i takvâ olan cemaatı cennât-ı âliye’de besâtîn ve enhâr-ı cennette ırmaklardadır ki, mak’ad-ı sıdkta melik-i muktedir katında hikmete kâdir aziz bir gâlip dahî yoktur.”

Va’d-i keriminde sâdık, hilâf ihtimali yoktur. Muttakîn olan kullarına enhâr va’d eyler. Cennât-ı maneviyyede ve sûriyyededir, mânî’ değildir. Mâneviyyesi sûriyye dahî enhâr-ı meârifte mâ’rifetullahı, cennetinde ve bundan öte mak’ad-ı sıdkta ki gâyeti oldur. Mak’ad-ı sıdktan murâd, cennet-i ef’âl ve cennet-i sıfâttan öte, cennet-i zâtıyla bu cümle gâyet bulduktan sonra, sıdk, evvel vâsıl olanlar enbiyâdır. Ve kümmel-i evliyâdır ve sülehâdır. Halli hâlince merâtib-i takvâda nice ise, ona göre ol dahî melik-i muktedir katındadır diye buyurur. Yani, ne demek ola? Zaman ve mekandan âlî iken indiyet nice tasavvur olunur? Aslı bu-

dur ki, ol sıdk sebebiyle varır Zât-ı Ehadiyyeye vâsıl olur. Öyle, sıddikiyyet merâtibinin gâyet gayât-ı Hakk’a vuslat idi. Ol bu kerre indiyet ile tâ’bir olunur. İmdi merâtibe işâret olmuş oldu. Nitekim Kelâm-ı Şerîfinde buyurur:

اولئك الذين انعم الله عليهم من النبيين والصديقين والشهداء والصالحين²

“Kim Allah’a ve Elçisine itaat ederse işte onlar, Allah’ın nimet verdiği peygamberler, sıddıklar, şehidler ve sâlihlerle beraberdir. Onlar ne güzel arkadaştır.” diye buyurur. Hakikat takva üzere muttakûn olanlar, evvel, enbiyâ ve rusûl ve sıddıklar ki, evliyâ-ı kâmilîndir. Ondan aşağısı şühedâ ve’s-sâlihîndir. Bu cümle eğer cennât-ı mâ’neviyye ve sûriyye erbâbıdır. Enhâr-ı meârif-i ilâhiyyeye vâsıllar ve hakikat-ı sıdkta yetişenlerin hâli takva ile vâsıl olurlar imiş. İmdi bildik ki, bu cümle merâtibe bâis olan takva olmuş oldu. Geldik, takvânın hâline.

Takvâ nedir?

Takvâ oldur ki, nefsinı vekâyettir. Âhirette zarar tertîp edecek yerden kendini korumaktır. Mânây-ı takvâyı bildik. Bu kerre umûm ehlinin ve husûs ehlinin ve ehass-ı havâssın takvâsına gelelim.

Takvânın evvel mertebesi şudur ki; Ehl-i umûm Allahı birleyip, enbiyâsını tasdik edip cennetin ricâ ederler. Ve azâb-ı ikâbindan korkmak mertebesi vardır.

İkincisi, huzûr-u Hakk’a varıldıkta ehl-i hukuka iktidâdır ki, bu kerre cehennemden korkmak mertebesinden ötedir.

Üçüncü mertebe, ehassın takvâsıdır: Sivâ zararlarından mâsivây-ı Hak’tan gayrisına nazardan nefsinı vikâyet oldu.

Ehl-i kâl olanlar bu mertebeyi şeriat ahkâmın riâyet edeler. Ehl-i tarikat olan dervîş tâifesi hâlin gözleyip nefsin tathîr etmeye çalışalar. Ehl-i mâ'rîfet meârif-i ilâhiyyeye vâsıllar. Cehâletten ve hicâbdan sakınalar. Ehl-i hakikat olanlar kendilerini sakınıp, âlem-i üns'den kendini tenezzüle bırakmaya göreler.

Öyle, bu cümleye vusûl-i takvâ ile hâsıl olunca, bu kerre gelelim, bu takvâ ne ile hasıl olur? Onu bilelim. Tâ ki amele getirip onunla yol bulalım. Bu cümle hâsıl olmaz, illâ sıdkla olur. Cemî-i edyânda kizb haramdır. Çok baştan yine gelelim hâlinde sâdık olanlar vardır. Hâlinde sıdk var ki, nice ona misal getirelim.

Harem-i Kâbe'de bir alay dervîş tâifesi cem olup otururlardı. İçlerinden birine vecd ârız oldu, dâima çağırır gezdi. Yine bir gün âdet üzere şevk izhâr edip haykırınca, döndü geldi, arkasından hırkasını çıkardı. Cem olan fukarânın önlerinde bıraktı. Dedi ki;

"Hâlde kizb ihtiyâr etmiş olayım. Şimdiye değin ettiğim şevk ve muhabbet, izhar-ı aşkullah, Hâlik'a muhabbetten ötürü idi. Hâlen olan feryadım ise, bir hâtuna gözüm düş oldu. Ona âşık oldum. Bu hırkayı giyip, Hâlik muhabbetine mahlûk muhabbetini karıştırmayı revâ görmedim. Dursun yanınızda, böyleki, bu halde geçip yine eski hâlim gele dedi, kodu gitti. Ol dervîşin hâlinde sıdkı, ez-zamanın ol dertten halâs oldu. Kerem-i Hakka yetiştı. Geldi hırkasın talep etti.

"Bihamdillahi Teâlâ o hâl benden zâil oldu" dedi gitti.

İmdi kâlde sıdk, kişiyi halde sıdka eriştirir. Yalancıdan ne gelir? Ve ondan ne hâsıl olur?

Nebî (a. s.);

التجار هم الفجار

"Ticaretle uğraşanlar, Allahın emrine riâyeti gözetmeyen günahkarlardır." diye buyurdular. Ashâb dediler ki,

"Yâ Rasûlallah, Allah Sübhânehû ve Teâlâ:

احل الله البيع وحرم الربا³

Allah alış-verişi helal, fâizi haram kılmıştır." diyor. Ne acep böyle buyurduğun hikmeti nedir?" diye suâl eyleyince, cevap verdiler ki,

"Bey' ve şerâ aslında helâl ve tayyibtir. Ne deriz? Lâkin bunlar bir meta'ı onu onbeşe dahî artuga tutarlar ve döne gelirler, yemîn-ü halef ile;

"Şol bahaya aldık." derler, kizb ederler.

التجار هم الفجار

"Ticaretle uğraşanlar, Allahın emrine riâyeti gözetmeyen günahkarlardır." dedigimiz onlar hakkındadır. Vâkıan;

"Şol bahâdan eksige veremeyiz, alırsan al ve illâ var sağlıkla" deseler. Sâdıklar Mertebesinde, bâri lisanda sıdk gerek, Kâlde sıdk kişiyi hâli sıdkına iletir. Hâl-i sıdkı mâ'rîfetullah'a ve âlem-i hakikate yetiştirir. Mahz-ı fazlıyla ve keremiyle vâsıl olur. Cemî-i murâdı hâsıl olur. Melîk-i muktedir katında tecelli-i sıfattan öte tecellî-i zâta mazhar düşer. Gâyet-i gâyet cennet içre cennet ki,

ما لا عين رأت

"Hiçbir gözün görmediği nimetler..." ile mâ'lum olduğu her kangı mertebede bulunduyorsa kast ve sa'y edeler. Muttakin zümresine dâhil olabileler. Demeyeler ki;

"-Yalnız nefsimiz için olaydı çalışırdık. Nice edelim, ehlimiz ve evlâdımıza ittibâımız için nafaka lâzım, onlara yiyecek ve giyecek gerek." Emr-i meâş elbette lâzımdır derse galat eder, hiç bahâne, özür yeri yoktur.

ومن يتق الله يجعل له مخرجا ويرزقه من حيث لا يحتسب⁴

"Kim Allah'tan korkarsa, Allah ona bir çıkış yolu yaratır. Ve onu ummadığı yerden rızıklandırır." diye haber veriyor. Mü'min olan kimse i'tikâd ve i'timâd eder. Şol kimse takvâ üzere ola. Allah'tan onun için mudâika ve havf yerlerden mahrec ihsân eder. Ve sezmediği yerden rızık ihsân eder. Öyle, bu emr-i mukarrerdir. N'ola âlem-i hikmet yerindedir. Esbâba tevessül edip, mertebe-i şeriatte bulunduysa, şer'in ruhsat verdiği helal olan mertebeye riâyet ede ve haram olanlardan ictinâb ede. Eğer bâtın ameli ki;

"Tarikat ile nefsi pâk edeyim" diye dahî artık himmet ederse ol mertebenin âdâbını gözleye, sıdk üzere ola. Ol kimse dünya ve âhiret azâbından emîn olur.

Süleyman Dârânî, —Şama karîb "dârre" derler, bir karının adı olmakla ona nisbet olunur— Bir gün bir derviş tennûrda ekmek pişirmek istedi. Tamam tennûrun tavı gelmişti. Şeyhe suâl eyledi.

"Ne buyurursuz? ekmek pişirecek zaman geldi. Emriniz nedir?" dedi. Şeyh, bir ârif kimse ile sohbet ederdi.

"-Rûhanî olan zevkimize cismânî olan umûr mânî ola"

diye cevap vermediler. Derdimendi sûfî ne bilsin. O hizmete konulmuştu,

"Fevt ola" diye, tekrâr suâl edince,

"Ondan nice edelim, var gir içine!" diye düştüler.

Derviş yolunda sâdik idi. Oğuz kişi idi. Fi'l-hâl emr-i pîre ittibâ' edibeni, "bismillah" diye kızarmış tennûrun içine girer, oturur. Varır biraz zaman geçer. Mâbeyninde şeyh;

"Şu kişi nice oldu ki, görünmedi ayrık, yoksa bir sâdik abdal kişidir. "Var gir içine!" dedigimiz gerçek sanıp kendini od'a atmasın" diye yoklayıgıldı, gördü tennûrun içine girmiş oturur. Bir kılına hatâ gelmemiş. Burçak burçak terleyip durur.

Kezâlik bir bahîl kimse var idi. Hiç bir abd'e nesne vermek istemezdi. Hâtunu gayet cûd ve sehâ üzere idi. Ve her zaman ısmarlardı ki;

"Benim destûrumsuz bir şey verdiğine râzı değilim" diye muhkem ısmarlardı. Yine bir gün kapıya bir sâil geldi.

"Şey'en lillah" dediği gibi Allah için isteyen nice geri çevirebilsin, karar kılmadı, yine âdeti üzere tasadduk ettiği gibi, eri duydu. Ardınca vardı, gadab eyledi.

"Niçin bana yine muhalefet edersin, nice kerre ısmarlayam, verme diyem, yine sen durmayıp benim rızkımı ellere telef edersin" deyince, hâtun der ki;

"-Behey kişi, nice edeyim. Göre, Allah için bana and veriyor, göz göre göre nice reddedebilirim? Ol güzel Allah'ın ismin zikr ettiğine duramadım" demek istedi. Bahîl ne bilsin, der ki;

Çünkü, "Allahı seversen" diyenlere ne olursa bezledersin hâ. Hüner ki, sen de şimdi şol kızgın tennûra kendini

Allah aşkına at görelim” dediği gibi ol ziyâde har oda tennûr olurdu. Her vakitte hazır taze etmek pişirirlerdi. Hatun ise, sâdika idi, kalktı giyindi kuşandı keennehu bir düğüne gider, veyâhut bir dostu evine gider gibi düzendi, kuşandı. Eri gördü;

“Neylersin, kanda gidersin?” dedi.

“Dost aşkına yanmağa giderim. Tennûra girerim, çünkü bana and verdin nola” dedi. Eri bu halden bezmiş idi.

“Ha cehenneme kurtulayım sûr-i nefsdan” diye tutmadı. Hâtun;

“Bismillah” diye tennûrun içine girdi, oturdu. Vardı eri

“İyi kurtuldum suretinden, canı cehenneme” diye üzerinde olan kapağı kapattı, aldı yürüyüverdi. Allah Sübhânehû ve Teâlâ’dan hitap geldi ki;

“Dost dostunu hiç yakar mı?” Bu hitâbı işitince, tesbih ve tehlil eyledi. Hakka ibâdet ve zikirle meşgûl oldu.

قلنا يا نار كوني بردا وسلاما⁵

“Biz de: “Ey ateş, İbrâhim’e serin ve esenlik ol!” dedik.” hitâbı ki, Halilüllah (a.s.) nâra ilkâ ettikleri zamanda olan hitap ki, ona ihsân olunmuş diye ondan nasîb ve hisse her sâdika bu dünyada bile mukarrerdir. Söz o sıdkı tahsîl edebilmededir.

Her gâh mü’mine sıdkta olmak lâzımdır. Bu mevsimde ki —Ramazan-ı Şerîf’in âhir birkaç günü kaldı. Bu dahî gelip geçecektir.— Allah Sübhânehû ve Teâlâ gâh savm ile ve salât ile ve zekât ile, gücü yeterse hacc ile emreder. Bizi esir-

geyip, kemâl-i merhametinden kullarına, mahz-ı fazlıyla sâdik olan kullarına hizmet buyurur. Onun sebebiyle cennete ve kurbetine ve vuslatına erişeler, yoksa Rabbin bizim ibâdetimize ne ihtiyacı var? İhtiyaçtan, öteden beriden münezzehtir, pâdişahıdır. Hz. Rabbü’l-İzzet her hâlde muînimiz ola. Âmin.

DİPNOTLAR

1. el-Kamer, 54/54-55.
2. en-Nisâ, 4/69.
3. el-Bakara, 2/275.
4. et-Talak, 65/2.
5. el-Enbiyâ, 21/69.

بسم الله الرحمن الرحيم

فاما من تاب وآمن وعمل صالحا فعسى ان يكون من المفلحين

Allah Sübhânehû ve Teâlâ Kitâb-ı Kerîm'inde buyurur.

“Şol kimse tâib ola. Ettîği zenb'e nedâmet-i istiğfâr ede.

Dahî iman getire.

Allah'ı birleyip ve Hz. Peygamber (a.s.) ın sıdk ve risâletine îman getirip tasdik ettikten sonra, yalnız dili es-tagfirullah diye de, ve yine ol zenb'e mübâşeret ede. Fiili kavline uymaya. Hergâh deriz, tevbenin mânâsı rücû'dur.

Evvel mertebesi; şirkten tevhîde rücû' için ve âmin der.

İkinci mertebesi; mâ'siyetten tâate rücû'dur.

Üçüncü meritebe; muhâliften muvâfakata rücû'dur.

Dördüncü meritebe; sivâyı muhabbetten Hakka, mâsivâullah'dan Hakka rücû'dur. Bu meritebe bir işâretten ötürüdür.

Ve amel-i sâliha kaydı, ve (فعسى) bu ma'küle tevbe eden kimse için tevkî' olunur.

“Ricâ ve ümit olunan oldur ki, ehl-i felâh, ehl-i necâtta ola.”

Tevbe abd'e nisbet olunacak, yâni kul cânibinden olan tevbe var. Mevlâ cânibinden evvelki mertebede “asâ”ya te-vakkû', ricâ mânâsı verilir. Zîrâ, icab yok.

Feemmâ mevlâ cânibine nisbet olunca bu kerre, vâd-i kerîmi muktezâsınca vâ'dinde hilâf ihtimali degil. Öyle, o takdirce, tahkik mânâsı verilir. (من المفلحين) İmdi ol kimse müflihinden ve ehl-i necâtten olan oldur. Hakk'ın tâib kul-larıdır ki, bir dahî ol günahı işlememek niyetiyle şöyle ki, ol azîmet ve kasd yoluna gireler. Elbette ol kul hakkında Mevlâ, Tevvâb'dır. Mübalagayla setredicidir, gafûrdur. Öyle, kula lâıyk oldur ki, efendisine itâat ve inkıyâdda olup, rızâsın gözleye. Şöyle ki, beşeriyet muktezâsınca bir zillet südür ede. Yine ol kul, efendisine ikbâl ede. Israr cânibinde olmaya. Ederse kimi kayırır? Ne zarar edebilir? Rabbin mil-kine zarar ve zevâl mi gele? Yani, hâşâ âlem büsbütün âsi ol-sa, nesne eksiltemezler. Kezâlik mutî' olsalar bir nesne artıramazlar, yine nefislerine âittir.

من عمل صالحا فلنفسه ومن اساء فعليها¹

“Kim iyi bir iş yaparsa faydası kendisinedir ve kim kötülük yaparsa zararı kendisinedir.” İşte sarîh Kur'an'da buyuruyor, Allah Sübhânehû ve Teâlâ cümle kullarına ibâdet ile emreder.

وما خلقت الجن والانس الا ليعبدون²

“Ben insanları ve cinleri bana ibadet etsinler diye ya-

rattım.” ile kulun işlediği her ne ise, ibâdât ve tâattan ve rızâya muhâlif â'mâl-i seyyieden, bu cümle, kulun nefsinde aittir. Rızâya muhâlif olanlardan sakına. Şöyle ki, taksîrât ve zellât südür edecek olursa, hemen teziyle tevbe ve nedâmet cânibine müsâreat edegöre. Demeye ki, “Acele etmeyeyim, günahı işleyeyim, sonra bazı zaman tevbe edeyim.”

التانى من الرحمن العجلة من عمل الشيطان³

“Acele şeytandan, teennî Rahmân'dandır.” duruyor derse, tebessiye düşer bir kaç nesne müstesnâdır. Bir Hadîs-i Şerif'te buyrulur ki,

عجلوا بالتوبة قبل الموت

“Kaçan bir kimse bir günah işlese, ona mevt yetişmezden mukaddem istiğfâr etmede acele ede.” Bir dahî bir kimsenin deyni olsa, şunun edasında sür'at ede. Demeye ki;

“Acele niye? günü gelince verem” diyecek olursa galat eder. Borç aya, güne kalmaz demezler mi? Derler. Dahî mevt vâkî' olsa onu defnetmeye sür'at edeler. Mü'min şehâdet âleminde bir âleme dahî, berzah âlemine sefer eder. Onda intizârda olur. Ol kimse;

“Asl'a rücû' etsem” diye ıstırap çeker. Yerine varınca bunun falan hismı ve filan akrabası gelsin, dahî ondan sonra defn olsun demeyeler. Filhâl mekanına ileteler. Bu zikrolunanlarda acele müstehâbtır ve bir Hadîs-i Şerifte ki, Sahîh'lerinde Buhâri ve Müslim hadisi zikrederler. Buyurur, Nebî (a. s),

لله افرح بتوبة عبده من احدكم سقط على بعيره وقد اضله في ارض فلا⁴

Yani, “Allah Sübhânehû ve Teâlâ şol kulunun tevbesinden ki, azığı ve sucağı ve bendeceğiyle bir yerde giderken ittifâk, şol kimseye konup bir yerde dinlenmek ârız olunca bir miktar istirahat edeyim derken, nevm-i galebe ârız oldu. Bir miktar uyudu ve uyandı. Baksa görse, zâdı ve râhilesi bulunduğu me'andan gitmiş. Bakar görür, yanında. Gâh bu cânibe, gâh bu cânibe koşup durur. Görünür yerde yoktur. Koşa koşa yorulur. Kendini varta-i helakte bilir. Âhir kâr neylesin bulunduğu yere gelir, “Helâkim mukarrer” deyip, başın dizine kor, evvel halde istiğfâr ve nedâmette, cânib-i Hakka ikbâlde neylesin. Şol hal üzere kendinden geçer. Bir lahza nevm-i hafife ârız olunca, yine yakaza gelir, baksa görse, ol zâyî' olan zâd ve râhilesi kâmil yerli yerinde bulunca ol kişi ne mertebe sürûr ve safâ edip, sevinse gerek. Allah Sübhânehû ve Teâlânın kulun tevbesine ferhî ol zâdı ve râhilesini bulan abdin ferhinden artıktır, efrahdır.”

Hadîs-i şerifte ta'bir böyledir. Başın dizine koya ve gözün yuma dediğinden ehl-i sülûkün ibtidâ sülûkundan nihâyetine varıncaya kadar hisse vardır. Nice evvela bu insan, âlem-i şehâdete gelip, bunca âlemi gezerek bu kalıba büründü. Vücûd-i hil'atin giydikten sonra neşvü nemâ bulup, insan-ı kâmil olduktan bu âlemi seyrede. Başları tabiat-ı melek gibi basit ola. Bu değil, zira, onlarda muhalefet olmaz. Hakka ibadet ve tâatte, tarfetü'l-ayn'a kadar ma'siyyette degiller, letâif üzere halkolunmuşlardır. Onun için onlardan muhalefet tasavvur olunmaz. Nihayet sâhib-i terakki değildirler. Bu, insanın onlardan şerefi ve terakki

sahibi oldukları nefse olup, hevâ bellerinden bağlanıp, vücûd bulmakla, ebedî Hakka gurbet ve vuslat, hicâb, nefsi bilmekle marifetü'llah hâsıl olmak idi. Öyle nefsi şunun mutiyyesi ve binit-i olmuş olmadı mı? Bir nefiste gezmeye başladı. Herkes ve her nefes bu âlemde durmayıp, âlem-i âhirete sefer üzere. İmdi ol zâd-ı râhile ki, tâat ve ibadet üzere olup, hasb ve câh terk oluna. Nefse hicâb olanları mü'min terk etmekle sırât-ı müstakîmde giderken hevâyı nefis ki, türlü türlü yollar ki, ötesi çıkmazdır. Kılavuzu olan, enbiyâ sözüne uymaya mutiyyesi olan nefis ki, onun binit-i mesabesinde değil miydi? Kalktı salıverdi. İstedığı yerde gezip nerede otlak buldu ise otlamağa başladı. Ona gaflet uykusu gelip tasallut olunca yine ol gafletten uyandı. Yaka za halinde görüldü. Hevây-ı nefsi durup onu helâke, kendi hevâsına, binit-i mutiyyesi iken tarik-i Hakta yoldan sapar. Bir beriyyeye alır, yürüyüverir. Kendini yitirmiş arar, gezer. Çârede nâçar kalır. Kendini helâkta bilirken yine eski mekânına gelir, başın dizine koduğu budur ki, bu insan şehâdet âlemine gelmezden mukaddem şunun fitrat-ı evlâsı pâk ve tâhir idi. "Elestü birabbiküm" de "kâlû" dediler. "Belâ" ile cevap verdiler. Nihayet bu kalıba bürünmekle beşeriyet hükmü mukteziyyât-ı nefis ile ona binip gelmişti. Ol ezeldeki ikrâr ki, ol nûr-i hidâyet ol pâk ve tâhir olan fitrat ki var idi. Ol başın dizine koduğu ol ola. —Allahu â'lem— Bize lâıyk olan oldur. Bu kerre evvelki gaflet uykusundan uyandı. Bir miktar şugule ve tefekküre vardı. Huzûr-ı rahat uykusu geldi. Bir vücud-i Hakkânî a'tâ olundu. Ayırık hevâyı nefse itaatten kurtulur. İki alemde bile huzur ve rahata yetişir. Cemi'i umûru ve azığı ve suyu tedârik olunur. Hâzır bulur, Rabbi her yerde hâzır ve nâzır

görür. Her gâh böyle ede. Şöyle ki, beşeriyet ile sağa ve sola baktı, yoldan mı çıktı?

Yine evvelki yola gele, nedâmet ve istiğfârda ola. Kula lâıyk olan budur. Ha kendi bilir. Isrârda ve inkârda kalıcak hâli bellidir.

İmam Ebû Hanîfe (rahimehüllah) bir gurup ulemâ ve talebesine ders derken, taşradan yetmiş kişi âlât ve silâh ve şiddet ve gadab ile, havâric tâifesinden idiler. Mürtekib işleyenler, zinâ gibi ve şurb-i hamr ve katl-i nefis, bunun emsâli günah eyleyenleri tekfir ederlerdi. Mü'min değil diye inkârda kalmışlardı. Dinin ulusu olan sahib-i mezhebe inkârları var idi.

"Mü'minin madem ki zerrece imân-ı ola, şunu korur." diye buyurdıkları manâyı inkâr eder,

"Elbette öldürürüz." diye zarar kasdıyla raûnet ile içeri girerler. Amma gör nedir aslı? Derler;

"Elbette biz seni öldürmeye geldik."

"Niçin?"

"-Onun için ki, günâh-ı kebâir işleyen kimse mü'mindir. " der imişsin. İmam bunlara der ki,

"İçinizde bir mubâhase ve münâzara sual ve cevap ediniz var mıdır? Bir miktar sizinle söyleşelim, ona göre âdâb-ı bahs ne ise sualinize cevap verelim" der. Dediler ki,

"Evela bir suâlimiz budur ki, bir kimse şurb-i hamr'ı ifrât ile edip, mevtine sebep olup, fevt olsa, şuna ne hüküm edersin? Mü'min diye bilir misin?" dediler. İmam onlara suâl eder, der ki,

"Kelime-i şehâdet ki,

لا اله الا الله محمد رسول الله

dır. İmânın cüz'ü müdür ve rub'u mudur ve nısfı mıdır? Nicedir yanınızda? bilelim ondan cevap vereyim" deyince,

"İman, cüz-i kabul eder değildir. Rub'u ve nısfı tasavvur olunmaz. Ziyâde ve noksanı kabul eder değildir. İmanın tamâmıdır, çok söyleme" diye ol yerden furce bula-mayıp bir dala dahî konmağa başladılar.

"Tiz cevap ver, şol halde olan kimse cennetlik midir? veyâhut cehennemlik midir?" dediler. İmam buyurdular;

"-Biz ona nice hüküm ede biliriz ki, enbiyanın muktedâsı olan Hz. İbrahim Halil (salavâtullahi alâ nebiyyinâ ve aleyhi ve alâ sâiri'l enbiyâ-i ecmain) müşrikûn hakkında göz göre göre Hakka şerik koşup abd ve esnâm ve evsâna tapanlar için Halîlullah Rabb-i İzzete arz-ı hâcet eder.

لَمَنْ تَبِعْنِي فَانْه مَنِي وَمَنْ عَصَانِي فَانْكَ غُفُورٌ رَحِيمٌ⁵

"Bana tâbi' olup, seni birleyen, şirkten tevhîde rücû' edenler bendendir. Şunlar ki mâ'siyeti şirkte kalalar. Sana şerik koşanlara mağfiret ve rahmet edersin. Tahkîk sen Ğafûrun Rahîmsin" diye Kur'anda sarîh duruyorken nice edebiliriz? Mürtekib-i kebire ehl-i nârdan ola. Malallinde kala, hiç bu hüküm kâbil midir?" dedi.

Ve bir defa dahî İsa (a.s.) gibi ulû'l-azm Peygamber, Sâhib-i İncil diye ki,

اِنْ تَعَذَّبْهُمْ فَانْهُمْ عِبَادُكَ وَاِنْ تَغْفِرْ لَهُمْ فَانْكَ اَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ⁶

"Eğer Sen Yârabbi, bu kavm-i müşrikûna azâb edersen, bunlar ibadındır.

Emir senin, ve eğer mağfiret edersen, Tahkîk, Sen

Azîzü'l-Hakîmsin. Onlara mağfiret ettiğin takdirce, hikmet ile işlersin. Her işin bir hikmeti ve bir sebebi vardır. Azîzsın, hükmüne gâlipsin. Senin her işin hikmet iledir." denilirken nice hüküm olunur? Ehl-i nârdır diyebilir misin?" dedi.

Tamam mertebe-i inkâr ve tuğyanları ol şiddet ve gadapları gidip, ol Havâric mezhebinden rücû' edip, Ehl-i Sünnet ve'l Cemâat mezhebin ihtiyâr ettiler. Nedâmet ve istiğfâr ile gittiler. Öyle, istiğfâr dahî zikirden oldu. Zirâ "estağfirullah" deyince, mü'min Hakkı zikretmiş olur. Kul, kavlullahı zikrile Rabbe rücû' ede. Muhabbetler hâsıl olur.

يُحِبُّهُمْ وَيُحْيِيهِمْ⁷

"Onlar (mü'minler) Allah'ı, Allah' da onları sever." Mevlâya muhabbet dâim Hakk'ı zikretmekle hâsıl olur. Rabbimiz tevfiğ ve hidâyet ede. Âmin.

DİPNOTLAR

1. el-Fussilet, 41/46.
2. ez-Zâriyât, 51/56.
3. Tirmizî, Birr, 66.
4. Buhârî, Daavât, 4; Müslim, Tevbe, 1-8; Kiyâme, 49; Daavât, 98; İbn Mâce, Zühhd, 30.
5. İbrâhim, 14 /36.
6. el-Mâide, 5/118.
7. El-Mâide, 5/54.

بسم الله الرحمن الرحيم

وما ارسلناك الا كافة للناس ونذيرا ولكن اكثر الناس لا يعلمون¹

Allah Sübhânehû ve Teâlâ, Habîbine hitâb ve nidâ eder.

“Habîbim, biz seni âmmeye-i nâsa rasûl eyledik. Mü'mine cennet ve rahmet ile müyesser olduğun halde ve müşrikine azâb ve cehennem ile münzer olduğun halde bâzı tâife bunu ayıtmazlar.”

“Biz bunun inkâr etmeyiz, Nihâyet kavmine, yani Araba rasûldür, gayra değildir” dediklerinin butlânı bu âyet-i kerime ile sâbit olur. Nebî (a.s.) ın âmmeye rasûl idiği vâkı'da bir emr-i mukarrerdir. Lâkin bunu ekseru'n-nâs bilmezler.

Hadîs-i Şerifte mestûrdur. Nebî (a.s.) buyurmak-tadırlar ki: “Enbiyâya ben beş nesne ile tafdîl olundum.

Birincisi budur ki, â'dânın kulûbuna bir aylık yoldan ragb ilkâ olunmakla nusret olunurum.

İkincisi dahî budur ki, arz bana mescid-i tahûr kılındı.

Yani, mescid ve hem tahûr ki, teyemmüm ederler. Mukaddem olan ümeme mescidden gayri yerde salât câiz olmaz imiş.

Üçüncüsü dahî mâl-ı ganîmet bana helâl oldu. Amma ümem-i sâbika zamanında kimseye taksîm olunmayıp, bir yere cem' edip korlar imiş. Semâdan ateş gelip, ihrâk edip kabûlüne alâmet olur imiş.

Dördüncüsü dahî risâlet-i âmme. Nebî (a.s.) âmmeye rasûl kılındı.

Beşincisi dahî, şefâat-ı âmmedir.”

DIPNOTLAR

1. es-Sebe', 34/28.

بسم الله الرحمن الرحيم

الذين آمنوا وعملوا الصالحات توبى لهم وحسن مآب !

Allah Sübhânehû ve Teâlâ Kitâb-ı Kerim’inde buyurur:
“Şunlar ki iman getireler, yine Hakk’ın vahdâniyyetini
ikrâr edeler ve seyyid-i küll olan Hz. Peygamberin (s.a.v.)
sıdk-ı risâletine tasdik-i kalb ile ve kân ile ikrâr edeler.

وعملوا الصالحات

Amel-i sâlih dahî işleyeler. İmân bi’l-gayb mertebesinde
kalmayalar ki, yalnız ikrâr ve tasdik eylemek kifâyet eder
diyeler. Dahî amel bulunmaya. Bu değil amelleri dahî mu-
teber âmâl-i sâliha dahî işleyecek olursa,

توبى لهم وحسن مآب

Şunlar için tûbâ vardır. Yâni tîb-i hâl ve hüsnü meâb
dahî hüsn-i mercî’ vardır.”

Tûbâ, tîbden olduğu takdirce aslı, tîba bigayr-i vav, sonra
vâv’a kalb olmuş ola. Ol kâideyi ma’lûm olan bilir. Lafz-ı
tashihi bu kadar olsa. Maksûda gelelim.

Hüsn-i mercî’den murâd cennet demişlerdir.

İman bi’l-gayb ehline göre vâkıa cennet aşıklarına az
nesne değil. Dâr-ı bekâ ve râhat vasfolunan üzeredir. Sürûr
ve dâr-ı nîmetten ne deriz? Tûba ol kimseler için ola.

Bir dahî bu ola ki, tûbâdan murâdın şol ma’rûf ve meş-
hûr olan şecer-i tûba ola. Hz. Peygamber (s.a.v.) den suâl
olunduktan eşcâr-ı cennetten haberdır. Dediler ki, “Ekber
şecer-i tûba olsa gerektir. Benim haymem ol şecere dibinde-
dir. Üzeri dürr’denir ve âsânı zebercedden ve yaprakları
altından ve gümüşten nihayeti sâk-ı arşa varır. Cennette bir
dâr ve kubbe ve bir sofa ve bir gurfe yoktur ki, onun
âsânından bir gusn ve bir budak olmaya. Cümlesi cenneti
ihâta eylemiştir. Cemî-i elvân ve libâs ve et’ime ondan çıkar.
Her ne murâd edinsinler. Ehl-i cennet ondan zuhûr eder.
Diledikleri her ne ise çıkagele, hâzır ola, Hatta eğlerlenmiş,
oyanlanmış. Burak dahî isteseler ondan çıka ve hâzır
müheyyâ ola. Vâkıa bunlardır. Âlem-i dünyada iken gayba
iman getireler. Hakkın Kelâmına i’tikâd edip bir muhbir-i
sâdik lisânından gelen kelâm-ı Hakk’a inananlar mücerred
görmeden i’timâd edeler. Hakk’ı birleyip ve rasûlünü
gerçekleyip, mü’minlere va’d olunan dâr-ı âhîret dahî kim-
ler için olsa gerektir? İman getirenleredir. Elbette mukar-
rerdır. Hilâf-ı ihtimali değil. Ne cennet ve ne tûba envâ-ı
naîm ki, gözler görmedik ve kulaklar işitmedik ve beşer
hatırına hutûr etmeyen nesneler va’d olunmuştur. Bu
zâhir ehlinedir.

Asıl va’d-i iman ki, tasdik-i kalbîden ibâret miydi? Pes

nice nesneler bu zâhir lisandan tekellüm olunur ve havâricten dahi nice suret amelde çok â'mâl sūdûr eder. Amma ne fâide tutalım, dünyanın ameli şundan zâhiren sūdûr ederse de yine müfid, asıl umde olan iman ve i'tikâd olmayınca hiç fâidesi yoktur. İmdi mu'teber olan imân i'tikâd imiş ve onu musaddak olur â'mâl-i sâlih dahi işleyeler. Tûba ve hüsn-i mercî' onlar içindir, ya'ni yalnız cennet ola. Ancak bu değil, ne cennet, kurbet vuslat-ı, cennet içre cennet. Hâlık'ına vâsıl ola. Saâdet-i bâki'ye dahi bundan ne ola? gayet-i gâyât olan zâtullahtır. Artık nedir? İman-i bi'l-gayb ehline mev'ûd olan sekiz cennet ki, elân yaratılmışdır. Hûr ve 'ayn ile kusûr ile müzeyyen olunan en taşrası cennettir. Ehl-i şeriat, zâhirlerini şeriatle pâk ve tâhir ede. Lokma-i tayyibeden içlerin dahi terbiye edeler. İman-ı onda analar. Şunların varacağı bir cennet ki, vardır. Dâr-ı Rahmândır. Pâk ve tâhir bir evdir. Bunda iken tathîr edebilecek olursa en son varacağı mekânı oldur. Nicelerin ol dahi eline girmez. Bunda iken en taşrasın şeriatle ıslah ede. Tabîine lokma-ı pâk ile şer'-i mutahhar ruhsat verdikleri helal olan lokmalarıyla beden tashîh ola. Onun iç yüzünde olan nefis ki vardır, her gâh söyler gezeriz. Bâtın'ın tarikatla ve tezkiye ve tasfiye, nefsin efâl-i kabîhası çoktur.

Usûl yedidir. Yedi cehennem halkolunmuştur. Yedi sıfât mukâbelesinde bunlardan pâk ola. Bu yediden kurtulur, tahâretle hâsıl olunca, bunda artık muhâsebe yeri kalmaz. Cennete, kurbete, vuslata lâıyk olur. Yine çok baştan

الذين آمنوا

dur. Amel-i sâlih nedir? gelelim,

ما ارید به وجه الله

şol ameldir ki, mü'min onu işler. Maksûdu ol kimsenin "Hakkın rızâsın ve vech-i kerîmin talep" ola. Artık bir igrâz-ı fâside talebinde olmaya ki, âlem-i âhirette matlûp edindiği fâni metâ'ı verir ki, maksûdun o idi.

اذهبتم طبيباتكم في حياتكم الدنيا²

"Dünyadaki hayatınızda sizin için güzel olan herşeyi harcadınız." Öyle cevap vereler. Ya ne ola? Ancak rızâ ola. Bu dahi mertebe-i sıfatta olanındır. Onun için vecih ta'bir ederiz. Ya dahi bundan öte ne ola? Zâtullah murâd edenler Hakkın o zât-ı bi'cûnin dilerler. Ne cennet ve nîmet murâd ediniyorlar. Bir amel ki işlerler, şunun mukâbelesinde ecr-i sevâb veyâhut azâp ve ikâb havfından ötürü olmaz.

"Bir kulun işi, efendisine hizmet" diye Rabbe ibâdet ve tâat üzere ola. Kul cânibinden şöyle ki, istikâmet üzere inkıyâd ve istislâmda ola. Efendisine düşen hizmet her ne ise görülür. Cemî'-i ahvâli tedbir olunur. Mevlâyı mecâzide bir kimse bir kul olur. Şöyle ki, hizmet teklif eder. Ol kul hizmette taksîr etmeyip, sadâkat üzere hizmet edecek olursa, elbette şuna düşen mukâbelesinde kötülük üzere olmaz. Belki nice ihsân ve bahşîşe mazhar olur. Kul iken âzâd olur. Abd-i mecâz-i ile mevlâyı mecâzi böyle olunca, mevlâyı hakikî'ye hizmet ettiği takdirce olmaz mı? Rızâda saâdet ve âhirette derlerse hiç gözler görmeden, nesneler tâ'dât eder. Hemen tek hizmette olsun. Amel-i sâlih, mertebe-i şeriat'te var, tarikat'te var, mâ'rîfet'te var. Her mertebenin bir ameli var. En taşrası mertebe-i şeriat ki, namaz kılmak gibi, oruç tutmak gibi, hac ve zekât gibi, her ne ise. Â'mâl-i sâlihadan

işledikleri takdirce mukâbelesinde vâ'd olunmuş, cennet ve nîmet az nesne değil. Nicelerin bu dahî eline girmez. Lâkin tarikatte amel-i sâlih derlerse tezkiye-i nefis, nefsini sıfât-ı mezmûmeden tatmîn, şol kimse ki, bunda iken nefsin efâl-i kabîhasından ve sıfât-ı mezmûmesinden pâk olup kurtulmuş ola, Berzahta artık muhâsebe yeri kalmaz. Cennette ve Hakk'a kurbette yetişir. Rabbi'sin bilir, anlar, Hakk'a yakın olur.

من كان في هذه اعمى فهو في الآخرة اعمى³

“Bu dünyada kalbi kör olan, âhirette de kör ve â'mâ'dır.” Bugünde Rabbini görmeyen ve bilmeyen ve anlamayan onda ne görse gerektir. Öyle bunda ameli vukûfu kadar imiş. Âhirette de mertebesi cemi'i sâdâta miftâh olan iman ve i'tikâd oldu. Olmayınca ne kefârete yarar, sözümüz olandadır. Öyle olunca imân ve i'tikâdı ola ve â'mâl-ı sâliha dahî işleye.

اليه يصعد الكلم الطيب والعمل الصالح يرفعه⁴

“Güzel sözler O'na yükselir. Güzel sözleri de yararlı iş yükseltir.” Kelime-i tayyibeden murâd iman ve i'tikâdı, lisânile ikrâr ve kalb ile tasdik saûd eder. Amel-i sâlih onu ref eder, kaldırır. Âlem-i süflîden ulvîye terakki eder.

⁵ الناس كلهم سكارى الا العالمون كلهم سكارى الا العابدون العابدون كلهم سكارى الا المخلصون على خطر عظيم الا المخلصون

“Bu nâsın küllîsi mestlerdir. Dünya humârından fânî milke aldanıp kalmışlardır. İlla içlerinde âlim olanlar değil.

Âlimûn dahî mestlerdir. Nice? Yalnız ilim kifâyet ede. “İlim mükteseb-i münçidir.” diyen felâsife mezhebinde olan kim-seler ilimleriyle amel etmezler. Cümlesi, şunlar dünya humarısıyla sekrânlardır.

İllâ içlerinden âmilûn değil. İlimleriyle amel üzere olanlar onların gibi. Âmilûne dahî mestûrlardır. İllâ muhlisûn değil. Şunlar ki, âmâl-i ihlâsa kârın ola. İlimlerinde muhlis olalar, onlar mest değildirler.”

Vâkıa amelde ihlâs gerek. Amellerinde ihlâs üzere olanlar dahî hatr-ı azîmdedir. Nice ilim ola. Amele kârın ola. Ol dahî hâlis-i amel ki, hiç bir igrâz ki, olmaya dahî ne gerek? Hatr-ı azîmdedir. Denilir ki, Ya nedir? Ve'l-muhlisündür. Muhlis var, muhlas var. Bu ikisinin farkı budur ki, muhlis hemâ amellerin hiç bir arazı yok ise de, lâkin henüz vücuddan pâk ve tâhir olmaz. Elbette amel-i nefse isnâd eder. Bu kadar ameli eserim diye niyetten halâs olunmaz.

Ya ne gerek?

انه من عبادنا المخلصون⁶

“Doğrusu o bizim çok samîmi kullarımızdandır.” Hâlis ibâd odur ki, her amel ki işler, hiç kendi nefse isnâd etmeye. Fenâ gele, tûba onlar içindir. Hz. Hak her halde muînimiz ola. Âmin.

DİPNOTLAR

1. er-Ra'd, 13/29.
2. el-Ahkâf, 46/20.
3. el-İsrâ, 17 /72.
4. el-Fâtır, 35 /10.
5. Aclûnî, a.g.e., II /415.
6. Yûsuf, 12 /24.

بسم الله الرحمن الرحيم

رب هب لي حكما والحقني بالصالحين¹

Allah Sübhânehû ve Teâlâ Hazretleri Kitâb-ı Kerîm’inde buyurur. İbrâhim Halîl’in (salavâtullahi alâ nebiyyina ve aleyhi ve alâ sâiru’l- enbiyâ-i ecmaîn) duâsını ve tazarrû’un hikâyet eder, kullarına bildirir, Ne der Hz. İbrâhim?

“Yâ Râb, bana hüküm-ü hibe ihsân eyle.” Yâni hakikat üzere hüküm et ki, onunla rızâyı kerîmin üzere hareket eyleyeyim.

“Ve dahî beni sâlih kullarına ilhâk eyle.”

“Ol zümreye dâhil olabileyim” diye talep ve niyazda oldu. Enbiyâ hod sâlih ve pâk ve tâhirlerdir. Ya neden, “Zümre-i sülehâdan eyle” diye dua ettiğine sebep nedir? Yani nübüvvet, vilâyet mertebesinin kemâline eriştir ki, kemâl-i salâh istislâm ve inkıyâddan ibâret oldu. Mertebe-i nübüvvet, ne ki merâtib üzeredir.

Allah Sübhânehû ve Teâlâ;

تلك الرسل فضلنا بعضهم على بعض²

“İşte bu peygamberlerden bir kısmını diğerlerinden üstün kıldık.” diye buyurur. Ve evliyânın dahî hâli budur. Onun dahî kemâli var. Ehl-i ihtisastan olan tekmîl-i merâtib edenlerdir. Nitekim, tekmîl-i nübüvvet Hz. Habîbullah (s.a.v.) de hatm olduğu gibi.

Allah Sübhânehû ve Teâlâ, Hz. İbrâhime hîlet ihsân eyledi. Hz. Muhammed (s.a.v.) e muhabbet ihsân etmiştir. Mertebe-i muhabbet gâyet-i gâyât olmuşken, yine Habîbullah’a emreder. Allah Sübhânehû ve Teâlâ buyurur:

ثم اوحينا اليك ان اتبع ملة ابراهيم حنيفا³

“Şimdi ey Muhammed! Sana, “Doğruya yönelen, puta tapanlardan olmayan İbrâhim’in dinine uy” diye vahyettik.” diye buyurur. Hz. Halilullah Kutb-i dâireyi tevhîd idi. Habîb-i Ekrem (s.a.v.) Dâireyi muhabbet olduğu gibi. İmdi enbiyânın duâ ve tazarrûları ümmeti irşâd olmuş oldu. Tâ ki enbiyâ ve rusûl gittiği yola gideler. İki âlem saâdetine vâsıl olalar diye, cümlesi asla bakılsa fazl-ı Hakk’tır. Hiç bir ehad ve ameliyle yarlığanmaz. Yine Hakkın fazl ve rahmetiyle yarlığanır denilince,

ولا انت يا رسول الله

“Siz de mi ey Allah’ın Rasûlü?” dediler.

“Ben dahî ilm ile yarlıganmazam. Mehass-i fazlıyla ve rahmetiyledir.” diye buyurdular. Çünkü böyle fazl ve rahmet ile olunca, “ya nedir?” demeyeler. Âlem-i esbâb bu alemdir. Avâlimi çok, hikmet âlemi bu olunca, ism-i Hakîm’in muktezâsı budur ki, kalıp ile ve kalb ile çalışık edeler. Nihâyet kalbiyle artık olmak gerek. Ehl-i kalb olan dahî demeye ki, kalbile vâsıllarız. Biz tâhir amelin neyleyelim demeyeler, hatâ ederler. Enbiyâ bu yolda nice çalışık ettiler. Neden ötürü esbâb-ı hikmet âlemi bunu iktizâ eder. Aşere-i mübeşşere hakkında, gerçi ehl-i cennet diye beşâret olunmuşlardı. Yine ne kadar çalışıkta oldular. Kezâlik enbiyâ hakkındaki ehl-i ticaretten Hak Celle ve Alâ onları istifâ etmişken kimisini “Halîl” ittihâz edip ve Nebî (a.s.) ı “Habîb” ittihâz ederken, bu cümle Hakkın azâbı ve ikâbından emîn olmamışlardı. Yine ne mertebe çalışıklardı? Zîra bu kalbin hükmünü icrâ ederlerdi. Âlem-i hikmet bozulmasın, derlerdi.

Babamız Hz. Âdem (a.s.) cennetten emr-i Hak ile çıkıp bu âleme geldikte çifte emir olundu.

Âlem-i esbâb bu oldu mu, bir gün Mûsâ Kelim’e (a.s.) bir hastalık gibi bir marîz yetiştî. Dediler ki,

“Yâ Mûsâ falan devayî isti’âl eyle. Merîzine nâfi’dir.”

“Etmezim” dedi.

“Kim verdiyse devâsın dahî ondan ricâ ederim” dedi. Denildi ki,

“Yâ Mûsâ hükmüm iptal mi etmek istersin? O ilacı etmeyince ben sana şifâ vermezim” diye vahy olundu. Fi’l-vâkı’ öyledir. Kemâl bu ikisine riâyetle olur.

İnsanın iki cânibi var. Zâhirî ve bâtinî mukarrer. Letâfet bâtındadır. Nice? Zîrâ ruh latiftir. Gâyet latif olduğundan görmezsin. Vâkıa da memleketler verdiler ve gönüller, nice yüzbin yıllık yollar gidip seyrederek, gezerler. Bu kadar enbiyâ ki, gelmişlerdir. Cümlesi ve diye haber verdiler. Eğer âmâl-i kalbiye ve haliyyeye yol bununla açılır. Gece ve gündüz tevhîde çalışa. Tâkim, âlem-i envâra, âlem-i kudse erişe. Sâir nûra nisbet, güneş nûru ve kamer nûru nice işrâk ve berrak ise, kalb âlemi ve ruh âleminin ziyâsı ona göredir. Çünkü ehli olamadıysa, amel-i kalbi terk mi eylemek gerek? Meselâ bir pâdişâhın yanında mukarrebleri, havâsından olanlar var. Taşrada hizmet edenler var. Onunla bir değil iken yine cümlesi kulluk üzere hizmete sâbitler. Şöyle ki, sadâkat üzere kulluk ederlerse, giderek havâs zümresine dâhil olurlar. Çiftlik hizmetinde olan kul, istikâmet üzere olunca, gelir hareme dâhil olur. Bâri cennete vâsıl olagöre. Fânî metâin bâkiye değışe. Himmet, artık olacak olursa merâtib-i âliyyeye ve kurbete, vuslata ere. Dünyanın mânsıb ve câhına aldanmaya. Derdimend-i insan berr-i bahirde, hind-i sin’de vilâyet-i efrence tecâvüz ve sefer ededir. Bir bu dünyayı cem’ etmeden ötürü bunca meşakkatler çeker. Nicesi zâyî olur. Satılır gider.

Allah Sübhânehü ve Teâlâ;

ان الله اشترى من المؤمنين انفسهم باموالهم بان لهم الجنة⁴

“Allah şüphesiz, mü’minlerin canlarını ve mallarını cennete karşılık satın almıştır.” diye buyurur. Bir dahî bu fırsat ele girmez, her gâh çalışıkta ola. Fekeyfe ki, şimdiki

mevsimdeki Ramazân-ı Şerif'ten şeref ne mertebeyedir ki, Kur'an-ı Azîm ile sâbit bir,

شهر رمضان الذي⁵

“Ramazan ayı ki,” —ila âhir— diye Allah Sübhânehû ve Teâlâ kudret ve Azîmü'sşânın isbât eder ve bu üç aylarda bir gün ihsân eylemiştir ki, Receb'in evvel cum'âsı ki, cum'a gecesı şeref var. Ve nısf-ı Şâ'bân'da ki,

فی ليلة مباركة⁶

“Onda mübarek bir gece vardır.” den murâd dahî ol gündür demişler. Bunların şerefi mukarrer. Husûsan Ramazanın her günü mübârek. Leyle-i Kadir dedikleri, gâlip halde Ramazân-ı şerif'tedir demişler, Tahsis bu kadar Ramazan'dan gayrı günlerde ehl-i keşifden niceleri Leyle-i Kadr'e rast gelmişlerdir. Hele gâliben idi, Nebî, Ramazan'ın aşr-ı âhirinde, dahî ortasındadır demişler. Geldik şimdi ol mevsimin içindeyiz. Şimden sonra her gecesı Kadir'dir diyecek şerif günler ve gecelerdir ve bunun yirmi yedisinde galib-i hâl iledir demişler, şerefi ve kadri gâyet de olduğundan ötürü Allah Sübhânehû ve Teâlâ;

انا انزلناه في ليلة القدر⁷

“Biz Kur'an'ı Kadir Gecesı'nde indirdik.” diye buyurur. Bin ay ibâdetten hayırlıdır diye haber verir. Ve bin ay seksen yıldan ziyâde olur.

Benî İsrâilden biri fisebîlillah silahını takındı, gazâ eyle-

di. İçlerinden âbid olmağa bin ay ibâdet etmek gerek idiği ona âbid diyelerdi. Ondan eksik ibâdet edene âbid itlâk olunmazdı. Bu haberi ashab işitince mahzûn oldular.

“Bizim ömrümüz az, bin ay ibâdete kudretimiz yok” dediler, ağlaştılar.

Hız. Peygamber'i ve ashâbını teselliyet için dahî nazil olursa da, bir gece ihsân edeyim ki, ol geceyi ihyâ, Benî İsrâilden biri bin ay ibâdet eylediğinden hayırlı ola diye, onun için,

خير من ألف شهر⁸

“Bin aydan daha hayırlıdır.” demek ola. Yoksa bin yıl denilse kâbil ve belki nice bin yıl denilse dahî olur. Hatta ol gecede mekân-ı sidre melekleri cümle, Cebrâil (a.s.) ile nüzûl ederler. Her mü'min ve mü'mineye selam verirler ki,

“Selâmete ve kurbete yetişesiniz.” diye duâ ederler ve tazarrû'lar ederler. Her mü'min ve mü'minâtın evine bu üslûp üzere girerler ve illâ üç eve girmezler ki bunlar;

-İçinde hamr olan evler,

-Lahm-ı hınzır olan evler,

-Kat'-ı sıla-i rahm olan evlerdir.

Hatta tulû-i fecre değin ehl-i arza nidâ ve hitâp ederler ve yine yerli yerine emr-i Hakla vardıklarında Sidre-i Sükân suâl ede;

“Kanda vardınız?” diyeler ki,

“Yeryüzüne indik, Ümmet-i Muhammed (a.s.)'a Hakk'ın rahmet ve mağfiretin saçtık. Leyle-i Kadir adlı bir gece bunlara ihsan olundu. Ol geceyi ihyâ edenlere bu ka-

dar ecr-ü sevâp ve cümlesine selâmet ihsân eylemişler.” diye haber verdikleri gibi, Sidr’e hareket edip şevke gele. Semâvât ehline bu haber erişince, diyeler ki;

“Bu hareket, bu şevk nedir?” Kezâlik mâ vakaa’yı zikrederler. Onlar dahî semâ’ ve safâ edeler. Tâ arşa vara. Arş dahî;

“Nedir bu hareketiniz” diye suâl edince,

“Ümmet-i Muhammed (s.a.v.)’e bu gece Hakk mat-beîne ve onların yüzü suyuna, âsilerine bile merhamet ve rahmet eyledi, selam gönderdi.” dedikleri gibi ol dahî sürûrundan hareket ve şevke başlaya. Bunun hareketin görünce gerisini arşa suâl edendir. Kezâlik Hakkın kullarına olan mağfiretini zikredince, ol dahî şevke başlaya. Bu cümlelerin ahvâline alîm ve habîr iken allâmu’l-guyûb Hz. Hakk arşa ve kürse suâl ede;

“Nedir bu şevk ve tarb?” diyeler ki,

“Yâ Rab, Sen allâmu’l-guyûb bir pâdişahsın. Ümmet-i Muhammed’e bu kadar kerâmet ihsan edip, yarlıgadıkların işittin. Sükkân-ı Sidre bize haber verdi.” deyince ol hinde Allah Sübhânehû ve Teâlâ buyura;

“Cümlesinin sözü gerçektir, Habîbim Muhammed Mustafa (s.a.v.) hürmetine Leyle-i Kadri ihsân eyledim. Ol gece afv-ı mağfiretime karîn oldular ve azâb ve ikâbdan emîn oldular” diye. Kaldı ki, “Leyl-i İtlâki Yevm” denilmeye sebebi nedir? Aslı oldur ki, süvâd-ı beşerîyyeye işâret ola. Nitekim âb-ı hayat zulmette olduğu gibi. Babamız Hz. Âdem yeryüzünde halife olup gurbet ve firkate düştü. Şecere-i Huld’e yakîn olmakla cennetten dūr olup, ma’siyet ve süvâd-ı beşerîyyeye mi tenezzül bırakıp seyrinde ağlar gezerdi. Zâhîren emr-i Hakka muhalefet ve isyânı sebep ol-

muştı. “Ben kendime zulmettim.” deyip, nedâmet-i bâis terakkî ve kurbet oldu. Zîra hikmet onu iktizâ etmiş idi. Âhir, Emr-i Hak ile münâcâtı ve tazarrû-ı hâcâtı kabul oldu. Eslâbindan bunca enbiyâ (salavâtullahi alâ nebiyyinâ ve aleyhi) gelip ve bu kadar evliyâ-ı sülehâ ve âmmeye ıslâh olan ol oldu. Kalıb-ı Âdem yaratılıp nefh-i rûh olmazdan mukaddem melâike,

قالوا اجعل فيها من يفسد فيها وسفك الدماء ونحن نسبح

“Melekler, “Orada bozgunculuk yapacak, kanlar akıtacak birini mi yaratacaksın?” diye yeryüzünde sefk-i dimâ’ edenler halktan murâddır. “Bu terâkıbtan salâh gelmez. Kesâfet üzere zulmâniyetleri mukarrer diye dün-i nazar ettiler. Biz tesbih-i takdîs ederiz sana” dediler. Vâkıa melâike basitlerdir. Rûhâniyyet üzere halk olmuşlardır. Onlardan günah sūdûr etmez. Lâkin bu terkipte ki, Allah Sübhânehû ve Teâlâ çâr-ı ansardan insanı halk eylemiştir. Tekmil dahî bu terkipte bulunur, gayrılarda bir kemâl bulunmaz. İmdi zulmet içinde bulundu. Eb-i hayvan, İlm-i Esmâya vâsıl olup mazhar-ı Hakk olan insan oldu ve bu cümlelerin aslına sebep “Seyyid-i Küll” olan Hz. Habîbullah (s.a.v.) oldu ve bunun ümmetine verilen kerâmet hiç bir ehade ve bir ümmete verilmemiştir.

Bir gün Nebî (a.s.) menâmında görür, Câmi-i Nebiyyi Ümmiyyeyi tahrîp eylemişlerdir. Bin ayda bina olunmuş, şerif mekan olmak ile nev’â bir hüzün geldiği gibi bu Âyet-i Kerîme nâzil olur.

“Habîbim, sana bir Leyle-i Mübâreke ihsan eyledim ki, ol geceyi ihyâ edenlere bin ayda yapılan câmiin hay-

râtından ol gece hayırlıdır demek ola. Ve bir dahî sebeb-i nüzûl budur demişlerdir.

Benî İsrâîl'den bir âbid Hz. Süleyman (a.s.) ı bu kadar âtâ olunup bütün dünyaya kaftan kafa varıncaya kadar içinde olan vuhûş ve tayra ve insü cinne hâkim oldu. Tahtını dahî yel getirip giderken görür.

يا ابن داود لقد آتاك الله ملكا عظيما

“Hey Dâvud oğlu Süleyman, Rabbin sana ne acep milk-i azim ihsân eylemiştir.” diye nidâ ve hitâp eyledi. Mübarek Sem’i Şeriflerine vâsıl olduğu gibi buyurdular ki,

“Hey âbid, ne var bu milkte? Ne taaccüp edersin? Divân-ı mü’minde olan bir kere tesbîh, Dâvud oğlu Süleyman’ın mülkünde yeğdir ki, bâkî kalan oldur. Yoksa bu mülk bâkî değildir. Elbette sonu fenâ üzeredir.” diye buyurdular. Vâkıan Süleyman (a.s.) beşyüz yıl miktârı hükümte oldu. Âhir gene rücû’-ı Hakk’a oldu.

Evvel ol beşyüz yıl ki, bin ay onun cüz’ü olur. Ondan hayırlıdır. Leyle-i Kadri ihyâ etmek demek ola. Vücut’dan biri dahî bu ola demişler. Her kangısı ise, hep güzel şerefi ve kadri sâbit bir emirdir. Kaldık ki ne vecihle ihyâ olurlar? Tevhîd ile mi? Tesbîh ile mi? Salât ve kıyâm ile mi? Â’mâl bizden, her kangısı ise, olanların hepsi güzeldir, ne deriz? Maksûd her ân ol geceyi ihyâ kâdında ola. Lâkin Ulular ol geceye mahsûs bir namaz dahî buyurmuşlar. Ednâ mertebesi vardır. Â’lâ mertebesi vardır. İki rekatten bin rekate varıncaya kadardır.

فأقرأوا ما تيسر من القرآن¹⁰

“Artık, Kur’ân’dan kolayınıza geleni okuyun.” Fâtiha-i Şerif’ten sonra, Zîrâ;

لا صلوة الا بفاتحة الكتاب¹¹

“Fâtihâ-i şerif’e olmadan namaz olmaz.” diye buyurmuşlardır. Fâtihadan sonra ne okursa hep câizdir. Nihâyet efdali olanı şudur:

Buna, bir adet “Âyet’el-Kürsî”, üç adet “İnnâ enzel-nâhü”, ve üç adet de “İhlâs-ı şerife” ilave etmek bu cümledendir.

Maksûd-ı Hakk’a kulluk, izhâr-ı ubûdiyyet, acz ve iftikâr ile efendisine karşı el bağlayıp durmaktır. Yoksa Rabbin hiç şey’e ihtiyacı yoktur. Cümlesinden âlî bir padişah’tır. Nihâyet efendimiz kulluk yolun göstermiş, edep ta’lîm eylemişlerdir. Kula layık olan ibâdet imiş. Bu ayları ve bu günleri ibâdete ihsân etmiş ve mekân-ı şerefi sâir mekanlara göre Mekke ve Medine, arz-ı mukaddese ki, onlarda olan tâat ve ibâdât-ı edâf ve mudâaf olduğu gibi Ramazan cihetinden dahî öyledir. Sâir aylara nisbet bu üç ay şeriftirler. Cümlesinden eşref olan Ramazan-ı Şerif oldu. Mûttî’ olan tâat ve ibâdetin artıracağı. Çalışık ede. Ve âsî ve mahrûm ve müznib olan geçen zenbine ve cürüm ve isyânına nedametle ve peşîmanlıkta ola.

Ayrık bir dahî etmemek kastında ola. Heyhât bu günlere ve bu gecelere bir dahî ereceğine hüküm yoğa. Elinde bir berât var mıdır ki, birine dahî yetişebile? Ya ne eyleye? Âhir Ramazan’ımdır ve her salât ki kılar, âkıl olan mü’min âhir salât’ımdır diye teveccüh ve ikbâl üzere Hakk’a müteveccih olalar. En son rücûum sanadır diye

şuhûda ve ibâdete vâsıl olagörelere. Şöyle ki, kuldân azîmet ve kasd ola. Efendisi olan padişahın elbette bir gün kerem ve inâyeti gele yetişse. İki âlem saadetine vâsıl ola. Rabbımız ihsân edip her emrimizi yine kendi tedbîr eyleyivere. Âmin

DİPNOTLAR

1. eş-Şuarâ, 26/83.
2. el-Bakara, 2/253.
3. en-Nahl, 16/123.
4. et-Tevbe, 9/111.
5. el-Bakara, 2/185.
6. ed-Duhân, 44/3.
7. el-Kadir, 97/1.
8. el-Kadir, 97/3.
9. el-Bakara, 2/30.
10. el-Müzzemmil, 73 /20.
11. Tirmizi, Mevâkıt, 69; Dârimî, Salât, 36.

بسم الله الرحمن الرحيم

وكلّا. نقص عليك من انباء الرسل ما نثبت به فؤادك وجاءك في هذه الحق¹
وموعظة وذكرى للمؤمنين

Allah Sübhânehû ve Teâlâ Kitâb-ı Kerim’inde buyurur, Hz. Peygamber’e hitâben der ki;

“Biz sana Enbiyâ-i Rusûlden olan haberleri hikâye ve kıssa ederiz.”

Yani geçen enbiyâ ve rusûl’ün çektikleri eşedd-i evâmından nice eziyyet ve cefâ çekegelmemişler miydi? Bu halkı Hakka dâ’vet ettikleri zamanda envâ-ı mücâhede ihtiyâr eyledilerdi. Herbirinin hâlini ve dâ’vetlerini ne tarikatle oldu ise onları biz senin üzerine hikâye eyleriz. Neden ötürü? Şol fâide hâsıl olsun için ki,

ما نثبت به فؤادك

“Senin kalb-i şerîfine ol olan kasâs hikâye sebebiyle sâbit

ve karar ve sekînet ve vekâr gelsin diye tesbît eyledik.”

Yalnız sen çekmiş olasan, kavminden bu kadar şiddet-i cefâ hemân sana olmuş ola. Bu değildir. Senden evvel gelen enbiyâ ve rusûl nice türlü belâyâ ve eziyyet, bunca eşiddâ ve mücâhedeler geçirmişlerdir diye kalb-i şerîflerine bir hüznün gelmesin diye teslimiyyet için buyururlar. Allah Sübhânehû ve Teâlâ;

“Mahzûn olma Habîbim, Onlar ne çekmişlerdir, biz sana hikâye eyleriz. Tâki ilm-i yakînden ayn-ı yakîne, ayn-ı yakînden Hakk-ı yakîne vâsıl olasan.” (وَكَلَّا) deki tenvîn, muzâfun ileyhten ivazdır.

(وَكَلَّا نَبِيًّا مِنَ الرُّسُلِ) onu beyân olur. Dahî Sana şunda Hak geldi. Ve ezah ve münfeh olup Hakka yakın sana geldi, hâsıl odu. (فِي هَذِهِ) den murâd, fenâda buyurdukları tefsîr üze (هَذِهِ) nin müşâr-ı ileyhi bu dünyada ola. Yâni bu dünyada âlem-i şehâdette iken Hak ne idiğın bildik. Hakikatü'l-Hâlık sana geldi, vâsıl oldu demektir.

Hiz. Ali (k.v.) nin hısıımıdır. İbn Abbas (r.a.) dan rivâyet olunur: (هَذِهِ) den murâd (فِي هَذِهِ) sûrette şol Sûre-i Hûd'da sana yakîn geldi, hâsıl oldu, demek olur diye buyurdu. Vâkı'da aslı budur.

Ehl-i keşifden biri vâkıasında gördü. Nebî (a.s.)'a suâl eder. Der ki;

“Yâ Rasûlallah!

شَيْبَتُنِي سُورَةُ هُودٍ²

“Beni Hûd sûresi ihtiyarlattı.” buyurmuş musunuzdur? Cevap verdiler ki,

“Belî” dediler.

“Sebebu bu mudur ki, Enbiyânın çektiği zahmetler bunca eşiddâ ve cefâ mücâhedeleri midir kocaldan sizi?” dedi.

فَاسْتَقَمَ كَمَا أَمَرْتُ³

“Emrolunduğın üzere dosdoğru-ol!” vardır. Emir olunan üze istikâmet güçtür. Ol emre imtisâl ve itâat lâzımdır. Onun derdinden, onun için, “Beni Hûd sûresi kocaltı.” diye buyuruverdim.” dediler.

وَذَكَرَى

“Dahî mü'minin için mev'iza ve zikrâ da geldi.”

Mev'iza-i vâiza. Vâiz dedikleri aslı oldur. Bu halkı men' eder, hevâ câniplerinden Hûdâ cânibine dâ'vet ederler. Onun için مَوْعِظَةٌ وَذِكْرَى dır. Hz. Peygamber (s.a.v.) dahî ümmetini men' ve rücû', mevâize-i Kur'âniyye ile tahvîf ve tahzîr ederler. Dalâl-ü beda' yollarından sırât-ı müstakîme dâ'vet ederler.

مَا نَثَبْتُ بِهِ فُؤَادَكَ

den murâd, “asıl kalb”dir.

Fuâd vardır, Kalb vardır, Sadır vardır. Ve bunlar birbirlerinden farklıdır.

Hak Celle ve Âlâ bu insana kalb adlı bir şerîf nesne ihsân eylemiştir ki, onunla mümtâzdır. Sâir mahlûkâtta ol kalb dedikleri nûr-i basîret yoktur. Şeref onunla hâmilidir. Bu insana kalbin dahi iki kapısı vardır. Biri a'lâya ki, rûha açılır. Ve bir kapısı ki esfele, nefis cânibine açılır.

A'lâ cânibine fuâd derler. Ona şeytân eli erişmez. Vesâvisten mas'ûn ve mahfûzdur ve havâtır-ı fâside gelip ona yetişmez. Onun içindir ki,

“Senin kalb-i şerîfine ol olan kasâs hikâye sebebiyle sâbit ve karar ve sekînet ve vekâr gelsin diye tesbît eyledik.” diye buyurdu. Envâr-ı Meârif-i İlâhiyye fuâd cânibinden lem'ân eder. Cânib-i esfele açılan kapıya “sadr” derler. Onun için hakkında,

الذى يوسوس فى صدور الناس⁴

“İnsanlardan ve cinlerden insanların gönüllerine vesvese veren o sinsi vesvesecinin şerrinden Allah'a sığınırım.” denildi. Efkâr-ı fâside, vesâvis-i şeytaniyye ondan gelir. Hâsıl olur. (ما نسب) dür. İbâre, (اثبت) değildir. Onun içindir ki,

“Biz tesbît ederiz” Cebrâil vâsıtasıyladır. Rusûl-i Melâikedir ve dahî hamele-i arş ki, “Kur'ân-ı Azîme hizmet edenlerin vâsıtasıyla olmaklığınız biz isbât ve tesbît ederiz.” diye buyurur. Hakikatte Allah'tır. Te'bidât ve tesbîdât Hakk'a mahsustur. Nihâyet vesâil, vesâyit onlar ile olmaklığınızdır.

Hız. Cüneyd'e suâl eylediler:

“Yâ Cüneyd nedir bunca hikâye ve kasas? Âyât-ı Kur'aniyye'de tekrâr ve tezkâr olunur?”

Hikmet-i Nûr buyurdular ki,

“Cünd-i İlâhîdir. Bu askerdir ki, her bâr zikrolunsa, bu ibâdı, Hüdâ cânibine da'vet olunurlar. Kasvet-i kalp ve nice küdürât def olup biraz yakîn hâsıl olur.”

“Neden Yâ Cüneyd, buna ki, temessük ve hüccetin var mıdır?” dediler.

“Belî, vardır. “ diye bu Âyet-i Kerîmeyi tilâvet eyledi.

Hız. Bayezid buyurur:

“Âyât-ı Kur'aniyye kaçan tilâvet olunsa nâsın ba'zısı vardır ki işitir, kendi okur ve kendi akranı bir kimse kelâm-ı Hakk'ı okur, dinler, keennehû ondan işitir. Mütteâz olur. Nefsi vikâyet eder ve bir dahî vardır ki, gûyâ ki, Hız. Peyfamber (s.a.v.) den işitir, tezekkür ve tefekkür hâsıl olur. Ve bir dahî vâsita olan Cebrâil (a.s.)ın tâ kendinden işitir gibi ayn-i yakîn hâsıl olur. Kur'ân-ı Azîm'in nûrun müşâhede eder. Ve biri dahî vardır ki, tâ Hakk'ın kendisinden işitir. “Semâ-ı anî'llah” deyip gezdikleri oldur. Bayezid'in kendi sülûkidir ki, Hakk-ı yakîn dedikleri oldur. Murâd oldur ki, “semâ-ı anillah” ola.

Hayru'n-Nessâc derlerdi. Evliyâullahtan bir kişi vardı. İptidâ sülûkları zamanında bir taâmı arzu eder, bir nice yıl nefesine murâdın vermez, aradan nice zaman geçer, şimdiden sonra murâdın vereyim diye ol arzu eylediği taâmı keennehû korkarak yedi. Yolda bir yere giderken bir kimsenin bir kulu kaçmış idi. Hayr ona benzerdi.

“Bre kara yüzlü kaçağan kul, kaçtın gittin ola mı?” diye buna bir kimse itâb ve hitâp eder. Hayr ona diyemez ki,

“Ne var hey adam. Ben senin kulun değilim, yanlış gördün, var yürü.” dese olurdu. Ol kelâmı işitmedi. İlla Hakk'tan bildi. Onun lisânından tenbîh-i ilahî gelip yetişince, başladı i'tizâra;

“Kaçan kuldur, efendi gerçeksin, emir senindir, hata ettim, affeyle” diye teslimde olup önüne düştü. O kimse Hayr'ı evine götürdü. Ol kişi, çulhacı idi. Nessâc dedikleri oldur, ona nisbet ederler. Bu kerre nedâmetle içeri getirdi, işinin yanına geçirdi. Başladı;

"Efendi, ben bunu nice işleyeyim, bilmezim, gel bana öğret" demeye.

"Bre yüzü kara! işini, san'atını unuttun mu? Bunca zamandır işlersin, heman kaçıp gitmek ile işin unuttun hemi" deyip,

"Şunu şöyle işle" diye göstermek ile neylesin kırk güne değin işlendi. Hayr ise istiğfârla meşgûl olmadadır ki,

"Padişahâ! Kimin kapısına varayım, gayrı bir varacak sensin, affeyle" diye tamam tazarrû'da idi. Hâtun baksa görse ki köleleri bir ak âdem olmuş. Evvel kara kulları gibi görünmüş idi. Beyaz bir âdem olmuş, işe geçmiş, ecnebî bir kimseyi görür, içeri evine girer, gelir der ki,

"Be hey er, sen divâne mi oldun? Bir âhar yaban âdemi nerede tezgaha geçmiş oturur, işler, nedir aslı? Er dahî taşra çıkar, görse vakıda ,

"Bre ak âdem kim getirdi seni? Kişi bunda ne halli kim-sesin" deyince,

"Ne acep kırk gündür bizi kulluğa siz bilmez misiz?

"Bre kara yüzlü! diye, kulunuza benzettiniz idi" dedi. Ol mahalde kara kul çıkageldi, sâbit oldu.

Her emrimizi mevlâ tedbir ede. Âmin.

DİPNOTLAR

1. Hüd, 11/120.
2. Tirmizi, Tefsîr-i sûre, 52/6.
3. Hüd, 11/112.
4. en-Nâs, 114/5.

بسم الله الرحمن الرحيم

فان كنت في شك مما انزلنا اليك فاستل الذين يقرؤن الكتاب من قبلك وقد جاءك الحق من ربك فلا تكونن من المكثرين

Hakk Celle ve Âlâ buyurur:

"Bizim sana inzâl ettiğimiz Kitab-ı Mübîn'den eğer Sen şekte oldun ise, Senden evvel Kitab'ı kırâat eden kavimden sen suâl eyle".

لقد جاءك الحق

"Tahkik Rabbin cânibinden sana geldi. Öyle şekk edicilerden olma." diye hitâb-ı zâhir-i Nebî (a.s.) olmuştur.

Ya ne demek olunur? Ehl-i tefsir birkaç vechile te'vîl ve tevcih etmişler, yerindedir. Bir böyle demişler her hitâba salih olan ümmete ola ki eğer sana inzâl olunan kitapta şekk ederlerse senden evvel olan ehl-i kitaptan suâl edeler.

Bir dahî zâhirde ümmete hitâp, mânen Nebî (a.s.) a ola. Bir dahî farz ola, farziyyet tariki üzerine senden şekk olur-

sa demek olur. Ehl-i tahkik farzı furzu kaldırdılar. Seni tafdil ettiğimde ve senin ulu şânından şüphe ve şekkde oldunsa senden mukaddem gelen kavimden suâl eyle. Senin vasıf ve na'tın iştmişler, kitaplarında okumuşlar, görmüşlerdir. Seni sevmeyenlerken dahî onlardan iştirilen haber gerçektir ki, keennehû bir kimse bir murâdına fâiz olsa bunca zamandan beri matlab ettiği maksûdu ele girse,

“Acaba bana bu vâkıa mıdır, vakî midir? Murâdıma vâsıl oldum mu? Yâhut vâkıa mı ki.” diye onun ol mat-labının ulu şânından ötürü denilir. Bir emr-i mukarrerdir böyle.

Nebî (a.s.) ın sâir enbiyâ üzerine tafdil olduğu ve altı nesne ile Hadîs-i Şeriflerinde zikir olunmuştur.

Evvelâ, sâir enbiyâ ancak kendi kavmine irsâl olunmuştur. Lâkin ba's-i Nebiyyen li'l-enâm “

كافة وجعل الارض لنا مسجدا طهورا²

“Bütün varlıklara nebî olması ve yeryüzünün, ümmetine mescid-i tahûr kılınması” ve mâl-i ganâim evvelki ümeme haram idi, bana helal oldu.” diye buyurur.

Vâkıa evvelki ümmet cihâda vardıkları zamanda gazâ malını bir yere cem' edip yığarlardı. Bir ateş gelip ol cem' olan ganîmeti yakardı. Kabûlüne işaret o idi. Makbûl olduğun ondan bilirlerdi. Ve hamd-ü senâ ederlerdi. Bir nice vechile fazileti beyan olunmuştur. Kezâlik ümmetine olan fazilet mukarrerdir.

Bir gün Mûsâ (a.s.);

“Nebî (a. s.)'ın ümmetine verilen derecâtından bir derece bana göster Yarabbi” dedi.

“Yâ Mûsâ tâkat getiremezsin”,

“Hele yâ Rabbi göster” diye tazarrû' edince, dere-câtından bir derece gösterdi. Tahammül edip tâkat getiremedi.

“Yâ Rabbi, neyle yetişirler, â'mâl türünden ne işlerler, hassaları nedir? bildir, tâ ki biz de işleyelim” dedi. Zîrâ ef'âle dâ'vet ederdi. Hak Celle ve Âlâ'dan hitâp gelir ki,

“Yâ Mûsâ bunlar nefislerin gayra isâr ederler. Benim hulkumla hulkanırlar.” buyurur.

Öyle bu ümmete verilen şeref böyle olunca, Nebî (a. s.) ın fazileti nice olsa gerek? Vasma kâbil midir? Böyle iken yine ne mertebe mücahede ederlerdi? Hatta bir gazâdan gelirkene buyurmuşlar:

رجعنا من الجهاد الاصغر الى الجهاد الاكبر³

“Küçük cihaddan büyük cihada döndük.” Ashâb-ı güzîn (r.a.) buyurdular ki,

“Yâ Rasûlallah cihaddan henüz geldik, bundan büyük bir dahî nere emrolundu ki?” Buyurdular ki:

“Cihâd-ı ekber nefisle mücâhededir. Nefsini bile, tâ ki Rabbini bilmeye yol ola.”

من عرف نفسه فقد عرف به⁴

“Kendini bilen Rabbini bilir.” mefhum üzre tâ ki, hayat-ı ebediyyeye erişebile.

Şeyh Nûri'yi biraz cemaatle Bağdat halîfesine gamzettiller.

“İ'tikâdında fesâd var.” dediler. Getirtip katle emrolundu. Cellad getirdiler.

Müridlerinden biri seğirdip cellat önüne duruverdi. Cellad der ki:

“-Ne yavuz acele ettin? Hiç ne araya gidersin, bilir misin? Varacağın yer neredir haberin var mı? Çâk böyle seğirdim edersin” diye, cellat suâl edince, cevap buyurdular ki,

“Bilirim, niçin bilmezim, en son ölürüm. Lâkin bir saatlik hayatı ihvânıma îsâr ederim. Beni sen katledinceye dek bir miktar onlar eğlenirler” deyince, cellad’a bu cevap tesir eder. Halifeye tiz gider, arzeder:

“Neyler bir tâife ki, mevti biribirinden kaparlar. Ölmeden pervâları yok. Bir alay ehl-i Hakk kimselere benzerler. Ol dedikleri isnâd, ancak suâl ettiğimde şu mâkûle cevap verdi” dediği gibi, halife buyurdu ki,

“Bre o vakit teftiş olsun, ne ma’kûle tâifedir. Ulemâ görsünler” diye kaldırdılar. Reis-i ulemâya götürüp, bunca suâline cevap verdikten sonra, tekrar bir suâl dahî edince ve onda muntazır oldu. Evvel sağına nazar edip, sonra soluna nazar eyledi. Ba’dehû önüne nazar edip bir miktar murâkabeye daldı. Ondan sonra cevap verdi. Reis-i ulemâ olan tamam teslim eyledi.

“Var ise dünyada ehl-i Hakk bunlardır. Ve haklarında denilen cevaplar ancak iftirâdır.” dedi. Feemmâ;

“Aziz bir nesneye acebe kaldım. Sonra suâl ettikte cevap vermeyip, yemîne ve yesâre iltifat ettikten sonra murâkabeye vardığınızın hikmeti ne idi?” Cevap buyurdular ki:

“Evvel kütûbe ve hâfızaya mürâcaat ettim, cevap vermediler. Sonra derûnuma arzettim. Kalp hazâin-i Rabb’dır. Hakk Celle ve Alâ keşf eyleyiverdi, cevâba kudret müyesser oldu” diye buyurdular. Bir saatlik hayat îsar et-

meleri cümlesinin hayatına sebep oldu. Öyle, ümmet ahirette derecât, makâmât-ı âliye sahibi olduklarına sebep îsârları olmuş oldu. Dünyanın birkaç günlük yalabığına bakmadılar.

Ashab-ı Suffe, (rıdvânullahi teâlâ aleyhim ecmaîn) onlara göre dünyanın fenâsını tamam bildiklerinden kâr ve kesbi terkettiler. Heman küşe-i mescidi beklediler. Rabb’e ibâdet ve tâatte oldular. Bir nesne getirseler kabul etmezlerdi, gayre îsâr ederlerdi. Hatta bir yerden koyun kellesi getirdiler. Yanındaki kimseye gönderdiler.

“O muhtaçtır, var ona ilet” dedi. Hâlâ ki kuvvet-i yevmiyyeye kâdir değilken îsâr eyledi. Ol dahî kezâlik birine gönderdi.

“Benden muhtaçtır” dedi. Karındaşına dahî gönderdi. Muhassal yetmiş kişi devreyledi. Yine evvelki sunulan yerde karar eyledi. Öyle, derviş yolunda sâdık olunca kimseye suâl eylemez. Tarikat adın gözleyen, fenâ yolun ihtiyar eden, hatta bu mes’eleden suâl eylemek lazım gelse, suâl etmezler.

5 فاسئلوا اهل الذكر

“Bilmiyorsanız (bilen) kitap ehline sorun.” “Kur’ân’da var” denilirse n’ola. Mertebesine göre şeriat mertebesinde,

“Ne dersiniz? Etmek gerek. Bildiğinden suâl, bilen kimseden öğrenmek vardır. Lâkin bu dahî Kur’ân’dan alınmıştır ki, birgün Ashâb-ı Suffa hakkında şu ayet-i kerîme nâzil oldu.

6 يا ايها الذين آمنوا لا تسألوا عن اشياء ان تبدلكم تسؤم

“Ey inananlar, açıklandığı zaman hoşunuza gitmeyecek şeyleri sormayın.” Ayrık bir dahî ashâb suâl etmediler. Bâdiye ehlinde bir kimse gelse, Nebî (a.s.)’a suâl etseler, biz de dinlesek derlerdi. Öyle, dervişe lâzım olan her ne müşkil olursa tevhide sual ede. Eğer ol makâmın ehli olmayıp feth olmazsa kusuruna haml ede, dikkat ede. Ondan sonra keşfolunmayınca, varıp gele, durduğu muktedâsı kim ise, hâliyle suâl ede. Diye ki,

“Yâ Rabbi, benim müşkilim ona ilhâm eyle” diye. Fet-holmayıp ona dahî ehil olamazsa delile arzeye. Gayra mürâcaat etmeye.

فاسئلوا اهل الذكر⁷

mertebesine tenezzül etmeye çalışık ede. En son bunda kimseye baki kalmaz. Öyle, mü’min mâsiyyet üzerine tâati isâr ve ihtiyâr ede. Dünya üzerine ukbâyı ihtiyâr ede. Hevâ üzerine rızâyı ve sivâ üzerine Hakk’ı ihtiyâr ede. Gayet-i gâyât isâr-ı mânevîden murâd budur.

“Ben dünya ihtiyâr ederim.” derse kime ne zarar eder? Dünya da dahî komuyorlar. Berzâha sefer ön son mukarrer. Bundan sonra haşrolup huzur-ı Hakk’a varılır.

فمن يعمل مثقال ذرة خيرا يره ومن يعمل مثقال ذرة شرا يره⁸

“Artık kim zerre ağırlığınca hayır yapmışsa onu görür. Ve kim zerre ağırlığınca hayır yapmışsa onu görür.” Eğer hayır ve eğer şer cümlesinden suâl olunur.

Biri ana ile biri oğludur, mahşerde cem olup ana oğluna diye ki;

“Benim yavrucağım, dokuz ay on gün seni taşıdım, dünyaya geldikten sonra bir nice zaman seni emzirdim, besledim, ıssıdan ve soğuktan sakındım. Ne var ki bugün ki gün oğulluk ve analık hakkın yerine getir. Hayrâtından bana bir miktarın isâr eyle” deyince, oğul anaya diye ki;

“Be hey ana, bugünkü gün bir gündür ki, herkes, nefsi, nefsi” diyor. Hatta enbiyâ bile böyledir.

يوم ينفخ في الصور فلا انساب بينهم⁹

“Sûr’a üflendiği zaman, artık o gün aralarında soylar yoktur.” Bir de dahî, Hakk Celle ve Alâ:

يوم يفر المرء من أخيه وامه وأبيه وصاحبه ونيه¹⁰

“İşte o gün kişi; kardeşinden, anasından, babasından, eşinden ve oğullarından kaçır.” diye buyurur.

“İmdi anacığım benim dahî hâlim nice olur? Senin günahın ben nice yükleneyim? Ya ben kime yükledeyim” diye mükâleme ve muâmelede iken oğlunu huzur-ı Hakk’dan yana süreler. Ana bu hâli gördükde feryâda başladı. Alıkoymak isteyince göre ki, men’a çare mi vardır? Sayha edip çağıra;

“Oğul, kâdir olaydım alıkordum. Rabbin seni yakaçağına beni yaksın. Yavrucağım seni ateşe komayaydı. Böyle ki eğer rahmetine düş olup merhamet edecek olursa Rabbin yanında beni unutma, göreyin seni” deyip ardınca teveccüh edip kala. Oğlunu huzur-ı Hakk’a götürdükleri gibi, Hz. Hakk suâl eder:

اقرأ كتابك¹¹

“Kitabını oku, bugün nefsin sana hesapçı olarak yeter.” Hayrât ve hasenât yazılan yerleri pek pek okuya. Kusur ve zellât ve taksîrât yazılan yerlere gelicek yap yap okuya. Ol mahalde Rabb diye ki,

“Niçin ihfâ edersin?”

“Yâ Rabbi senden utanırım. Âlem-i dünyada iken Settâr idin. Kullarının ayıbın aşikâre etmezdin. Setr ederdin.” Ve

“Yâ kulum insaf mıdır ben her yerde hâzır iken halktan istihyâ edersin de benden utanmayasın” diye tevbiîh etmeye başlayınca,

“Yâ Rabbi bana böyle hitâp edeceğine gönder bâri cehennem. Neylersen eyle duymazım.” diye. Ol hinde Kerem-i Hakk tulû’ ede, diye ki,

“Yürü var affettim, rahmetim ve mağfiretim ile cennete var” deyince,

“-Yâ Rabbi bir zayıf karıcık anam ile ahdetmişim ve bana emânet arzedip durur. Padişahâ! beni anasız gönderme.” dedi.

Yine Rabbü'l-İzzet:

“Yürü, varınız ikiniz bile cennetime dahil olun” diye.

Ol anadan murâd, nefs oldu. Oğuldan murâd, kalb oldu. Eğer veled kalb olsun veyahut veled rûh, kangısı ise ervâha ruh olan âlem-i kudsiyyete çekedir. Senden sakınmaya çünkü böyle olunca îsâr kasdın def ola. Herkangı mertebenin ehli ise himmet ede. Hergâh, hususan şimdiki mevsimde cümleye inâyet-i Hakk ola. Bizi kendi halimize komaya. Her emrimizi mevlâ tedbir ede. Âmin, yâ muîn.

DİPNOTLAR

1. Yûnus, 10/94.
2. Buhârî, Teyemmüm, 1; Salât, 56; Müslim, Mesâcid, 3, 4, 5; Ebû Dâvud, Salât, 24; Tirmizi, Mevâkıf, 119; Siyer, 5; Nesât, Gusl, 26; İbn Mâce, Tahâret, 90; Dârimi, Salât, 111.
3. Aclûnî, *a.g.e.*, I/511.
4. Aclûnî, *a.g.e.*, II/343.
5. en-Nahl, 16/43.
6. el-Mâide, 5/101.
7. en-Nahl, 16/43.
8. ez-Zilzâl, 99/7-8.
9. el-Mü'minûn, 23/101.
10. Abese, 80/34-36.
11. el-İsrâ, 17/14.

بسم الله الرحمن الرحيم

ولا تفسدوا في الأرض بعد اصلاحها وادعوه خوفا وطمعا ان رحمة الله¹
قريب من المحسنين

Allah Sübhânehû ve Teâlâ Kitab-ı Kerîm’inde buyurur:

“Yeryüzünde fesâd eylemeyin.” Cânib-i Hakk’tan enbiyâ ve rûsul, kütüb-i ilâhiye getirip, emr-i ma’rûf nehy-i münker beyan eyleyip tarîk-i hüdâ ki, sırât-ı müstakîm, rızâullah ne idiğini tebyîn ve tefhîm edip yeryüzünü ıslah ettiğinden sonra, “Muhalefette ve tuğyânda olmayın.” diye emreder. Ve dahi teşriyet ve nefsanîyyet aleyh edip isyân üzere siz de Rabbinizi unutabilirsiniz. Zinhâr unutmayınız! Eğer bir zillet zuhûr ve sudûr ettiği gibi yine nedâmete gele. Hakk’a ikbâl edip tazarrû’ ve niyazda olasınız. Azâb ve ikâbdan kaçıp, afv ve mağfiret ve rahmetin talep edesiniz. “Beyne’l-havfi ve’r-recâ” ümidinde olasız.

ان رحمة الله قريب من المحسنين

“Tahkik”, şöyle ki, bu üslûb üzere kul efendisine ikbâl ede.

“Hakkın rahmeti ehl-i ihsân olanlara “garîb”dir.” der. “Karîbetün” denmez.

Muktezây-ı kurbiyyet böyle iken ulemâ-ı zâhir birkaç vecihle cevap vermişlerdir. Bir emr-i mukadder gözedile.

Emr-i kurbiyyet takdîr olunca yerleşir ve bir dahî “karîbün”, “fâilün” vezni üzere olmak var. Bi ma’nâ fâil ve bi ma’nâ mef’ûl olup, öyle ol vakit tezkîr ve te’nîsi müsavî olup şol kâide ki yerinde mazbuttur. Ve biri dahî lafza-tullâha muzaf olmakladır, diye bu kadar işârât etmişler, bir zamanda gözümüze dokunmuş gibi öyle anladım.

Râzî, Muhtasar-ı İbn Hâcib’in Hâşiyesinde beyân eder, muzâf ve muzâf-ı ileyhten târif-i kesbettiği gibi. Tezkîr ve te’nîsine dahî kesbeder. Bu veche bizim hoşumuza gelir. Zîrâ mukârenetinde bu kadar şeref vardır ki, şey, karînin hükmün ahzeder. İmdi enbiyâ ve evliyâyâ karîn olan, sohbetine dâhil olmakla nice izzet ve şerefe nâil olmaktadır.

BEYÎT:

سكه اصحاب كهف روزي جيد
بي بيكاب كرفت مردوم شد

“Eshab-ı Kehf’i görkim, onların kelbi, birkaç gün onların azığını tutmak ile merdûm oldu.” Cennete girmesine sebep oldu. Hayvânâttan birkaçı vardır ki, onlar; kebş-i İbrâhîm gibi ve nâkâ-i Sâlih gibi, bunlar cennete girseler gerektir. Bu bir emr-i mukarrerdir. İmdi bu şerefe nâil olmaya sebep iyilere mukârin olmakla oldu. Hayvânâtta böyle olunca, benî âdem enbiyâ ve evliyâ sohbetine dâhil olsa bu-

nun gibi izzet ve şerefe yetişir. Hiç bilir mi? Husûsan onların sünneti ile istinâd edeler. Ve gittiği yolca gideler. Tâ ki, ehl-i ihsândan olabîleler.

Ihsân merâtib üzeredir. Malıyla mı olur ve libâsıyla mı olur, bir fakire tasadduk ve it'âm etmek, her ne ile olursa olsun, mertebe-i şerifte bunca ihsâna itlâk olunur. Lâkin hakikat üzere ihsân derlerse, Hadîs-i Şerif'te zikrolunduğu üzere,

ان تعبد الله تراه فان لم تكن تراه فانه يراك²

“Hakk’a ibâdet etmek, Hâlık’ı görür gibi ibâdet etmek gerektir. Eğer sen Allah’ı görmezsen ol seni görür” diye ibâdet etmektir.

İmdi bir kimse Hakk’ı hâzır bile, “herhalde ahvâlîme nâzırdır” diye şuhûd edebilirse hiçbir günah irtikâb edemez. Ol kimse meselâ, bir pâdişah nazarında bir kabîh emir irtikâb edemez. Vezirin ve bey ve subaşı ve ases yanında bile havf edip irtikâb edemeyince ve Hakk’ın huzûru ve kudreti yanında bir ases kadar olmamış oldu ya. İmdi ya nedir? Bu kadar fesâd ki, yeryüzünde irtikâb edenlerinden ötürü eder. Hicâpları keşfolduğundan ihtiyâr ederler. Hakk’tan baîd olurlar. Mukteziyyât-ı tabiat ve nefis hevâsına muttasıl olup, şehvât ve lezzâta aldanıp kalınca, Hakk’ın rahmetinden baîd olmuş oldu. Onun için “fî’l-arz”dır. Hakk Celle ve Alâ semâvâta nisbet yerleri keşfeyletti. Öyle beden dahî rûha nisbet iledir. Onun için kişi bu kesâfetle cennete girmez. Madâm ki letâfet tahsil edemeye, Cennetten ırak ve cehennemine yakın olur. Ekli ve şurbu sebep olur. Cennette nice yıllar yemeseler ve içmeseler asla acıkmazlar. Letâfet vardır, ol ecilden melekler yemezler ve içmezler

قالوا اجعل فيها من يفسد فيها ويسفك الدماء ونحن نسبح بحمدك³

“Melekler; “orada bozgunculuk yapacak, kan dökecek birisini mi yaratacaksın? Oysa biz seni överek tesbih ediyor ve seni takdis ediyoruz.” dediler.“ dediklerine sebep oldur. Yine çâk baştan;

ولا تفسدوا فى الارض⁴

“Yeryüzünde fesad çıkarmayın.” hitâbı yalnız avamadır. Mertebe-i şeriatta olanlara hasrolunmaz. Zirâ fesâd ehli hükme göre ola da eli altında olanlara zulüm ve teaddî ettiği takdirce fesâd ve ifsâdda olmuş olalar. Bir kimsenin eli altında hiçbir neferi olmasa, yalnız kendi başına olsa, şol kimsede zulüm ve fesâd nice tasavvur olunur? Bu kerre ona gelelim. Bu fesâd ve zulüm âfakta tasavvur olunduğu gibi, kezâlik enfüsde dahî vardır. Meselâ arzı beden ki, insanın en taşrasında görünen kalıbı ki vardır. Onun dahî nısf-ı mukaddemi ve nısf-ı muahharı var. Birine şehvet-i batın ve birine şehvet-i ferc derler. Zâhirinde bu iki hâkim hükmederler. Bunun iç yüzünde batın ki vardır, nefsi ve kalbi ve rûhu ve şerri her ne ise, bunların hükmü başkadır. Nefse kalb gâlip olup rûhu dahî Hakk’a tâlip olacak olursa kendinin Hâlıkını zikreder. Ne aradan gelmiştir. Ve rücû’ı nereyededir. Önson bunda kimse komazlar. Ona göre Hakk’a kurb veren â’mâle ki, enbiyâ ve evliyâ gösterdiği yola gidicek olursa merâtib-i âliyye, semâvât-ı menâlinde âlem-i kudse çeker. Olmayacak olursa nefse zulmetmiş oldu. Ol kimse isti’dâd-ı kâbiliyyetin izâ’at eder, fesâd ve zulüm irtikâb etmiş olmadı mı? Öyle herkanı mertebenin

ehli ise o mertebe-i şerifte zulüm var. Ve tarıkatta zulüm ve fesâd nefsin sıfat-ı zemîmesinde pâk ve tâhir ola. Tâki, âlem-i kalbe vara, ondan âlem-i rûha varabilirse âlem-i kudse erişir. Bu kerre Hakk'ı hakkıyla şuhûd etmeye başlar. Ol vakit muhalefetten kurtulur, itâatte olur.

Nebî (a.s.) kıyâm-ı leyl'de mübârek ayaklarında şişkinlik hâsil olurdu.Hz. Âişe (r.ah.);

“Yâ Rasûlallah,

ليغفر الله ما تقدم من ذنبك وما تاخر⁵

“Tâ ki Allah, senin günahından, geçmiş ve gelecek olanı bağışlasın.” denile hakkınızda. Ya neden bu kadar çalışmak? Geçmişte, gelecekte zenbiniz bağışlanmış ola” diye suâl ederlerdi. Buyururlardı ki:

“Yâ Âişe, hiç bana verilen mertebe enbiyâ ve rusûlden birine verilmemiştir. Öyle, ona göre şükretmek gerekmez mi?” derlerdi. Kezâlik ümmetinin şerefi de sâir ümmetlere göre öyledir.

Benî İsrâilden biri yüzyıl tâatte ve ibâdette oldu. Ümmet-i Muhammedden biri kırk yıl ibâdette oldu. Âlem-i âhirete varılınca yüz yıl ibâdet edenden artık mertebe verilse gerektir. Hatta suâl ede;

“Yâ Rabbi, Sen âdilsin, kimseye zulüm ve hayf eylemezsin. Ya neden bana verilen mertebeden ona ziyâde ihsân eylersin? Mertebe-i adl kanı? Bu nice iştir?” diye. Allah Sübhânehû ve Teâlâ buyura ki:

“Kulum, senin havfın ile onun haşyeti bir değil.”

“Nice yâ Rabbi?” diye.

“Senin havfın âcile ve âciledir. Aydıla;

“O ezmânda günah işledigin vakit ukûbunu fi'l-hal mesihler gibi maymun ve ayı dedikleri hayvan sûretine girmek gibi ve nice nesne isâbet ederdi. Ümmet-i Muhammed ol mertebeden geçip, yalnız ecilden havf edibeni ibâdet ederlerdi ki, hakkında,

وما كان الله ليعذبهم وانت فيهم⁶

“Sen onların içinde bulundukça Allah, onlara azâb edecek değildi.” denilmişken yine azâb ve ikâbindan korkup itaatte ve istislâmda oldular. Yine adl mertebesinden tecâvüz olunmamıştır denile, öyle cevap verile, öyle mâ'lum oldu ki, havf dahî merâtib üzeredir. Âmmenin havfı cehennem ki, onda olan azâb ve ikâb, va'd ve vaid her'ne ise havâsın bu değildir. Ya nedir? Hakk'a karîb iken baîd olup, tenezzülâta düşmeden korkarlar. Ehass-ı havâsın derlerse, bu ikisinden dahî geçmişlerdir. Havfı ve hüznü ya nedir? Hakk'ı şuhûd edip âlem-i ins'te Hakk'a vâsıllarken, beşerîyyet hasebiyle dünyevî bir emre iştiğâl-i sebep olup, ol halden ayrıldıkları gibi ol hinde istigfâr ederler.

الا ان اولياء الله لا خوف عليهم ولا هم يحزنون⁷

“İyi bil ki, Allah'ın velilerine (sevdiklerine) korku yoktur. Ve onlar üzülmeyecekler.” ki, onların hakkındadır. Ol zamanda havf ve hüzünden geçmişlerdir. Bâzısına münacât-ı sâliha gibi, ve bâzısına varidât-ı ilahiyye gibi vaki' olur. Her ne feyz olursa onunla amel ederler. Bu merâtib ki zikrolunur. Meselâ Semâvât-ı âliye yedi kat olduğu gibi. Âlem-i mânevi de olan dahî ona göredir. Kezâlik arzda dahî

hâl budur. Yedi kattır. Zulmete düştükte kesâfet ve hicâp ona göre olsa gerektir.

Allah Sübhânehû ve Teâlâ semâvât ve arzı yarattı, zaman ve mekân, ay ve gün bunlar tâyin olundu ki, Kelâm-ı Mecîd'inde buyurur:

ان عدة الشهور عند الله اثنا عشر شهرا في كتاب الله يوم خلق السموات
والارض منها اربعة حرم

“Gökleri ve yeri yarattığı gündeki yazısına göre Allah’ın katında ayların sayısı on ikidir. Bunlardan dördü haram aylardır.”

Bir yıl oniki ay oldu. İçlerinde eşhür-i hurumdan bu üç ay ki, Receb, Şâ’ban, Ramazan ümmetine ihsân oldu. Biri ef’âlin tashihine işâret ve biri sıfât tashihine işâret ve birisi ki ol Ramazân-ı şeriftir. Zât tashihine ki, tecell-i zâta mazhar düştü ki, Leyle-i Kadir ondadır demişler. Bazılar, gerçi Leyle-i Kadrin tahsisi yoktur, lâkin ekserî âhiri eyyamında olagelmiş ve onun dahî evtârındadır. Muhassal sürüle sürüle şimdiki mevsime geldik ki, Ramazân-ı şerif dahil oldukça Nebî (a.s.) dâima cûd ve sehâ üzre idi. Lâkin Ramazân-ı şerif dâhil oldukça ecved idi. Ashâb-ı güzîn (rıdvanullahi Teâlâ aleyhim ecmaîn) sual eylediler ki, hikmeti nedir? Buyurdular ki;

“Cebrâil (a.s.)’ın sâir eyyâmda bana nüzûl-i mukarrer. Vahiy inzâlinde muttasıl, lâkin Ramazân-ı şerifin her gece-sinde nüzûlden halî degildir.”

شهر رمضان الذي انزل فيه القرآن⁹

“Ramazan ayı ki, Kur’ân onda indirilmiştir.” Hz. Kur’an-ı, Ramazân-ı şerif’te inzâl eyledi” diye cevap buyurdular. İmdi muttasıl hayvan gibi ekil ve şurb üzere olacak insan acz ve iftinâdan bilmez, niceler ulûhiyyet davası eylediler. İmdi Hakk’ın kemal-i merhametinden her mevsimin bir ibâdı var. Bu bir ay sâim olalar diye emreder. Tâ ki, islâh-ı tabiat edeler. “Hû” samedâniyyet kapısıdır.

الصوم لي وأنا اجزي به¹⁰

“Oruç benim içindir ve onun sevabını da ancak ben veririm.” buyurur. “Her amelin cezâsı ve ivazı mukarrer, feemmâ savmın cezâsı tecellî-i cemâldir. Kullarına vâ’d eylemiştir ki, cennette cemâl-i biçünini ayın ondördü gibi müşâhede edeler.

İmdi, mekânlarda nice şeref var ise Harem-i muhteremde olan â’mâl nice ez’âf ve muzâ’âf olduğu gibi zamanlarda dahî Ramazân-ı şerif öyledir. Sair aylarda olan â’mâlden ez’âf ve muzâ’âfdır. Çalışık edeler. Mü’minler tâ ki kurbete, vuslata erişeler. Rabbimiz kerem ede. Âmin.¹¹

DİPNOTLAR

1. el-A’raf, 7/56.
2. Buhârî, İman, 37; Tefsîr-i sûre, 31; Müslim, İman, 57; Ebû Davud, İman, 4; İbn Mace, Mukaddime, 9.
3. el-Bakara, 2/30.
4. el-Bakara, 2/11.
5. el-Fetih, 48 /2.
6. el-Enfâl, 8/33.
7. Yunus, 10/62.
8. et-Tevbe, 9/36.
9. el-Bakara, 2/185.

10. Buhârî, Savm, 2; Tevhid, 35, 50; Libâs, 78; Müslim, Sıyâm, 164, 165; Nesâî, Sıyâm, 41, 42; İbn Mâce, Edeb, 58; Muvatta', Sıyâm, 58.

11. Müstensih bazen meclis sonlarındaki duaların etkisinde kalmış olmalı ki, aşağıdaki kısım gibi bazı ilavelerde bulunmuştur. (Bola ki, Rabbim bu Ramazân-ı Şerifin kadrin bilenler hürmetine bizi de onların zümresinden edivere. Bola ki, kalblerimizi Âyât-ı Kur'âniyye ile mütenevvir ve Ehâdis-i Nebeviyye ile müteessir eylediği kullarından eyleyivere, diyelim kusurumuzdan estagfirullah)

SOHBET

21
~

بسم الله الرحمن الرحيم

لذلك فادع واستقم كما امرت ولا تتبع أهواءهم وقل آمنت بما أنزل الله¹
من كتاب وأمرت لأعدل بينكم الله ربنا وربكم لنا أعمالنا ولكم أعمالكم لا
حجة بيننا وبينكم الله يجمع بيننا واليه المصير

Allah Sübhânehû ve Teâlâ Kitab-ı Kerim'inde buyurur,
فذلك فادعوا

Hız. Peygambere hitâb eder. Suâl-i teferruk ki, kesret-i
hicâptan zulmet-i tefrikaya düşmemişler miydi? Bu ibâd,
bu âyet-i kerimenin üst yanında:

وما تفرقوا إلا من بعد ما جاءهم العلم بغيا بينهم²

“Onlar kendilerine ilim geldikten sonra sâdece ara-
larındaki çekememezlik yüzünden ayrılığa düştüler.” zikro-
lunmuştur. Yâni bunların tefriki değildir. İllâ bunlar ilim
geldikten sonra mâ beynlerinde bağyen ilim hâsıl olup ve
esah ve mübeyyen olduktan sonra bunlar hicâb-ı kesrete
düşmüşlerdir.

“-Sen bunları habîbim da‘vet ile kesret-i hicâbdan nûr-ı vahdete irşâd eyle.

واستقم كما امرت

“Sen emrolunduğu gibi istikamet eyle.” Yâni kemâl-i istikâmet eyle. Gerçi cemî‘i enbiyâ da‘vetlerinde istikâmet üzere oldular. Lâkin kemâl-i istikâmet nedir derlerse; ne ifrat ve ne tefrit, hadd-i i‘tidâlından tecavüz olunmaya ve dahî

ولا تتبع احوالهم

“Bu nâsın hevâlarına tâbî olma. Dahî, (قل) “Sen, de habîbim”

آمنت بما انزل الله من كتاب

“Kitâbullahtan inzâl olunan kütüb-i münzele‘ye ben imân getirdim. Dah

وامرت لاعدل بينكم

ben mâ beyninizde adâlet ile emrolundum.” Dahî;

الله ربنا وربكم لنا اعمالنا ولكم اعمالكم لا حجة بيننا وبينكم

“Allah Sübhânehû ve Teâlâ sizin ve bizim Rabbimizdir. Sizin â‘mâliniz size ve bizim â‘mâlimiz bize, sizin ile bizim mâ beynimizde huccet yoktur.”

Yâni niçin hüccet olmaya? Demektir ki, siz kendi hevâlarınıza tâbîsiniz. Cânib-i Hak’tan gelen mensûr-i ilâhiye,

Kitâbullağa râzı değilsiniz. Onun ahkâmına kâil değilsiniz. Allah Sübhânehû ve Teâlâ;

يجمع بيننا

önson cümlelizin rücû‘-i Hakk’adır. “Hak Sübhânehû ve Teâlâ bizim mâbeynimizi cem‘eder.” Âhırinde cümlemizin masîr ve mercî‘ Hakk’dır. Minhu‘l-bidâye ve ileyhi‘l-masîr. Çâk başından yine gelelim,

فادع واستقم كما امرت

hitâbından Hz. Peygamber (s.a.v.) havf ve zahmetler çekmişlerdir. Bir kimse keşfinde Hz. Peygamberi (s.a.v.) görür, suâl eder, der ki,

“Yâ Rasûlallah!

شيتنى سورة هود³

“Sûre-i Hûd beni ihtiyarlattı.” buyurmuş muydunuz?”

“-Beli” dediler.

“Acaba ol sûre-i kerîme’nin içinde olan kasas-ı enbiyânın onlara olan eşiddâ, herbiri kavminden nice cefa ve ibtilâları olmuş idi. Onlardan ötürü mü buyurdunuz?”

“Yok ol değildir.”

“Ya neden yâ Rasûlallah?” denilince buyurdular !

فاستقم كما امرت⁴

“Emrolunduğun üzere dosdoğru ol.” hitâbı ki, vardır. Onun derdinden ol hitâba sâlih olup, ol emre ittibâ-ı sahîh ile bu beşerîyyet ile nice tâkat getirebilem? diye Hakk’a çok tazarrû’ ve niyazlar edip, onun için,

فاستقم كما امرت⁵

deyip dururuz. Hem öyledir. Gâyet sâ’b ve müşkil emrolunduğundan çok zahmetler çektiler. Tâ ki varıp zâtları zâtullahda fenâ bulunca kendilere hiçbir vücûd kalmamıştı. Makâm-ı izmihlâle varınca çalıştılar. Onun için ümmet,

بما انزل الله من

buyurur. Yâni Allah Sübhânehû ve Teâlâ’nın bana ve benden evvel gelen enbiyâ ve rusûle ne ki Cenâb-ı Hak’tan vahyolundu. Kütüb-i münzeleden her ne ise onlara îman getürdim deyip ve bana nâzil olan Kur’ân-ı Mübîn ki hakkında,

ولا رطب ولا يابس الا في كتاب مبين⁶

“Yaş ve kuru hiçbir şey yoktur ki, apaçık bir kitapta olmasın.” buyurmuştur. Rabbim dahî,

(يا اعدل بينكم وامرت لاعدل بينكم) takdîrinedir. Ben size adâlet ile emrolundum dedikleri sebep oldur. İmdi görün siz, bilirsiniz? Bu Kur’ân-ı Azîm bir mensûr-i ilahiyyedir ki sizi gaffletten, hevâ yollarından ikâz eder. Vahdet nûruna yetişesiz. Bu kesret-i nûr-i vahdete tılsım olmuştur. Bu âleme geldikte bu ibâd görür dünyanın mansıb ve câhına

nazar edip aldanır, kalır. Mukteziyyât onu türlü türlü hevâlara ilkâ eder. Hâkim ise hükûmetinde adl ve dâd eylemez. Cevr ve zulme başlar. Katl-i nefis ve bi-ğayri hakkın fukarânın malını gasb gibi. Şer’i mutahharaya muhâlif olan umûra tecâvüz eylemeye başlayınca onun için bu âleme fesâd gelir. Hâkim olanlar hükûmetinde adl edecek olursa, Nebî (a.s.)’in adâletinden en taşra olan mertebe ki şer’i şerîf üzere olalar, tecâvüz etmeyeler. Ol sınırdan taşra hareket etmeyecek olursa âlemin, bu âfâkın ıslâhına sebep olur. Herkes huzûr-i rahatta emn üzere olurlar. Bu kerre geldim bu emr-i adâlet yalnız hâkim olanlara değil herkese hükûm-i âmm bir kimse ferd ola. Hükûmet üzre değil. Şunun eli altında ehli ve evlâdı ve hizmetkârı ki vardır, ol mertebede bulunduğu takdirce onlara zulüm ve teaddî edecek olursa, âdil olmaz. Zulmetmiş olur. Dahî hiç yabana gitmeyelim. Bir kimse ferd başına, gözüne eğer derviş tâifesinden ve gayrıdan eli altında kimseye hükûmeti yok, mücerred şol kimsede zulüm tasavvur olunur.

فمنهم ظالم لنفسه⁷

“Onlardan kimi nefesine zulmedendir.” Kur’ân’da duyuyor. Nice şunun nefsi ki vardır, her kaçan hareket etse kibir ve ucbu ve gadabı ve hasedi ve rıyayı gibi. Bu cümle sıfatların mukabili, ahlâk-ı hasene ki vardır, kibrin mukâbili tevazû’, ucbun mukâbili fenâ üzre olmak, gadabın mukâbili hilm, hasedin mukâbili nefse sandığını gayra sanmak gibidir. Riyânın mukâbili ihlas ile amel eylemektir. Nebî (a.s.) a ahlâk cihetiyle ittibâ’ eylese nefsin sıfat-ı zemimesine ve hevâlarına tâbî’ olmasa, ol mertebede istikâmet etmiş olur.

Vücûd-i milkinde hâkim ve âdil olur. Ol kişi bu makam-dandır.

Bir padişah var idi. Herkangı şehre ve her kaçan bir memlekete varsa o yerin halkına suâl ederdi. Ve;

"Ulemâdan ve irfandan ve hukemâdan hiçbir kimesne var mıdır? gelsin. Onunla sohbet edeyim." derdi. Katına çağırırdı. Onunla sohbet ederdi. Yine ol adet üzere bir şehre vardı. Suâl eyledi. Cevap verdiler;

"Vardır bir hakîm hâzık lâkin millet-i mecûsiyyedendir, müslim değildir." dediler. Taaccüp eyledi,

"Od'a tapan kimsenin hikmet ile ne münâsebeti olsa gerektir? Hele çağırın gelsin, göreyim" dedi. Geldiler,

"Pâdişah seni ister" diye haber verdiler. Pâdişah onu görünce sual eder:

"Bre gavur, sana halkın hakîm dediklerine sebep nedir? Cemî-i edyânda mecûsiyet dininden mezmûm kitâbî değiller. Bir alay akılsız mahluk iken, ya bu sende ne ilim ve hikmet ola, bu halk sana hakîm diyeler, gezeler. Nedir aslı, münasebeti?" dedi. Ol hinde cevap verir der ki,

"Pâdişahım bana hakîm dediklerinin münâsebeti ve aslı budur ki, hergâh ben Allah'ı ayağım altına alıp çiğnerim. Onun için bana ilim ve hikmet verilmiştir." deyince, pâdişah gadaba gelir.

"Bre ne abes söz söyler bu gâvur? Evvel dahî bir mühmel gavur iken dahî beter böyle bir küfür söz söyleyesin?"

"Bre cellat" diye öldürmek isteyince ol mukâbelede mecûsi der ki,

"Hey pâdişah, hele bir pâre sabreyle."

"Nedir söyle?" dedi.

"Ben ilâhımı çiğnerim" dediğim sizin kitaplarınızda Kur'ân-ı Azîm'de;

⁸ افرآیت من اتخذ الهه هوا

"Heva ve hevesini tanrı edinen kimseyi gördün mü?" demez mi? Benim ilâhdan murâdım hevâyı nefsim ki, her kaçan hareket eylese murâdın vermezim. Muhalefet üzereyim. Ayağım altına alırım, gâlib olurum. Hergâh âdetim budur." deyince bu kelime-i hikmeti söyledi. Pâdişah sözü dinledi. Tahsîn edip kelâmını beğendi. Dedi ki:

"Ya bu nedir, senin bu kadar anlayışın ola, böyle bilişe ve bu mârifetine ki senin mecûsi milleti olman gerekmezdi, mü'min gerek idin" suâl edince bu kerre yine mecûsi der ki,

"Gerçek siz, ben dahî bilirim ki bu ayn-ı bâtiladır, Lâkin şeref-i İslâm'a yetişmek, Hakk'ın bir tevfiğ ve hidâyeti ancak ol kapının miftâhı benim elimde değil" dediği gibi ulemâ ve sulehâyı cem' eder.

"-Gelin beri, dinleyin, görün ki şol mecûsi ne söyler? Vâkı'da hidâyetullah olmayınca olmaz. Geliniz gayret bize düşmüştür. İnsâf değil, bu ilm ile ve anlayışla zulniet-i küfürde ve dalâlde kala. Cümleliz bir yere gelsin, pâk abdest alalım, Cenâb-ı Rabb-i İzzete arz-ı hâcet edelim, bola ki, hidâyet kapısı açıla. İslâm nûruna ve ol şerefe vâsıl ola." dedikleri gibi herbiri arz ede başlayınca mecûsi dahî bile hâzır idi. Cânib-i Rabb-ı İzzet'ten fi'l-hâl nûr-i hidâyet erişince bu kerre mecûsi,

"-Gelin, gelin yeter, kapı açıldı." demeye başladı. Tev-

hîd telkîn eylediler, müslüman oldu. Hevâyı nefse itâat etmek, âhir kişiyi bu saâdete erişirdi. İşte bu böyledir. Nefsin gizli gizli hevâları vardır. Sıddîkîn âhir helâkı riyâsıdır demişler. Mâdâm ki ol sıfat bulunacak olursa selâmete çıkmaz. İş müşkil olur.

Cüneyd-i Bağdâdî (k.s.) Seriyi Sakatî'den —ki, hem pîri ve hem dayısı idi— bir gün işittim. Buyurdular ki,

“Otuz yıldır dahî henüz bugün doydum. Nefsimin bir gizli hevâsı ki, riyâsıdır her gâh adet idi. Cuma namazına ön safta hâzır olurdum. Bir gün bir meyyit vâkî' olmakla geçce câmi'a vardım. Halk cem' olmuş ön safta görürlerdi. Bugün geride kaldık, dediğim gibi bildim ki, bir azîm mekr ve keyd, bir gizli derdi var imiş, terkeyledim. Ol salâtın cümlesin îâdeye azîmet kasdeyledim.” diye buyurdular.

Bu insanın her bedeninde zâhir olan maraz vardır, ol dahî ikidir: Biri şehvet-i batın ve biri şehvet-i ferc'dir. Batınındaki derlerse nefsinde, görünmez ancak âsâridir görünen. Yedi sıfatı var kibir, ucb, neylerse eyleye kişi bundayken bu sıfatlardan arına. Zâhirin şeriatle helal olanlardan tenâvül ede.

وكلوا مما رزقكم الله حلالا طيبا⁹

“Allah'ın size verdiği rızıklardan helal ve temiz olarak yiyiniz.” değil midir? İnsan dünyada bu iki derde mübtelâ mıdır? Nısf-ı mukaddemindeki ekil ve şurbu var mıdır? Helâlinden lâzımdır. Türlü levinler ile beden beslemek dünyada iken kanâat ile geçine dura. Tenâ'um mu ister? En son âhirete varılsa gerek. Türlü naîm-i cennet hâzır, mü'min kullar için. Allah Sübhânehû ve Teâlânın ihsânı

mukarrer i'dâd olunmuştur. Bunda bir ekmek ile geçinmek kâbil. Hoşâb isterse sucağız ne güzel, dahî ne gerek. Eğer şehvet-i ferc galebe edip sabredemezse, eğer kudreti yeterse câriye ve yâhut nikâh-ı şer'î ile öyle def'ede. Herkangısı ise kâbil, ifrat ve tefrîte ne hâcet? Ashâb-ı güzîn (rıdvânüllahi teâlâ aleyhim ecmaîn) arpa ekmeğın doyunca yemezlerdi. Bulmadıklarından değil idi. Kanaat ihtiyâr ederlerdi. Hatta birgün Nebî (a.s.) ashâbtan biri hastaca olup iyâdete vardılar.

“Gönülcüğün ne ister.” diye suâl buyurduklarında,

“Buğday ekmeğın arzu ederim.” buyurdu. Şimdiki ümmet yalnız ekmeğe kâil mi olurlar? Nefâisler ve hoşâblar isterler. Onu dahî tamâm doyunca mîdeyi doldura, hazmedemeye. Taşra döküle, bedenine tıbben zarar etmiş ola. Adâletten taşra ola.

وامرت لاعدل بينكم¹⁰

“Ben aranızda adalet yapmakla emrolundum.” buyurdıkları ma'nâyı, mü'min vücûd-i milkinde icrâ etmeye. Hükümetinde zâlim olmuş olmaz mı? Nebî (a.s.)'ın cümle adâletlerinden biri de bu değil mi ki, birgün bir yere giderken mübârek na'linin tasmaı kırıldı. Ol bir aya-ğındakin dahî çıkardılar. Adâlet gözlediler. Tâ ki, biri rahatta ve biri zahmette olmasın. İkisi bir ayar olsun dediler. Tâ bu mer-tebe adâlet gözetirlerdi. Bir kimse ibtidâ sülûki zamanında,

“-Derviş tâifesinden olayım, tarikatle nefsim pâk edeyim. Yalnız, şeriat mertebesiyle kanaat etmezim.” diye himmet edebilirse ona lâzım olan evvel mücâhede ruhsat gözetmeye. Tevhîde mülâzemet ede. Her kaçan gönlü dur-

duğu zaman şevki olunca tevhid ede, olmayınca etmeye. Yine nefsiyle etmiş olmaz mı? Ya ne gerek, belki gönlü istemediği zamanda etmek gerek ve açlığa ve susuzluğa sabır ve tahammül ederek bir nefisten kalp âlemine terakkî edince, ötesine yol açılır. Bu kerre ruh âlemine ve sırr-ı rûh'a ve sırr-ı sırr'a vâsıl olur. İki âlem saâdetine yetişir ve hem bunda huzûr-i râhatta ve hem âhirette cennet içre cennet bulur. Kurb hâsıl olur, Hakk'a vâsıl olur.

الله يجمع بيننا واليه المصير¹¹

"Allah aramızı bulur. Dönüş de onadır." En son cümleinin rücû'u Hakk'a ola. Bunda iken mü'min çalışa, kanaat tahsîl ede.

Birgün Abdülkâdir'i Geylânî Hazretlerine bir karıcık, oğlunu dervişliğe verdi. Şeyh onu halvete kodu. Günde bir miktar kuruca ekmek, ol dahî doyunca değil, bu hâl üzere nefsiyle mücâhededede çalışıkta iken anası;

"-Oğlum ne haldedir, varayım göreyim." diye tekkeye oğlun görmeye geldi. Gördü, zaif ve nahif, beti-benzi sararmış,

"Ne haldir bu oğlum, ne yavuz zayıf olmuşsun, hâlin nedir?" deyince başladı anasına hâlin zikretmeye;

"Ne hâlim sorarsın be hey ana, şeyh bana günde bir miktar kuru ekmek verir, ol dahî doyunca değil." dedi. Karıcık öfke ile şeyhe gelir, içeri girer şol mahalde varır ki, şeyh önüne bir pişmiş tavuk almış, durmayıp yerken karıya ziyâde gadap gelir. Der ki:

"Be hey şeyh! Hiç insaf mıdır? Allah'tan helâl midir? Benim oğlum zaîf ve nahif olunca, bir kuru ekmek, doyun-

ca bulmaya, aç, zelil tutasın. Sen bunda tavuk etleri yiyesin. Adâlet bu mudur?" demeye başladı. Şeyh,

"Hele bacım gel beri, evvel taâm, sonra sana cevabım dene." dedi. Tamam yediler, kemiciklerin tavuğun bir yere cem' eylediler.

"Kum biiznillah" diye bir kerre üfleyince fi'l-hâl ol kemikler kalkar hayat bulup, alıp yürüyüverdi. Karıcık bu hâli görür. Şeyh ona cevap verip der ki;

"Gördün mü hâtun, şol hâli kişi çalışmak ile açlığa ve susuzluğa sabır ve tahammül ederek sonra böyle hâl tahsil eder. Senin oğlun dahî bu hâl tahsil etsin de dilerse kaz etir yesin." diye cevap verince ayırık kadıncık ne desin,

"Sen bilirsin efendi." demeye başladı. Selamladı aldı yürüyüverdi.

İşte böyle istikâmet ve sıdk kişiyi neye iletir bildin mi? Ve bunlar neyle tahsîl olur? Tevhîd ile, tehvid ile. Ön son her kişinin rücû'u Hakk'a olacaktır. Bunda iken tedârik ede göresiniz. Rabbimiz kerem ede, kendi yoluna tevhîd ve hidâyet ede. Âmin.

DİPNOTLAR

1. eş-Şûra, 42/15.
2. eş-Şûra, 42/14.
3. Aclûnî, a.g.e., II/20.
4. Hûd, 11 /112.
5. Hûd, 11 /112.
6. el-Enâm, 6/59.
7. el-Fâtır, 35/32.
8. el-Câsiye, 45/23.
9. el-Mâide, 5/88.
10. eş-Şûra, 42/15.
11. eş-Şûra, 42/15.

بسم الله الرحمن الرحيم

الله ما تلى السموات وما فى الارض وان تبدوا ما فى انفسكم او تخفوا¹
يحاسبكم به الله فيغفر لمن يشاء ويعذب لمن يشاء والله على كل شئ قدير

Allah Sübhânehû ve Teâlâ Kitâb-ı Kerîm’inde buyurur:
“Semâvât ve arzda göklerde ve yerlerde olanları halkan
ve mülken Hak Celle ve Alâ’nın tasarrufunda ve kudretin-
dedir.

وان تبدوا ما فى انفسكم

Eğer siz nefislerinizde olan şeyi ebedâ ve izhâr edecek
olursanız,

او تخفوا يحاسبكم به الله

Veyâhut ihfâ ve sır ederseniz. Dahî Hak Celle ve Alâ ol
şey sebebiyle zâhirde olandır ve eğer nefiste olanlardır,
muhâsebe eder size hesap sorar.

فيغفر لمن يشاء ويعذب من يشاء

Ve dahî dilediğine mağfiret eder. Şuna kim afv-ı
mağfirete irâdet ve meşîyyete taalluk etmiş ola afv-ı
mağfiretine karin olur ve dilediğine ukûbet ve galebe eder.

والله على كل شئ قدير

Dahî Allah Sübhânehû ve Teâlâ her şeye kâdirdir.”
Hükmüne gâliptir.

Bu âyet-i kerîme kaçan nâzil olunca ashâb-ı güzîn
işittiler, gâyet mahzûn oldular ve dediler ki;

“Yâ Rasûlallah, biz buna tâkat getiremeyiz. Oruç emr
olundu tuttuk, namaz emr olundu kıldık, erkân-ı İslâm’ın
her kangısı ile murâd olundu ise cihâd ile, her ne ise emre
itâat ettik. Lâkin enfûste olanlardan hisâb ve kitap olunacak
olursa ne müşkil? Kalp hâli ol Hakk’ın yed-i kudretinde,
O’nun tasarrufuna kudretimiz yoktur. Meğer şol kula ki,
Hakk ihsân ede. Hâlimiz nice olur?” dediklerinde Nebî (a.s)
buyurdular ki:

“Ya ne demek istersiz? Ehl-i kitaptan kavm-i Mûsâ gibi,

سمعنا وعصينا²

“Duyduk ve isyan ettik.” mi demek istersiz.” dedi.

“Belî!” dediler.

سمعنا واطعنا³

“Duyduk ve itaat ettik.” diye irşâd ettiler. Onun için ki,

ezeli saâdeti ve isti'dât-ı zâitleri var idi. Hazretin bu kelamını işittikleri gibi,

سمعنا واطعنا

“Duyduk ve itaat ettik.” ile cevap verip teslim ve inkıyâda oldular, niceler tuğyânda ve inkârda kaldılar. Ebû Cehil gibi ve onun ahzâbı bu cümle için nice yıllar çalıştılar, tesir ettiremediler. Âhir yine Ebû Cehli gör ki inkâr ile gitti. Ol gün ki, Gazâ-i Bedir’de Hakk’dan gâibte nusret eriştikte, Ebû Cehil ki, —reis-i münâfıkın idi— katli beyninde düşüp paralandığı vakit, İbn Mes’ûd (r.a.) üzerine vardı. Iraktan göndere ucuyla dürttü, dahî,

“Azıcık harekete kâdir mi ki?” diye baktı. Evvelden ondan çok eziyet ve şiddet çekmişlerdi. Havf üzere oldular, gördüler ki vermiş kendini, harekete kâdir değil. Filhâl üstüne çıktı, başın kesmek isteyince ol hinde derki,

“Var söyle sâhibine, ne dünyada sevdim ve ne âhirette onunla haşr olmayayım.” diye haber gönderdi. Mübarek semî’-i şeriflerine bu haber erişince Hz.Peygamber (a.s.) buyurdular ki,

“Görün benim fir’avn’ım Mûsâ fir’avn’ından eşeddir ki Mûsâ fir’avnı mahall-i gark’da iman getirdi

أمنت بالذي آمنت به بنو اسرائيل⁴

“Gerçekten İsrâiloğullarının inandığından başka tanrı olmadığına inandım.” dedi. İmdi onun kemâl-i zâtına göre oldu. İnkârda olanlar eşedd-i inkârda oldular. Kezâlik mütabaat-i sahiha ile mütabaat eden, “Âmentü” “ef’âl” ve

“sıfât” mertebesinde kalmayıp, tevhîd-i zâta değin himmet ve sa’y edip fenâ fi’llaha sa’y ederler.

Bir kimse bir beriyyede tevekkül-i tashîh için seyr ederdi. Görür bir ayaklı bir kimse seyahatte seyrederek gezer. Ona suâl eder ki,

لا يكلف الله نفسا الا وسعها⁵

“Allah kimseye gücünün üstünde bir şey teklif etmez.” değil midir? Ne zahmet bir ayak ile tâ bu mertebe kendine ta’b ve meşakkât verirsin” deyince ol kimse cevap verir,

“Hak Celle ve Alâ Kitâb-ı Kerîm’inde;

وحملناهم في البر والبحر ورزقناهم من الطيبات⁶

“Ademoğullarını karada ve denizde taşıdık ve onları temiz rızıklarla besledik.” diye buyurmaz mı? Öyle olunca, kulun harekât ve sekenâtı Hakk’ın yed-i kudretindedir. Ancak bu zayıf insan neye kâdirdir. Hiç kul demeye ki,

“Bu güçtür, eğer kalıp veya kalbiyle tâat ede, çalışa. Diye ki,

“Pâdişahâ! Zayıfım, bîçâre ve âcizim. Eger bu âhir buyurdıkları hizmete bu kulunun isti’dâdı ve kudreti olmasa teklif eylemezdin sen, ihsân ve te’yîd eyle.” diye sebat ve tuma’nine gösterince feyz-i ilâhî gelir yetişir, ol demin zikrettiğimiz,

سمعنا واطعنا

“Duyduk ve itaat ettik.” ile cevap verdikleri gibi hazre-

tin irşâdıyla tasfiyet-i kalb hâsıl olur. Ondan ruh âlemine yetişir, ondan fenafillâha vâsıl olur. Bu cümle'nin âyeti fenâ oldu. Bu da, vusûl-i terk-i mâsivâ ile hâsıl olur.

Behlûl-i Meczûb, Hârûn er-Reşid'in karındaşıydı. Bu ikisine babalarından mal ve saltanat kaldı. Hârûn er-Reşid babasının yerine halife oldu. Behlûl-i Meczûb evvelden câzibe-i ilâhiye mazhar düşüp fenâ canibin ihtiyâr edince, neylesin malı ve saltanatı. Bu cümleden bezerken mekâbir aralarında yatar kalkardı. Bir gün karındaşı Hârûn'a hâtıra olur.

"Âhirette ne cevap vereyim? Eğer deli ve uslu her ne ise hakkıdır. Çünkü saltanat ve vezâretten geçti. Kâbil değil ve bu kadar malı ki ,babamızdan îrâs-ı şer'i ile kalmıştır. İki kimseyiz, kalan mal her ne ise tasnif olsun; at ve esvâb vemâ şey'en ve devvâb bu cümle-i taksim savâb-ı add ettiler. Ulemâsı cem' olup ayırdılar, bir yere yıga kodular. Emr eyledi, yüklendiler.

"Varın iletin karındaşım Behlûl'e. Bu cümle esbâb-ı teslim eyleyin. Benim başıma ne belâdır, âhirette onun suâlinden kurtulayım" diye. Ulemâsını cümle yanısıra bile götürdü. Şehir içinde aradılar bulunmadı. Âhir mekâbir arasında gelip buldular. Gördüler onlar ile üns tutup yata tarken kaldırdılar.

"Yâ Behlûl karındaşın halife hazretleri sana selâm eder. "Bunca zamandır hakkını sakladık, teslim edemedik. Mal ve câha muhabbeti şimdiye değin olmadı. Hakk'ıdır neylerse eylesin, bizi bu yükten kurtarsın. Bu cümle malı alın, ona teslim edin." dedi. Gör, sen bilirsin. Alır kabul edersin, neylerse eylersin." dediler. Gördükleri gibi bakın neyler,

"Hep bu kadar mal benim hakkım mı imiş? Bir pâre

sabredin, ehl-i kubûra nidâ edip aralarında mezad edeyim, göreyim isteyen var mıdır?" dedi.

Kalktı aralarında gezdi, "bey'i men yezîd" edip nidâ eyledi. Keenehû ulemâ-i zâhire rumuz edip işâret eylerler ki, gör ki getirdikleri metâ ehl-i kubûrdan hiç biri kabul eder mi? Ön son buraya gelinse gerektir. "Mansib ve mâlın dünyada ne fâidesi oldu ki, haris olursunuz" demek ister. Âhir onlardan cevap gelmeyince kendi benzeri bir fakir, makbere aralarında yatar kalkar bir derviş işitti bu nidâyı.

"Nedir Behlûl, ne satarsın? İşte bu kadar mal ve at ve katır ve deve, cümlesi satılık mıdır?" dedi.

"Bir alır bulunmadı ancak, niceye verirsin Behlûl, sat bana." dedi.

"Her neye ver dersen veririm." dedi. Ol fakir çalındı aradı, yapıcığında iki pul bulundu.

"Verir misin? İki pulum var ancak" dedi.

"Getir beri iki pulu, cümlesi senin olsun." diye eline teslim eyledi. Geldiler halifeye haber verdiler.

"Bunca malı mekâbir arasında mezad ettiğinden sonra, bir biçareye iki pula sattı. Tamamını ona teslim etti." dediler. Çağırttı katına, getirdiler. Hârûn;

"Be hey yaban delisi! Eller dediğinden artık mecnûn ve sefih imişsin." dedi. Behlûl,

"Niçin ya?" dedi. Ayıttı:

"Behey divâne, ne delilik olsun?" dedi. Hârûn;

"Bu ki, bu kadar malı iki pula sataşın, çünkü mal ve menâl murâdın değildir. Fukarâya bezl eylesen nice hayrat ve hasenât var. Yerli yerine sarf etsen olmaz mıydı. Götürresin cümlesin iki pula değişsin ne akıl ve ne fikirdir?" diye levm edince, Hârûn'a, Behlûl cevap verir der ki;

"Yâ emîre'l-mü'minin, Hz.Peygamber (s.a.v.) den bana haber yetiştî. Ol sultan öyle buyurur:

"Yevm-i kıyâmette huzur-i Hakk'ta ganî olan kimseye suâl edeler. Bir kızgın sacın üzerine bastırırlar; "Sana şu miktar mal dendi, neyledin nittin" dedikleri zamanda, bu kerre sacın üzerine basarım, "İki pula sattım." diye geçer öte yanına duruveririm. Ne beladır: "Falanı falana, bir miktarını hayrâta." diye cevap verince yanmaktan ise, bir kere cevap vermek yeğ olsa ne dersin?" dedi.

Hârûn er-Reşîd dinledi, dahî insaf etti.

"Haksın yâ Behlül, deli bizmişiz. Sen uslu akıldâne imişsin." dedi ve ağladı. İmdi âkil olan dünyanın fenâsını fikir ede. Teklîf olan tâat ede. Sa'y-i himmet ede. Hakk'ın afv-ı mağfireti irâdeti ve meşîyyeti "taakkul" eden kimseyedir.

7 يغفر لمن يشاء ويعذب من يشاء

"O dilediğini bağışlar, dilediğine de azâb eder." Gâh olur bir cürmî sandığı yerde muâfiyet olur.

Bir gün Hz. İsa (a.s.) kubur arasında görür ki, içlerinden birisi azaptadır. Duâ eyledi, ol kimse hayat buldu, suâl etti ki,

"Ne kadar zamandır dünyadan berzâha sefer edeli?" Cevap verdi ki,

"Yetmiş yıldır muazzebim" dedi.

"Ne ulu günah işledin sen ki, bu kadar ola azaptasın. Dünyada ne amelde idin?" dedi.

"Arkam ile dağdan odun taşırdım, satardım. Nafaka edip onunla geçinirdim. Bir gün beni ücretle tuttular, bir

kimseye oduncuk taşıdım. Yolda odun taşırken bir budak kopardım, onunla dişim kurcaladım. Cenâb-ı Rabbi'l-İzzet'ten hitâp oldu ki,

"Niçin yaptın? Ol kimsenin emîni idin, emânete ihânet etmiş oldun." diye o zamandan beri meâtîp ve meâkîp olmuşum:" diye cevap verdi.

İşte böyle bir emirdir. Dilediğine azâb ve ikâb eder.

Yine bu makamdandır, bir gün Hz.Ömer (r.a.) bir kimse vâkıasında görür. Durup destmal ile yüzün siler, öyle muhkem sıkılmışlar ol kimesne der ki;

"Yâ Ömer dünyada senin adl ve dâd'ın hiç bir kimse adl etmiş olmaya. Hiç bir ehad senden incinmeye. Vâkıa kıyamete değin "Adl-i Ömer" diye söylenirken neden bu mübârek yüz-ü gözünden akan derler." diye suâl edince, cevap buyurdular ki;

"Falan köprüden bir fakirin keçiciklerin geçerken bu oğlacığın ayağı geçer ufanır. "Niçin senin zamanında ol köprü tâmir olunmadı. Ol fakirin keçicikleri geçip giderken ayacığı geçti, helâk oldu." diye onun içinden Hz.Hakk'tan hicâb üzereyim." diye buyurdular.

Hem öyledir, bir cüz-i bahâne ile dilediğine ukûb-ü mağfiret eder. Kezâlik dilediğine ukûbet mukarrerdir. Bir kimse yevm-i hisâpda durup suâl olunurken a'mâl türünden hiç bir amel işlemiş değilse, hayrette kalıp iken, Rabbü'l-İzzet yanında kendini helâkte bilip nâra müstehak olmuşken, Hz.Hak yine suâl ede, diye ki;

"Kulum ne dersin? Bu kadar günah işlemişsin. Mukâbelede hiç bir amelin yok mudur ki, onun sebebiyle yarlıganasın."

"Pâdişâhâ, cürümden gayrı hiç bir nesneciğim yoktur.

Afv-ı mağfiret ricâ ederim.” deyince;

“Falan âlim ki, benim makbûl kulumdur. Hiç onunla sohbet ettin mi? Ve onu bilir misin?” diye.

“Yâ Rabbi sohbet ettim, feemmâ bilirim.” dediği gibi, Hakk Teâlâ;

“Yürü var ol kulumu bildiğin için seni yarlıgâdım. Yürü var gir cennetime.” diye. Ancak ol mâ’rifeti ancak afvına sebep ola.

İşte, hikmet çerisine dâhil olmayınca olmaz. Bir şey bahâne olur. Gerçi amel, mûcib-i cennet değildir. Lâkin sebebiyeti mukarrer.

يغفر لمن يشاء

“Dilediğini bağışlar.” kulların cümlesin yarlıgâsa kâdir iken. Ya nedir? Dilediğine böyledir ve bâzısına bir cüz-i mâ’siyet ile ukûbet eder. Mahzâ kul demeye ki,

“Benim ibâdetim var, ben yarlıganmayıp dahî kim yarlıgansa gerektir” diye, men’ üzere olmaya. Zenb-i vücûdî gibi bir günah olmaz. Vücûd ki, zenbi,

ذنب لا يقاس عليه ذنب آخر

“Bir günah bir başka günahla kıyaslanmaz.” Bir gün (a.s.) Efendimiz buyurdular:

“Hiç bir kimesne yoktur ki, â’mâliyle yarlıgana, cennete dâhil olabile. Hakk’ın rahmetiyledir.” dedi.

“Siz dahî amel ile yarlıganmaz mısınız yâ Râsûlallah?” dediler.

ولا انا

“Ben dahî Hakk’ın rahmetiyle girerim cennete.” diye buyurdular.

Yevm-i Haşir’de bir kimseyi huzûr-ı Hakk’a getireler. Kitâbını eline vereler, doksan dokuz sicil, her sicilinin tûli göz ermez kadar ola. Rabbü’l-İzzet ona diye:

“Kulum bu günkü gün zulüm günü değil,

وما ريك بظلام للعبيد⁸

“Rabbin kullarına zulmedici değildir.” Gör sana zulüm olmasın. Bir ma’zeret yeri var mıdır? Sana ketebe ve hafaza melekleri onu kaydetmiştir. Bir cevâbın, bahânen yeri var mıdır?” Diye ki ol kul;

“Pâdişâhâ hiç bir artık ve eksik yazılmamıştır. Her ne ketb olduysa öyledir. Bu kadar cürüm ki, benden sâdır olmuştur. Bir özür yeri yok,

ظلمت نفسي

“Nefsime zulmettim.” deyince, ol kul cürmünü itirâf edince, pes âlem-i dünyada iken ubûdiyyette kusuruna mu’terif olup, dâim sirran mevlâsına tazarrû’ ve niyâz üzere idi. Bu kere huzûr-ı Hakk’a gelince, kerem-i Hakk tulû’ edip afv-ı mağfirete irâdet ve meşîyyet taalluk edince diye ki,

“Kulum işte kendini varta-i helâkte bilip, günahına i’tirâf ede. Yürüsün, bugünkü gün zulüm günü değil, adl günüdür. Senin dahî benim katımda bir nesneciğin vardır,

ketb olunmuştur.” diye. Bir “batâka” çıkara göstere. “Batâka şu ki, kumaş aralarına bir kağıt korlar, kumaş pahası bilinecek kadar bir tezkere. Bu kerre bunu görünce ol mücrim diye ki,

“Pâdişâhâ, bu sır kağıt doksandokuz sicil ki, her biri göz ayırımı kadar anlara nice muâdil olabilir? diye, açâ göre kelime-i şehâdet ketb olunmuş,

لا اله الا الله محمد رسول الله

kelimesin mizânın bir kefesine konula, ol sicillât bir cânibe konula. Ol kelime-i şehâdet cümlesine gâlip gele. Kâl ile denildiği takdircedir. Bu hal ile denilip, tevhid-i efâlden ve sıfâtan geçip tevhid-i zâta vâsıl olanların hâli ol hiç bir kaba sığmaz. Onun için,

“-Benim ümmetimden yetmişbin kişi bilâ hisâb cennete dahîl olur” diye buyurdıkları mertebe oldur. Neylerse eyleye, kişi bu dünyâda iken tevhide mülâzemet ede. Tevhid isbat ve nefiydir, bugünler gelip geçer. Rabbimiz tevfiğ ve hidâyet ede. Âmin.

DİPNOTLAR

1. el-Bakara, 2/284.
2. el-Bakara, 2/93.
3. el-Bakara, 2/285.
4. Yûnûs, 10/90.
5. el-Bakara, 2/286.
6. el-İsrâ, 17/70.
7. el-Fetih, 48/14.
8. el-Fussilet, 41/46.

بسم الله الرحمن الرحيم

فما اوتيتم من شئ فمتاع الحياة الدنيا وما عند الله خير وابقى للذين آمنوا¹
وعلى ربهم يتوكلون

Allah Sübhânehû ve Teâlâ Kitâb-ı Kerîm’inde buyurur.
Aydur:

فما اوتيتم من شئ

“Neş’et-i ûlâdan yâni hayât-ı ûlâdan size î’tâ ve â’tâ olan şey hayat-ı dünya makamıdır. Hayat ikidir. Biri neşât olundu ki, bu fânî dünyaya gelip vücûd bulduğudur. Devam ve bekâsı yoktur. Fenâ üzeredir. Eğer malı ve eğer câhıdır. Hâsılı bir kimse mansıb-ı dünya için çalışır, nice yıllar tahsil edip eline girdiğinden sonra bu kerre fevâtı ele mi düşer? Acaba elimden tiz yine alırlar mı? Biraz bâki durur mu? diye gamından hiç huzur-i rahatta değildir. Mutasıl bir gam vehme düşer mi? İmdi bu cümle fânî olan hayat dünya metâdır.

وما عند الله خير وابقى

Şol nesne ki, neşât-ı âhiret, hayât-ı âhiret ola. İndellah ol şey hayırdır, dahî ebkâdır. Bu kerre;

عند الله خير وابقى

olan hayât-ı âhiret umûm üzere olup, ehl-i dünyâda şümûlü var mıdır? Degildir. Dünya metâından, âhiret metâı hayır idigi mukarrer. Gam ve hemmi olmayıp, bu dünyâda olanlar mekân cihetinden tene'umde dünya nîmeti gibi fenâ ve zevâl ihtimali değil, Bu cümleden sonra bekâsı dahî var. Nîmet üzere nîmet, sürûr üzere sürûr. Ya bu kimler için?

لذین آمنوا وعلى ربهم يتوکلون

İman getirenler için, Allah'ı birleyip ve Hz. Peygamber'i (s.a.v.) gerçekleyip dilleriyle ikrâr ve kalpleriyle tasdik edeler. Hemân bu mertebe ile komayıp, bu ikrâr ve tasdiklerin tashih edeler. Neyle? Rabbe tevekkül ve i'tikad ile imanların mertebe-i â'yâne ileteler. Öyle imanın tashihî ne ile olur? Tevekkül ile olur. Ba'de'l-îmân mü'min, Rabbe erzâk-ı ibâda zâmin idigine yakîni ola. Metâ'-ı dünyâya aldanıp kalmayıp ahirette va'd olanlar dünyadan hayr ve ebkâdır. Rabbe i'tikad-ı sahîh ile i'tikad eyleye.

İmam Ali (k.v.) at ile bir yere giderken, bir yahûdi suâl eder ki,

-Yâ Ali, senin sâhibin dermiş ki,

الدنيا سجن المؤمن وجنة الكافر

"Dünya mü'min'in zindanı, kâfirin cennetidir." bunca âli yerde, sen dünyâda, inmede, binmede nice zindân ol-

sun? Bu yana ben mihnet ve zillet ve fakrda kût'e muhtâc iken bana nice cennet oldu?" diye suâl edince, cevap buyurdular ki:

"Hak Celle ve Alâ âhirette senin için i'dâd eylediği azâb ve ikâb ki vardır, bu zillet ve fakr ol azab-ı elime göre cennet olur. Bunda ki fakr ve zillet ona nisbet, bu huzur-i râhattır. Benim için âlem-i âhirette i'dâd olunan merâtib-i âliyye nisbet bu gördüğün huzur-i râhat bana zindân olur." diye cevap verince ayrık ol gavur ne desin, bihûş oldu. Öyle, bir kimse iman nûruyla münevver ola. Rabbe tevekkül ve i'timâd edebile. Saâdet-i bâkiye yetişir.

Bu âyet-i kerîmenin nüzûlune sebep Hz. Ebû Bekir (r.a.) olmuşlardır. Hükmü onlara mahsustur. İmam Ali (r.a.) rivâyet eder. Âyet-i sadaka nüzûlünde cümle malın sadaka ettiğinden mâadâ mübârek arkalarında bir sitre kalmayıp, Binti Fâtımâ (r.ah.) dan bir şal talep olundu. Ol rayye giyer, şol hâl ile meclis-i Rasûlullah (s.a.v.)'e geldiler. Bu hâli görünce, Nebî (a.s.) suâl eylediler.

فما ابقيت لاهلك يا ابا بكر ؟ ابقيت الله ورسوله

"Ehline ne bıraktın ey Ebûbekir?" "Yetmez mi bana Allah ve Rasûlü" diye cevap buyurdular.

Âyet-i sadaka nüzûlünde Ömer (r.a.) mukaddem Hz. Peygambere kasdeyledi. Nısf-ı malını tasadduk etmek isteyince dediler ki,

"Gâlip olursam Ebû Bekir'e bugün gâlip olurum" dedikleri âhiret ve derecât cihetiyledir. Buyurdıkları, yoksa dünya için değil idi. Hazrete geldiler, buyurdular ki,

فما ابقيت لاهلك يا عمر ؟ ابقيت مثله

“Ehline ne kadar bıraktın ey Ömer?” denildi. “Bir bu kadar ehline alıkoymdum.” dedi. Sonra gördüler ki, Ebû Bekir Sıddık (r.a.) cümle malların bezletmiş, onların ol hâlini görünce, ne desin? Nice gâlip olabilir. Bildiler ki, kendinden onların himmet ve uluvv-i şânları âli imiş. Kimse gâlip olabilmezmiş diye insâf ettiler. Hz.Cebrâil (a.s.) bir şal eskişiyle geldi. Nebî (a.s.) a mülâkât olunca ol halde görünce sordular ki,

“Ne haldir yâ karındaşım Cebrâil, seni bu libâsta görmemiştin.” dediler cevap verdi ki,

“Yâ Muhammed, beni dinle, cümle semâvât ehli bile Hz. Ebû Bekir’e mütâbeat edip onun sünnetiyle istinân eylediler. Ol hinde Rabbü'l-lzzet'e var yerine vahy olunur. Cebrâil (a.s.) gelir, der ki,

“-Rabbü'l-lzzet selâm eder. Ebû Bekir Sıddık kulum benden râzı mıdır?” diye siddikiyet ile meşhûr olur. Niceler nedir hiç bu kadar bir sitre komaya, âhardan isteye dediler. Onun kemâli sıdk'tan idi. Evvel veren Rabbü'l-lzzet sonra vermeye kâdir değil mi meğer? Hz.Cüneyd (k.s) buyururlardı ki,

“-Bir mü'min ki, Rabbe tevekkül ve i'timâdı ola. Rahm-i ümm'de rızkını tedârik etmediği gibi bu âlem-i şehâdete dahî geldikte keennehû ana karnında nice tevekkül üzere olup, tedârik etmezse, kezâlik dünyada dahî öyle ola. Kulun her emri mevlâ üzerinedir. Dil ile çok çok tevhîd ederse, kalp tasfiyeti hâsıl olmayınca neye müfid oldu. Nazargâh-ı Hakk olan kalptir. Tâ şu ki, mahlûkâta nazar oldu. Ancak bu kalıp fenâ bulur. En son mâdem ki, kalb pâk olmaya, nice Hakk'a kurb tahsil edebilir? Gel imdi hazâin-i Rabb olan kalbini tathîr ile yalnız dil ile;

“Allah birdir, peygamber haktır, ne buyurursa gerçektir.” diye dil ile ikrâr ve tasdik etmek mertebesiyle şirk-i celîden halâs olur. Kaldı ki bu kerre şirk-i hafîdesiniz. Zeyd-i Amr'dan ve kâr-ı kisbden, rızkını onlardan bilip,

“Falan kimse olmayaydı benim maslahatım olmazdı.” diye mahlûk'a i'timâdı var mıdır? Şirk-i hafî dedikleri olur. İmdi mü'min tevhîd-i ef'al mertebesinde tecellî-i ef'ale mazhar düşmeye. Şirk-i hafîden kalbini tathîr ede. Onsekizbin âlemin hâlikı olan pâdişâh, ne onsekizbin, üçyüzbin demişler. Hemân anlatmak maslahatı için onsekizbin denilmiştir. Yoksa ne onlar bu kadar ola? Kulun tedâriki ve cümle minneti efendisi üzerinedir. Bu kadar âlemin hâlikı olan pâdişâh mü'minin rızkını halketmede aciz mi olâ? Yâni öyle kişi amel üzere Rabbe tevekkül, ibâdet ve tâatte ola göre. Amelden murâd amel oldu mu, ihlâsa karîn olmak gerek. Tâ ki kalbe tahâret gele.

الناس كلهم سكارى⁴

“Bu nâs küllisi sekrândır. Yâni mestlerdir, illâ âlim kulları değildir.” hadîsinde öyle buyurulmuştur. Öyle bu bir sâbit emirdir.

Vehb bin Münebbih'ten rivâyet olunur. Benî İsrâilden bir âbid üçyüzyıl bir gâr'da Rabbe ibâdet ve tâatte oldu. Âdetullah bu idi ki, ol zamanda bir kimse bir miktar ibâdet eylese ona vahiy nâzil olurdu. Nebîyyi vakte ol ricâ ile tamam âbid ibâdet üzere oldu. Tamam olunca vahiy nâzil olmadı. Nebîyyi vakte gelir, hâline ağlar.

“Acaba ne günah işledim? Niye ki vahiy nüzûl etmedi benim hakkımda?” deyince ol nebî tazarrû' eyledi. Vahiy nüzûl eder, der ki,

“Bana itimâd ve tevekkülü olmadı, sana ta'yîn olunan şecereden hâsıl olan o nar ki, her gün nafaka edinip kalbin ona taalluk etmiştin.” diye hitâb olundu. Meğer ol savmaası önünde bir nar ağacı yetişmişti. Her gün meyve verirdi. Onu nafaka edinirdi. Ol Nebîden bunu işitince ol âbid ol ağacı çıkarıp yabana attı.

“Bu dahî ne belâdır. Üç yüz yıldan beri put oladura, Rabbe i'timâd etmiş olayım. Buna dayanırız.” diye terk eyledi. Üç gün Rabbe tevekkül ve i'timâd ile hâlis ve muhlis ibâdette oldu. Hemân vahiy nâzil oldu. Ol Nebîye denildi ki,

“Üçyüz yıl ibâdetten üç gün bana i'timâd ile ettiği ibâdet efdal olmuştur.” diye haber verildi. Bir günlük hâlis ibâdet, yüz yıllık ibâdetten efdal olunca, a'mâl-i âliyye ile kalb amelini anladın, bildin mi işte böyle bir emirdir. Bu dünyada tahsil etmeyince ya ne irâde eder? Dünyanın fenâsını ve âhiretin bekâsını gâfil fikrede. En son bunda komuyorlar. Bir mahsûs nesnedir. Devr-i Âdemden beri bu kadar vesâit ve vesâil gelip gitmede. Âlem-i berzaha sefer etmede. Herkes görüyor. Himmet-i âli ola.

علو الهمة من الايمان

“Himmetin yüceliği imândandır.”

Birgün Bâyezid-i Bestamî (k.s.) buyurdular ki:

“Hak Celle ve Alâ sekiz cenneti arz edip kapıların açsa, gir diye emr eylese dönüp bakmam. Müşâhede-i cemâl olmayınca cennât ve naîmden ve derecâtan ne haz alam?” diye buyurdular. Ve bir dahî öyle buyurmuşlardır ki,

“Bir gün mü'minin seher zamanında Rabbine olan bir

kerre tazarrû ve ünsü ki vardır, kişi ol safâyı cümle cennât ve naîme değişmez “ diye haber verdiler. Hem öyledir.

İmdi ulular bu manâyı anlamışlar, bilmişlerdir. Onun için ihlâsa çalışmışlardır. Ef'âllerin ef'âlullahta ve sıfatların sıfatullahta ve zâtların derlerse zâtullahta fenâyı mutlaka sahibi olmuşlardır. Fenâfillâh'a vâsıl olup iki âlem saâdetine yetişmişler, onun için,

لِلَّذِينَ آمَنُوا

“İman eden kimseler için...” deyip komaz. Yalnız mer-tebe-i imân kifâyet edeydi,

وعلى ربهم يتوكلون

“Ve onlar Rablerine tevekkül üzeredirler.” böylece kaydetmezdi. Gör imdi, iman ne ile tashih oldu? Tevekkül ile tashih oldu. Tevekkül, kalbi tasfiye ile tathir oldu. Kalb ne ile tathir olunur? İhlâs ile olur.

Bu cümleye sebep olan tevhîd dediği yolundan elbette bir vâsıtaya muhtaçtır. Başına, gözüne derse yalnız mertebe-i şeriat ile kanaat edip, evkât-ı hamseye müdâvemet ediyor, savm ve zekât ve hacc bu cümle erkân-ı İslâm, şerai-i İslâm, her ne ise ediyorum diye dahî ne gerek demeye. Tarikatla nefsi pâk ve tathir edemeyecek olursa, bu icmâl âleminden mufasssal âlemine vardığı zamanda, ha göre hâlini. Ol âlemde vardıkta elbette sükût edip, “kâl” etmeyince cehennemde yanmayınca olmaz. Napâk iken cennete giremez, cehenneme girip yanmak kande? Giremeyip, cennete dühûl, naîm-i cennete dâhil ve muhalled olmak, hiç cehennem görmeyen kande? Bu icmâl-ı âlemde “kal” ol-

duysa güzel. Altın ne kadar yerde yatsa çürümez.

Şeyh Ali Mağribî (k.s.) diyâr-ı Mağrib'de kadı idi. Adl üzre şeriat-ı şerife'ye riâyet edip, tamam mertebesin tekmiil edip nihâyetine varıp dayandığı zamanda, ol mertebeye kanaat gelmemeye başlayınca kütüb-i sûfiyyeyi karıştırmaya başladı. Gördü bir alay evliyâlar menâkıbları işitti. Nebî nev'inden bu kadar kâmiller tekmiil-i merâtîp edip Hakk'a kurb tahsil etmişler,

"Biz niçin onların vâsıl olduğu mertebelere erişemeyiz?" deyip ragbet koyunca bildi ki, dura durduğu mertebe ile iş bitmez imiş. Yalnız bu helâl ve bu haram, bir alay olur olmaz ile taşradan çalışmak ile bu merâtîb ele girmez. Şeriat ancak zâhir hâli tashih edebilir. Onun hükmü bunda değildir, kalır. Cemî-i nesnenin zâhiri var ise bâtını dahî mukarrer. İnsanın içyüzündeki nefis ki bir kuvvet-i mutasarrıfadır, görünmez. Görünen ise sadece âsâdır. Görünen elbette bir mürşide ve bir mertebeye varıp edebiyle, yoluyla tevhide mülâzemet etmeyince olmaz. Bu mânâyı bilip, anlayınca bir gün taşra çıktı. Ol diyarda kavrânî kürk giyerlerdi. Kürkünün iç yanını taşra çıkarıp arkasına alır, şehir içinde gezer, pazarı bir kerre devreder.

قاضينا مجنون

"Kadımız deli olmuş ancak" derler. Herkes ta'n ile ve teşne ede başlayınca ol arada bir gönlü dolanlar kimseye kimse bulmadı ki, vara ondan irâdet getire. Eve geldi. Ayırık bunda karara mecâli kalmadı.

"Tarîk-i Hakk'a sulûk etmek isterim" diye vedâ etti ve gitti. Diyâr-ı Mısıriyye'ye geldi. Biraz onda dahi durdu,

gönlünün istediği bir kimse bulamadı. Şâm-ı Şerif'e karib, Hama-Hamus dedikleri yere karar etti. Gördü birkaç fukarâ bir yere girip çıkarlar. Vardı onlara sordu.

"Bu araya niçin varıp gelirsiniz?" Dediler ki,

"Bir aziz vardır, derdimiz ve hâlimiz ona arz ederiz. Gönlümüz eğleriz, tesellimiz alırız." deyince arkadan bu dertli dahî,

"Beni dahî iletmeniz kabul eder mi?" dedi. Dediler ki,

"Red kapısı değil, nola gel beri gidelim." deyince girdi. Şeyh'i görünce,

هذا طريق جدك

"Ya Ali, bu yol senin ceddinin yoludur gel beri." dediği gibi tamam kalbi dolandı. Hâlimden, derûnundan haber verdi. Pek yapıştı, bir gar içinde halvete kodu. Tevhîd telkin eyledi,

اشتغل يا ولدي

"Yavrucuğum! Burada meşgul ol." dedi. Nân-ı naîme, örtüye ve döşeğe ne hâcet, kuru yerde, mağaranın deliklerinden akârib ve hayye tevhid ettikçe gaib olurdu. Yine göründükte tevhid ile çarpıverirdi. Onunla def-i men olurlardı. Biraz zaman sıdk ile çalıştı. Riyâzât ve mücâhededen bedeninde za'f ulaştırıldı. İsterdi içerisi tevhid etmeye âhir başından imâmelerin çıkarırlardı. Muhkem bedeninin sararlardı yine meşgûl olurdu. Zamanı geldiği gibi bürûseye Abdü'l Mü'min câmiine gelir. Abdü'l Mü'min köşkü dedikleri yerde biraz zaman dururlar. Onlara hilâfet verirler, nice fukarâyı irşâd ederler. Âhir himmet bulun-

duğu kişiyi iki âlem saâdetine iletir. Hem dünyada, hem âhirette huzur-ı râhata eriştirir. Râşid böyledir. Mü'min;

"Allah birdir, peygamber haktır, ne buyurduysa gerçektir" diye dil ile ikrâr mertebesine ne deriz? Mü'mindir, şirk-i celiden kurtulmuştur. Nihâyet şirk-i hafî derler ise demin dediğimiz gibi o bir râşid ve kılavuza muhtaçtır ki, kalbi tathîr ede. Alâyık-ı dünyeviyyeden pâk ede. Ol âbidin göre. Üçyüz yıllık ibâdetine ol üç günlük hulûs ile olan ibâdeti tartıldı. Bir günü yüz yıllıktan, ağır geldi. Hiç bir şeyi olmamak gerektir. Kalb-i mümin, hazâin-i Rab'dir.

Bir derviş vâkıasında Bursa'da yatan Emir Sultan'ı görür. Ol yerde çalışık üzre iken ibtidâ sülûku zamanıydı. Eline iki akça verir, kesene ko, dünya darlığından kurtul, her ne kadar akça harçlanırsan harçlan mâdem ki kimseye demeyesin, tükenmez. Ve illâ kaçan birine diyesin, izhâr edesin, gaib olur demişlerdi. Hem öyle, uyandı avucunda buldu, kesesine bıraktı. Vakti hâcette istediği kadar harçlanırdı, yine yerinde dururdu. Âhir birgün bir himmet yuranır, bu da ancak Emir Sultan kesesine muhtâç ola gezesin. Fi'l-hâl "Bana, Emir Sultan keseme iki akça bırakmıştır, harçlanırdım" deyicek eve gelir, görür kese dibinde ol iki akça gaib olmuş. Hamdeder. Ol hâlden geçer, ulûv-v-i himmeti kişiyi çok mertebeye ulaştırır. Rabbimiz tevfiğ ve hidâyet ede. Âmin.

DİPNOTLAR

1. eş-Şûrâ, 42/36.
2. Müslim, Zühd, 1/50; Tirmizî, Zühd, 16; İbn Mâce, Zühd, 3.
3. Tirmizî, Menâkıb, 16; Dârimî, Zekât, 26.
4. Aclûnî, a.g.e., II/415.

بسم الله الرحمن الرحيم

والذين اجتنبوا الطاغوت ان يعبدونها وانا بوا الى الله لهم البشرى فبشر عباد
الذين يستمعون القول فيتبعون احسنه اولئك الذين هداهم الله
واولئك هم اولول الباب

Allah Sübhânehû ve Teâlâ Kitâb-ı Kerim'inde buyurur, aydur:

"Şunlar ki, tâğuttan yâni, esnâm ve evsândan ictinâb ederler, eğer ibâdet etmekle, yâni şeytan ve nefes vesvesesiyle, onun igvâsıyla onlara ittiba' ki, havâtır-ı fâside gibi tarîk-i dalâle ıdlâlini nefyedip gidereler. Hüdâ cânibine, Hakk'a ikbâl edeler."

ان تعبدوها

Tâğuttan ne bedeldir? Bedel-i iştimâl ola. (سلب زيد ثوبه). Şol kimse ki igvâât-ı şeytânîyye ve cerâhiz-i nefsa-niyyeden türlü ilkâattan ictinâb edeler. Allah'a yöneleler.

لهم البشرى

“Beşâret onların için, cennât ve naîm ve derecât ile ve kurbet ve vuslat ile.”

فبشر عباد الذين يستمعون القول فيتبعون احسنه

“Dahî şol benim kullarıma tebşîr eyle. Onlar kavli işiteler, ol kavlin ahsenine ittibâ edeler.”

اولئك الذين هداهم الله

“Bu sıfatlarla muttasıfûn olan cemaate Allah Sübhânehû ve Teâlâ hidâyet eder.”

اولئك هم اولو الالباب

“Onlar; akıl sahipleridir.” Ehl-i Lübb, yâni ukûl-i hâlise sahibidir ki, evhâm ve şükûk ve zunûndan mas’ûn ve mahfuzlardır. Akl-ı münevver dedikleri oldur. Şol akıl ki mağşûş ola, Akl-ı meâşa hizmet ede. Ol kimse esnâm-ı bâ-tıneye ve havâtır-ı fâsideye mübtelâdır. Zeyd ve Amr’a mürâcaat etmeden halî’ olamaz. Yalnız ol akla kulluk ederse, hem kalbi ve hem bedeni teşvişte bundan mâada Hak katında da mezmûmdur. Neyleyim, ehl-i iyâl derdi değil imişse onlar için emr-i meâş lâzım, çalışmak gerek. Şöyle yatıp durmak ile olmaz derse hatâ eder. Ya gelir çalışırsa âhiret için çalışa. Ednây-ı akıl odur ki, dünya üzerine âhireti tercih ede. Â'lâsı derlerse, terk-i mâsivâdir.

Şeyh Şibli (k.s.) buyurdular ki,

“Üstaddan dört bin hadîs-i şerîf ezberledim. İçinde bir hadîs-i ihtiyâr edip onunla amel ettim, dahî iktifâ ettim.

Zîrâ necâtıma sebep olan ol hadîsi gördüm. Necâtım onda buldum. Nedir ol hadîs?

اعمل لدنياك بقدر مقامك واعمل لآخرتك بقدر بقائك فيها واعمل لله بقدر حاجتك اليه واعمل للنار بقدر صبرك عليها

“Dünyan için amel mi edersin? Çünü dünyadan ötürü çalışırsan, dünyada duracağın kadar amel eyle. Dahî âhiretin için bir amel eyle ki, ol âhirette bekâ’n mikdârı amel eyle. Dahî Allah için amel edersen, Allah’a ihtiyacın kadar amel eyle.”

Kulun Rabb’e ihtiyâcı tâ tepesinden tırnağına varıncaya kadardır, muhtaçtır. Hak’tan gayrı kime arz-ı ihtiyâç edebilir ki kişi.

“Ve nâr için amel mi edersin? Cehennem yönüne mi gidersin? Fakîr, nâre sabrın kadar amel eyle.”

Dünya ateşine parmağın tutsan bir kerre yanar duymazsın. Yetmiş kerre rahmet suyuyla yunmuş iken ona sabredebilemeyecek, cehennem oduna mü’min nice sabredebilir. İmdi ol hâli mü’min fikrede. Nice kerre söylediğimizdir. Bu mukaddimedendir. Esmâî derlerdi, meşhûr olan Esmâî ki, ilm ve fesâhat ve belâgat üzere bir kişiydi. Bir gün bir yerden geçip giderdi. Bir ârâbiye rastgeldi. Yola bele dururdu. Müslümanları soyardı. Yine ol âdet üzere Esmâî’ye sarkıntı edince önüne geldi. Bir iki söyledi, eğer gözüne yedirebilirse soya. Suâl eyledi

من اين انت

“Ne aradan gelirsin” dedi. Esmâî cevap verdi,

من بیت رینا

“Rabbın evinden gelirim, O’nun kelâmın okurum” deyince,

“Tanrı’nın kelâmı var mıdır?” dedi.

“Vardır.” deyince,

“Yâ! Oku bir kerre işideyim.” dedi. Esmâî başladı okumaya, dahî hatırına bu geldi.

وفى السماء رزقكم وما توعدون²

“Gökte rızkınız da var, uyarıldığınız azab da vardır.” diye biraz tilâvet eyledi. Kur’an-ı Azîm’in savletinden â’râbiye bir hâlet, bir tesir mâhasal olunca, hemân fi’l-hâl devesinden aşağı indi. Bu Allah’ın kelâmı ola. Hak’tır, her kişiye rızkı gökten taksîm olunur imiş. Yani bu kadarca iz’ân eyler ki, Hakk’ın uluvv-i i’tibâriyle Rabb’in zaman ve mekândan olmak değil, bu cümleden münezzeh nihâyet uluvv-i şânı ola. Herkese rızk-ı maksûm olunca, diye ne belâdır. Böyle, yola bele inip zahmet ve meşakkat çekerdi.

“Kimin döğüp ve kimin öldürüp malın alırım. Kelâm-ı Hak hod haktır. Hilâfı olmak ihtimali değildir.” dedi. Bir kerre işitmek ile yakîn gelir. Tevekkül eder, basar devesin boğazlar. Pâre pâre eder, üleştirir. Okların, yayın kaldırır bir yana atar. Bir beriyyeye doğru alır yürüyüverir. Esmâî bu hâli görünce başlar nefesine levme.

“Be hey insafsız nefis, bunca zamandır sen bu âyet-i kerimeyi yazarsın. Bu yakîn, böyle devam ve sebât sende yok. Göre bir kerre kelâm-ı Hakk’ı işitmekle kâr ve kesbi ve bi’l-cümle hevây-ı nefsi terkeder. Hakk’ın hâlikîyyetine ve

râzıkîyyetine i’timâd eder. Cümle vâsitayı terk edip gider. Ayrık bir dahî esbâba tevessülünden geçer. Seni gör ki, nâmın ve savt ve sadân âlem-i tutarken bu tuma’nine sende niçin olmaya?” diye nefse levme başlar.

Yine bir gün hacca varır. Ol â’râbiye tavâfta rast gelir. Bilişirler ve buna ol â’râbi duâ eder.

“Allah Teâlâ senden râzı ola. Beni tarîk-i Hakk’a, hidâyete irşâd ettin. Dalâl ve hevâlardan kurtardın. Ol zamandan beri huzur-i râhattayım. Günde bir çanak aş ve bir ekmek bana Rabbımdan gelir, vâsıl olur. Bunca zaman çektiğim zahmet, cümle hep bu derdin ucundan idi. Şimdiki halde tâat-ı Rabb’de, huzur ve rahattayım” diye cevap verdi. İşte böyledir. Rabbe i’timâd ve i’tikâd ne güzel ve sıdk kişiyi iki âlem saâdetine isâl edip, iki azaptan bile emîn olup, eğer dünya azabıdır ve eğer cehennem ateşidir, bu ikisinden halâs olur.

Bu makamdandır. Süleyman Daranî (k.s.) derlerdi, evliyâdan bir kişi var idi. Dâreye derler Şâm-ı şerîf’e karîb bir yerde sâkinler idi. Ol diyarda ekmegi tennûrda pişirirlerdi. Bir derviş var idi, ekmekçisi idi. Ol hizmete konulmuş idi. Bir sâdik kişi idi. Her bâr tennûru kızdırsa müşâvere ederdi. Muhassal danışmayınca ekmek pişirmezdi. Yine ol âdet üzere bir gün tennûru kızdırdı. Ekmek pişirmek ister, tavı geçmesin, hamur yapıştırmak zamanı geldi.

“Ne buyurursuz yâ şeyh?” diye danıştı. Şeyh ise bir ârif-i billâh ile sohbette idi. Ne aş, ne ekmek kapısı, mâ’rifetullah seyri ilellahda iken ol halden tenezzül etmedi. Ruhanî mi’raçta iken bedene müteallik tabiat hâline nice tenezzül ihtiyâr edebilir. Ol halden ve ol sıfattan ayrılmak is-

temeyince, üçüncüde dervişimiz,

“Hizmettir, tavı geçmesin.” diye tekrar edince, Şeyh buna der ki,

“Kızıysa ondan neyleyeyim, var gir içine.” diye düştü. Derviş sâdık kişiydi.

“Şeyhin emridir, bismillah” deyip kızgın tennûrun içine girdi. Oturuverdi. Aslâ bir kılına zarar gelmedi. Burçak burçak terledi. Şeyh sohbeti bitirdi.

“Nice oldu şu fakir? Var git, içine gir dedigimiz gerçek sanıp kendini oda atmasın.” diye. Sıddıktan bilirdi, yolunda sâdık abdal idi.

“Belli ki içine girdi.” diye tennûra geldi. Baktı gördü, girmiş içine oturur.

“Bre neylersin gel çık taşraya.” dedi.

Hiç bir zarar gelmemiş. Pir sözüne ittibâ’ ede, sıdk üzre olunca dünya azâbından ve nârından emîn olur. Muvâ-fakat dururken muhalefet ne bitirir.

DİPNOTLAR

1. ez-Zümer, 39/17-18.

2. ez-Zâriyât, 51/22.

SOHBET

25

~

بسم الله الرحمن الرحيم

يَنْبِتْ لَكُمْ بِهِ الزَّرْعَ وَالزَّيْتُونَ وَالنَّخِيلَ وَالْأَعْنَابَ وَمِنْ كُلِّ الشَّجَرَاتِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ

Allah Sübhânehû ve Teâlâ Kitâb-ı Kerîm’inde buyurur, aydur:

“Tahkik şu mezkûrde ve yahut müşâhededeki görünen icrâm-ı izâmıdır. Kubâb-ı âli bigayr-i amedin durgundur. Sâni’in sun’unu tefekkür eden kimse için âyet-i kübrâ vardır.”

Ulû’l-elbâb olanlar onlardır. Vâkıa ehl-i lûbb olan kimse temâşâ eder. Bu yedi kat gökleri ve yedi-kat yerleri ve bunlardan olan ay ve güneşi ve bu kadar nücûmu durmayıp Hakk’ın hizmetinde emr-i Hak ile hareket etmektedir. Ya bunlar kendinden mi ola? Yani;

“Bunların elbette mücidi ve bir sâniî vardır.” diye, fikre vara, fikir ede. Bu kadar cibâl arz üzre ve yerler su üzre durur. Evvel bu gökleri halketti. Sonra bu yerleri temel edip su üzerine bast etti ve döşedi. Elbette bir sâni’ bir binayı başlamazdan mukaddem temelin yapar. Sonra dört du-

varın üzerine ol binâyı durdurur. Hz.Hak kemâl-i kudretin izhâr edibeni mukaddem bu gökleri halkeder. Sonra bu yerleri döşer.

İmdi Hakk'ın bu acâip sun'un tefekkür edene âyet-i kübrâ vardır. Bu bir müşâhedeysen insan bunu görüyor. Bu âsâr-ı kudret keyfiyetiyle hareket eder diye hayvan gibi bakmaya. Bu göktür ve bu yerdir ve bu hacerdir ve şecerdir ve bu mâden her neyse. Hemân budur diye yalnız bu bakışla kalmaya. Hayvan dahî görür, bu kadar hoş aydurdur ki kendine zarar gelecek yerden kaçır, ona uğramaz ve bir nimet ve ihsân olunan yere teslim-i inkiyâd üzere hareket eder ve de anlaya bilir de. İnsandan akıllı mı ola. Niçin fikretmeye, nazar-ı ibret ile bakmaya. Bir müşâhid nesne bu yedi kat yerler su üzere nice durur. Dağları yerlere mih eylemişdir. Keennehû gemi su üzere durduğu palamarlar ile yer yer demirler salarlar. Lenger olup durduğu gibi bu cibâl dahî yerlere demir mesâbesinde olmuş oldu. Öyle, Hakta bu kudretin görüp bildikte ve ona mârifet hâsıl olduktan sonra kendi acz ve kusurun bile. Ve bu cümle tasarrufât Hakk'ın yed-i kudretindedir diye. Mutasarrıf-ı hakiki olan mevlâsına tâat ve ibâdet üzere ola. Rabbe tevekkül ve itimâd üzere olup göre. Emr-i rızık da mahlûk itimâd etmeye. Erzâk-ı ibâde zâmin idigine itikâd-ı yakîni ola. Kudret-i tâmmesi vardır.

Bu makamdandır ki, birgün Hz. Mûsâ (a.s.) kavmine yağmur talebinde istiskâ'ya çıktılar. Vahyolundu ki; "Yâ Mûsâ, bunlar bu itikâd üzere midir ki gökten yağmur yağmayınca, yerde nesne bitmeye. İtikatları yağmura mıdır? Al iki çömleği birine bir miktar toprak koy, dâne ile karıştır. Ona su ver ve ol birini ateş üzerine koy. Dahî kud-

retime nazar eyle." denildi.

Emrolunduğu üzere birine toprak doldur, tâne ile hal-teyle. Ve su ver ve ol birin ateş üzerine koy. Ateş üzerinde duran çömlükten yeşil nebâtât hâsıl olur ve ol birinde nesne bitmez. Hâsılı, olmaz ve görürler. Hakk'ın bu kudretin âşikâre ve her şeye kâdir, müsebbibü'l-esbâb O'dur. Nihâyet cümle hikmetlerinden beride bu esbâb â'lemidir. Hikmet onun üzerine câri olmuş. Kul bu mânâyı bile sebepsiz vermeye dahî kâdir diye tevessül itimâdı sebebe olmaya. Ve yine birgün Hz. Mûsâ-ya emrolundu.

"Fir'avn'ı da'vet için Mısır'a var." denildikte,

"Yâ Rabbi ehil ve iyâlim nice olur? Ne yiyip ve ne içsinler? Onlara nafaka emrinde nideyim, sen â'lemsin, ne buyurursun?" diye Rabb'e suâl eyledi. Hz. Allah ol hinde buyurur, der ki:

"Yâ Mûsâ, şol elindeki âsâyı taşa vur. Bir taş idi ki, muhkem çakmak taşı dedikleri ahcâr içre gâyet berk olandır ki, nice darb ile, güç ile pârelenir nesne iken âsâyı bir kere vurmak ile iki şakk oldu. İçinden bir kurtcağız çıktı. Baksa görse ki ağzında bir yeşil yaprak tutar durur.

"Benim kudretim gördün mü yâ Mûsâ? Bu makûle berk taş içindeki kurtcağızın nafaka ve rızkın kayıran mevlâ senin ehl-i iyâlin nafakasın vermekte aciz mi ola? Yürü var sen onların için kayırma." dedi.

Neyledi işte böyledir. Bu bir emr-i mukarrerdir. İnne fi Hakk'ın kudretine nihâyet yoktur. Dâim mü'min tefekkür ede.

Mâlik bin Dînâr bir yerden geçip giderken bir beriyede öyle memleket yoktur. Karga dedikleri hayvanın ağzında bir ekmek uçup giderken taaccüb edip fikre varır.

"Köy-kent olmayan yerde bu kuşun ağzındaki ekmek nedir? Bir hikmeti vardır şunun." diye ardına düşmüştü. Uçtuğu yere aldı yürüyüverdi. Biraz gitti, gördü ki, bir adam yatar, elleri bağlı, ayakları bağlı. Ol kimsenin ağzına ol ekmeği, suyu verdi. Hakk'ın bu acayip kudretine nazar edip, geldi ona suâl edip,

"Nedir aslı, neden düştün buraya? Elin ayağın bend etmişler." dedi. Cevap verdi ki,

"Harâmiler soydu, lâkin öldürmediler. Elim ayağım bağladılar, bıraktılar gittiler. Üç gece aç yattım. Âhir mev-tim mukarrer bildim. Mahlûkattan ümidim kat'ettim. Ricâ ve ümit kat'olunduğu gibi. Fi'l-hâl Cenâb-ı Hakk'tan tevfi-k yetiştirdi. Bir nice gündür yatarım. Ol gördüğün kuşcağız hergün gıdamı bana getirir, suyu verir." dedi. Mâlik bunun ellerin ve ayakların açtı.

"Kalk yürü, Rabbe itimâd ederek seninle gezelim. Şu beriyyede yakîn hâsıl oluncaya dek Rabbe tâat ve ibâdetle çalışık edelim." dedi. Kaklıktılar, biraz beriyyede gezdiler, gâyet susadılar. Bir yerde bir miktar Ceylân, şol âhû dedikleri hayvancıklar bir araya cem' olmuşlar, durup sucağız içerler. Bir kuyunun ağzına beraber su ile memlû' ondan içerler. Aldılar yürüyüverdiler, bir âhar tarafa gittiler. Hâtem ol kimse ile geldiler. Dilediler ki ol bi'rden içeler ve abdest alalar. Kuyunun ağzına vardılar. Baksalar su aşağı dibine inmiş, kova ile çekip çıkarmağa muhtaçtırlar. Bu hâli görüp müşâhede edince. Hâtem başladı Rabbe münacâta, arz-ı hacete;

"Padişaha! Bir alay hayvan gelince sulanalar, içeler, kan-alar, gideler. Bu kulların beni ademleriz, seni birlemeye, gece ve gündüz sana taat ve ibadette kadir olduğumuz ka-

dar çalışırız. Dahi insanın hayvandan şerefi artık iken bir alay hayvanlar geleler ol kuyunun suyunu ağzına beraber getiresin, biz varınca dibine indiresin. Ya Rabbi! diye yal-varmaya başladı. Aslı nedir ya Rabbi?" derken hitab-ı İzzet geldi ki,

"Hey Malik, gerçek sen onlar beni bilip anlamazlarsa ve bana taat ve ibadetleri yok ise, lakin esbaba tevessül edip, bir şeye itimadları yok. Seni gör ki, her kanda gitsen yanınıza bile kova getirip ipler uydurursun, gezersin. Onun için sen geldikte suyu aşağı indirdim. Eğer ol hayvanlar gibi esbaptan birine itimad ederek, halis cümlesin bana tahmîd etsen hamallık etmesen, ol hal üzere gelsen sana da öyle ederdim." diye Hatem'e şöylece nida ve hitap olunca bildi ki, Rabbe kemal-i mertebe tuma'nine hâsıl olmak gerek imiş. Hiçbir esbaba mübâşeret etmeye kişi. Hakk'ın acaib kudretin tefekkür eden kimse daim tevekkül ve itimad üzere olmak gerektir. Bu mânâyı bilince ve rabbın razık idîğın anlayınca bila ta'b gelir rızık ona vâsıl olur. Ecelden kaçıp kurtulmadığı gibi kezalik rızık emrinde dahi öyledir. Zira Hak Celle ve Alâ bu ibâdı yaratmazdan mukaddem rahm-i ümm'de gelip nutfe sabb olundukta şunun rızkını ve ecelini ve saâdet ve şekasın ketbederler. İmdi emr-i rızıkta mü'min olan Hakk'ın kudretine yakın ve itimadı olan kimse rızık için kapı kapı gezip çalmaz. Ve nicele-rin hazinesinde kendisine ölünceye kadar yiyecek rızık var iken evladına bile oğuldan oğula kifayet edecek, kadar var iken yine kanaat gelmez. Şol kimse durmayıp kapı kapı sor-gulamadır. Ya ne dertten ötürü? Nefsin sıfat-ı zemime-sinden hırs ve tamah sıfatı ziyade olduğundandır. Madem ki, ol nefsin sıfat-ı zemimesinden bunda iken halâs olmaya

iş müşkil olur. Neyler ise eyleye, bunda iken mücahede tarikın gözleye. Müsaade ve ruhsat semtin tutmaya.

İşte böyle bir emirdir. Bir padişah av, şikar ederek bir ağaç gölgesine dinlenir. Ol ağaç üzerinde bir hat, bunu yazmışlar ki,

“Rızkım beni talep eder, ben de rızkımı talep ederim. Rızkın talebi ekser-i şey içindir. Talep yönünden vakıa hem öyledir.” diye böyle yazakomuşlar. Padişah bunu hoş gördü, okudu. Vakıa öyledir ki,

Ve yine oradan kalkıp giderken bir kafir makberesinin üzerine bunu yazmışlar ki,

“Be hey gavur, dünyada niçin zamanı küfrü dalalde ömrün geldi ve geçti. Ahir bu menzile gelince şimdi gam-mazlığamı başladın.” diye yazmışlar. Buna dahi taaccüb eyledi. Elbette şunun bir kâili vardır kim ol aceb bilsem diye nida ettirdi. Bir kimse buldular,

“Ol ağaç üzerinde olan ve eğer ol makbere üzerinde olanı bu ikisini de ben yazmışımdır.” deyince,

“Aslı nedir? Neden ötürü yazdın?” dedi. Başladı hikâyeye...

“Ben gayet fakir idim. Padişahım, ehl-i iyâl ile ibtilâm vardı. Gördüm, hiç takat getiremem, emr-i rızkında aciz kalınca, bari başım alayım gideyim, diye biraz gittim. Yoruldum ol ağaç dibine geldim. Karnım dahi acıktı idi. Ağaç üzerinde bir kuş yuvası gördüm, şayet yavrusu ve yumurtası var ola, alayım gıda edineyim diye ağaca çıktım. Gördüm ki bir kese yatar, aldım saydım bin florin. Tamam artık eksik değil. Bildim ki, ben rızık talebinde iken, rızık beni çekermiş. Ol hattı o anda yazdım, kodum geçtim gittim. Akşam olunca bir yere, bir kafir köyüne geldim. Ol

gece anda yatmak lazım geldi. Şayet beni soyalar, florinimi elimden alalar diye fikrettim. Bari makbere arasında emin gibidir diye, bir makbere dibine ol florini gömekodum. Sabah oldukta, alam gidem, ehl-ü iyâlime varam dedim. Bu fikir ile bir eve geldim.

“Konuk alan var mı?” dedim. Bir kafir,

“Gel beri, ben alırım.” dedi, içeri aldı.

Ben yatarken gecenin nısfında beni uyandırıp der ki,

“Bir düş gördüm, Falan gavur bana der ki,

“Kalk ne durursun, üzerimde bin altun gömdüler. Çıkar al, al” der. Ben ayıttım,

“Yat aşağı sabah varasın.” diye müsamaha ettim. Yine gelir bana der ki,

“Ben tecrübe etmişim ol gavurun bazı nesnelerin sahihdir, elbette vardır.” diye ikdam eder, gördükte ondan mukaddem geldim. Ol florini çıkardım aldım ve bu kelimeyi o anda yazakodum. Aslı budur.” dedi.

Emr-i rızıkta mü'min gam çekmeye.

Hâtem-i Esam hacca gider oldu. Ehl-i iyaline veda etmek istedi.

“Ne derim, bana hacı şerif hatırası olacak? gider oldum, sizi Hakk’a ısmarladım” der. İğnesin başına ve arşının beline sokup gittiği gibi bir asâsı var idi. Ehli ve evlâdı ve etbâi başladılar gitmeğe.

“Bir sâlih kişinin. Senin yüzün suyuna bu halk nice ihsân eder, geçinirdik. Şimdi senin gitmen ile hâlimiz mükedder olur.” diye ağlamaya başladılar. İçlerinde bir sağır ki, -Hâtemin kerimesi- durup bunlara der ki,

“Ne istersiz, şol aziz babamdan, gök ve arzın efendisinin kapısına ve tarik-i Hakk’a yüz süresürsün. Hakk’tan niçin

men' edersiniz. Babam sizin Rabbiniz değildir. Râzık olan Allah'tır. Babam dahî bizim gibi bir ekl-i rızkıdır. Abes söylemeyin" diye bunlara nasihat etti. Hâtem kodu, aldı yürüyüverdi. Birazdan bir yere cem' olup akraba geldiler. Bazı kimse ta'n ve teşne etmeğe başladılar.

"Niçin salıverdiniz? Halk onu gözetlerdi. Siz onun sebebiyle geçinirdiniz.

Şimdi haliniz nice olur. Müşkil oldu." dediler. Bu kerre işte geldiler. Ol ma'sûmeye;

"Hep şol ölçümün fesâdı olmuştur. Biz men ettikçe, etti. "Varsın gitsin" diye tahrik eden bu idi." diye kakıldılar. Yer yer cefâyâ başladılar ve ağlaştılar. Bu kerre kızcağız gülmeğe başladı. Aradan birkaç gün geçti. Birgün ol memleketin pâdişâhı şikâre çıktı. Av kovarak askerinden ayrıldı, biraz gitti. Pâdişaha biraz atş vâki' oldu. Hâtem'in evi önüne geldi. Gördü bir kızcağız kapı önünde durur. Bir içim su talep eyledi. Kız görünce ferâset ile bildi ki, bir büyük kimsedir. Kız içeri girdi. Güzel tuttu, büyücek bir kaba sucağız koydu, eline sundu, verdi. Padişah içince ziyâde haz eyledi, hiç ömründe böyle leziz soğuk su içmediydi. Safâ ettikten sonra suâl eyledi:

"Bu ev kimindir?"

"Hâtem'in evidir ki, bir ricl-i sâlih-i azîzin hânesidir."

"Besbelli hâlî" yer değil ancak" dedi. Ardısıra askeri dahî geldi, pâdişaha yetiştiler. Belinden bu cevherî kuşağını ona verdi. Vezirine ve ağalarına,

"Bizi isteyen kâdir olduğu kadar bunlara ihsân eylesin." deyince herbiri bir nesne bıraktılar. Nice bahşişler eyleyip gittiler. Bir hayli doyumluk hâsıl oldu. Bu kerre sevinmeye başladılar. Ol kızcağız bir köşede oturup ağlamaya başladı.

Herbiri dediler ki,

"Bre kız ne ağlarsın? Demin biz ağlarken sen gülerdin. Şimdi biz gülerken sen ne ağlarsın?" dediler. Gör imdi bunlara ne cevap verir, aydur:

"Görün ki pâdişapta bizcileyin bir mahlûk iken kapımız önüne bir kere uğramak öyle bir nazar ile bu kadar atâ ve ihsânlar ede de bizi yoktan vâren eden pâdişahlar pâdişahı ki, Hâlîk'ımız olan Mevlâ bir kuluna nazar eylese acêp ne ihsânlar ve keremler eylese gerekdir diye, onu fikredip ağlarım" dedi.

Gör mârifetullahı ki, kendinden büyükler bunu fikreylemeyeler. İmdi, marifet, küçüklüğe ve büyüklüğe göre olmaz imiş. Bu kerre Hâtem'in hâline gelelim. Yayın asker arasında dervişâne bir beriyyede giderken ittifak Hâtem yolda bir yerde yataarken emîr-i hacc hasta oldu. Etibbâ hiç ilaç ve çâre edememişlerdi. Bu kerre;

"Bir duâsı makbûl derviş ve azîz, fukarâ-i mesâkinden bir kimse yok mudur? Alın gelin bana bir hayr etsin." dedi. Geldiler, Hâtem'i buldular. Çadıra götürdüler. Emîr-i hacca bir duâ eyledi. Fî'l-hâl ol marazdan halâs oldu. Cemî-i himmetini var ta'yîn et. Ve sucağızın tedarik edip ferâh-ı haliyle ve huzur ve rahat yerine gitti. Bu kerre hâtır eyledi ki,

"Yâ Rabbi, bana ihsân ettin. Onların hâlî acep nice ola? Kabrine;

"Yâ Hâtem onların dahî tedârîki görülmüştür." diye hitâp geldi. Rabbimiz tevfikini ve hidâyet eyleye.

DİPNOTLAR

1. en-Nahl, 16/11.

بسم الله الرحمن الرحيم

1 أنظر كيف فضلنا بعضهم على بعض وللآخرة أكبر درجات وأكبر تفضيلات

Allah Sübhânehû ve Teâlâ Kitâb-ı Kerimi'nde buyurur: (انظر) "Sen nazar eyle. Ne keyfiyetle? Bâzısını, bâzısı üzerine tafdîl etmiştir."

Mal cihetiyle ve câh ve bâ'ziyete ilim ve mâ'rifetle ve bâzına kuvvet ile cümle avâlimden bir yere bu olunca, öyle fenâ yurdunda tefâvût üzere olunmaya. Bu mahsûs nesne, görüyorsunuz. Ya âlem-i âhirete varılınca, ol bekâ yurdunun olmaya mı? diye bu ibâdı ikaz eder. Çünkü emir böyle olunca, âhirete râğbet ediniz.

وللآخر أكبر درجات تفضيلاً

"Derecât yönünden ve tafdîl yönünden ahirette olanlar dünyada olanlardan ziyâde ve ekberdir."

Kaldı ki, ibâdın hâli birine tafdîl ve câha râğbetleri ve himmetleri âli olduğundan ötürüdür. Bu himmetin bulunmaması noksandan oldu. Lâkin tarîkatta ğalat etmişlerdir. Huzur-i rahat zannettikleri bir büyük mihnettir

ki, dünya tâlipleri bir murâda vusûl için ol matlah edindiğini ele getirince nice zahmetler çeker. Vâsıl olup murâdı hâsıl olduktan sonra bir kere onun fevâtı elemine düşer. Acep elemden bugün mü, yarın mı zâil ola, diye rûhu ve kalbi azapta ve teşvîştedir. Âkıl dünya cihetinden mâdenine nazar ede. Diye ki,

"Habbeye muhtaçlar var. Fevt bu meyyite kâdir olamaz. Bihamdihi benim hâlim ondan iyidir. Şûkr ile âhiret cânibine mâ fevkinde olan enbiyâ hâline ve kümmel-i evliyâ merâtibine ve ulemâ ve sülehâ olan ibâdın yetiştigi mertebelere baka. Diye ki,

"Bunlara bencileyin, İbn Adem kabahatta necid mi ola? Hâşâ, durduğu hâline ve gaffetine nâdim ola, nefsine levmez. Âhireti hiç olmazsa dünya üzerine tercih ede. Ehl-i tahkik buyururlar ki,

"Ednây-ı âkıl oldur ki, dünya üzerine ukbâyı, fânî olan dünyaya değışe, â'lâsı hûd bir evciğe sığmaz. Sabahta ve akşamda, günde iki kerre Hakk'ın cemaliyle müşerref ola. Bu nimetin fevkinde bir dahî ne ola? Hz. Hak müyesser ede. Bizi kendi nefsimize ısmarlamaya.

İskender-i Zül-Karneyn âlemi gezerken bir yere geldi. Suâl eyledi:

"Enbiyâ-i mülûkten burada hiç bir kimse var mıdır?" Dediler ki,

"Yedi atâya çıkınca bir pâdişahımız var idi. Lâkin ebnâsından kalmış bir oğlu vardır. Mekâbir aralarından gelmez, makâmı ve durağı olmuşdur." dediler. Çağırttı. Da'vete icâbet edip geldi. Suâl etti;

"Ebnâ-i mülûkten olasin. Mekâbir arasında ne gezersin ve ne ararsın?" dedi. Cevap verir ki:

“Yâ İskender-i Mülûk! Zengin kemikleriyle, fukarâ kemiklerinin farkı var mı ki? diye aradım, gezdim, gördüm. Berâber, pâdişah ile gedânın hiç farkı yok imiş, cümlesini bir buldum. Beylik ve pâdişahlık hemân bunda kalırmış. Ya nedir? Birkaç günlük i’tibâretten ötürü ne kayıttır?” dedi. İskender aydur;

“Hani himmetin ve sa’yin? Âbâ ve ecdâdın mertebesine yetiştireyim seni.

Gel yanıma benimle bile ol. Gayri nen vâir ise” deyince, cevap verip der ki, “Himmetim gâyet büleddir. Benim istediğim ve murâdım senin yanında hâsıl olursa” dedi.

“Nedir, ne istersin? Söyle kâdir olduğum diriğ değildir” dedi.

“Senden bir hayat isterim ki, memâtı olmaya. Ve bir gına isterim ki, fakrı olmaya. Ve bir sıhhat isterim ki, onun hüznü olmaya. Bu cümleye kâdir misin?” dediği gibi,

“Bu istediklerinin birisine dahî bizim kudretimiz yoktur, kâdir değilim.” dedi.

“Bunlara kâdir olmayınca senin yanında ne işim var” dedi. İskender’i ikâz etti.

Yine bu makamdandır. Bir padişah gâyet sâhib-i hüsn idi. Bahar zamanında taşra çıkıp, âlemi seyr edip gezerken gurur gelip, sürûr üzere der ki,

“Acaba bana verilen mülk kime verilmiştir? Ve bana olan ihsân olan kime olmuştur?” deyince bir ârif bulundu. Der ki;

“Evvelâ bu kadar mal ki, sen kâdirsın, senin değildir. Sana dahî gayri elinden gelip âdem devrinden beri âriyet tarikiyle gelip sana vâsıl oldu. Ha bir gün senden bir gayriye dahî nakleder. Öyle olunca, neye mağrûr ve sürûr olu-

nacak, ne nesnedir.” dedi, ikâz eyledi.

“Ya hiç fenâsız bir yer olur mu?” deyince cevap verir, der ki:

“Vardır âhiretle bekâ yurdunda bir mülk isteyelim ki, ebede’l-âbâd cemî-i mihnetler eder, zevâl ihtimâli değil, fenâ dâri olmaz. Milk-i bekâ isteyen kor fânîyi, bâkî yurdu iste istersen” dedi. Bir miktar oyalattı,

“Ya ol zikrettiğin milk ne ile ele girer?” dedi. Cevap verdi ki,

“İki nesne ile girer. Biri ednâ mertebesi, ve biri â’lâ mertebesidir. Hangisini ihtiyâr edersen sen bilirsin. Ednâ mertebesi adl ve da’d üzre olup fukarânın ahvâliyle mukayyed olasın. A’lâ mertebesi bu ki, bu dahî başıma ne kayd olsun. “Yâ Rabbi kulların çok” diye arz edersin. Heman tâc ve tahtı bırakıp alır yürüyüverirsin” dedi. Pâdişah aydur:

“Bana bu gece mühlet ver, kendim ile danışayım, tenhâmda fikredeyim. Eğer bunda kalırsam vezir-i mutâim olasın. Senin re’yinsiz bir iş işlemeyeyim. Ve eğer o birisini tercih edebilirsem seni refik edineyim. Her kande gidersen bile gidem.” dedi. Ol gece uyumadı. Sabah olunca abalarını ve kıl libâslarından kisve giydi. Ol ârif ile gâib oldu. Mücâhede tarikini tuttular. Bakiyye-i ömürlerini ibâdete sarf ettiler. İbtidâ ferâğına sebep İbrâhim bin Ethem hazretleri otururken bir derviş saray gölgesinde gölgelendi. Bir keşkülün içine sucağız koyup, ekmek kurucuklarını ıslattıydı. Üzerine ol sudan içti ve yattı uyudu. Başı altına bir taş koydu. Safâ ile huzura vardı. Hz. İbrahim b. Ethem kodu.

“Kaçan uykudan uyanır, al bana gel şol dervîşi” diye ısmarladı. Derviş kalktıkdâ;

“Pâdişah seni ister” diye nazîrine gelince suâl eyledi ki,

"Derviş karıncığın doydu mu?"

"Belî, doydu ve üzerine suçağız içtik, tamam safâ ile yattık, uyuduk."

"Huzur ettin mi?" Cevap verip der ki,

"Bir safâ etmiştir ki, tâbir olunmaz deyince ne kayd olsun. Bu miktar ile geçine. Kişi ne sefahet-i emel için kodu, diye ferağına sebep bu ki olmuştur, demişlerdir.

Kezâlik bu makamdandır. Evliyâdan Malik bin Dînar hazretleri bir yerden geçip giderken pâdişahın bir câriyesini, odalığı hamamdan gelirken arkurı yoluna gelir, duruverir. Der ki:

"Yâ câriye seni ağan bana satmadı mı?" diye nidâ edinince, sordular,

"Bre gidin, şol onmadık sûfiyi alın getirin, ben ona küstahlığı ve benim arkurı yoluma gelmeyi göstereyim." diye emir olunca sürdüler getirdiler.

"Pâdişâhâ! Mukaddem bir derviş mekabeti önüme arkurı geldi.

"Seni ağan bana satmadı mı yâ câriye? diye kelimât etti. Elbette hakkından gelmen gerek deyince;

"Getirin göreyim ne mekûle şahıs" diye suâl etti.

"Sen misin derviş, böyle söz söyledin mi?" dedi.

"Belî, dedim." dedi. Pâdişâh güldü.

"Ondan almağa paha yetiştirebilir misin? Kudretin yeter mi?" dedi.

"Hz. Hakk keremiyle böyle dahî bundan iyisine ve belki neticesine, ayıpsız olanlara mâlikim. Evvelâ sana câriyenin ayıbın deyivereyim. Evvelâ yunmasa ve taranmasa kokardı. Ve hayız nifas gibi müstekreh olanlara mübtelâ. Bundan mâadâ senden gayriye nazarı vardır. Bir senin gibi dahî bu-

lunca, seni unuttur, gayre meyleder. Bu dediklerim gerçek değil midir? Cârîye ne dersin?" dedi.

"Gerçektir dervişin sözü, hep hakdır." deyince,

"Malımdan âzâd ol ve senin mülkün olsun." dedi. Ferâgat yolun tuttu. Onlar hakkındaki

حور مقصورات فی الخيام²

"Çadırlara kapanmış, (Gün yüzü görmemiş) hûriler." olan âyet ki cennette mev'ûd olunmuştur. Onu talep etmeye ragbet kodu. Cârîyeye dahî sirâyet etti.

Der ki,

"Pâdişahım sizin gittiğiniz yola ben dahî giderim." dedi. Mâlik hazretlerinin dahî maksûdu oldu.

Bu cümle bakiyye-i ömürlerini tâat ve ibâdete sarf ettiler. Hüdâ tarikine gittiler.

Nebi (a.s.) bir gün buyurdular ki:

"Âhir cehennemden çıkan kimseye Hak Celle ve Alâ hazretleri emir ede. Diye ki,

"Yürü var cennete gir." Ol kimse gele göre dopdolu olmuş. Diye ki,

"Yâ Rabbi bana yer yok." Yine Hak Celle ve Alâ hazreti buyurur ki,

"İki pâdişâh-ı hakîm ettiği bir miktarına kâil misin?" Diye ki,

"Kanda olur yâ Rabbi?"

"Yürü var gele göre." denilir.

Emr-i Hakla vara, huzur ve râhata ere. Ebede'l-Âbâd kala.

الهم ارزقنا رزقا دائما

"Allahım bizi ebedî rızıklarla merzûk eyle!" Âmin.

DİPNOTLAR

1. el-İsrâ, 17/21.
2. er-Rahmân, 55/72.

SOHBET

27
~

بسم الله الرحمن الرحيم

ان المتقين فى مقام امين فى جنات و عيون و يلبسون من سندس و استبرق¹
متقابلين كذلك و زوجناهم بحور عين

Allah Sübhânehû ve Teâlâ Kur'an-ı Kerim'inde:

"Tahkik müttekin olan ibâd makâm-ı emindedir. Bunlar havf ve hüzünden, azâb ve ikâbdan emn üzerelerdir. Makam-ı emîn dedikleri cennâtdır. (فى جنات) Makâm-ı emînden bedeldir. Tahkik, müttakin, dâr-ı emn'de, cennâtdadır. Hakk'ın müttakî olan kulları cennât-ı âliye, besât-ı âliye'dedir. Vâsf olunduğu üzere Kur'an'da zikrolunmuştur. Dahî uyûnda, ırmaklarda, eşcâr-ı cennet ki, mahfûzadır. Arz-ı cenneti bürümüştür. Ol eşcârın hayatı uyûn iledir. Irmakları cereyân cennet altından eder. Müttakî olanlar eşcâr-ı cennetin zillinde gezer, öteden beriden emîn, rahatta ve istirahatatta cennetin eşcârı bunları kaplamıştır, setretmiştir.

Ehl-i cennet mestûr, onun için cennete cennet dediklerine sebep oldur. (جنة) de bu mânâyadır. Kalkan dedikle-

ri, kapladığından ötürüdür. (جنة) denilmiştir. “Cinn” dahi bu mânâyadır. Mahlûkattan mahfî olup, letâfette olduklarından bu âlemde mestûrdurlar. Keşf değildir. Onun için üçünde bile mânâ-yı setr vardır. Müttakîn olanlar ki, Hak takvâsı ile müttekin olan bu üç kısım insan, cennettendir.

Nice cennet sekiz değil midir? Üç cennettir dediğimiz cennât-ı mâ'neviyye'dir. Suriyye'den öte cennet içre cennet bu üçdür ki, biri ef'âl ve biri sıfât ve ol birisi ki, cennet-i zât ki en âliyesi olan gâyet gâyat oldur. Hak takva ile müttekin olanlar bu üç cennete vâsıl olur. Cennât-ı sûriye her kaçan ise bu merâtibe

vâsıl olanlar için hazır duruyor. Neylesin bunlar ehl-i cennet, sündüs ve istebrak libâsın giyerler. Sündüs dedikleri libâs cennetin rakiki, istebrak dahi ondan gâlizcesi olan meselâ dünyada olan gâyet incesi atlas olup ondan kalını kemhâ gibi. Kezâlik dünyada olan ameline, takvasına göre nice ise, eğer cevârihiyle çalışık edip lisânını giybet ve sârî ve nemîmeden sakladıysa şol kimsenin cenneti ef'âli hafi olmuş oldu. Tecelli-i ef'âle mazhar düştü. Dahî öte sıfât cennetine dâhil olan kimse,

تَخَلَّقُوا بِأَخْلَاقِ اللَّهِ

“Allah'ın ahlâkıyla ahlâklanınız.” ile muttasıf olandır. Maârif-i ilâhiyye enhârındadır. Eger cennet-i zâta vâsıl olacak olursa vahdet nûruna yetişir, kesretten halâs olur. Dahî Hakk'a vâsıl olur. Hakikat-i takva budur. Bu cümleye vusûl onunla hâsıl olur. Sündüs ve istebrak giydiklerinin mânâsı ne ola? Dünyada iken mü'min kalbini sivâ muhabbetinden

kurtara. Sündüs ile bâtının bezemiş ve onun ile hilyelenmiş oldu. Dahî beride olan istebrak mıydı? Bu kerre nefsinı tezkiye edip sıfât-ı zemîmesinden kurtardı. O kimsenin libâsı istebrak olur. Eger kangısı ise, eğer sûriyye ve eğer mâ'neviye cenneti, bu ikisinden şümülû mukarrerdir. Mütakâbiliyn oldukları, yani tekâbül bu mâ'nâyadır. Ehl-i cennet birbiriyle ülfet üzere ola. Meselâ vedd-i muhabbet birbirine mütakâbil devvâr olalar. Halaka olup yüzleri yüzlerine karşı otururlar. Birbirinin yüzü ol birinin ardına gelmeye. Ehl-i tefsîr, tekabülü bu mâ'nâda bulmuşlar. Vakîâ hem öyledir. Bu mâ'nâda güzel, lâkin ehl-i tahkik “nûkabil ola” dediklerini bu mâ'nâ ile te'vîl ve tevcih ederler ki, tebâız birbiriyle âlem-i dünyada iken buğz ve haseden halâs olup,

تَحَابُّوا فِي اللَّهِ

“Allah için birbirini sevmek” mertebesine ki, vâsıl olmuş olalar. Tebâız kalkınca cennette dahi tekâbül bulunur. Kesretten vahdete yetişirler. Hicablardan kurtulup nûr-i vahdete vâsıl olurlar. Hiç birliğinden gayrı birşey kalmaz, demişler. Vâkıa hem öyledir. Bir kavmin bir kavim ile nice yüzyl tebâız üzere oldular. Hakk'ında Hak Celle ve Alâ buyurur:

لَوْ أَنفَقْتُ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مَا آَلَفَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ آَلَفَ بَيْنَهُمْ²

“Eğer sen yeryüzünde olan eşyayı cemîan infâk eylesen ol zât-ı beynin kulûbünü te'lif edemezdin. Lâkin, Hakk Sübhânehû ve Teâlâ ol kavmin mâbeynlerinden İslâm ile te'lifi islâh eyledi.”

İslâm şerefine dâhil oldukları gibi mâbeynlerinde olan tebâz ve birbirine kibir ve kin ve tehâsüd, nûr-ı tevhid ile cümlesinden ol emrâz-ı zahiri ve bâtinî kalkar. Ülfet ve mehabbete tebdîl olur.

تَحَابُّوا فِي اللَّهِ

“Allah için birbirini sevmek” e vâsıl oldular. Bunda iken ol hâline tahsîl olmuş ola. Ol günde dahî mütekâbiliyn olanlar vahdete, huzur-ı Hakk’da birliğe yetişenler onlardır. Kezâlik ve (وزوجناهم) “Biz onları hûr-ı ayn ile tezevvüc ederiz.” demektir.

Âlem-i âhirette cennette biz onları dünyada olduğu gibi, zevciyle çiftlendirdiğimiz gibi, hur-i ayn ile çiftlendiririz. İmdi, Âlem-i Âhirette verilen ve a’dâd-i ihzâr olunanlar kerâmât ki, mü’mine verilmiştir.

مَا لَا عَيْنَ

“Hiç bir gözün görmediği...” diye hadîs-i şerifteki —hadis-i kudsîdir— Nebî (a.s.) ile haber verdiler. Ve Leyle-i Mi’râc’da cennet ve nâr’ı, es-salât-u ve’s-selâm’a seyrettirdiler. Tâ ki ümmete gele haber vere, “an şühûdin” gördüler.

لَيْسَ الْخَيْرُ كَالْعَيَانِ

“Haber almak, gözle görmek gibi değildir “ Nebî (a.s.) hazretlerinin otuzdört mi’râcı vardır. Otuzüçü rûhânî ve biri cismânîdir. Cesedi zâhirî ile seyrettiler, Hakk’ı gördü-

ler. Doksanbin kelimât ettiler. Bu emri mi’râc’a mü’min itikâd eder. Bir emr-i mukarrerdir. Ümmete dahi rûhânî mi’râclarından hisse ve nasîb vardır. Lâkin bunda iken Hakk’ı görmeyip, Hz. Musa (a.s.)’ya;

لَنْ تَرَانِي⁴

“Beni göremezsin!” ile cevap verdikleri oldurur ki, gâyet letâfette olduklarından gözün tahammülü olamaz. Kemâl-i letâfeti tahsîl için Nebî (a.s.) a müyesser oldu, gayrılar göremez. Onun için.

لَا تَدْرِكُهُ الْإِبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْإِبْصَارَ⁵

“Gözler O’nu görmez, O, gözleri görür.” denildi. Nihayet, “Rabbî hâzırdır” diye şühûd edeler. Ve, “her hâlimize nâzırdır.” diyeler. Takva üzere olalar. Nebî (a.s.) Haccetü’l-Vedâ’da bab-ı Kâ’be’ye çıktılar. Kâ’be’nin hal-kasına yapıştılar, nidâ edip,

إِيهَا النَّاسُ

“Ey İnsanlar!” hitâbıyla kavmine şöyle buyurdular ki,

لَا فَضِيلَةَ لِلْعَرَبِيِّ عَلَى الْعَجَمِيِّ وَلَا فَضِيلَةَ بِالْعِلْمِ عَلَى الْإِمَى وَلَا فَضِيلَةَ لِلْبَيَاضِ عَلَى السَّوَادِ وَالْأَفْضَلِيَّةُ بِالتَّقْوَى⁶

“Ne Arabî’nin a’cemî üzerine fazîleti ve ne a’cemînin a’rabî üzerine fazîleti ve ne akın kara üzerine ve ne karanın ak üzerine fazîleti yoktur. İllâ fazîlet takvâ üzerinedir. Kera-

mette artık olanlar takvada artık olanlardır.” diye bu ma’nayı tebliğ ve teb’id için bu âyet-i kerîmeyi tilâvet buyurdular.

ان اكرمكم عند الله اتقاكم⁷

“Allah yanında en üstün olanınız, (Allah’ın buyrukları dışına çıkmaktan)en çok korunmanızdır.” Ol hinde dahî öyle buyurdular.

“Size gâyet mühim olan emri tebliğ ve tefhîm ettim mi?” buyurdular.

“Belî, ettin Yâ Rasûlallah!” dediler, cevap verdiler.

“İmdi bu kavli işiten, işitmeyenceğizlere bunu tebliğ edeler.” diye vedâ ettiler. İşte böyledir. Her kişi bunda iken Hak takvâ ile takvâ ede. Dünyada huzur-ı rahatta, kimi âhirette derlerse bir emr-i mukarrer. Her kaçan ise naîm ve cennet hâzırı, Hakk’a kurbiyyet ve vuslât ayırık dahî ne kala. İsterse bunda takvâ tahsil ede göre. Takvâ dedikleri kendini zarar yerlerden vikâyet değil midir? Nefsini dergah-ı cehennemden kurtara. Bu dahî merâtıb üzeredir.

Evvel mertebesi nefsi şirk-i celîden koruya. Mertebesince cehennemden, hulûddan kurtarır. Mâdem ki derece-i imânı ola. Hulûd zararından nefsi vikâyet etmiş olur. Nihâyet duhûlünden koruyamaz ise hulûddan saklar. Âhir nûr-i iman onu cennete çeker. İkinci mertebe nefsi vekâyettir. İsyandan, rızâyâ muhalif olan muharremâtta korumak mertebesi vardır. Bu kerre cehenneme duhûldan bile men’ eder. Cennet ol kimse içindir. Dünya ve Âhret azâplarından emîn olur. İki âlemde bile huzur-ı rahatta olur.

Bu makamdandır. Bir kimse bir müddet şol demirci dedikleri kimseyi görür. Od gibi kızgın demire eliyle

yapışır, istediği gibi düzen yapar. Elleri sâc ile yapışır. Bu kimsenin hiç elin yakmaz, taaccüb eder. Hikmetinden suâl eder. Cevap vermez. Neylesin aslı vardır. Bu geçer gider. Yine ilhâh ve ibrâm eder, and verirdi. Âhir neylesin deyiverdi. Bir zaman da kaht oldu. Bende bir miktar zâhire bulundu. Bir hâtun gelip benden zâhire talep eder. Ben de gördüm, cemile hâtundur, ayıttım;

“Eğer bana kendini teslim edersen, nefsim murâdım verirsən, n’ola gel beri. Ve illâ vermezim” dedim. Hâtun affife idi. İhtiyâr etmedi. Ve yine vardı bu hâli zevcine arz eder. Birkaç gün sabrederler. Âcile eceli gelen söyleşir, bir alay evlâdı sığarlar var idi. Cû’ galebe eder, helâk mertebesine varırlar. Ahir zevci olan bu kerre der ki,

“Hâtun var ihtiyâr ede. Neyleyelim şu hâli, olmadan dirlik yok.” diye icâzet verir. Gelir yine tekrar,

“Be hey kişi bir alay ma’sûmelerim aç ve zelil lûtfeyle.” diye yalvardı. Hiç dinlemedim.

“Gel beri bana kendini teslim et vereyim.” dedim. İhtiyâr etti ve nefsi bana teslim eyledi. Er ile avrat muâmelesine mübâşeret hininde hatunu bir lerze tuttu. Havf ve haşyetinden ne eylesin bilemez. Adam;

“N’oldun hâtun, neden korkarsın?” dedi.

“Bir hali yer mahlûktan hafî eder ki, Rabb’imden, Hâlik’ımdan istihyâ ederim. Böyle amel-i şeni’-i ihtiyâr etmiş değilim.” diye bir mertebeye infa ve ıztırab çeker ki, taaccüb ettim. Hâtundan bu hâli görünce, bana da bir hal büründü. Dedim ki,

“Behey nefis, bir avrat, —dinde ve mirasda— nâkıs iken mevlâdan bu kadar havf ve haşyet ede. Husûsan ki, bu kadar zarûreti dahî var iken Rabbinden korka. Er-ricâl’sin,

ricl-i kâmil olasin sana bu nîmeti veren Mevlâ hâzır ve nâzır ola da emrine muhâlefet edesin.” dedim. Kalktım ol fi’li kabîhten ferâgat eyledim. Nefsim murâdın vermedim. Murâd ettiği kadar nafaka “lillah” verdim. Duâ ederek ve ziyâde alkış ederek gitti. Evvelki duâsı bu oldu ki,

“Hak Sübhânehû ve Teâlâ seni dünya nârından kurtara, dünya odu seni yakmasın, beni âzâd ettin.” deyip durur. Ol hâtunun duâsıdır ki hâlâ dünya odu beni yakmaz. Ümîd ki Âhiret odundan dahî kurtulmuş olam.

“İşte aslı budur” deyip cevap verdi.

Rabbimiz kerem ve hidâyet eyleye. Âmin.

DİPNOTLAR

1. ed-Duhân, 44/50-55.
2. el-Enfâl, 8/63.
3. Buhârî, Tevhîd, 35. Bed’ül-halk, 8. Tefsîr-i Sûre, 32. Müslim, İman, 312. Cennet, 3-5. Tirmîzî, Cennet, 15. Tefsîr-i Sûre, 32. İbn Mâce, Zühd, 39. Dârimî, Rikâk, 98.
4. el-Â’raf, 7/143.
5. el-En’âm, 6/103.
6. Ahmed bin Hanbel, 5/411.
7. el-Hucurât, 49/13.

SOHBET

28
~

بسم الله الرحمن الرحيم

ولقد كرّمنا بني آدم وحملناهم في البر والبحر ورزقناهم من الطيبات¹
وفضلناهم على كثير من خلقنا تفضيلاً

Hak Celle ve Alâ, Kitâb-ı Kerîmi’nde buyurur: “Tahkik, biz beni Âdemi tekrîm eyledik.”

Ne ile? İlim ile ve ma’rifet ve hikmet a’tâsı ile. Vâkıan bu kerâmet insana mahsustur ki, Hak Celle ve Alâ’nın azametleriyle nihayetine varınca zikreder.

“Evlâd-ı benî âdem’i biz ilm ve hikmet ile şeref ve ta’zîm eyledik.” diye buyurur. Bu insanın şerefine ekledik. Bildin mi? Dahî,

وحملناهم

“Biz benî Âdemi tahmîl eyledik. Yerde devvâb ile ve bahr’da sefîne, gemiler ile seyrettirdik.”

Hem öyle değil mi? Kaçan bir yere hareket etmek iste-

yecek devvâba rûkûb ile seyr eder, gezer. Kezâlik bahrda dahi sefine gemiler ile nice memleket seyrededer. Azîm kerâmet değil midir? Dahî ,

ورزقناهم

“Biz tayyibâtta bunlara rızık ihsân eyledik.”

Sâir mahlûkât gibi hemân bulduğun ekl’edeler, yürüyeler. Tâhir olan me’kûlâtta rızıklandırdık. Yahut,

من الطيبات

den murâd, helâl olanlardan, şer’î mutahhara’nın izin verdiği lokma-i tayyibeden, bunlara rızık ihsân eyledik ki, ondan bundan alıp gasp etmekle değil, helâlden şer’î şerifin ruhsat verdiklerinden her ne ise ta’yîn ve tebeyyün olan mertebeleri ihsân eyledik. Ve dahî,

وفضلناهم

“Biz bunları tafdil eyledik.”

Bizim halk etdiklerimizden ekseri üzerine tafdîl eyledik. (من خلقنا) dediği, (من) kendi mânâsına olduğu takdirce; ze-vî’l-ukûl’da isti’mâl olunur. Ve yâhut (ما) mâ’nâsına ise ze-vî’l-ukûl’un gayrında da isti’mâl olunur. Ol takdirce melekler dahî buna dâhil olur. Vâkıan, Benî Âdem’de müslim ve kâfir vardır. Mü’min ve usât var. Bunun cümleye şümûlû olunca melâikeden efdâl olmak lâzım gelir diye kendi mâ’nâsına komayıp (ما) mâ’nâsına olmak üzere te’vîl eylemişler. Güzel, lâkin asl üzere kendi mâ’nâsına koysak

dahi cins murâd olacaktır. Yani, efrâd-ı benî âdem’den her bir ferde değil, nev’ murâd olacak, cins-i insan denilecek ol sözler dahî kalkar gider. Lafzını tashih etmede bu kadar ile iktifâ edelim. Gelelim maksûda; fazîleti ne iledir? Bu insan ki evvelâ ahsen-i takvîmde halk olduğu ihsân ki, Rabbimiz hakkında buyurup durur:

لقد خلقنا الانسان في احسن تقويم²

“Biz insanı en güzel şekilde yarattık.” Benî Âdeme bu kerâmet yetmez mi? Gayrilerden efdâl nutku ihsân eyledi. Yalnız bu zâhir kalıpla teşrif ve ta’zîm olunduktan sonra içlerine bâtın cihetiyle dahî kalb adlı bir nesne ihsân eyledi. İnsan kendine böyle kerâmetler ihsân olunduğunu fikir ede. Evvelki geldiği âlemi fikir ve zikir ede. Ezelde âlem-i ervâhta iken bunlara tazarrû’ ve niyazlar ve arz-ı hâcetler edeler.

“Yarabbi bize ihsân eyle, âlem-i şehâdete gönder seni birleyelim. Sana tâat ve ibâdetle olalım.” demişler idi. Ol ahd üzere bunlar dünyaya geldiler. Bu kadar esbâb ihsân olundu. Tıfıl iken âbâ-i ümmühâta, muhabbet ile Rabbü’l-lzzet besletti, terbiye olunup hadd-i bulûğa dâhil olduğu gibi. Yerde olanları devvâb ile ve bahirde olanları sefine gemileri ile seyretdirdi. Emr-i rızka gelince; ol tedârîki dahî eyledi.

ورزقناهم من الطيبات

Biz onları temiz şeylerden rızıklandırdık.” ile beyân buyurdu. Emr-i rızka tehâlûk etmen, Rabbiniz size bu ka-

dar kerâmet ihsân edince gayra ihtiyaçtan ve mahlûka mürâcaattan hıfz etti. Tek siz kullukta olun. Cemîî tedârikiniz Rabb üzerine tuma'nine itikâd ve itimâd edin. Mukaddem babanıza ve ananıza besletti. Bu bir mahsûs nesne, gördünüz bildiniz. Babanız Âdem devrinden beri enbiya ve kütüb gönderildi. Tarap ve haber veriyorlar. Bu ânâ gelince bilmeyenlerinize bildirdi. İşitmedik, bilmedik diyecek bir mâzeret yeri kalmadı ve mahlûkâtından bir kulu ki, Ümmet-i Muhammed (a.s.)'i niceleri üzerine tafdîl eyledi. İmdi bunların gayrinden artık şükri ol olmak gerekmez mi? İnsâf eyle sözleşelim. Şer'i şerifi bize sınır ta'yîn eyledi. Bir hudud ki çekmiştir, gelip insanın tashihi olmaz. İlla bu şer'i mutahharaya riâyet öyle olur. En taşrası budur. Zâhir tashih olunca, âfâkda da emn ve emân hâsıl olur. Bu âlem devrilir. Her zaman bu âleme fesâd gelmezdi. İllâ meğer şer'i şerif'ten tecâvüz edeler. Bigayr-i hakkın biri birinin malını gasb edeler. Ve mâlî yetimden kaçmayalar. Ve dahi mübâhât üzere tasarruf edeler. Ve katl-i nefis'den ve zinâlardan ve haramdan perhiz etmeyip zulüm irtikâb etmeye başlayınca fesâd hâsıl olur. Eğer âfâkta ve enfüste bu âlem bozulur. Ne dünyada huzur ve rahat ve ne de âlem-i âhirette huzur edilir. Azâp ve ikâbda ve nedâmette olur. Çünkü Allah'ın kelâmına i'tikâdı ve imânı var. Bunda iken tedarik edip Rabbe tevekkül-i itimâd ede. Birkaç gün bu fenâda mağrûr olmaya. Zînet ve şehvete aldanacak olursa, Hâ! kime zarar eder? Tabi ki, kendine. Safâsı ne olur? Ne anlar? Bu vücûdu kendi zâtından bilir, enbiyâ kelâmına kulak tutmayıp, evliyâ ve ulemâ ve sulehânın gittikleri mesleke sâlik olmaya da, kendi başına hareket edegeze.

Bu insan bir şerîf mahlûktur. Efrâd-ı insandan herbir

ferd ne nazar olunsa bu âlem müstakildir. Bu vücûd insanın kendi kudretini ve azm-i şânını fikrede ki, ne şerîf mahlûktur? Hiç bilir mi? Ganî gayret ve himmet ümidini izaât ede. Nefsi emmâreye mutabaât edip esir-i nefis olageze. Ne taşrası şer'a uya, ne de bâtını tarîkate uya. Bugün ondan bundan eklede. Dünyanın şehvât ve lezzâtına aldanmadadır. Âkıbet ne girdâba varacağın bilmeye. Hayvan gibi bulduğu yerden otlaya geze. Haram ve helâl demeye.

بل هم افضل³

“Bilakis onlardan (hayvanlardan) daha aşağıdırlar.” denilen kavme dâhil ola. Muhâlefet neye yarar. Şer-i şerîf ruhsat verdiği yerde yürüye. Hem dünyada selâmet üzere ola ve hem âhirette huzur ve rahatta ola. Cemîî ihtiyaçtan berî olur. Bu kadar kerâmet ihsân eden Rabb cemî' tedârikin görmüştür. Kula lâıyk olan kullukta olmaktır.

Hârûn er-Reşîd meclisinde İmam Ebû Yûsuf (Rahimehullah) otururlardı. Taâm için sofrâ hazırladılar. Önerilerine yemek geldi, kaşık götürdüler. İmam Ebû Yûsuf buyurdular ki,

“ Hak Celle ve Alâ bu insana bu kadar ihsân eylemiştir ki, hiçbir şeye ihtiyaç arzetmeyeler. Senin ceddin İbn Abbas hazretleri,

ولقد كرمتنا بني آدم

“Biz insanoglunu mükerrerrem kıldık.” âyetini tefsir buyurdularında;

“Cümle kerâmetten biri dahî budur ki, bu insana “yedeyn” iki el ihsân eyleyip durur. Ekl-i şurb lâzım gel-

dikte sâir mahlûk gibi yatıp içmeye. İki eliyle taâmdan ekl'ede." buyurmuşlardır.

Vâkıa hem öyledir. Hiçbir şeye ve bir vâsıtaya muhtaç etmedi. İşte böyledir. Hz. Âdem'i halkettikde melekler Hakk Celle ve Alâ'ya suâl eylediler.

أَجْعَلُ فِيهَا

"Orada Bozgunculuk yapacak, kan dökcek birisini mi yaratacaksın?" Dahî bunlardan "fesk-i dem" ve "katl-i nefis" ve "zina" ve "şurb-i hamr" bunların emsâli olan fesâdât sebke etmemiştir. Mezâd olan çâr unsurdan halk olunduğun gördüler. Ve bildiler ki, bunlardan günah sudûr edip bu ezdâdın cihetiyle bunlar muhâlefet üzere olacağını bildiler.

ونحن نسبح بحمدك⁴

"Oysa biz seni överek tesbih ediyor ve takdis ediyoruz." dediler. Vâkıa bunlarda günah nice tasavvur olunur. Her biri cism-i latîf ve kesâfetten âlidir. Lâkin bunlarda terakkî yoktur. İbn-i Âdem'e bu kadar kerâmât ihsân olduğuna sebeb-i vechi nedir? Bu kesâfetlerden pâk tâhir olalar. Nefislerine uymayalar. İblis (aleyhi mâ yestehikk)'ın musallat olduğuna aldanmayalar. Babamız Âdem bir kez sözüne uymakla Hakk'a âsî oldu. Kurbette iken firkate düştü. Firkat hâsıl oldu. Husûsan, ne bilsin? Yalan söz söylemez sandı. İdlâl için Âdem Havva'ya and içti.

وقاسمهما إني لكما لمن الناصحين⁵

"Ve onlara: "Elbette ben size öğüt verenlerdenim." Âhir bilmediler. Nedâmet ve istigfârda oldular. İsrâr ve istikbârda olmadılar. Âhir afv-ı mağrifet olup Hakk'ın nice rahmetine ve ihsânına karîn oldular. İblis olan dahî ısrarda ve istikbârda oldu. Onun için Hakk'dan baîd olup azâb ve ikâba müstehak oldu. İsteyen Âdem (a.s.)'in meslekine gitsin, Hakk'ın afv ve mağfiretine karîn olsun, istemeyen kendi bilir. Hâ işte tariki dalâlde muktedâ olan şeytana uymuş olur. Onun ile cehennemde bile haşrolur. Görsün kendine çıkarı kangısı ise, ona göre amel etsin. En taşrasının ıslâhı şeriatle olur ki, az çok ol mertebeyi hecelettik. Bu insanın bâtınında, onda dahî nefis adlı bir kuvveti mutasarrife ki, kendi görünmez. Âsâridir ancak görünen. Nice yıldan beridir söyler gezeriz. Yedi sıfat ki;

Kibir,
Ucûb,
Riyâ,
Gadab,
Hased,
Hubb-i mâl ve
Hubbu câh'dır.

Bunların izâlesine bunda iken kasd ede, giderivere. Göre ol sıfatlar ile haşrolmaya. Bunda iken ol sıfatlardan kurtulmayınca berzahta bile haşrolur. Neylerse eyleye, kurtula göre. Ve rızık için dünyaya râğbet edip ebvâba sürünecek olursa hem bunda zahmet çeker ve hem de âhirette. Rabbimiz rızık emrinde zâmin olmuştur. Tuma'nine iman ve itikadı ola. Kula lâıyk olan, Rabbe ibâdet ve taât üzre olmaktadır.

وما خلقت الجن والانس الا ليعبدون⁶

“Ben insanları ve cinleri bana ibadet etsinler diye yarattım.” İbn Abbas (r.a.) (ليعرفون) “Beni tanısinlar, bilsinler.” ile tefsir buyurmuşlar, hem öyledir. Hakk’ı bilmek için halkolundu bu insan. Merâtibe vüsûlü ve bu kadar terakkiyatı ne ile hâsıl olur? İslah-ı nefis etmekle. Merâtib dört (ve bu mezhep dahî dördür); En taşrası;

Şeriat,
Tarikat,
Mâ’rifet,
Hakikattir.

Kitâbullah dahî dört oldu ve bu insanın terki-i dahî dört oldu. Bu ezdâdın cem’iyyetiyle sırât-ı müstakîm ki enbiyâ ve evliyâ ve ulemâ ve sulehâ gösterdiği yol idi. Rızâ yolundan çıkıp saht yoluna gidecek olursa gene tiz yola gele. İstîğfâr ve nedâmette ola.

İmâm Ali (k.v.) ve (r.a.) buyurur:

“Hakk Celle ve Alâ bu ümmete âlem-i dünyada iki emân koymuştur. Biri gittiyse ol biri yerinde durur. Nedir ol giden? Hazreti Peygamber (s.a.v.)’in vücûdu şerifleri ki, hakkında Hakk Celle ve Alâ buyurur:

وما كان الله ليعذبهم وأنت فيهم وما كان الله معذبهم وهم يستغفرون⁷

“Sen onların içinde bulundukça Allah, onlara azab edecek değildi. Ve onlar istîğfâr ederlerken de Allah onlara azab edecek değildi.” Mâdâm ki, bir günah işleyeler. Sonunda nedâmet ve istîğfâr edip ol hâlden rücû’ edeler. Hakk’ın

rahmetine ve afv-ı mağfiretine karîn olurlar. Ümmeti irşâd maslahatı için Nebî (a.s.)’in;

“Ben bir günde yüz kerre istîğfâr ederim, siz dahî ediniz.” diye buyurdıkları oldur. Bir hakîm hâzık idi. Ne olup ne olacağını bilirdi. Tâ ezelden ilâ yevmi’l-kıyâme bu ümmet-i zâifenin hallerin ve ne işleyeceklerin anlayıp bildikleri için bunlara tedârik edip, doğru yolu gösterdi. Bilip anlayanlar imâma iktidâ eyledi. İki âlemde bile selâmette oldu. Şöyle ki, esir-i nefis oldular. Dünyanın zineti ve şöhretine, fânî metâına aldandılar. Hem bunda huzur-i râhatta değiller. Ve hem âhirette.

Hz. Hakk Celle Şânühü her hâlimizi ıslâh-ı te’yid edivere. Âmin. Yâ Muîn.

DİPNOTLAR

1. el-İsrâ, 17/70.
2. et-Tin, 95/4.
3. el-Â’raf, 7/179.
4. el-Bakara, 2/30.
5. el-A’raf, 7/21.
6. ez-Zâriyât, 51/56.
7. el-Enfâl, 8/33.

بسم الله الرحمن الرحيم

يا ايها الذين آمنوا اذكروا الله ذكرا كثيرا وسبحوه بكرة وأصيلا هو الذي¹
يصلى عليكم وملئكته ليخرجكم من الظلمات الى النور وكان بالمؤمنين رحيما
تحيتهم يوم يلقونه سلام واعد لهم اجرا كريما

Allah Sübhânehû ve Teâlâ, Kitâb-ı Kerîm’inde buyurur. Sıfat-ı imân ile müttasîfûn olan kavme nidâ ve hitâb eder. Şunlar ki hakkı birleyip vahdaniyete ikrâr edip Nebî (a. s.)’in sıdkı risâletin tasdik ve tahkik edenler,

“Allah Sübhânehû ve Teâlâ’yı çok çok zikretsiner. Dahî Hak Sübhânehû ve Teâlâ’yı tesbîh ve takdîs eylesinler. Hudûd ve inkârdan, şânına lâayık olmayan nakâyısdan tenzîh edelim. Nehârın evvelinde ve âhîrinde yani, zikr-i devam üzre olalar. Tâ ki, Hz. Hak onları zikr eyleye.”

فاذكروني اذكركم²

“Siz beni çok zikredin, ben dahî sizi zikredeyim.” Bu

kadar tâat ve ibâdetten murâd böyle ki, bir kerre Hak kulu-
nu zikr ede diye çalışalar. Tanrı bir kerre kulunu zikrede-
cek olursa yeter. Saâdet-i ebediyyeye vâsıl olur. Onun işi
biter. Öyle hiç zikirden efdâl ve ekber bir dahî olmaz.
Onun için Celle ve Alâ buyurur.

ولذكر الله اكبر³

“Allah’ı anmak en büyük ibadettir.” der. Zikr-i mü-
fiddir.

Burada fâiline muzâf olmak var, mef’ûlüne muzaf ol-
mak vardır. Mef’ûlüne muzâf olduğu takdirce; kulun
Allah’ı zikretmesi ekber ve efdâldir. Fâiline muzâf olduğu
takdirce; Allah Sübhânehû ve Teâlâ’nın zikri, kulun Allah’ı
zikrinden efdâl ve ekberdir, demek olur. Her kangısı ise.

Lâkin zikir merâtib üzeredir.

Zikr-i lisanî var.

Zikr-i hâli var,

Zikr-i kalbî var,

Zikr-i sırrî var,

Zikr-i rûhî var,

Zikr-i hafî var.

Her kangısının ehli ise, Hakk zikrine meşgûl ola. Ol
Allah, şol Kâdir-i Mutlak’tan sizin üzerinize salât eder. Yani
rahmet eder, demişlerdir. Rahmetten ibarettir dedikleri
güzel yerindedir. Lâkin ehl-i tahkîk azab ve ikâb itmekden
fâriğ olup afv-ı mağfîret eder ve gadab ve sahtdan kur-
tarıp Rızâ-yı Kerîm’i cânibine iletip ve hubb-i sivâdan kur-
tarıp O Zât-ı Kerîm’in ihsân eder. Ve melekleri dahî istigfâr
eder demişler.

Bu takdirce demek olur ki, yani, melâike ibadullahı mîlk âleminde; melekût, ceberût ve lâhût âlemine ve âlem-i kudse çekerler. Bu cümlelerin üzerine tazarrû' ve niyazlar ederler.

"Bu neden ötürüdür?" denilecek olursa,

Sizi zulümâtta çıkarıp nûra idhâl etmeden ötürüdür.

Bir dahî şirkten ihraç edip nûr-i imâna idhâl etmeden ötürüdür.

Yâhut evhâm ve şükûkdan nûr-i yakîne i'sâl etmeden ötürüdür.

Bir dahî dinî gaybden kurtarıp nûr-ı şühûd ve a'yâna iletmeden ötürüdür, demek mümkündür. Öyle, ezelde mü'mine rahîm oldu. Tâ ezelde rahîm olduğundan Hak Celle ve Alâ'nın ibâdına tahkiki mülâkî oldukları günde selâm oldu. Yâni selâmet-i mine'l-melâike ve dahî kullarına ecr-i kerîm i'dâd ve ihzâr eyledi. Şunlar ki iman getirelerdir. Hak Celle ve Alâ'ya elest bezminde; (قالولي) "Evet Rab-bimizsin." ile cevap vereler.⁴ (الست بربكم) "Ben sizin Rabbi-niz değil miyim? denildiği zamanda (بلي) "Evet" denilir. Bundan tasdik eyleyenler nihâyet bu kelime-i şehâdeti diyebilmektesiz. Herkes, (لا اله الا الله) dersiniz. Bundaki hakikat zikrindir onu bilirsiniz. Ol kimse iki âlemde bile huzur ve rahattadır.

Cüneyd hazretlerine bir gün keşfinde dediler ki:

"Yâ Cüneyd, eğer senin keşfin olmayaydı, bir bu fîsk-ı fücûr üzere olan tâife-i nasıl bilirdik, neylerdik." dediler. Şol zaman ayıttı ki,

"Bağdad şehrini tezyîn edip herkes fîsk ve fücûr üzre olup çok fesâd ettiler idi. Cüneyd haber verdi.

"İstîğfâr ve nedâmette olalar." diye,

"Bana şöyle haber verdiler." diye haber verince, ehl-i hevâ olanlardan birazı ta'n ettiler.

"Neden ol zikreder de biz zikr edemez miyiz?" dediler. Buyurdular ki,

"Gerçek zikir eder, çok edebilirler. Emmâ nefis ile olan zikir değildir. Bizim dediğimiz mâdâm ki nefis pâk olmaya kaçan kalbe varabilir. Onun için nefsi kişinin yedi başlı bir ejderdir, hayyedir, lâkin hay'dir. Esmâ ve zikirden gerçi ona bir sükûn gelirse keennehû toprak yemiş yılanı benzer. Her kaçan uyuşukluğa zâil ola, Kendine gelince, ke'l-evvel tuğyânı mukarrerdir.

BEYÎT:

نفس از درها است اوکی مرده است از غم بی افسرده است

Nefs bir ejderhâdır. O bile zikri yoluyla öyle diye bile. Nefsi onun pâk-i tâhir olur. Yedi cehennemden halâs, Ahlâk-ı hasene tahsil edecek olursa sekiz cennet sâhibi olur.

Uluları tecrübe etmiş bir kimseyi bir yere dâ'vet edeler. İcâbet edip varır.

Vardığı gibi;

"Seni aldattım, kişi var sağlıkla." diye kapıyı kapar. Ol azîz hiç darılmaz alır, yürüyüverir, Tekrar yine,

"Gel kişi, eve gidelim." deyince,

"Yine n'ola?" der gider. Odasına gelince,

"Ne aceb, biraz evvel sana demedim miydi." deyince,

"Yine n'ola?" der gider. Odasına gelince yine minnet eder.

"Gel kişi gidelim." der. Kapıya geldikleyin yine der ki,

"Acep ne ahmak âdem imişsin? Sana bu kadar diyem hiç anlamayasın." dedi.

"Behey kişi ne zarar ettin, n'ola sağıl." der. Hemân ol kişinin ayağına düşer. Tazarrû' ve niyâza başlar. Özürün dileyip,

"Günâhım afv eyle, murâdım tecrübe idi. Methodip dediklerinden ziyâde imişsin." deyince,

"Be hey kişi, ne var bunda özürlenecek. Dahî henüz hayvan mertebesidir. Ne var bunu çok nesne mi sandın? Bir kelbe gel desen, çağırırsan uyar gelir, git dediğin gibi yine gider. Her kaçan gel desen gelir. İnsaniyyet bundan ötedir." diye buyurmuşlar.

Öyle insan-ı kâmil olmaktadır. Söz bu cümleye sebep Hakk'ın zikri olmuştur. Hak Celle ve Alâ hazretlerinin yeryüzünde gezer seyyah melekleri vardır. Kanda meclis-i zikr olsa cem' olurlar, dinlerler. Mağfîret talep ederler. Yine makamlarına vardıkları gibi Hak Sübhânehû ve Teâlâ mahlûkun her haline âlim iken yine suâl eder:

"Melekler! kanda vardınız?"

"Yârabbi falan yerde kulların seni zikrederlerdi, onda idik." Yine Rabbü'l-lzzet diye ki:

"Ne ricâ ederler?"

"Azâbından ve ikâbından emin olmak dilerler. Cehennemden korkarlar." Yine buyurur ki,

"Cehennemi gördüler mi?"

"Yok Yârabbi, eğer görselerdi dahi ziyâde havf ederlerdi. Lâkin bir muhbîr-i sâdık kulundan işittiler, tasdik ettiler. Ve cennetin umarlar."

"Gördüler mi?"

"Yok Yârabbi görmediler, işittiler enbiyâdan. Eğer görselerdi dahî ziyâde tazarrû' ve niyazda olurlardı." Ol mahalde Hz. Hakk buyura ki:

"İmdi meleklerim, siz şahid olun. Beni zikreden kullarımın cümlesini yarlıgâdım. Cennetim onlara va'deyledim." diye. Melekler,

"Yârabbi dahî ziyâde eyle. Zikir meclisine hâzır olup dinleyende yalnız zâkirine hasreyleme." dedikleri zaman,

"Diğerlerine öyle olsun meleklerim." diye buyurur. Yine;

"Yârabbi! Seni zikreylemedi ve zikr meclisine hâzır da değildi. Ancak geçip giderken rast geldi. Ol meclisde bulundu. Onlara da rahmet eder misin Yârabbi?" diyeler

هم القوم لا يشقى جلسهم⁵

"Onlara da rahmet ederim" diye.

İmdi zikirde bu kadar şeref bir emri mukarrer. Zikir hemân kelime-i tevhîd'e mahsus değildir. Salavât dahî zikirdendir, belki efdâl ibâdet oldu. Cevârihin a'mâlidir. Cümleyi câmi' oldu. Meleklerin ibadetini cem etmiş olur. Onların kimi, râki', kimi sâciddirler. Yaradılıandan beri durup ile'l-ebed Rabbe ibâdet ve tâattadırlar. Kimi kıyâmda, kimi tahîyyâtda, bunların hizmetin bir mü'min iki rekât namazda görmüş olur. Hatta melekler suâl eylediler:

قالوا اتجعل فيها من يفسد فيها ويسفك الدماء ونحن
نسبح بحمدك ونقدس لك⁶

dediler.

"Biz seni tesbîh ve takdis ederiz." deyince, Hakk Celle ve Alâ cümleden insanı tafdîl eyledi. Şunlar tevhîd-i zâta vâsıl oldu. Tecell-i zât müyesser oldukda, tevhîd-i efâlde

tecelli-i ef'âle dâhil oldu. Tevhid-i sıfâta terakkî edip, evvelki mertebeden ikinciye himmet ve sa'y eyledi. Sıfât-ı cennette yetişti. Ol mertebeden dahî terakkî eyleyince bu kerre cennet-i zâta vardı dayandı. Gâyet-i gâyet oldur.

Cennet içinde cennet ve sürûr üzere sürûr oldu. Ecr-i Kerim'den idiği ma'lûm oldu. diye buyurur.

Leyle-i Mi'râc'da Nebî (a.s.) Sidre-i Müntehâda -ki Cebrâil (a.s.)'in makamıdır.—Müntehâ dediklerine sebep oldur ki, bu cümle taayyünât onda nihâyet bulduğu yerdir. Ta'yin ve lâ taayyünden münezzeh ol yere vardıkta, Cebrâil makamında kalınca; Hz.Peygamber;

"Ya kardeşim Cebrâil! Beni niçin diyâr-ı gurbette bıraktın?" deyince,

Fi'l-hâl Refref geldi. Bir kerre Cebrâil kanadını bile kaldırıverdi. Ol hinde yetmişbin hicâbı geçti. Kendine vahşet ve dehşet gelince;

"Katlan yâ Muhammed! Rabbin salâttadır." diye Ebûbekir nakliyle bir savt işitti. Taaccub etti ki, benden evvel Ebûbekir bu makama gelmiş ve bir dahî bu ki taaccub eyledi ki, Rabb salâttadır dediklerine, salât ma'bûdun işi değildir. İbâdındır, bu iki nesnede suâl eyler. Rabbu'l-lzzet ile doksan bin kelimât edip ısmarlayacakların kullarına neşrolunacakların her ne ise ihyâ eyledi. Sonra cevâp buyurdular ki,

"Habibim! Enbiyâ bu makama geldikleri zamanda beşeriyet mahlûkiyetleri hasebince tahammül ve takât getiremezler. Munkabız olacak, hitâbe salih olmaklığı için tâ kî inbisât gele, diye bir melek halkeyledim, Ebûbekir ile sana hitâp edince, kabzın bast'a bübeddel olsun diye. Nitekim, Musâ (a.s.) ol hitâba mazhar oldukta kendinden geçip,

وما تلك بيمينك

"Sağ elindeki nedir ey Mûsâ?" dedim. Gece ve gündüz çobanlıkta gezersin. Ancak bir asası vardı. Dayanırdı ona. Ünsî olmakla me'nûs olduğu suâl eyledim. Tâ kî inbisât gelsin diye ,

قال هي عصاى⁸

"Mûsâ "o, asamdır." dedi." diye cevap verdi. Kendine geldi. Ol muâmele gibi senin dahî Habibim Yâr-ı gârin Ebûbekir Sıddık ile üns olmuş idi. Ona binâen idi."

"Yâ Rabbî, "-Rabbin salatdadır" dediği ne idi?" Cevap buyurdular ki,

"Azâbımdan, hazelân ve haşerândan emîn olalar." demek idi. Murâd bu ola. Öyle zikr-i kesîrdir. Ve eğer salât ki, efdâl-i tâattir. Gece ve gündüz duruşu Nebî (a.s.) buyurur:

"Bir kimse salât-ı subhu edâ ettikten sonra gün doğuncaya kadar zikirle meşgûl olsa dört rekabe atâ etmekten bana ehabbdır. Bana dört kul azâd etmekten artık sevap eline girer." diye buyurdular. Ve hadîs-i kudsi'de vârid olmuştur.

"Bir kimse sabah namazından sonra bir saat ve ikinci namazından sonra akşama dek bir saat zikirle meşgûl olsa mabeynde olanlara ben zâminim." diye buyurulmuştur. Mü'min olan kimse çalışa. Bu günler gelip geçilmekte olsun. Bunda kimse bâkî kalmaz. Bir mahsûs nesne görölüyordu. Varacağı menzili ona göre tedârik üzere ola. Hz. Hak Celle Şânühü her umûrumuzu tedbîr eyleyivere. Âmin.

DİPNOTLAR

1. el-Ahzâb, 33/41-44.
2. el-Bakara, 2/152.
3. el-Ankebût, 29/45.
4. el-Â'raf, 7/172.
5. Tirmizi, Daavât, 129.
6. el-Bakara, 2/30.
7. Tâhâ, 20/17.
8. Tâhâ, 20/17.

SOHBET

30

~

بسم الله الرحمن الرحيم

ان الذين تعبدون من دون الله لا يملكون لكم رزقاً فابتغوا عند الله الرزق¹
واعبدوه واشكروا له واليه ترجعون

“Allah Sübhânehü ve Teâlâ’dan gayra ibâdet ederler. Evsâna ve sanemlere taparlar. Ol tapdıkları şey onlar için rızka kâdir değildir.”

Ne zarar ve ne de nef’a kudretleri yok iken bir alay ahşâba durup secde ederler. Üzerlerine bir sinek konsa def’ine kâdir değiller. Ya neden bunlara gece ve gündüz taparlar, dinlerinin aslı nedir? ona gelelim. Bu ervâh yaratıldıkta âlem-i ecsâde gelmelerin talep ettiler. Bu kalıba gelip ervâh-ı sibb olundukta iki nesneye muhtaç olurlar. Zîrâ kavm onunla hâsıl olur. Birine ihtiyaç bizzarûridir. Şol beden ki tabiata ta’bir olur, Ondan ekil ve şurba muhtaçtır. Ruh derlerse, onun yemeye ve içmeye ihtiyacı yoktur. Kût gelmez. Böyle ki niceler tokluk ile bedenini semirdir. Ne fâide gele göre. Dâhilde olan rûhî zayıf ve aç olmadadır. Onun gıdası derlerse mâ’rifetullah, Hakk’a kurb ve vus-

lattır. Onun için mü'min cennette acıkmaz ve susamaz. Ya nedir? Yoktan tene'üm ki, cennette olur. Türlü nimetler mahzâ telezzüzden teşriften yoksa "an ihtiyacın" ola. Onda mü'mine cû' ve atş gele. Yani bu değil. Ya niçin âlem-i dünyada bu oldu? Bu âlem hikmet âlemidir. Kesb yeri dâr-ı dünyâ ki icmâl âlemidir. Bunda cemi'si sâvî olsa bir kalıpta bütün ibâd bulunsalardı, kudret nâmesi var iken ism-i Hakîm onu iktizâ eder ki, herkes bu âlem-i esbâba geldikte himmetin sarf ede. Hüdâ cânibine enbiyası, evliyâsı gösterdiği yola gide. Hakk'a kurb tahsîl ede. Eğer erzâk-ı manevîye ve sûriyedir. Bu ikisini dahi Allah'tan talep ede.

واعبدوا واشكروا

"Allaha kulluk edin ve ona şükredin." emrine imtisâl nice nâzik üslûp kurulmuştur. Kelâm-ı şerif'te olan tertîb ne güzel zikreylemiştir. Hakk Celle ve Alâ her nesneyi yerli yerinde beyân etti verdi. İmdi çalışın.

اليه ترجعون

"Ve dönüş yalnız onadır." Minhû'l-bidâye,

واليه المصير

"Varılacak yer odur." İbtidâ zuhûrunuz Hakk'dan olmuştur ki, bu vücûda hil'atin giydirdi. Âhir yine rücûunuz Hakk'a olsa gerekdir. Ön son bunda komuyorlar. Bir mahsus nesne dünyanın birkaç kez günlük fânî metâına aldanmaya. Hakk'a ibadet ide. Eğer şirk-i celî

erbâbıdır ve eğer şirk-i hafî ki, fanî menâsıbından ötürü Amr'a ve Zeyd'e kapı kapı sürünmeye. Ma'bûd-i hakîkiden bile.

Bir zamanda bir râi var idi. Koyun güderdi. Millet-i nasrâniyye'den idi. Koynunda bir putu vardı. Önüne kor-du, ona tapardı. Ol çalışıkta iken nûr yetiştirdi. Bir gün ol putu bir yere komuştu. İttifâk bir kelp geldi. Ol puta siydi. Bunu görünce ziyâde elem çekti. Yine bir sa'lep, tilki dedikleri ol hayvan dahî geldi, üzerine ol dahi siydi. Onu dahî gördüğü gibi, ayırık tâkatı kalmadı. Kalktı yürüyüverdi. Hakk'a yüz tuttu. Anladı, bildi ki, "bir nesne ki, kendini böyle televvüsten tathîr ve men'a kâdir olmaya, dahî nice ma'bûd olabilir." diye ona ibâdetten vazgeldi.

"-Rab oldur ki, bu cümle mahlûkâtın emâte ve ihyâsına kâdir ola. Def'i zârâ ve nef'a kâdir olmayan şeye ibâdet hata imiş." dedi. Ol mahalde bunu zikreyledi.

BEYİT:

رب يبول الثعلبان براسه
لقد نزل من بالث عليه الثعالب

"Başına tilkilerin bevlettği Rab, bu nâhoş durum sebebiyle bulunduğu yüce makamdan düşmüş, mevkiini kaybetmiştir."

Şol mü'minât Allah birdir diye ve Rasûl (a. s.)'ın sıdk ve risâletin tasdik ede. Ol kimse şirk-i celîden kurtulmuştur. Nihâyet şirk-i hafidesiz. Onun için Hz. İbrahim Halîl (a.s.) duâsında buyururlar:

واجنبني ويني أن نعبد الاصنام²

"Rabbim, beni ve oğullarımı putlara tapmaktan uzak tut." Niceler galat ederler, suâl ederler. Enbiyâ ma'sûm oldukları halde neden Hz. İbrahim ve evlâdının puta tapmaları ihtimâldir? Kıl ve kâl etmek isterler. Şeyh Dineverî Hazretleri ol arada buyururlar;

"Halilullah'ın murâdı oldur ki,

"Yârabbi beni ve evlâdımı esnâm-ı ma'neviyyeden sakla.

ومنهم من صنمه ومنهم من له ومنهم من صنمه اولاده ومنهم صنمه ازواجه منهم
من صنمه جاهد ومنهم من صنمه منصبه

"Bazılarının putu kendisi, bazısının ki, evlâdı, bazısının ki, ezvâcı, bazısının ki, câhı ve bazısının putu da makamıdır." "Bu cümle sanemlerden beni sakla" diye tazarrû' ve niyâz ile dinlerinin vechi budur ki, öyle kişi Rabbe i'timâd ede. Dâim ibâdet üzere ola. Bir kimse, bir azîze suâl eder, der ki:

"Dâim bize ibâdet eyleyin der durur, emreder. Sana biz ibâdetle meşgûl olduğumuz takdirce, nefsimize nafaka lâzımdır ve bizim ehlimiz ve evlâdımız vardır. Onlar için bir kesb-i kâr gerekmez mi? Biz gece ve gündüz ibâdetle meşgûl olacak olursak nice olur onların hâli? Muattal olmaz mı? Aç ve susuz kalmak lâzım gelmez mi? Bu kerre ol azîz der ki,

"Sen eğer Rabb'e tevekkül ve takvâda olasın, senin rızık sana her kaçan ise gelir yetişir. Sana nefsin ve ehl-i evlâdını kayırmak lâzım değildir. Neden dersin bunu, ya kanı delilin deyince, İşte sana delil Kur'ân yetmez mi? Durup, Hakk Celle ve Alâ Kerim'inde,

ومن يتق الله يجعل له مخرجاً ويرزقه من حيث لا يحتسب³

"Kim Allahtan korkarsa Allah ona bir çıkış yolu yaratır. Ve onu ummadığı yerden rızıklandırır." diyor. Sana dahî ne gerek dedi. Bir zamanda bir azîz Ka'be-i Şerîf'de bulundu. Dâhil-i beyt oldukta hulefâdan biriyle cem' oldular. Suâl ayıttı onda olanlardan.

"Bu azîz kim?" derler. Dediler ki,

"Falan şehydir ki, meşhûrdur." dediler. Yanına geldi.

Azîze,

"Bir hizmet buyurun, murâdınız var ise görüverelim." deyince ol azîz işâret etti. Musâhabet zamanı değil. Huzur-i Hakk'da yüz vâkıada halife iz'ân edildi. Herkese hâcetini arzedip Hakk'a duâ ve tazarrûların bitirdikten sonra taşra çıkınca yine halife kelâmın iâde eyledi. Vâkıada dâhil-i beyt idik. Ol mahalde musâhabet münâsib değil diye muhâlif idi. Çâk taşrada yine müşerref olduk.

"Bir hacetciğiniz var ise buyurun görüverelim." dedi. Ol azîz der ki,

"Âhiret murâdı mıdır? edivereceğiniz yok. Bir ona kâdir değiliz. Ancak dünyaya müteallik olan umûr-u mâl gibi bazı mesâlih-i dünyevî olanlara kâdiriz. Ancak yoksa Âhirete müteallik yere karışmayız." diye cevap verdiği gibi azîz aydur:

"Dahî bu ana gelince dünyaya müteallik olan umûru gerçekten sâhibinden istemeyip dururum. Şimdi mahlûkattan mı isteyeyim?" diye buyurdular. İmdi uluların anlayışını göre, Hâlık'dan bile umûr-i hasiseyi istemezler. Zirâ himmetleri âli olup onlar nûr-i tevhîde vâsıllardır. Cennâta bile kâil değildirler. Manevî cennete, kurbuna ve vuslâta

tâlibdirler. Bu cümle vusûl, tevhîd ile hâsıl olur.

Hız. Ebûbekir Sıddık (r.a.) hilâfeti zamanı idi. Hız. Ömer (r.a.) bir yere giderdi. Hız. Osman (r.a.)'a rast geldi. Düşünüp bir yere geçip giderken idi. Selâm verdi, almadı. Gâyet mahzûn oldu. Hatta geldi Sıddık'a haber verdi.

"Osman'a rast geldim benim selâmımı reddetmedi. Aceb ben ne ettim ki Osman'a, benim selâmımı almaya?" Hız. Osman'ı çağırttı, getirtti. Suâl eyledi.

"Yâ Osman niçin Ömer'in selâmını almadın? Hız. Ömer'in sen kadrin bilmez misin? Ne mertebe ulu kimsedir. Sana selâm vere, almayasın. Sebeb ne oldu?" diye suâl edecek, der ki:

"Yâ Ebûbekir, bana selâm verdiğin işitmedim, görmedim. Gayet hayretimden ne kendini gördüm ve ne selâmını işittim. Vâkıa hâl budur, yoksa hâşâ imhâl ve ihmâl üzre olam, severim." diye buyurdular.

"Yâ nedir hayretin? Neye düşünürsün?" Buyurdular ki:

"Bunca zaman sohbet-i Rasûl'de (s.a.v.) olduk. Bir gün hatırimıza geldi mi ki cennetin miftâhı ne ola diye suâl ettim. Hüznüm ve bîhuzurluğum oldur. Hız. Sıddık buyurdular ki:

"Yâ karındaşım Osman, muştuluk olsun sana, gâm çekme. Ben bu suâli hayret edip dururum." Ve cevap buyurdular ki,

"Kelime-i şehâdetdir cennetin miftâhı." diye buyurdular. Bu kelime-i tayyibeyi her kim derse cenneti açar. Tahkik, bu böyle bir emr-i mukarrerdir. Haber-i ezkârdır.

ولذكر الله أكبر⁴

"Allah'ı anmak en büyük ibadettir." denilmiştir. Hakk'a kurb veren ibâdet ve taattir.

Râbiâ-i Adeviyye meblağ-ı ricâle vâsıl olanlardan bir hâtun idi. Geceli ve gündüzlü bin rekât namaz kılmağa iltizâm etmiş idi. Ne cehennem havfından ve ne cennet ricâsından ötürü. Bu ikisinden birin murâd edemezdi. Ancak Hız. Peygamber (s.a.v.) huzurunda cennette sâir enbiyâ mâbeyninde hazret iftihâr ede. Diler ki, ümmetinden bir câriye ve zaîfe bir gece ve gündüzde bin rekât namaz kılar, çalışır diye buyururlardı. Sâhib-i himmet ve sâhib-i gayret idi. Âlem-i âhirete sefer etmek lâzım geldikde sâhibesin çağırır yanına. Ol bacısına vasiyyet eyledi. Der ki;

"Sakin beni kefenleme, hemen üzerimdeki hırka ile beni defneyle. Şöyle ki, indellah bir kadrim olacak olursa saadet bana ve illâ bir kefene yaramaz. Kariya ne riâyet ve ona kefen ne hâcet, bir çukura ııırak beni git." diye vasiyyet eyleyince vasiyyet üzere defneyledi. Kodu gitti. Gecesi olur görür. Cennette harirlere sarılmış yatar. Suâl eyledim, bana bir vasiyyet eyle dedikte,

"Sana vasiyyetim bu olsun ki, Hakk'a tâatte ve ibâdetde Hakk'ı çok çok zikreyle. Tâ ki cennete ve kurbuna ve vuslata lâıık olasın." dedi. Hız. Rabbü'l-İzzet her umûrumuz tedbir eyleyivere. Âmin yâ muîn.

DİPNOTLAR

1. el-Ankebût, 29/17.
2. el-İbrahim, 14/35.
3. et-Talak, 65/2-3.
4. el-Ankebût, 29/45.

بسم الله الرحمن الرحيم

وما أنت بهادى العمى عن ضلالتهم إن تسمع إلا من يؤمن بآياتنا فهم
مسلمون

Allah Sübhânehû ve Teâlâ Kitab-ı Kerim’inde buyurur.
Hz. Peygamber (s.a.v.) hazretine hitâben buyurur, der ki:

“Habibim sen bir alay a‘maları, gözsüzleri dalâletle-
rinden, şirk-i tuğyanlarından hidâyet edici degilsin. Zîrâ
bunlar seni görmezler. Nûr-i basiretleri yok. Onun için
herbiri bu kavmin şek ve inkârda kelâm-ı Hakk’ı işitmezler.
Sen onlara benim kelâmım isti‘mâ eylemezsin, yani
işittiremezsin. (ان تسمع , ما تسمع) mânâsınadır. Kulakları var
lâkin bizim âyâtımıza inkârda iman ve i’tikadları yoktur.
Onun için sen onlara işittiremezsin. İllâ bizim âyâtımıza ve
kelâmımıza iman getirenlere işittirebilirsin.”

Kemâl-i istislâmda ve inkiyadda olan onlardır. Yoksa bir
alay sûret-i insanda hayvanlar, hayvanda ise ne göz var ne
kulak, heman dört ayağıyla otlar gezer. Kezâlik sûret-i in-
sanda olan tâife dahî behâim gibi yerler, içerler. Onlara nice

işittirsen gerektir. Şimdi hayvânâta ne kadar söylesen
işittirip anlatabilirsin?

اولئك كالانعام بل هم أضل²

“İşte onlar hayvanlar gibidir, hattâ daha da sapıktırlar.”
Bir alay hayvânât görürler. Yiyip içer, gezerler. Ne fâide
akılları yok. Hak ne idiğın bilmezler. Bir yerde dahi,

لهم قلوب لا يفقهون بها ولهم أعين لا يبصرون ولهم آذان لا يسمعون بها³

“Onların kalpleri var, onlarla anlamazlar; gözleri var
fakat onlarla görmezler; kulakları var fakat onlarla
işitmezler.” Ehl-i tefsîr ittifâk ile bu âyet-i kerîme’nin se-
beb-i nüzûlünde yazmışlar. Hazreti Ali (k.v.) ve (r.a.)nin
(babası) Ebû Tâlib ve ammi Resûlullah (s.a.v.) olsa gerek
hasta oldu. İyâdetine vardılar. Nebî (a.s.) gördü ihtizârda.
İstediler ki,

“Küfr-ü dalâl ile gitmese. Kelime-i Tevhîd’i barî bir
kerre dese. Ehl-i necâtdan olsaydı.” dedi. Telkîn eyledi.

“Ammî ne var bir kerre bu kelime-i tayyibeyi diye.

لا اله الا الله

kelimesi kişiyi nâr-ı cahîmden halâs eder. Bu kelime senin
necâtına sebep olur. Bir kerre de.” dedi. Ol hiynde der ki,

“Hey ammi oğlu ol olmaz. Ben seni inkâr etmezem
severim. Lâkin kavmim ortasında demedim de ben;

“Bunca zaman idi, bizimle oldu. Âhir vaktinde vardı bir
yetimin sözüne tabî’ oldu, bizden ayrıldı.” derler. “Âr ede-
rim.” diye cevap verdi. Hz. Hakk buyurdu ol hinde:

٤ إِنَّكَ لَا تَهْتَدِي مِنْ أَحَبِّتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ

“Habîbim, tahkîk sen sevip istediğin kimseye hâdi değilsin. Lâkin Hakk Sübhânehû ve Teâlâ’nın meşîyyeti taalluk ettiği kimseye hidâyet edersin.”

İsti’dâd-ı ezeli olamayana ne fâide eder. Senin da’vetin senin irşâdın şunlardır ki, bizim âyâtımıza iman getireler. Müslim olan onlardır. Kezâlik enbiyâ zamanındaki da’vet ve onlardan sonra olan verese-i enbiyâ olanların irşâdı iki bölük tâîfeyedir. Bu ibâdın bir çoğunun isti’dâdı ezeliye muhtâc-ı hicâb refîk üze bir kerre işâret ile Hakk’ı işittiği gibi şuna bir lem’a dokunur. Fi’l-hâl tevbe ve nedâmette istislâm ve inkıyâdda olur. Ayrık ol kişi, ol işi işler, itaatte olur. Rabbe ibâdet ve tâatte muhalefetten muvâfakata rücû’ eder. Ve birinin hicâbı keşf olur. Zaman ister ve irşâd eden kimse cemi’ merâtibi tekâmül ede. Irşâda kâdir ola. Eğer nâkıs ise, hicab-ı nûrâniden kurtulmamış olur. Ne fâide? Elbette netice hâsıl olmaya mukaddime lâzımdır. Bu iki mukaddimeden bir netice hâsıl olur. Sâlik murâda vâsıl olur. İmdi enbiyâ-i veresenin dâvet irşadları, isti’dâdları olana oldu. Olmayınca ne fâide. Ebû Cehil ve onun ahzâbından kavm-i müşrikini Nebî (a.s.) da’vet eyledi. Âhirete şîrk ile gittiler. Kezâlik verese dahi nice böyleler, çalışırlar. Başına başına vursalar da ne fâide te’sir ettiremezler. Şeyh Ali Mağribî İslambol’a gelir. Ayasofya’da dervişler ile otururken iki kimse Şeyh’ten gelirler, İrâdet getirirler. Hilâfet verir onlara, kalkarlar, giderler. Bu kerre eskiden hizmetinde olanlar söyleşmeye başlarlar ki,

“Biz nice yıldır hizmetinde çalışırız, bugün gelen kimselere hilâfet verir.” dediler. Şeyh bunu duyar ve bunlara der ki,

“Hilâfet verdiğimiz kimseleri gördünüz mü? kavcağızların kurutmuşlar. Hazır müheyyâ isti’dadları kemâlinde bir kerrecik çaktım tuttu. Vardılar gittiler.

الطريق لمن صدق لا لمن سبق

“Yol ona giren için değil, onda sıdk ile kâim olan içindir.” diye buyurdular. Nice bileler. Umûr-u ifnâ ederler. Ol sıdkı ele getirince bir kimse mürşid arar gezer. Birgün buna dediler;

“Falan yerde iki kimse vardır. Hiç kimseyle söyleşmezler. Şügulde kendi halleri ile meşgullerdir ve erenleri ziyâret ile sohbetlerine dâhil ol.” dediler. Geldi, gördü. Vâkıan dedikleri gibi iki kimse. Biri pîr ve biri tâze. Yanlarında üç gün oldu. Hiçbir kelâm etmediler. Âhir bu kimse ol pîr olana suâl eder.

“Hey efendi, üç gündür sohbetinizle müşerrefiz. Bâri bir kelâmınızı işitelim, bir nasihat buyurun.” dedi. Ol pîr başın kaldırdı,

“Be hey âdem, ne aceb battal kimsesin. Ancak vara sende işinde ol, bizi hâlimizden ayırma.” dedikleri gibi bu kişiye bir keşif ve bir safâ gelir ki, üç gün üç gece dahî durur. Yanlarında ne yer ve ne içer. Ol safâ ile safâlandıkdan sonra o bir tâzesine dahî buyuranda;

“Bir kerre kelâmınızla müşerref olalım.” der. Ol kimse buna der ki,

“Yürü var bir kimse ile sohbet eyle ki, Müzekkir Hakk ola.” diye onun lisânı nasihat ediverdi. Bu kelâmı ondan dahi isti’ma ettiği gibi, evvelkiden artık ona bir vecd ârız olur. Bir nice zaman geçer. Kendine gelip gözün açar, baksa

görse ol iki kişi gâib olmuşlar. Firâk ve hasretlerinden bu kelâmları ağıyarak söyledi. Hakk dostları, âşıkları, sâdıkları, tarik-i hakk'da yönlerin bağladılar. Yönlendiler, aldılar yürüyüverdiler. Yerlerinde beni ağlattılar. Kodular gittiler. Maksad nedir ona gelelim. Şol kimsenin ezelde saâdet ve isti'dâdı sebketmiş ola, nice yıllar hevâda ve fesâdda geçerken ol fitrat-ı selîme ve şunun isti'dâdı âhir zuhûr eder. Bir irşaddan alır.

Şol meşhur olan Asmâi ehl-i lûgat arasında anılır. Be-lağat ve fesâhat sahibi söylenir gezer. Birgün bir mescidden taşra bir vâdiye giderken bâdiye ehlinde bir a'râbî bir devenin üstünde önüne çıkagelir. Yola bele iner, haramî idi demişler. Hele her ne ise, Asmaî'ye suâl eder.

"Nereden gelirsin?" Asmâi;

"Allah'ın beytinden, kelâmın okudum andan gelirim." dedi.

"Hakk'ın kelâmı var mıdır?" dedi.

"Vardır, bari imdi oku, işiteyim." dedi. Başladı Asmâi bir âyet-i kerîme tilavetine. Hatırına bu geldi.

وفى السماء رزقكم⁵

"Gökte rızkınız da var, uyarıldığınız azab da var." diye kıraat ettiği gibi. Hz. Kur'an'ın savtından, te'sirinden bir mertebe derûnuna geçer ki, Kelâm-ı Hakk idigine tasdik edip, fi'l-hâl devesinden aşağı iner.

"Bu okuduğun kelâm Rabbin kelâmı mıdır?"

"Belî, kelâm-ı Hakk'dır." dedi.

Yâni ihtiyaç, kişinin rızkı, herkese semâdan taksîm ola. Yalan olmak ihtimâli değil. Bastı devesin boğazladı. Etini fi

sebilillah üleştirdi. Bir tepeye doğru aldı yürüyüverdi. Asmâi bunca yıldır okur yazar halk içinde bu kadar meşhûr iken ilmi ile ve fazileti ile ol a'râbiye bir kerre kelâm-ı Hakk'dan müteessir olduğunu hayran kalır. Başlar nefse levîm etmeye ve melâmete der ki,

"Be hey, nefis insaf mıdır? Bunca yıldır okursun ve dinlersin. Sende bir yakîn yok niçin müteessir olmazsın be, varay gayretsiz imişsin." Bir hayli zaman kendinden usandı. Aradan bir nice yıl geçti. Hacca varır, görür, a'râbî durup tavafta beyt-i Rabbi tavâf eder. Â'râbî bunu görünce bildi. Geldi Asmaî'ye duâ eyledi. Dedi ki,

"Allah senden râzı olsun. Ol zaman ki, bana geldin. Hakk'ı okudun, dinledim. Sebeb oldun, bir zamandan beri her nesneden fariğ oldum. Ol günden beri hergün burçak aşî ile bir ekmek gelir, vâsıl olur."

Rabbimiz kerem ve hidâyet eyleye, Âmin.

DİPNOTLAR

1. en-Neml, 27/81.
2. el-Âraf, 7/179.
3. el-Araf, 7/179.
4. el-Kasas, 28/56.
5. ez-Zâriyât, 51/22.

بسم الله الرحمن الرحيم

إن ربك يبسط الرزق لمن يشاء ويقدر إنه كان بعباده خبيراً بصيراً¹

Allah Sübhânehû ve Teâlâ Kitab-ı Kerim’inde buyurur: “Senin Rabbin rızkı bast eder, tevzi’ eyler. Meşıyyeti taalluk eden kimse için Allah Sübhânehû ve Teâlâ ibâdının ba’zısına rızkı çok verir. Ve kimisine takdîr eder. Dilediği kuluna az verir, ta’zîk eder. Yani bunların hâline muttalî olmayada ve yâhut ihmâl ede. Bu değil. Tahkik, Ol Allah ibâdın her hâline habîr oldu, basîr oldu.”

İlmi de var, kullarının hâlin bilir, görürken, ya nedir? Kimine az ve kimine çok verir. Hikmeti ile iktizâ eder ki hepsine rızkını tevsi’ eylese hazinesine nukâdınla, yani bu ihtimal değil, ya nedir? Hadîs-i Kudsi’de buyurur:

“Bazı kuluma ğınâ veririm. Şuna fakr gelse haline fesâd gelirdi. Ve bazı kuluma fakr veririm. Ğınâ gelse ona da kezâlik haline fesâd gelirdi. Ve ba’zı ibâdım sîhhat veririm, eğer maraz ârız olsa hâline fesâd yetişirdi. Ve kullarımdan bazısına maraz veririm. Ana bir sîhhat gelse idi hâline fesâd

gelirdi.” İbadın hâli fesâd üzredir. İmdi, bu böyle bir emirdir. Akıl bunu böyle bile de i’tirâz cânibin tutmaya, demeye ki, “Rabbim bana zulmetti.” Hâşâ, Zâlim değildir, Hakîmdir, Cevâd ve Kerîm’dir. Kemâl-i mertebe kulların esirgediğinden oldu. Nice akla kulluk edeyim derse ki, mertebe-i akıl kanda kaldı. Ukalâ bir yere cem’ olsalardı, emr-i rızkı tedbirde bir taneyi bir yere götürelim de şuna rızkını verelim deselerdi ol kimse için çâre değildi. Mâdâm ki takdîr olmuş ola. Kâdir değillerdir. Öyle akl-ı meâş, akl-ı meâş dedikleri firavunun veziri Hâmân mesâbesinde oldu. Niceler şirke düştüler. Ve niceler nefyettiller, hafî inkâr cânibinde oldular. Ne fâide enbiyâ gönderildi. Kitaplar geldi. Hakk’ı birleyip haber verdiler. Bundan sonra ne kaldı. Hakk’a istislâmı ve inkiyâda olmak verdiğine kâni olup,

“Rabbim Hakîmdir.” diye verdiğine şükrede. Vermediği vakit sabrede. Nebî (s.a.v.) buyururlar, diye ki,

“Ya Rabbi bana bir gün nimet ihsân eyle ve bir gün verme. Hem şükr-i nîmetine ve hem sabr-ı nîmetine mazhar düşeyim.” der idi.

Niceler bu derd içinden helâk oldu. Şehveti batnı şuhûd deyip gezdikleri hiçbir kimse cû’dan helâk olmuş değil, ekser şebî’den helâk olurlar. Bu insana ne ifrat ve ne tefrit, itidâli her yerde gözetmek hoştur.

Nebî (a.s.) cûd ve sehâ üzere idiler. Bir gün bir hatun sağire kızcağzın gönderdi. Geldi, Hz. Peygamber (s.a.v.)’i ashabıyla oturur gördü.

“Yâ Rasûlallah! Anam mübarek gömleğini istedi. İhsân eyleyin.” diye ziyâde tazarru’ eyledi.

“Sabreyle, vakti iki eyle, var yine gel.” dedi. Bir miktar oyaladılar. Yine anası gelip ikdâm edince mübarek saâdet-

hânelerine aldılar. Geldiler mübârek arkalarından gömleğin çıkarıp verdiler. Ayruk bir dahî yok idi ki giyelerdi. Biraz eylendiler, namaza taşra çıkamadılar. Ashabı bir nice zaman intizâr oldular. Geleler, namaza hazır olalar diye. Ol hinde Hz. Cebrâil (a.s.) nüzûl eyleyip âyet-i kerime ile vahy olur. Tefsir olan âyetin üst yanındadır. Bu âyet-i kerimeyi tilâvet eder.

ولا تجعل يدك مغلولة الى عنقك ولا تبسطها كل البسط فتقعد ملوماً محسوراً²

Yani “Habibim elini ma'lûle kılıp nen var ise bezl eyleme. Bast-ı küllî ile bast eyleme ki, ne ifrât ve ne tefrît eyle. Cûd ve sehâ ve bezl ve atâ üzere olmak güzeldir. Lâkin malını mahsûr olacak mertebe ile oturma.” diye hitâp olundu. Ehl-i tefsir böyle buyurmuşlar, güzeldir. Feemmâ ehl-i tahkikan verdikleri bu mânâyı öyle te'vil etmişlerdir ki, Hz. Peygamber'in cûd ve sehâları yerindedir. Zâhirinde olanı men' ola. Bu değil. Ya nedir? Elinde olanı bezl edip, bast-ı küllî izhâr ettikte bir vücûd gelmesin. Zâhir senin yüzünden ihsân olduysa cümlesin veren ve sana ol cûd ve sehâ hasletin ihsân eden benim. Demeyesin ki,

“Ben vermişim. Yâni;

“Fakat, atâ ve ihsân senindir diyesin.” Kendinde hiç bakiyye-i vücûddan eser kalmaya. Makam-ı izmihlâle varıla, kemâl ondadır der. Hz. Peygamber'i irşâd için bu âyet-i kerime gönderildi. Onun için kendilerden, bakiyye-i vücûddan eser kalmaya ve gamından dünyaya meyl eylemediler. Zirâ;

حب الدنيا رأس كل خطية³

“Dünya sevgisi her hatanın başıdır.” değil midir? Onun için Hz. Hakk dünyayı sevdiğine vere, sevmediğine vermaye. Bu değil. Ya nedir? Kabz ve bast elinde hakîm sâbıktır. Velez

ولو بسط الله الرزق لعباده لبغوا في الارض⁴

“Eğer ibâdına rızka bast edeydi, yeryüzünde fesâd ve tuğyân edelerdi” diye Kur'an'da sarîh buyurur. Vâkıa nice-ler zarar ettiler. Bu cümleden biri Kârûn kavm-i Mûsâ (a.s.)'dan bir fakîr kimse idi. Hakk Celle ve Alâ Kitab-ı Kerîm'inde hikâye buyurur:

ان قارون كان من قوم موسى فبغى عليهم⁵

“Karun, Mûsâ en idi ve onlara karşı azgınlık etti.” Hz. Mûsâ (a.s.)'ya Tevrat-ı Şerîf nâzil olunca emir olundu ki,

“Yâ Mûsâ bizim kitabımızı altın ile yaz. Tevrat gibi müfa'al kitâbeti altın ile yazmayı Hz. Hakk emir edince, Mûsâ (a.s.),

“Fakirim yâ Rabbi!” dedi. Hz. Cibril'e emrolundu. Mûsâ (a.s.)'ya ilm-i kimyayı ta'lim eyledi. Altın ile yazmaya başlayınca Kârûn bu kerre başladı, Hz. Mûsâ'ya,

“Yâ Mûsâ, fakirim ve zelîlim kût'a muhtâcım, bana da ta'lim eyle.” diye tazarru' ettikçe diyelerdi ki,

“Kârûn senin hakkına fukarâ vefkıdır, Sen zarar edersin.” diye men' ve nasihat ederdi. Tekrar gelirdim.

“Yâ Mûsâ bana da öğret ve fakirim” diye ikdâm edince neylesin.

لا إكراه في الدين⁶

"Dinde zorlama yoktur." kimseye güç hakkı yok. Hakk'ı bilip anladıktan sonra kabul etmeyecek hal müşkil olur. Âhir vardı, kimyâ yolun gösterdi.

"Zarûretini, ihtiyâcını def edecek kadar sana icâzet. Ben dahî Hakk'ın kelâm-ı şerif'in yazmadan ötürü amel ederim. Gayri dünya murâdı için cem-i maksûd değildir."

Nasihat buyurdular, Kârûn eve geldi mübâşeret eyledi. Gün be gün;

"Bu azdır." demeye başladı. Vardıkça artırdı. Ne def'i zarûret yerlere sığmaz oldu. Muhabbet ve hırsı gittikçe artırdı. Âyet-i zekât nâzil oldu. Geldiler zekât istediler, emr-i Hakk budur dediler. Hesab eyledi, gördü bir hayli nesne oldu. Vermeğe çok gördü. Âhir emr-i Hakk'a muhâlefet gösterdi, vermedi. Ol zamanda bir hâtun var idi. Ehl-i hevâ idi. Halk arasında meşhûr idi. Birgün onu çağırtdı. Katına geldikte bin altın verdi. Eline kavlı eyledi.

"Mûsâ vaaz ve nasihate çıktıkta halk arasında bula ki, utandırabilesin.

"Mûsâ bana zina etti" diyebilesin." dedi. Hz. Mûsâ (a.s.) birgün kavmine minberde nasihat ederken geldi Kârûn, hâtun ile meclis-i Mûsâ'da oturdu. Durup halka vaaz ve nasihat ederken ittifak zina eden kimsenin hâlin beyan etmeye başladı. Kitabullah'ta olan Hakk'ın emrini neşredince, Kârûn ayağı üzere kalkıp suâl eder, der ki,

"Yâ Mûsâ buyurulan hüküm tamam mıdır? Herkese hükmü şâmil midir?" dedi.

"Öyledir, cümlede hüküm birdir." deyince,

"Sen dahî zinâ etmiş olsan, bu hüküm sende dahî câri olur mu?" dedi. Hz. Mûsâ;

"Olur" dedi.

"İmdi Yâ Mûsâ, şu avrat senin hakkında der ki,

"Mûsâ bana zinâ eylemiştir.

"Ne dersin?" dedikte,

"Yâ hani?" dedi.

"İşte." diye işaret eyleyince, ol hâtun ayağı üzre meclis-i Mûsâ'nın rûhâniyyeti ve Hakk nasihatleri içerisinde te'sir edip kendi kendine demeye başladı ki,

"Gece ve gündüz fi'li şeni" üzere, Allah'ın emrine muhâlefette ve tuğyânda gezerken, âhir, Hakk'ın enbiyâsına, Mûsâ gibi bir ulû'l-azm bir Nebîye iftirâ etsen gerek. Bu dünyada ne işlersen işlersin. Bunun âhireti var." diye ziyâde havfa düştü. Kizb ihtiyâr etmedi, aslın söyledi.

"Yâ Mûsâ hâlim belli. Hâşâ sana iftirâ edemezim. Kârûn bana bin altın verdi. Var yürü Mûsâ'ya, halk içinde utandır, "Bana zinâ etmiştir." de dedi. Huzûra geldim. Ölecek cana yatacak yer gerek. Hakk'ın Nebîsine iftirâ edemezim, aslı budur işte." dediği gibi, Hz. Mûsâ'nın celâli cânibi gâlip idi. Mücelli-i ef'âle mazhâr düşmüştü. Ol hinde gadaba geldi.

"Yâ Rabbi hakkım alıver." dedi. Hz. Hakk buyurdu.

"Yâ Mûsâ yeri sana musahhar ettim. Nice istersen öyle ola.

Hz. Mûsâ yere emretti,

"Tut" dedi. Dizine dek yere geçti. Aman diledi. Yine;

"Tut" diye emretti. Göğsüne dek yere geçti. Yine aman diledi. Hiç bakmadı. Yine emretti. Üçüncüde cümle bedeni yere yutturdu. Malı kaldı.

İşte böyle, her zamanda münâfık eksik değil. Bu kerre demeğe başladılar ki,

"Mûsâ Kârûn'un yere yutturdu, Cümle malı bana

kalsın diye. Hz. Mûsâ halkın bu kelâmın işitince yere emreyledi. Cümle malı bile yere geçti. El'ân dahî yere durmayıp aşağı gitmektedir. İmdi mala muhabbet âhir kişiyi helâke ilkâ eder. İşte böyledir. Onun için fahr-i âlem,

الفقر فخري وبه افتخره⁷

“Fakr benim alâmetimdir. Ve ben onunla iftihar ederim.” diye buyurdu.

Ashâbdan Sâ'lebe derlerdi bir kişi var idi. Hamâme-i mescid diye ad vermişlerdi. Hiç Mescid-i Rasûl'den hâlî değildi. Gâyet fakir idi. Tâ bu mertebe fakrı var idi ki, kendinin ve hâtununun setr için bir kaftanları var idi. Taşra mescide gittikde eri giyerdi. Hâtun bir küp gibi nesnenin içine girer otururdu. Mescidden geldikte kaftanın çıkarıp, hâtun giyip taşra çıkardı. Her gâh Nebî (a.s.)'ye fakrdan şikâyet ederdi. Buyururlardı ki,

“Yâ Sâ'lebe senin haline evfek olan fakirdir. Sana ğınâ gelince haline fesâd gelir, sabreyle.”

Tekrâr ikdâm edince, Hz. Peygamber'e çok yalvardı. Ğınâ murâd edildi. Hakîm-i Râzık'ın hikmetine nazar eyleyemedi. Kendi nefsi murâdın dileyince bir miktar nesne-i ihsân eyledi. Birkaç keçiler aldı, güde başladı. Evvelki gibi namaza ve mescide gelmeyip seyrek gelmeye başladı. Dağa ve taş, sürüsünün ardısına giderek bu kerre haftalarca Mescid-i Rasûle gelemeyi başlatmış oldu. Âyet-i zekât nâzil olunca geldiler Sa'lebe'den zekât talep eylediler. Nefse güç geldi. Mal muhabbeti gelir, zuhûr eder. Ol hinde;

“Hay hay,

هي الاخت الجزية

“Peygamber'in zekât diye saldığı değil, bu ancak haracın kızkardeşidir.” diye vermek istemedi. Geldiler Rasûl (s.a.v.)'e mâ vaka'a arzylediler.

“Kendi bilir bu dinde kimseye cebr yok.” dediler.

Kelâm-ı Hakk'a râzı olana ne söz. Ve illâ muhâlefet kime ne zarar edebilir. Neylerse kendine eder.

من عمل صالحا فلنفسه ومن أساء وعليها⁸

“Kim iyi bir iş yaparsa faydası kendisinedir ve kim kötülük yaparsa zararı kendisinedir.” sonra zekâtın ihraç edip, gönderdi. Nebî (a.s.) kabul buyurmadılar. Ba'de hilâfet Ebû Bekr'e deyinince, Hz. Sıddık dahî kabul etmediler. Kezâlik Ömer (r.a.) de kabul etmediler. Sonra Osman (r.a.); “bir masrafa sarf etmiştir” diye rivâyet var. Hele muhassal kendine zarar edip, âhir keçileri arasında bir yerde büzülmüş kalmış bir halde ölmüş buldular.

İşte bu böyle bir emr-i mukarrerdir. Bazılar akla kıyâs edip şübh-i vehme düşmüşlerdir.

BEYİT:

كم عاقل عاقل اعيت مذاهبه وجاهل جاهل تلفاه بقا مرزوقا
هذا الذي ترك الاوهام جائرة وصبر العالم النخر بوزيريقا

Tercüme: Nice Akıl sahipleri vardır ki, bu akıllarına güvenmeleri sebebiyle aciz duruma düşmüşlerdir. Nice câhiller de pire gibi kolayca rızık sahibi olmuşlardır. Bu

durum seni, bütün ulemâyı ve Zıbrık'ı şüphelere düşürüp, şaşırtır."

Hâkim-i Sâni'in sun'u âlem-i tahrîr zındıkâ eylemez. Belki sıddîk eyler. Nice? Zîrâ akla bakıcak âkila vus'at, câhile muzâyeka ve şiddet olmak gerek idi. Ya muktezây-ı akla bu olmak görünürken İsm-i Hakîm'in muktezâsı bu değil, taşra bakan böyle görür, gerçi lâkin hikmete bakılınca bir gizli sırrı vardır ki, akıl ol mertebelere yetişemez. Şerif Cürcânî'nin bu zıkr olan ki, demin dediğimiz cevabı vardır.

BEYİT:

نكد اللبيب وطيب العيش جاهل قد ارشداك الي حكيمة كامل واقعا عاقلك
ضيقني جاهلك طيب عيشي

Tercüme: "Akıllı kimselerin hayatı sıkıntılı ve zor, cahillerin hayatı ise rahat ve güzeldir. Bu hâdise seni gerçekte tam bir hikmete ulaştırır. Akıllınız sıkıntı içinde câhiliniz ise huzur ve rahattadır."

Birgün Hz. Ali (k.v.) Kûfe şehrine giderken bir sürü koyunlar görür.

"Bunlar kimindir?" diye sorar.

"Falan kimsenindir." diye cevap verirler. Ve biraz gittikten sonra mevâşi ve devâb ve merâkip kısmından görünür. Tekrar suâl ederler, yine cevap verirler, bu daî ol kimsenindir. Ve biraz gittikten sonra,

"Bu yerler ve tarlalar ve bahçeler ve bostanlar hep ol kimsenindir." diye cevap verirler. Muhassal kelâm, Tuyûr kısmına varınca, kaz ve tavuk sürüyle gezer.

"Bunlar hep ol kimsenindir." derler. İleri varır. Görse

emlâk ve erzâk sahibi bir gözü ahvel ve ayağı aksak kimse. İmam Ali (k.v.) temâşâ eder.

"Sübhâne'l-Kâdir, senin hikmetinde akıllının akli ikâl olur ancak." dedi işte böyle bir emr-i mukarrerdir.

إنه بعباده خبيراً بصيراً⁹

"Hak Sübhânehû ve Teâlâ ibadının her hâline habîr ve basîrdir."

Enbiyâ, bu mâ'nâyı bildiler ve anladılar, an şühûdün zevk ettiler. Bilmeyenler inkâr cânibini tuttular. Hicâb-ı kesîfe düştüler. Ebû Süfyân, Nebî (s.a.v.)'ye itirâz edip der idi ki,

"Muhammed gelmek ile ittibâımız seyf ile helâk etti. Ve evlâdımız cû' ile kırdı ne fâide ettiler."

Şirk ve dalâlde dünya ve âhirette hüsranda kaldılar. Mü'min neylerse eyleye, istislâm ve inkıyâdda ola göre. Enbiyânın gösterdiği sırât-ı müstakîme gide. Rabbimiz tevfiğ ve hidâyet ede. Âmin.

DİPNOTLAR

1. el-İsrâ, 17/30.
2. el-İsrâ, 17/29.
3. Aclûnî, a.g.e., I/412.
4. eş-Şûrâ, 42/27.
5. el-Kasas, 28/76.
6. el-Bakara, 2/256.
7. Aclûnî, a.g.e., II/113.
8. el-Fussilet, 41/46.
9. el-İsrâ, 17/30.

بسم الله الرحمن الرحيم

يا ايها الرسل كلوا من الطيبات واعملوا صالحاً إني بما تعملون عليم¹

Hak Celle ve Alâ Kitâb-ı Kerim’inde buyurur, Rusûl ve enbiyâya nidâ ve hitâp eder.

“Tayyibâtan ekleyeyin. Helâl ve tayyib olanlardan. Sâlih ameller işleyiniz. Tahkik ben işlediğinize alimim.”

Helâl var, tayyib var. Helâl oldur ki, Şer’i mutahhar ona ruhsat vere. Müfti-i şer’i fetvâ vere ki helâldir. Tayyib bundan ötedir. Zâhir müfti-i şer’i helâl dedikten sonra müfti-i kalb şuna ruhsat vermeye. Şer’i mutahhar zâhire hüküm ederse ancak. Lâkin içerisinde bir gizli hâli var ola diye kalp dolanmaya. Madâm ki, kalbin itmi’nânı isti’mâl ve tenâvülde tereddüd üzeredir, müfti-i kalb bile fetvâ verecek olursa tayyib olur. Dahi amel-i sâlih işlemektir. Yâni amel-i sâlihdir.

Her amelde ki, Allah Teâlâ’nın rızâsı murâd ola, Amel-i sâlih oldur. Her ne işlerseniz ilmim var, cümleye muhîtim. İmdi sizi icâd edip âlem-i şehâdete getirdim. Cümlenizin

aslı ebû'l-beşer olan Hz. Âdem (a.s.) dır. Babanız Âdem’i yed-i kudretim ile yarattım. Kendi rûhumdan ona rûh ihsân ettim. Cennetime kodum. Onda da sınır çektim. Sonra da eşi Havvâ’yı yarattım. Dahi ona cîfet ettim. Onunla naîm cennetinde yiyiniz ve içiniz. Cümlesi sizin. Her neden iştihâ ederseniz tenâvül edin. Ve illâ huld ağacına yakın olmayın. Buğday ağacından nehy ettim. Ondan sakının. Zinhâr yemeyesiniz.” dedim. “Şöyle tecâvüz ederseniz sizi tenezzülâta bırakırız. Biz demiş idik.

ولا تقربا هذه الشجرة²

“Sakın bu ağaca yaklaşmayın.” öyle işâret ve hat çekilmişken adûv sözüne uydular. Ol kıssa ma’lum, ne kadar tenezzülâta bırakıldılar. Âhir nice zaman nedâmette ve hasrette oldular. Evlâdına, enbiyâ ve rusûlüne dahî bu hitâbı eyledi. Cümlesi irsâl-i nübüvvette beraberdirler.

لا نفرق بين احد من رسله³

“O’nun elçilerinden hiçbirini diğerinden ayırmayız.” denilmiştir. Hep cümle ibâdî Hakk’a da’vet eylediler. Da’vetleri de bir cümle ve hudûdullah dediler. Nihâyet merâtip cihetiyle;

تلك الرسل فضلنا بعضهم على بعض⁴

“Biz o elçilerden kimini kiminden üstün kıldık.” buyurulmuştur. Kimisi tevhîd-i ef’âle ve kimi tevhîd-i sıfâta da’vet ettiler. Hele hele seyyid-i küll olan Nebî (a.s.)’nin

da'vetleri tevhîd-i zâta oldu ki, gâyet-i gâyat oldur dahî ne gerek. Onun için ümmetin fazileti ve şerefi sâir ümmetten artık oldu. Rusûlüne olan hitâp ve nidâya sâlih oldular. Bir yerde dahi;

يا ايها الذين آمنوا كلوا من الطيبات ما رزقناهم⁵

"Ey iman edenler, Size verdiğimiz rızıkların iyilerinden yiyin." diye buyurunca avâlim-i seyr edip, beni Âdem gele gele beden âlemine girip bu kalıba zapt olundu. Tekmili bu insanın bu icmâli âlemi ki, beden âlemidir. Cümle merâtibe vusûl bunda tamam olur. Rûhun seyri buraya kadardır. Seyr anillahdan bu kerre seyr-i ilallah olup cümlelerin rücû'u Hakk'a olsa gerektir. İmdi, bu insan bu avâlimi seyredererek dâima âlemi ki, icmâl âlemidir. Bunda işlediklerin hayr ve şerr ötede tafsîl-bulsa. Ön son bunda kimseyi bakî komuyorlar. Lâzım olan insana helâl lokmadır. Elbette bu ibâdın iki yere ihtiyâcı var. Biri nısf-ı mukaddemi, biri nısf-ı muahharıdır. Her gâh söyler gezeriz, şehvet-i batn ve şehveti ferc. Birini Hakk Celle ve Alâ Kitab-ı Kerim'inde zikreder,

كلوا من الطيبات

"İyi olanlardan yiyin." der. Ol bir şakî zikreyler.

"Niçin?" der.

Zîrâ helâl lokmadan hâsıl olan, elbette helâlden giren helâl çıkar. Dühûl ne ise hurûc dahî pâk tayyib olan mevzîa vaz' olursa gerektir. Ol sebepten zikr olunmadı. Dahî amel-i sâlih işlen der. Emir eder Rabbimiz.

اليه يصعد الكلم الطيب والعمل الصالح يرفعه⁶

"Güzel söz O'na çıkar, iyi amel onu yükseltir." diyor. Ervâh-ı mukaddesenin kelâm-ı tayyibi ki bu ne ile hâsıl olur. Amel-i sâlih işlemek ile cümlesi amele binâ olununca, bu kerre efdâl-i âmâl tevhîd oldu mu ol dahî yolundan şer'i mutahharaya riâyet üzere taşrasını tashih eden oldur. Ol mertebeye riâyet olunur. Bindikten sonra bu kerre zâhirin bâtını da var. Taşrada kalmaya, bâtınına iç tashihine çalışabile, giden oldur. Zillet ve fakr ihtiyâr ede. Tâ ki izzet hâsıl ola. Tasfiyet-i kalb, lokma-i tayyibe ele getirmek ile olur. Tâ ki vesâvis-i şeytândan, türlü türlü hâtıralardan hâlâs ola. Ve havâtır-ı fâside ki, kalb safâsına mânî olan oldur. Tâat ve ibâdetten lezzet ve safây-ı bâl olmayınca ne hâsıl olur. Onun için hergâh söyleriz. Bin kerre de söylense elbette nice fâide ve teyakkun hâsıl olur.

İbrahim bin Ethem bir gün bir mescide geldi. Murâd edindi ki, geceyi ihyâ eder, hasırlar içine girdi, gizlendi. Kayyım olan kimse câmiyi kapayıp gitti. Birazdan divar yarıldı. Bir alay cemaat câmiye girdi. İçlerinden biri der ki,

"Bizden değil bir kimse var." Ancak başları olan kimse,

"Hâ İbrahim bin Ethem'dir. Hâlin yetirmiş kırk gündür. Artık zamandan beri derdine bir çâre arar." dedi.

Orada bir hurmacıdan hurma satın almış idi. Yere bir dâne hurma düşer. Kendinin sanır, alır yer. Meğer hurmacıdan düşmüş idi. Hâinden haber verdiği gibi. Fi'l-hâl taşra oldu.

"Gerçek budur efendiler!" dedi. Bir nice günlük yol idi. Sefer ihtiyâr etti. Tek bir çâre olsun diye ol hurmayı buldu, söyledi.

“Nedir bu mertebe-i zühd ki, ne kadar bir hurmadan ötürü, bu kadar zahmet ihtiyâr edersin. Helallık talep edersin. Bizi gör kim, bunca zamandır hayvan gibi hangi otlaktan olursa şüpheli şüphesiz demez yer gezeriz.” dedi. Hazreti İbrahim’den inâbet ve nedâmet getirdi. Gör imdi sakınmaları hâlin aradıkları nerelere sirâyet eyledi. Kezâlik ibtidâ sülûklarında Belh diyârının padişahlığın terk ettikte görür, dünyanın fânî mansıbı için bu kadar sây-i himmetler, izzet-i fâniyeden ötürü bu kadar zahmetler. Âhiret hod bundan e’azzdır. Bir kimse izzet mi ister?

“Kalbi, ⁷ (فلة العزة) izzet-i bâkiye isterse âhiret için çalışsın.” diye fikreder. Libâsın çıkarır. Çobanının hod libâsını alır giyer. Terk-i diyâr eder gider. Şol kadar fakr ve zillet ihtiyâr eder ki, şekl-i mütegayyir olur. Bilinmeden kalır. Hâlin zâhir bedenın tashîh eder. Kerâmât-ı kevnîyeden nice nesneye mâlik olur. Bu kerre de vüzerâ ve ümerâsına bir gayret düşer,

“Böyle âdil bir pâdişah elimize girer mi?” diye herbiri etrafa yayıldılar. Aramağa başladılar. Vezirin biri gelir, bir ırmak kenarında bir derviş görür. Şol zaman idi ki, İbrâhim bin Ethem Hazretleri hırkasın yamar idi. Herbir eline sapsayıp çıkardıkça kanından ipliği kırmızı oluyordu. Ol hinde vezir onu bilmedi. Amma ol, veziri bildi. Vezir der ki,

“Derviş tâifesinden ancak bunlar biri birini bilirler. Şuna sorayım.” dedi. Suâl eyledi.

“Belh vilâyetin terk eden bir İbrâhim bin Ethem’i bilir misin? Hiç gördün mü onu, bize salık ver.” dedi.

“Neyleyesiniz, murâdınız nedir?” dedi. Ayıttı.

“Bir âdil kimse idi. Şimdiye dek ne tahsîl ettiyse etti. Yine ister ki, gele bir yerine otura. İbâdullah’a hizmet ede.”

deyince iğneciğin götürdü ırmağa attı. Nidâ eyledi, der ki, “Balıklar! Benim iğnemi bulun getirin, verin.” dedi.

Balıkların herbiri birer altın iğne ağızlarında sunuverdiler.

“İstemezim, benim iğnemi getirin.” diye talep eyledi. Kanadı sınıcak bir balık iğnesini getirdi, tutuverdi. Aldı bunu,

“Gördün mü vezir? İbrâhim’in evvelki saltanatıyla bu hali nice?” dedi. Kendini izhâr etti. Bu kerre vezir ayağına düştü.

“Sultânım bu tasarruf ile onun ne münâsebeti vardır? Bir alay hayvânâta hükümet, bundan öte bir tasarruf dahî olmaz. Bu kerâmete vâsıl olmuşsanız, Allah mübârek eylesin. Duâyı hayırdan unutmayasınız.” dedi. Aldı yürüyüverdi.

Bu kadar kerâmete zâhir bedenın tashîh etmekle vâsıl oldu. Bu mertebeye yol,

... كلوا من الطيبات

“Temiz şeylerden yiye.” emrine imtisâl oldu. Rabbimiz tevfiğ ve hidâyet eyleye. Âmin.

DİPNOTLAR

1. el-Mü'minûn, 23/51.
2. el-Bakara, 2/35.
3. el-Bakara, 2/285.
4. el-Bakara, 2/253.
5. el-Bakara, 2/172.
6. el-Fâtır, 35/10.
7. Fâtır, 35/10.

بسم الله الرحمن الرحيم

رينا لا تزغ قلوبنا بعد اذ هديتنا وهب لنا من لدنك رحمة انك أنت الوهاب¹

Allah Sübhânehû ve Teâlâ Kitab-ı Kerîm’inde; “Râsihûn fi’l-ilm” in duâların hikâyet eder.

“Ey bizim Rabbimiz, sen bizim kalplerimizi zeyğ ve dalâlden sakla, bizi hidâyetten sonra dalâlete düşürme.” Bu âyet-i Kur’âniyyenin muhakkemâtı ve müteşâbihâtı var. Muhakkemâtın şeriat ehli olanlar beyân eylemişlerdir. Kaldı müteşâbihât olanları râsihûn fi’l-ilm, yâni ârifûn, dualarında bunu zikrederler. Hakk’a tazarrû’ ve niyâz ederler ki, nefsimiz hevâsı üzere ehl-i hevâ ve ehl-i bid’a ve ehl-i dalâl Kur’an-ı azîmin müteşâbihi olan âyâtını kendi hevâları üzere mâ’nâ verip, ilhâd ve zındıka yoluna giderler. Hakk’dan bu’d-ü ihtiyâr eyledilermiydi “ol zümreden eyleme yâ Rabbim bizi” diye Hakk’a tazarrû’ ve niyâz eylemler.

بعد اذ هديتنا

“Hidayetten sonra...” denildi. Vâkıan hidâyetten sonra ola zeyğ, yâni Hakk’dan baîd ede. Ne meyletmekle nefisleri hevâsına düşerler. Dahî murâdullaha vâsıl olmayalar. Rahmet ve kurbdan ırak olalar. Cennete ve derecâta müstehâk iken cehennem yoluna gideler. İmdi bu mâ’nâyı bildiklerinden sonra Hüdâ cânibin tutalar. Onun için ârifûn dualarında bunu zikrettiler.

وهب لنا

“Dahî bize hidâyet, kendi canından bize rahmet ihsân eyle. Tahkik sen vehhâbsın.”

Hakikatte hibe ve atâ senindir. Cû’d ve sehâ oldur ki, hiç mukâbelesinde cezâ ve ivaz mulâhaza olunmaya. Vâkıa hem öyle değil midir? Evvelâ bize bir vücud ihsân eyledi. Yoklukta kalmadık. Sâniyen bu âlem-i şehâdete getirip basîret ve idrâk verdi. Mahd-ı fazlıyla cennet ve kurbet ihsân eyledi. Hakikatte vehhâb oldur ki, dünya ve ukbâda nice kerem, envâ’ı nimete müsteğrâk eylemiştir.

لئن شكرتم لأزيدنكم²

tâ ki bileler, şükr eyleyeler. “Eğer şükrederseniz sizin için ziyâde ederim.” diye sarîh Kur’an-ı Azîm’de buyurur. Hüdâ cânibini ihtiyâr ederseniz hidâyetime ve rahmetime ve kurbetime ve illâ zeyğ ve dalâl hevâ ve bida’ ederseniz ona göre.

يضل من يشاء ويهدي من يشاء³

“O dilediğini sapıtır, dilediğini doğru yola iletir.” denilmektedir.

لا تزعج قلوبنا

“Kalbimizi kaydırma.” dır. Asıl ve âmmda olan bu insanda kalp oldu. Kalıba nazar olunmadı.

ان الله لا ينظر صوركم واموالكم بل ينظر الى قلوبكم واعمالكم⁴

“Hakk Celle ve Alâ bu ibâdın sûretine ve emvâline nazar eylemez. Belki kalbine nazardır.”

Amel-i kalb, kalıbiyyeden bir nice mertebe ileridir. Zâhirâ amil-i kalb görünmezse sum'a ve riyâdan ma'sûn ve mahfûzdur. Lâkin âmâl-i kalbiyyede nice â'râz-ı fâside karışmak olur. Sum'a ve riyâdan kurtarabilmek hayli iştir. Bir kimse bir günah işlese, şunun kalbine bir nokta konur. Bir dahi işlese kezâlik. Âyine-i kalpte pas olunca Hakk'ı anlayıp bilmek ve kelâm-ı Hakk'ı işitmeye müsteîd olamaz. Kalb karardıkça hevâ ve bida' artar. Hadis-i şerif'te vardır. Meşâhir hadislerindendir.

ان في الجسد مضغة اذا صلحت صلح كله واذا فسدت⁵
فسد كله الا وهي القلب

“Cesedde bir et parçası vardır ki, o iyi olursa bütün beden iyi olur, o kötü olursa bütün beden kötü olur. Dikkatli olun, o kalptir.” İbâdet budur. İmdi, râsihûn fi'l-ilm olanlar ki, “arifündür demişler” bu âyet-i kerîmenin üst başında zikreder. Hakk Celle ve Alâ;

وما يعلم تأويله الا الله⁶

“Onun te'vilini Allah'tan başka kimse bilmez.” vakfe-denler demişler ki, Âyât-ı Kur'âniyye'de müteşâbih olanlar mukattaât-ı hurûf ki; (ألم) gibi ve (ألى) gibi. Bunların ilmi Allah'a mahsustur. Te'vilin bilinmez, “Allah bilir.” demişler. “Ve'r-râsihûne fi'l-ilm”in alt yanında olan âyet-i kerîme vakıf olmayıp atıf olunduğu takdirce, Hz. Hakk bilir. Enbiyâ ve kümmel-i evliyâ bilir, demek olur. Vâkıan, ârifûn duâlarında gâyet gerekli olan duâ ve tazarru' ne idiğin bildiklerinden ötürü hidâyetten sonra zeyğ ve dalâl müşkil-dir. Ol hidâyet ki, isbât ile sebât ve tuma'ninedir.

“Hevâ yollarından bizi sen hıfzıyla” diye ne güzel buyurmuşlar.

Hakk'dan baîd gibi bir dert dahî mi vardır ki, azâb-ı cehennem bile ona müsâvidir. İmdi kalbi pâk ve tâhir olan kimsenin taşrasında gerçi zâhir ilmi olmazsa dahî, şer'a muhâlif evdâ' südür ederse de ol zâhir olan kalbi az zamanda birgün onu selâmete alır, çıkarır. Ne gibidir? Her gâh söylediğimizdir.

Yemen diyârında bir şeyh dervişleriyle giderken emr-i Hakk vârid olup şehirden taşra bir karyeye varıldı idi. Anda bir alay cemaat arasında bir kimse vardır. Şunu irşâd eyle denildi. Biraz darı sapları gördü.

“Al şunu götür.” diye dervişe emreder. Ol diyarın darı sapları iri olur, varıp görenler bilirler. Derviş,

“Şeyh bunu neyler ki? Ne menfaate yarar bu ki? Bana bunu yükledi.” dedi. Hele neylesin emre imtisâl gösterir, alır gider. Karşıdan bir alay cemaat görünür. Meğer ol karyede düğün cemiyeti var idi. Çalma çağırma, herkes ye-

mede içmede, hây-û hüşt, ıyş-ı işrette olup durmadadır. Aralarında bir aksakallı koca, bir davulu boynuna takmış "hay bre" deyip döver. Şeyh onu görünce,

"Derviş var şol davulcu kocayı al gel bana." dedi. Derviş vardı,

"Şeyh seni ister" deyince, güyâ evvelden kulu idi. Hiç muhâlefet göstermedi. İnkıyâd edip, edep üzere geldi. Şeyhe karşı el kavuşturup durdu. Şeyh zâhir şer' yerin bulsun diye ol getirdikleri darı saplarıyla hadd-i darb vurdu. Kaldırdı, ırmak kenarına götürdü, ömründe abdest, namaz ne idiğin bilmezdi. Ve illâ pâk abdest aldirttı. Ondan sonra namaz kıldirttı. Bâdehû şeyh seccâdesin su üzerine döşedi. Güyâ bir zevrâk misâlinde geçti. Üzerine oturuverdi. Ol koca davulcu seccâdesi üzerine aldı. Emr-i Hakk ile bir cânibe çekildi, gittiler. Derviş ardından çağırakaldı.

"Be hey şeyh, bunca yıldır senin hizmetindeyim, beni dahî bile al, bugün gelen bir fâsıkı, dünyadan haberi yok, tâat ve ibâdetten buçuğu yok bir kimseyi yanına aldın, beni kodun gittin, revâ mıdır?" dedi.

"Yâ şeyh!" deyince, buyurdu ki,

"Be hey kuzu, benim elimde ne vardır? Emr-i Hakk ile dir hareketim. Var, yürü şol kimseyi irşâd eyle, dediler. Onun için aldım, geldim. Ben neye kâdirim." diye cevap verdi.

İmdi bu böyle bir emr-i mukarrerdir. Hemân Rabbimiz tevîk ve hidâyet eyleye.

DİPNOTLAR

1. Âl-i İmrân, 3/8.
2. İbrâhim, 14/7.
3. en-Nahl, 16/93.
4. Müslim, Birr, 32, 33, 34. İbn Mâce, Zühd, 9. Ahmed bin Hanbel, 2/285, 539.
5. Buhâri, İmân, 39. Müslim, Müsâkât, 107, İbn Mâce. Fiten, 14. Dârimî, Büyû', 1.
6. Âl-i İmrân, 3/7.

بسم الله الرحمن الرحيم

أتل ما أوحى إليك من الكتاب واقم الصلوة تنهى عن الفحشاء والمنكر ولذكر¹
الله أكبر والله يعلم ما تصنعون

Allah Sübhânehû ve Teâlâ Kitâb-ı Kerîm'inde buyurur:

أتل ما أوحى

Hız. Peygamber'e, "Kitâbullahtan sana ihâ olunan Kur'an-ı Azîm'i sen tilâvet eyle." diye emreder.

Kur'an-ı Azîm'in tilâvetinde ne mertebe-i şeref var imiş ki, Hakk Celle ve Alâ emreder. Ne kadar tekrar tekrar olursa ol kadar te'siri mâ hasıl olur ki, herbirinde bir keyfiyyet, birinde hâsıl olmayan ol birinde olur. Lafz-ı şerîfinde bu kadar şeref olunca mâ'nâsını tefekkür edenin sevâbı ne kadar olmak gerektir. Kur'an-ı Azîmin sâir kitâbullahtan şerefi ve azm-i şânı şol bahr-i muhît gibidir. Sâir kitâbullah nehir gibidir. Cümle kitâbullahı bu Kur'an-ı Azîm câmi'dir. Cemî-i merâtibe işâret vardır. Bir kimse yal

nız lafz-ı şerîfini tilâvet etse, nice ecir ve sevâb eline girer. Ale'lhusûs mânâsını fikredecek olursa nice terakkî sâhibi olur. Mûcibiyle amel de edecek olursa, ona bir nûr hâsıl olur ki, ol nûr ile zulmet-i cehilden kurtulur. Karanlık gecede yanan çerâğ gibi olur. Ahkâm-ı şerîfiyle amel ederse, varır nihâyetine dayanır. Zâhir amelin ederek bâtın ameline râğbet koyarak taşrası bu insanın görünen bedenidir ki, —tabiatıyla tâbir olunur— onun ıslâhı şeriatle olur. Pâk ve tâhir olup, helâl lokma ile terbiye olarak bu kerre içyüzünde olan nefsi ki, sıfât-ı zemîmesiz, ahlâk-ı hasene ile tezyîn ede. Başlar ondan bir nûr hâsıl olur ki, kevkeb-i dürrî gibi bu mertebe yalnız şerî'atle olmaz. Elbette tarîkate muhtaçtır. Eğer onun dahî âdâbına riâyet edecek olursa, bir lem'a vere, nûr hâsıl olduğu gibi, mertebe-i şerî'atten ileri bir keyfiyyet ve bir hâl gele de, â'mâl-i şerî'atı bıraka. Cem âlemine düşe, âlem-i farka gelmek istemeye. Yalnız cem'inde kalacak olursa nâkıs kalır, ilhâda düşer. Onun için sûfiyyenin azgınları ol arada azar. Şöyle hem cem'a ve firkate riâyet ede. Zâhir amelin yerli yerine gözleye. Ol dahî nihâyetine varacak olursa bu kerre âlem-i ma'rifete kadem basar. Mârifetullah hâsıl olur. Nûr-i kamere vâsıl olur. Ol mertebenin âdâbın dahî gözleyecek olursa âlem-i hakikat ki derler, ol âleme yol bulur. Bu cümle merâtibe vusûl neyle olur? Kitâbullah ile olur. Herbir mertebeye kitâbullahta işâret vardır. Asıl kitâbullahtır. Ve sünnet ve icmâ-ı ümmet, ve'l-aslû'r-râbî', el-kıyâs, kitâbullahtan ahz olunmayıp icmâlini tafdîl eyleyen sünnetdir. Cümlesi sünnetten almışlardır. Bir kimse yirmi yıl bir mesele içre hüküm eder. Bir mâ'nâ verir, lâkin taşra çıkarmak istemez. Tâ kim, Nebî (a.s.) dan haber almayınca izhâr etmez. Ve sünnet-i seniyy-

yede bulunmayıp bir meselenin istinbâtında eşkâl vakî' icmâ-i ümmet ile hükmolunur.

2 ولا تجمع أمتي على الضلالة

"Ümmet olan mü'minler bir yere cem' olundukları vakit salâh cânibine zâhib olurlar. Fesâd ve dalâl üzere cem' olmazlar."

Kıyâs dahî sünnetten alınmıştır. Ulemâ ki, ilmiyle âmil olalar, her birinin fevkinde bir a'lem olsa gerektir.

3 وفوق كل ذي علم عليم

"Her ilim sâhibinin fevkinde bir alîm vardır."

Meselâ İmam Muhammed (r.ah) mesâil-i şer'îyyeye iştiğal üzere idi. İbtidâ sülûkları zamanı yaz gününde bir şerbetçi dükkânı önünden geçip giderken şerbetçiden bir içim şerbet talep eyledi. Şerbetçi suâl eder ki, "Şerbete verecek akçen var mıdır?" der. Cevap verirler ki,

"Yanımda bir habbe yoktur. Nihâyet sana birkaç mesele öğreteyim." dedikte ol şerbetçi bir içim şerbeti diriğ edip vermez. İmam dahî kor gider. Biraz zamandan mürûr eder. Şerbetçinin ekser evlâdı yaşamazdı. Yine birgün bir kızcağızı dünyaya gelir. Şerbetçiye bir keremiyet gelir. Ahdeder ki,

"Hak Teâlâ kızıma ömür verip, bir müslümana verdikte, dünyada ne var ise cihanda bile veririm." diye ahd-den sonra zamanı gelip verecek mahalde nice eylesin. Hiç mümkün müdür dünyada olanı cem' ede bile. Ulemâya mürâcaat eder. Birisi cevap veremez.

"Olmaz bu senin ahdin yerini bulamaz." derler. Nâçar olup hayrân ve sergerdân gezerken, buna derler ki,

"Bir kimse vardır. Mesâil-i şer'îyyede cümlesinden a'lemdir. Senin bu müşkiline bir cevaptır ilaç ederse, ol eder. Var ona hâlini arzeye." dediler. Gelir imamla, buluşur. İmam şerbetçiye bilir. Hâlini arzyledikte der ki,

"Senin için bir mesele vardır. Derdine derman oluna. Bir cevap kâbil, Lâkin bin altının almayınca deyivermez." dedi. Nice eylesin? Ahd ve nezrine ve yeminine bir çâre olsun der. İmam, şerbetçiye der ki,

"Var yürü bir mushaf-ı şerif al, kızının çeyizine koy. Cemi' dünyada olan meta'ların her birinden bulunmuş olur. Hiç onun üzerine bir cihaz dahî olmaz. Eğer ulemâ senden bir delil isterlerse, bu âyet-i kerîmeyi tilâvet eyle:

4 ولا رطب ولا يابس الا في كتاب مبين

"Yaş ve kuru hiçbir şey yoktur ki, apaçık bir kitapta olmasın." değil midir? de. Vâkıan hem öyledir. İmam ol mahalde kendini izhâr eder. Şerbetçiye der ki,

"Hiç bilmez misin falan zamanda senden bir içim şerbet talep eyledim, vermedin. Sana ol vakit öğreteceğim meselelerden biri bu idi. Ol zaman hîfet ettin, onun için şimdi bin altın istedim." diye buyurdular. İşte şimdi böyledir. Kitabullah ile amel edenler merâtib üzeredir. Bu herhangi merâtibin ehli ise yedi mertebeye dek işâret vardır. Onun için Nebî (a.s.)'a emrolundu. Hz. Kur'an'ın merâtibine izlâl hâsıl olsun diye cemi' merâtibi tekmîl Hz. Peygamber (a.s.) hazretlerine müyesser olmuştur. Ondan sonra mertebe her kişinin istidâdına göredir.

5 هل يستوى الذين يعلمون والذين لا يعلمون

“Hiç bilen ile bilmeyen bir midir?” Kur’an-ı Azîm içinde derc olunan cevâhir hiç gayr-ı kitaplarda cem’ olmamıştır. Ve eğer İncil ve Tevrat’tadır. Hz. Kur’an-ı bilen neyler, gayrı kitaplara ne ihtiyaç, bunda ki cemiyet kanda vardır. Onun için,

6 اتل ما اوحى اليك من الكتاب

“O kitaptan sana vahyedileni oku.” diye Hakk Celle ve Alâ azîm şânına ihtimâmen emredip zikreder. Dahî, “Ve namazını da kıl.” der. Salât dahî ikâmet eylemek, ya’ni salât-ı mefrûza ki, beş vakit namazdır. Kılın. Her bir mertebenin bir salâtı vardır. Mertebe-i şeriatıta salât var. Erkân-ı ma’lûme ve ef’âl-i mahsûse, her biri yerli yerinde kıyâm ve ruku’ ve sücûdunda riâyet ede. Fukahâ yazıp çizdikleri üzere ma’lûm ne idiğin mü’minlere ki, dâr-ı İslâm’da olanlar eben an-ceddin bilirler. Kaçan ki ezan işiteler. Cemaatler câmiye cem’ olsalar gerek. Suâl etseler, deseler ki,

“Ne araya gidersin?”

“Ne bileyim herkes varıp gele, durduğu yer ancak bizde bile bulunalım.” diyen var. Şunun salâtı ve ibâdeti âdet-i makbûlesi olur. Ve yâhut subaşı ve ases korkusundan “bînamazdır.” demesinler diye kılan var. Bir dahî beş vakit namaz farzdır. Üzerinize ketbolunmuş hiçbir vechile ruhsat yok, terköluna âsî oluruz. Kıyâma kâdir olanlar otururken ve yatarken, imâ ile, tâ bu mertebelere dek sâkıt olamaz. Mâdâm ki, dâire-i akılda oldukça, eğer sahîh ve eğer meriz ve eğer gâni ve eğer fakir bu cümleye özür yoktur.

Kılındığı takdirce ecir ve sevaba cennet ricâsıyla ve terkinde azâb ve ikâb havfı mülâhazasıyla bir Hakîm’in emridir. Muhbir-i Sâdık olan Rasûlü haber vermiştir diye bu i’tikâd ile kılan var. Bu kerre âdet mertebesinden çıkıp, ibâdet mertebesine dâhil olmuş olur. Onun dahi şerâitine riâyet eyle. Niceler bu mânâyı bilirler, ilimler ve i’tikadları yerinde, lâkin salât da ne ruku’ları var ve ne sücûdları var. Hemân bir inip çıkarlar. Ne fâide izâat etmiş olurlar. Hâdis-i şerifte vârid olmuştur.

“Şol kimsenin namazı arz olundukta suâl edeler. Sana riâyet etti mi ve seni hoş tutar oldu mu. Eğer hoş tuttuysa, yani erkânını yerli yerinde gözettiyse salât onun için duâ edip der ki,

“Allah senden râzı ve hoşnud olsun. Beni zayı’ etmedin.” deyip makbûl-i hazret olur. Ve bir dahî riâyet etmeyip erkânı yerli yerinde etmediyse bedduâ edip der ki,

“Sen beni zâyî’ ettin, Allah da seni zâyî’ etsin.” diye bedduâ ederse ne müşkil? Mü’min buraları fikrede. Kimin nazarında durur hiç bilir mi?

İmam Ali (k.v) ve bir kimseyi gördü. Sür’at ile namaz kılar. Sanki horoz yerden darı devşirir gibi iner kalkar. Hz. Ali üzerine durur,

“Nasıl namazdır kıldığın.” diye sabrile tekrar erkânın riâyet ederek kılar. Selâm verdikten sonra Hz. Ali ona suâl eder ki, evvel kıldığın namaz ile şimdiki nice? Bir miktar ırfanı var imiş? Dedi ki,

“Yâ Ali, evvelki kıldığım bana yük idi, doğrusu budur ki, ol Allah’a idi. Garaz ile değildi. Şimdi kıldığım senin korkundan yerli yerinde, erkân-ı salât tamâm oldu. Lâkin lillah olmamıştır. Gerçi evvel kıldığım tertib üzere değilse

de, feemmâ Kerem-i Hakk'a dayanıp, safây-ı bâl ile hiç bir garaz karışmamıştı." deyip cevap verdi.

Hem öyledir. Hulûs gerek, süm'â ve ri'yâ'dan pâk ola. Ve erkâna dahî ri'âyet edebilirse ne güzel, şunun salât-ı ona bir nûr olur. Metin cehennemî tîz geçerler. Ol nûr sebebiyle berk-i hâtîf gibi geçip cennet ve ni'mete vâsıl olur. Zâhir bu mertebe şeriat üzere kılınan namazdır. Bundan içresi salât-ı nefsi ki derler, onun erkânı ve ri'âyeti ve âsârı görünen ahlâk-ı kabîhası ki, yedi sıfatı vardır. Kişi ol sıfat-ı zemîmesinden nefsi tathîr edebilecek olursa dahî ondan içeri kalbin salâtına müsteid olur. Ol mertebenin âdâbı hudû' ve huşû'dur. Mertebe-i imandan mertebe-i ihsân'a terakkî olur. Ihsân mertebesi iman mertebesinden yukarıdır. Nice hadis-i şerifte zikrolunduğu gibi,

7 الاحسان أن تعبد الله كأنك تراه فإن لم تكن تراه فإنه يراك

"İhsan; Allahı görüyormuşçasına ibadet etmendir. Çünkü sen O'nu görmeden de O seni görmektedir." Hakk'ı görür gibi ibâdet ede. Bu mertebe dahi hâsıl olunca salât rûha erişir. Ol mertebenin salâtı münâcâttır. Hz. Musa'nın,

8 رب أرني أنظر إليك

"Rabbim, bana kendini göster, sana bakayım." dediği ki, ol mertebe idi. Ol, şol mertebede idi ki, Hakk ile mükaleme;

9 وواعدنا موسى أربعين ليلة واطمأناها بعشر فتم ميقات ربه أربعين ليلة

"Mûsâ ile otuz gece bana ibadet etmesi için sözleştik ve buna on gece daha kattık. Böylece Rabb'inin ta'yin ettiği vakit, kırk geceye tamamlandı." denilmişti. Hakk'ında ol erbaînler ki, ehl-i sülûk edegelmışlerdir.

İbtidâsı onlarda zuhûr etmiştir. Tamam oldukça;

10 إني أصطفيتك برسالاتي وبكلامي فخذ ما أتيتك وكن من الشاكرين

"Allah buyurdu ki; "Ey Mûsâ, ben elçiliklerimle (verdiğim vahiylerle) ve konuşmamla seni insanların başına seçtim. Sana verdiğimi al ve şükredenlerden ol!" denildi. Bu hitâba mazhar olduktan sonra "Kelîm" ittihâz olundu. Bu kerre dahi ileri mertebeye râğbet koyunca sonra,

11 رب أرني أنظر إليك

"Rabb'im bana kendini göster, sana bakayım." demeye başladı. Ruhu talep etmeye başladı.

"Yâ Rabbi seni göreyim, bana cemâlini göster." deyince, Hakk Celle ve Alâ;

12 لن تراني

"Sen beni göremezsın." ile cevap verdiği ol idi. Ve bir mertebe dahî salât-ı sırr vardır. Sırr ikidir. Birisi sırr-ı rûh ki, ondan hafî ile ta'bîr olunur. Galat olunmaya.

"Ba'zılar hemen ol mertebede tamam olur." diye

"Mertebe-i sırdan öte dahî yoktur." diye namazı, abdesti, tâat ve ibâdâtı kaldırmak isteyenler galat ederler. Bundan öte sırr-ı sırr var. Hafî mukâbili olan sırr-ı rûh

değildir. Tecelli-i sıfât olan mertebedir. Ol sır-ı rûh ki, Yine Hz. Musa (a.s.)'ya denildi. Ol mertebeye işâret için,

فلما تجلّى ربه للجبل جعله دكاً وخرّ موسى صعقاً¹³

“Rabb’i dağa görününce onu darmadağın etti ve Mûsâ baygın düştü.” denildi.

Hem öyledir. Vâkıan, Rabbimiz tevîk-i hidâyet eyleye. Âmin.

DİPNOTLAR

1. el-Ankebût, 29/45.
2. Aclûni, a.g.e., II/470.
3. Yûsûf, 12/76.
4. el-En’âm, 6/59.
5. ez-Zümer, 39/9.
6. el-Ankebût, 29/45.
7. Buharî, İman, 37. Tefsîr-i sûre, 31. Müslim, İman, 57. Ebû Davud, İman, 4. İbn Mace, Mukaddime, 9.
8. el-Ârâf, 7/143.
9. el-Ârâf, 7/142.
10. el-Ârâf, 7/144.
11. el-Ârâf, 7/143.
12. el-Ârâf, 7/143.
13. el-Ârâf, 7/143.

بسم الله الرحمن الرحيم

كانت لهم جزاء ومصيراً. قل أن لك خير أم جنة الخلد التي وعد المتقون¹

Hakk Celle ve Alâ Kitâb-ı Kerîm’inde buyurur: Hz. Peygamber’e (s.a.v.) “Şol vaîd olunan nâr-ı cehennem mi hayırdır? Veyâhut cennet-i huld mi hayırdır.”

Cennet-i huld diye vafeder. Şeref üzere şeref, nimet üzere nimet idigine işareten ötürüdür.

أم جنة الخلد التي وعد المتقون

Rabbimiz huld ile sıfatları vâkıan devlet üzere devlettir ki, giren ebede’l-âbâd çıkamaz. Naîm-i dâimde de zâil olmaz.

“Dünya devleti gibi; vâsıl olunca zahmet çekilip ba’del-vusûl nice ola? Devam üzere ola mı? Yoksa zâil mi ola?” diyemez. Bâkî ve dâim, va’d olunan cennetin vafı budur. Kezâlik cehennem ki, müşrikûn ve isyan için vaîd olunan

yerin vasfı ne idi ki, belli azâb ve ikâbı nisbetinde kullarına iki yer ta'yin olundu. Görsün bu evlerin hangisinin ihtiyâr eder. Âkil bu kadar anlar ki, cennet huzur ve rahat yeridir ki, ona sa'y eder. Ya bu ne ile ele girer? Takvâ ile. Hak'tan havf ve haşyet, nefsinı rızâya muhâlif olanlardan ve gâyet imdi müttekûn için va'd olunmuş,

كانت لهم جزاء ومصير

"Onlar için bu cennet cezâ ve masir oldu."

Dünyadaki â'malleri ve takvâları hasebiyle cezalanacak bir yer oldu. Mercii masirleri oldur. Ayırık ne olsa gerek, dünyada iken herkese iki nesne tasallut olunmuştur. Biri şehvet-i batn ve biri dahî şehvet-i ferc'dir. Ol birine sabredebilirse, şehvet-i batn dediklerine sabır ne müşkil, türlü nîmet ister gezer, bir türlüüne kanaat edemez. Şer'in ruhsat verdiği mertebede helâlinden tenâvül edip, haramdan ictinâb ederse ne deri? Zahirin tashih eder. Ancak ol halde kalır. Himmet ehli olup ehl-i terakkî olamaz. Onu talep eden kimse; "İslâh-ı tabiat edeyim, sahib-i terakki olayım." derse riyazat ihtiyar ede. Bu kerre şer'i mutahhar ruhsat verdiklerinden bile men' eder. Açlığa ve susuzluğa sabreder, riyazat eder. Cennet yolun gözetmez.

Mesela, Zünnûn Mısır yirmi yıl miktarı bir aşî nefsi arzu eder, fakat vermez. Bir gün dervişlerine;

"Falan aşî pişirseniz, bilece yesek." dediler. Fukara sevindiler, ol buyurdıkları aşî ihzar ettiler. Ortaya getirip yiyecek mahalle gelince, Zünnûn'a bu kerre içerden nefsi demeye başladı ki,

"Hele Zünnûn, yirmi yıldan beri arzu ettiğin aşî sana

tedarik ettirdime, nicesin?" deyince, fi'l-hal çekildi, duruverdi.

"Siz yiyin." demeye başladı.

"Niçin yâ şeyh?" dediler.

"Aslı vardır." dedi. Kalktılar heman duruverdiler.

Ol asrın padişahı kuşluk uykusuna yatmıştı. Hz. Peygamber'i düşünde görür. Emreder,

"Matbahında pişen taâmdan her ne ise bir sofraya koy, Zünnûn'a götürün, bizim emrimizle alsın, kabul etsin. Emr ile olanı yesin ve nefsiyle barışsın." denildi.

Padişah kalkdı. Matabahına girdi. Et'imeden bir sininin içine koyup gönderdi. Kapı dakkolundu. Açsalar görseler, envândan bir sininin içine taâm koymuşlar.

"Aslı nedir" diye suâl ettiklerinde,

"Aslı şudur, şudur. Kabul buyursunlar." deyince ol bir arzu ettiği mukabelesinde bu kadar tevkîr ve ta'zîm böyle olan emre imtisâl kabul edip tenâvül buyurdular. Sâhib-i terakkî oldular.

Kezâlik bir kimse Zünnûn'u, Harem-i Kâ'be'de görür. Ağlar. Dudaklarında za'ferân rengi zâhir olup durur.

"Nedir, niye ağlarsın?" diye ibrâm ve ilhâc edince buyurdular ki,

"Otuz yıl idi. Bir taâmı arzu eder gezerdim. Tabiatıma uymayıp murâdın vermemiştim. Yattım, uyudum. Ol murâd ettiğim taâmı pişirmişler, önüme getirdiler. İmtinâ eyledim. Cennetin hâzini olan Rıdvân;

"Elinde olan naîm cennetten sana nasîp eyledi Rabbin, niçin kabul etmezsin?" dediler. Aldım yedim. El'ân lezzeti dahî damağımdan gitmedi. Ona ağlarım, şöyle lezzet-i safâdan ayrıldım." deyip cevap verdi.

Hâ işte böyledir. Riyâzât bedenindir. Mücâhede nefsin-dir. Bu görünen nefis değildir. Biz onu tabiat ile ta'bir ederiz. Nefis dedikleri dahî, içeri alınır, görünmez bir kuvvet-i mutasarrıfedir. Âsârıdır görünen, yedi sıfat ki, kibir ve ucb, riyâ ve gadab, haset ve hubb-i mâl ve hubb-i câh bu yedi sıfat mukâbelesinde yedi cehennem halk olunmuştur. Eğer tabiat ve eğer nefisdir. Bu iki sıfat mekrinden ve keydinden ne ile halâs olur kişi? Tevhîd ile, pes bir kerre demekle müşrik, şirk-i celiden halâs olur. İman haddine dâhil olur. Öyle, merâtibe vusûl onunla olunca kişi tevhîde mülâzemet ede. Yoluyla tevhîdin şerefine anladın mı? Tevhid, tevhid, tevhîd... Eğer nefsinin ve eğer tabiatının mekir ve keydlerinden halâs olmak mı istersin? Bu kelime-i tayyibeye mülâzemet eylesin.

Rabbimiz tevîk ve hidâyet eyleye. Âmin.

DİPNOTLAR

1. el-Furkân, 25/15.

SOHBET

37

~

بسم الله الرحمن الرحيم

فمن زحزح عن النار وأدخل الجنة فقد فاز وما
الحياة الدنيا الا متاع الغرور

Hakk Celle ve Alâ Kitâb-ı Kerîm'inde buyurur:

“Şol kimse ki nâr'dan baîd olundu, dahî cennete idhâl oluna. Tahkîk, ol kimse fevz ve necâtta yakine sefer buldu. Mutlak feyze vâsıl oldu. Murâdî hâsıl (عن النار) oldu. demekle komaz (فقد فاز) diye zikrolunur. Ba'zı cemaat nârdanbulur. Lâkin henüz cennete dâhil olamaz. Bu ikisinin beyinde kalırlar.

وعلى الاعراف رجال يعرفون كلا بسيماهم²

“İki taraf arasında bir perde ve A'râf üzerinde de hepsini işaretleriyle tanıyan erkekler vardır.” ile beyân buyurulmuştur.

وما الحياة الدنيا

“Ol hayat-ı dünya, değildir. İllâ meta’-ı gurûrdur.” Bir kimse Allah Sübhânehû ve Teâlâ hazretlerine iman getirip;

قل هو الله احد الله الصمد لم يلد ولم يولد³

“-Birdir, şerîki, nazîri yoktur, kadîmdir, kimseden doğmadı ve ondan kimse doğmadı.” vasf olunduğu üzere mü’min dil ile ikrâr ve kalb ile tasdik ve i’tikâd eyledi. İman dedikleri kalbîden ibarettir. Dahî, yevm-i âhirete ikrâr edip inansa, dünyanın fenâsı bir mahsus nesne görülüyor. Hz. Âdem’den (salavâtullahi alâ nebiyyinâ ve aleyhi ve alâ sāiri’l-enbiyâ-i ecmâîn.) beri bu kadar enbiyâ ve evliyâ ve ibâd ve zühhâd, âsi ve muti’ ve münkâd ve kefere ve fecere durmayıp, Kur’ân’a gelince sefer üzere âlem-i berzâha varılıp,

الناس مجزون بأعمالهم

“Bütün insanlar amellerine göre suâl ve hisâb olunur.” Herbiri ne işlediyse ondan cevap isterler diye enbiyâ, ve-rese-i evliyâ, ulemâ ve sülehâ halli hâlince beyân buyurdıklarına i’tikâd ve yakini olan mü’min bu dâr-ı fenâdan dâr-ı bekâya varıldığı gün, âmâl-i sâlihe işlediği takdirce görür. Naîm-i dâimeye erişip, huzur ve rahat bulur diye çalışan var. İsteddiği mertebe bu ise bulur. Hilâf-ı ihtimâl değil. Bu bir emr-i muhakkak kaldı. Ol bir şıkk-ı âhâr, dünyaya meyli oldu. Eğer ekil ve şurub ve iys ve işret ve câha muhabbet ve mâl-ı hubbi her ne ise, metâ-ı dünyaya aldanıp, dünyâ metâı kalplerinden hâli’ değildir. İllâ metâ-ı gurûr idiği besbelli. Onun için enbiyâ bu mânâyı bildiler.

Kifâyet mikdarıyla kanaat eylediler. Habibullah (s.a.v) dualarında onun için buyururlardı:

“Yâ Rabbi, birgün ver yiyeyim sana şükredeyim. Ve birgün verme sabredeyim.” derlerdi.

“Hem şükür nimetine mazhar olup, şâkirin kullarından eyle. Ve hem sabır nimetine düşüp sâbirinden olayım.” diye tazarru’ları dâim bu idi. Kezâlik bu mânâyı bilen ümmet ol mertebeye himmet edip, âhirete ragbet ede.

والآخرة خير وأبقى⁴

“Âhîret daha iyi ve daha kalıcıdır.” hayât-ı dünyayı îsâr edip, âmâl-i sâlihalarla âhîret tahsiline çalışa bari. Fânî metânı bâkiye değişe göre. Ednâyı akıl budur. Dahî artık vakte ederse dünya ve âhîret edinmeyip bu cümle mahlûkâtın Hâlık’ına nazar edebilecek olursa, matlâb-ı â’lâ budur. Hakk’a kurbet hâsıl edip, derecât-ı âliye sâhibi olur. Cennet içre cennet bulur. Hakk’ı müşâhede edip görür. Bunda ne kadar şuhûd edebilirse, bunda bilen ve gören yarın onda bilir ve görür. Bunda görüp bilmeyen yarın onda ne görse, bilse gerektir. Öyle, bundaki a’yân ve ta’yîn ki, mâ’rifet ve hakîkati kadar vuslat müyesser olur. Hicâb olan nefsin pâk ve tâhir edebilirse varlığı gibi sıfat-ı zemîmesi her ne ise cümleden beri olur.

Halilullah (salavatullahi alâ nebiyyinâ ve alâ sāiri’l-enbiyâ-i ecmâîn) üç günde bir iftâr ederlerdi. Âmm dahi bir kunuk ile iftar buyururlardı. Nev’a bir varınca hâtır-ı şeriflerine gelince, emr olundu:

“Falan mahallede falan kuluma var.” denilince geldi, gördü. Bir âbid ibâdetinde bir kariyyede öyle memleket

yok. Önüne elvân-ı muhtelif taâm hazırlamışlar. Kendisi, zî fakîrân, lâkin taâmı orada ancak olur. Selâm verip aleyke olur ikbâl ve ihtirâm ile iyi geldin. İftarım gününe rast geldin. Tenâvül buyurun.

“Bismillah” diye zâifeye ikrâm eyledi. Halilullah taac-cübde kaldı.

“Be hey kişi! kendiniz ehl-i fenâdansız fe emmâ taâmınız eğniyâ taâmı. Kaç günde bir iftâr edersiniz?” diye suâl edince, Cevap buyurdular ki,

“Doksan günde bir.” dedi. Onu işitince, içerisinde âh eyledi. Hâline nedâmet edip istigfâr eyledi. Tamam fenâda yokluk hâsıl oldu.

DİPNOTLAR

1. Âl-i İmrân, 3/185.
2. el-Â'raf, 7/46.
3. el-İhlâs, 112/1- 4.
4. el-Â'lâ, 87/17.

SOHBET

38
~

بسم الله الرحمن الرحيم

يا ايها الناس قد جاءكم موعظة من ربكم وشفاء بما في الصدور وهدى¹
ورحمة للمؤمنين

Allah Sübhânehû ve Teâlâ Kitab-i Kerim’inde bir nevi insana hitap ve nidâ edip buyurur ki,

“Tahkîk size Rabbiniz cânibinden mev’iza geldi. Yâni, Kur’an-ı Azîm, nasâyih-i ilâhiyye dahî sudûrda olan emrâza şifâ ve kalıpta olan ekdâra devâ geldi.

Dahî, Hüdâ’dan amme-i mü’minîne rahmet geldi.” Yani Kur’an-ı Azîm’de cümle merâtîp ehlinin derdine devâ vardır.

Nihâyet zulumât-ı nefis ile ve televvünât-ı dünya ile mahcûp olmaları ile fehm edemezler. İşte söz onu fehmey-lemektedir.

Makâm-ı nefis’te olanlara, nasâyih-i ilâhiyye vardır.

Makâm-ı kalp’te olanlara, şukûk ve zunûn ve havatır-ı fâside ve evhâm-ı hayâlât-ı bâtile ve bâtine emrâzına şifâ vardır.

Makâm-ı ruh'ta olanlara, bid'at ve dalâlden hevâ vardır.

Nasârâ tâifesi bu makamda dalâle düşüp Hz. İsa (a.s.)'ı mâ'bûd ittihaz eylediler. Eimme-i mü'minîne rahmet de cümle makâmât erbâbı hissedârlardır. Rahmet, yani erbâb-ı isti'dâdî tekmlî isti'dâde tevfiğ edip, ifâza-i envâr-ı tevhîd, mahz-ı rahmet hakdır. Cümle makâmât ehlinin dertlerine devâ Kur'an-ı Azîm'de mevcuttur. Ehl-i şeriat ancak zâhirini bilirler. Ve bir tâife dahî var ki, ondan ileri batn-ı Kur'an'a vakıflardır ki, onlar ehl-i tarikattır. Ve bir tâife dahî var ki, ondan ileri mânâsına âlimlerdir. Onlar, ârifündür. Ve bir tâife dahî vardır ki, onlardan içeri gidip batn-ı batnın mânâsına muttalilerdir. Onlar ehl-i hakikattir. Kur'an-ı Azîm merâtib-i erbaayı ve yedi kat mânâyı câmi olduğu gibi, nüsha-ı insân-ı kâmil, cümleyi câmi'dir. Hadis-i Şerif'te:

ان للقرآن ظهراً وبطناً ويطن بطن لي سبعة اطن²

bundandır. Mevlânâ Fenârî bu Hadis-i Şerif-i gördükte;

“Bunun ehl-i bir kimse bu zamanda var mı ola?” diye hâtıra olduğu zaman, Şeyh Hâmid Aksarayî ki, makâm-ı telbîsinde olmak ile ekmekçilik ederdi, setr-i hâl için. Amma vaktinin kutbu idi. Mollanın bu hâtırası kalb-i şeriflerine mün'akis olunca bir cum'a günü cum'a namazından mukaddem minberi açıtırıp çıkıp Sûre-i Fâtiha-i Şerif'i kıraat ve yedi kat mâ'nâ üzere tahkik eylemesi mufasssal hikâyedir. Mahallinde tafsîl oluna. Ve dahî, “emrâz-ı kulûba şifâ, sohbet-i meşâyih ve iştiğâl-i zikrullah ve tilâvet-i Kur'andır.” demişler, bu makamdandır. Bir kimse bir azize gelip,

“Be hey efendi, şu havâtır-ı fâsideden halâs olup bir safây-ı kalp bulamam.” dedikte, ol aziz dahî ricâlden üç kimse ile Kâ'be'ye varıp, zaman-ı gurbette zâd ve revâ-hilesin vâsıl olup, iftar vaktinde birisi varıp biraz taâm getirip,

“Şunu bir karıcık verdi.” deyip, bâ'de gelişte kendi dahî Cenâb-ı İzzet'e tevekkül edip ona dahî mâide nüzûl edip, işte ben bu hâli müşâhede etmiş iken kâh olur ki, nefsim bana derûnî havâtır-ı ilkâ eder. Sen ise ağıniyâ libasları giyersen sâde dururlar, yüzüne bakarsın ve ağıniyâ taâmları yersin yine dahî dersin ki,

“Benim kalbim safâ bulmaz.” Safây-ı kalb ise neleri terk ile olur. Ve her kim ki, dünyayı terkedip Hz. Hak Celle ve Alâ cânibi ve hubbini ihtiyâr eylese Hakk Teâlâ ona hem safâyı kalp ve hem dünyayı hizmetkâr eder. Din onun için demıştır.

BEYİT:

*Kubbini ân üstüne i'sâr eder,
Hz. Mevlânâ dünyayı hizmetkâr eder.*

Ma'rûf-i Kerhî (Rahimehullah) hemşiresinin ekmeğini kabul eylemediğinde dinen suret-i acûzde hizmetkârı olduğu meşhûr hikâyedir.

HİKÂYE

Bu makamdandır. Hârûn er-Reşîd bir yıl hacca gidip, bir gece kalbine azîm ızdırıp düşüp, hiç vecihle def' edemedikte,

“Sohbet-i kibâr emrâz-ı kulûbe şifâdır. Hiç Kâbe'de

mücâvir alanlarda bir kimse yok mu?" deyip bir kaç şeyh ile sohbet ettikde bir vechile def' edemeyip Fudayl bin İyaz'a delâlet eylediler. Vardıkta gece idi. Fudayl, tilâvet-i Kur'an ederdi. Kapısın dak edip,

"Aç, pâdişah seni ziyarete geldi." denildikte,

"Neylermiş ki açam." demiş. Tekrar,

"Aç" deyip ibrâm olununca mumu söndürüp kapıyı açtı. Padişah girip karanlıkta arar, padişahın eli Fudayl'ın eline rast geldi. Fudayl ayıttı:

"Hayf değil midir ki, şöyle yumuşak el, cehennem ateşine yana." deyince padişah ağladı. Ol söyledikçe ol ağladı. Şol mertebe ki, vezirin ihtiyârı kalmayıp aydur,

"Be hey efendi, şu hele padişaktır. Nice bir ağlatırsın. Ağlamaktan öldürür müsün yoksa? Hiçbir güldürmesi olmaz mı?" dedikte Fudayl vezire aydur:

"Bre hey hemân senin gibilerdir pâdişahı hak dinlemeye komayıp idlâl eden." dedi. Padişah'a inşirâh-ı sadr hâsıl olup çıktı.

"Elhamdülillah." dedi.

"Hâ şöyle, beni götürürseniz, böyle bir âdeme götürün ki, safây-ı kalp hâsıl ola." dedi. Döndü vezire ayıttı:

"Şeyh seni Hâmân, emmâ bizi dahî fir'avn eyledi. Sohbet-i meşâyihte mü'mine nice türlü fâide vardır. Onun için buyurulmuş ki, bir kişi nice yıl kendi başına halvet ve uzlet ve riyâzatlar edip vâsıl olmadığına, kibardan biri ile bir kerre sohbet etmekle vâsıl olur. Bazı azizler onun için;

"Ben Hz. Mevlâ'yı celvet ve sohbetle buldum." buyurmuşlardır.

HİKÂYE

Cüneyd-i Bağdadî (k.s.) makâm-ı irşâde nice yıldan sonra merâtib-i tevhîdden bir mertebe gösterip kendi başına nice çalışıklar edip, vâsıl olmayıp âhir makamı aczde tazarrû' eyledikte Cânib-i Hakk'dan denildi ki,

"Falan şehirde bir kulum vardır. Halk ona Ahmed Zındik derler, ol bizim yanımızda Ahmed Sıddık'tır. Ona dediklerinde, üç ayda varılıp suâl eyledikte, halk ayıttılar.

"Ol sen dediğin değildir, Falan divâne bir fâsıktır. Ö-nünden bâde kalkmaz." deyip, hele varıp kapıdan görünce fi'l-hakikat önünde bir büyük kâse ve iki cânibinde iki dâne civan oğlan dururlar. Hemen Cüneyd'i görünce,

"Cüneyd, gel içeri." dedi. Cüneyd ayıttı;

"Ne bildin benim Cüneyd idigimi?" dedi. Ahmed-i Sıddık ayıttı.

"Seni bize gönderen haber verdi." dedi. Ayıttı,

"Gel hele bu kadar zahmet çekip geldin, ol maksûdunu hâsıl edelim." dedi.

"Dur bir kerrecik söz nicedir eyleyim, Kaçan kim, yüzüm yüzüne rast gelir. Sana feth dedikte fi'l-hakika öyle edip, Cüneyd'e feth oldu. Cüneyd'e bir miktar inbisât gelip,

"Hey efendi, bu halle size niçin olmaz i'tikadda olurlar?" dedikte, cevâb buyurdular ki,

"Gelir bir şahıs kapıdan bakar. Bu önümüzdeki kâse hamr sanır. Ve bu oğlanlar, hemşirem oğludur ve biri kendi oğlumdur. Gelip gören suâl etmeyip inkâr edip gider. Bu kâse ise bize babamızdan kalmadır. Fakirleriz, suçağız doldurup kimimiz içip, kimimiz abdest alırız." dedi. Ahmed Sıddık ayıttı;

“İşte seni halk görüp bana ne derler dedigindir. Bre muhtaç olduğun ve buraya gönderdikleri.” dedi.

Zirâ kibârın nazarlarında Hak hafî, halk hâzırdır. Asıl efdâl-i ibâdet mâ’rifeti Hak’tır. Ol mâ’rifete mani’ nefsin hicâplarıdır. Onun için İsâ rûhullah, havariyyûna buyururlarmış.

“Tâife-i mâ’rifetullah göklerde dir. Elimiz erişmez demeyin, tahte’s-serâ’dadır, elimiz ermez demeyin, mâ’rifetullah kendi vücûdunuz milkindedir. Nihayet hicâp vardır. Hicâplara mücâhede ile vâsıl olduk.” diye buyururlarmış.

Bu insan bu âleme gelmekten maksûd, tahsîl-i kemâl ve mâ’rifet-i Hüdâ’yı milk-i müteâldir.

وما خلقت الجن والانس الا ليعبدون³

“Ben insanları ve cinleri bana ibadet etsinler diye yarattım.” İbn Abbas (r.a.), (ليعرفون) “Beni tanısınlar.” ile tefsîr buyurmuşlar. Bu istî’dâd insana ihsân olunmuştur. Onun içindir ki,

يا ايها الناس

“Ey insanlar! bu mâ’rifete sebep tasfiyet-i kalptir. Ve bu muhabbetullah ile olur.” buyurmuşlar, Nitekim Hakk Sübhânehû ve Teâlâ;

كنت كتماً مخفياً فاردت ان اعرفه⁴

“Ben gizli bir hazine idim, bilinmekliğe muhabbet et-

tim.” buna sebep efdâl-i izhâr olan kelime-i tevhîd, (واعلم انه شهادة ان لا اله الا الله) âyet ve hadîs ile efdâliyyeti sâbittir. Efendimiz müminimiz ola. Âmin.

DİPNOTLAR

1. Yûnus, 10/57.
2. Zebîdî, *lthâfî’s-Saâde*, 2/65. Irâkî, *el-Mugnî*, 1/99.
3. ez-Zâriyât, 51/56.
4. Aclûnî, *a.g.e.*, II/173.

بسم الله الرحمن الرحيم

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ¹
فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ

“Hakkan mü'minûn degildir. İllâ şol kimselerdir ki, Allah'ın vahdaniyyetine ve rasûlün sıdk ve risâletine iman getirip tasdik edeler. Şekk ve irtibâta olmaya, rücû' etmeyip tasdiklerini tenbiyet edeler. Ve dahî malları ile nefisleri ile mücâhede edeler. Tarık-i Hakk'da sıfât-ı mezkûre ile muttasıfûn onlardır. Sâdıklardır.”

Mertebe-i siddikiyyet, mertebe-i şehâdetten ileridir. Allah Sübhânehû ve Teâlâ buyurur:

أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصَّدِيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ²

“Kim Allah'a ve Elçisine itaat ederse işte onlar, Allah'ın nimet verdiği peygamberler, siddiklar, şehidler ve sâlihlerle beraberdirler.”

Bir kimse Hz. Peygamber'e (s.a.v.) iman getirdi. Birkaç günden sonra herhalde mertebe-i şeriat ve eğer tarikattır.

Mü'teber olan sıdktır. Her fevz ve necâtin ve saâdet-i dâreynin miftâhıdır.

Nitekim Şeyh Abdulkâdir Geylânî (k.s.) bidâyet-i halde çiftçi olup, badehû, vâlidesi ile kızb etmemeye ahd eyledikte cânib-i Bağdad'a azîmet ettikte kâfileye harami inip, buna dahî suâl eyledikte, haramî başına;

“Kırk altınım vardır.” diye teslim edip ol sıdkın semeresi hem kendi necâtına ve hem ol haramî başının tâib olmasına sebep olduğu meşhûr ve mufassal hikâyesidir. Bu mahalde zikr olundu.

Sıdk dahî iki kısımdır:

-Sıdk-ı kâlî vardır.

-Sıdk-ı hâlî vardır.

Ehl-i şeriatın ve ehl-i umûmun sıdkı ve mertêbe-i şeriatı, riâyet ile olur. Ve erbâb-ı husus ve ehl-i tarikîn sıdkı, adâb-ı tarikatı ihtimâm ve himayedir. Misâl olarak zikrolunan Abdülkadir'in hikâyesidir. Ve sıdk ve hâle misâl,

HİKÂYE:

Zaman-ı evvelde bir derviş, sahib-i vecd, muhabbetullah galebesiyle bazı çağırma gibi hây ve hûy sahibi bir kişi idi. Bir gün Harem-i Şerif'te meşâyih ve sulehâ dururlarken ol derviş hırkasını ol meşayih katında çıkarıp emânet kodu. Ona suâl eylediler ki,

“Sebebi nedir?” Cevap vermiş ki,

“Evvel şevkim muhabbetullah ile idi. Şimdi bir avrat gözûme dûş oldu. Şimdiki çağırıp çağırmam onun içindir. Allah için olmayınca. Bu hırka ise sâdıklarıdır. İmdi ben âlemde kâzib olmak istemem.” dedi. Bâ'de zamânın sıdkı berekâtında Hak Teâlâ onu dertten halâs edip yine eski hâlî

üzere avdet eyledi. Muhabbetullah tulû' edip hırkasını alıp gitti.

Cihâd-dahî iki kısımdır:

Cihâd-ı sûrî.

Cihâd-ı mânevî.

Cihâd-ı mânevî, cihâd-ı sûriden â'zâm ve ekberdir. Nitekim Nebî (a.s.):

رجعنا من الجهاد الاصغر الى الجهاد الاكبر³

"Küçük cihaddan büyük cihada döndük." buyurmuşlar ve cihâd-ı mâ'nevî, derecât ve terakkî yönünden ef-daldır. Zîrâ cihâd-ı sûrînin neticesi şehâdetdir. Feemmâ cihâd-ı mâ'nevînin neticesi ise, siddikiyettir. Makâm-ı siddîkîn, makâm-ı şühedâdan ileridir. Nitekim nazm-ı şerifte mukaddem zikrolunmuştur.

Cihâd-ı mâ'nevî iki kısımdır:

Cihâd-ı mâliye.

Cihâd-ı bedeniyye.

İbâdât-ı mâliye ve ibâdât-ı bedeniyye dahî derler.

"Mücâhede-i mâliye, mucâhede-i bedeniyyeden efdâl ve es'abdir." buyurmuşlardır. Nazm-ı şerifte dahî mucâhede-i mâliye takdîm olunmuştur. Zîrâ enfüsün ekser murâdâtı mâl ile olduğu için mala muhabbeti ziyadedir. Nefsin sıfât-ı zemîmesinden birisi hubb-i mâldır.

Birgün Hz. Rasûl bezl ve sıdkın faziletini beyân ederdi. Ol mecliste Hz. Ömer (r.a.) niyyet eyledi ki nısf-ı malını bezl ede. Ve hatırına bu geldi ki,

"Eğer ben Sıddîk'a gâlip olursam bugün olurum."

Ve Hz. Sıddîk (r.a.)'ın hatırına geldi ki; çıktığı vaktin

cemi' malını fi sebîlillah bezl eyleye. Hz. Ömer (r.a.) nısf-ı malını bezl için getirip, Hz. (s.a.v.)'e teslim ettikte, Nebî (a.s.) suâl buyurdular ki,

ما أبقيت لأهلك يا عمر

"Geride ehlin için ne bıraktın ey Ömer?" Hz. Ömer (r.a.) buyurmuşlar ki,

"Bunun misli kadar, Yâ Rasûlallah." Ba'dehû Sıddîk (r.a.) gelip cemi' malını teslim ettikte, Nebî (a.s.) ve's-selâm suâl buyurup,

ما أبقيت يا ابا بكر

"Sen ehline ne bıraktın ey Ebû Bekir?" dediğinde, onlar buyurmuşlar ki,

الله ورسوله أى أبقيت الله ورسوله⁴

"Allah ve Rasûlünü bıraktım ey Allah'ın Rasûlü." Hatta gelip dâhil olmazdan mukaddem, Cebrâil (a.s.) nüzûl eyledi. Bir şal giyinmiş, Nebî (a.s.) suâl eyledikte,

"Hiç bu üslûp ile bu âna kadar gelmemiş idin?" Cebrâil (a.s.) buyurdular ki,

"Hemân ben değil Yâ Resûlullah, cümle semâvât ehli hep bu üslûba girdiler. Ebû Bekir'e tebgîyeten. Ebû Bekir (r.a.) ol kadar malı bezl eyledi ki Nebî (a.s.)'ın huzûr-i şeriflerine geldiklerin bir sitre edecek nesnesi kalmayıp, beyt-i Fâtıma (r.ah.)'dan ol misâl ki giyip Hz. Rasûl'e geldi. Âriyet tarîkı ile almış idi. Ve Cebrâil ayıttı.

"Allah Sübhânehû ve Teâlâ, Ebû Bekir'e selam eder ve buyurur ki,

"Biz ondan râzıyız, acerb ol dahî bizden râzı mı ola?"
Nebî (a.s.)'a tebliğ-i selâm edip haber verdikte, Bükâ edip,

"Biz Rabbimizden râzıyız, tek efendimiz râzı ola." diye
buyurmuşlar.

Mücâhede-i bedeniyye dahî iki kısımdır. Birisi tabiat
mertebesindeki, zâhir bunda iki şehvete mübtelâ. Ol iki
şehvetin birisi şehvet-i bâtındır.

HIKÂYE

Bir dervişin gönlü kaysı istemiş. Nefsine aydur;

"Eğer bir yıl sâim olup bana mûti' olursan sene-i
âtîyede sana kaysı vereceğim." deyip sene tamamında;

"Ol kaysının dibine düşenlerden ye." dedikte istemeyip
üstünde olandan istedikte cevap verdi ki,

"Sana kayısı vereyim diye ahdettim ise eyicesinden
vermeğe ahdetmedim." diye hâline meşgûl oldu.

HIKÂYE

Zünnûn-i Mısırî (k.s.) mücâhede için nefsi bir taâmı
yirmi yıl arzu etti, vermedi. Yirmi yıldan sonra pişirip, or-
taya getirip tenâvül vaktinde kalkıp namaza durdu. Fu-
karâsından biri suâl ettikte, cevap buyurmuşlar ki,

"-Nefsim bana dedi ki, Zünnûn, "hele yirmi yıldan
sonra sana murâdımı gördürüp gâlip oldum ya." Ben dahî
murâdını vermeyip, namaza şükreyledim. Ben de ol asrın
pâdişahı matbahında olan taâmıdan bir sofrâ taâm ve ol nef-
si arzu ettiği taâm bile Zünnûn'a gönderdikte getiren âde-
me buyurdular ki,

"-Pâdişaha suâl edesiniz. Bu taâmı göndermeye sebep
ne oldu.? Esbâbın bilmeyince tenâvül etmezim." diye bu-

yurdular. Gelip pâdişaha haber verdiklerinde pâdişah dedi
ki,

"Kaylûleye yatmıştım. Vakıâmda Hz. Rasûlullah
(s.a.v.)'ı gördüm. Bana dedi ki,

"Matbahında olan taâmıdan Zünnûn'a gönder. Falan
taâmı bile gönder dedi ki, biz onu nefsiyle sulh eyledik. Bi-
zim cânibimizden taâm eylesin." diye buyurdular.

Ve şehvet-i ferc ile mücâhede.

Şeyh Ali Mağribî (k.s.)'nin fukarâsından bir derviş
Bursa'da nice yıl mücerred mücâhede ettikten sonra ma-
halle devletlileri ittifak edip bir kız bulup cümle meûnetin
görüp dervîşi yoklayıp,

"Köye gitti." diye haber verdiklerinde içlerinden biri
fuzûlî vekil olup nikâh eylediler. Kızı eve götürüp dervîşe
haber verdiler. Bir mikdar gelmiş iken çekilir duruverir.

"Neyledin?" dedikte,

"Bu gece varamazım." der. Ol kişi der ki,

Ne söylersin? Hiç gelin eve geldikte güveyi yabanda
geze?" Dervîş cevap verip muhassal,

"Varmazım." deyip erte gece dâhil oldu. Sebebini suâl
ettiklerinde cevap verdi ki,

"Ol kişi gelip cevap verdikte nefsim hazzedip iştiyaya
geldi. Ben dahî nefsim murâdım vermeyip ol gece gelme-
dim." dedi.

"Şimdi iştihâ kesroidu, onun için geldim."

Ve mücâhede-i bedeniyyenin birisi dahî nefis mücâhe-
desidir ki, dâhil-i bedende bir kuvvet-i mutasarrıfıdır.
Gayr-ı mahsûs lâkin, eseri zâhir olur. Ol nefis-i emmâre
sıfatları yedidir. Yedi cehennem ol sıfatların mukâbelesinde
halk olunmuştur.

- Kibr,
- Ucub,
- Riyâ,
- Gadab,
- Haset,
- Hubb-i mâl,
- Hubb-i câh,

İşte bunlardır. Bu sıfatların ekberi kibirdir, zîrâ sâir sıfatın ol menşeidir. Ve eşedd-i gadabtır. Ve Onun için âhir;

ما يخرج من رأس الصديقين حب جاه

“Re’si sıddîkînden âhir hurûc eden hubb-i câhdır.” buyurmuşlardır. Bunlar tarîkat erbâbının zebûnlarıdır. Bu mahalde mücâhede herbirisi zuhûr ettikte hilâfın, yâni mukâbilinde olan sıfât-ı hamîde cânibin tuta, hükmün vermeye.

Nitekim Re’sü’l-ü evliyâ İmam Ali (k.v.) bir gazvede bir kâfiri altına alıp boğazlarken ol mel’ûn hâşâ, bu kadar mübârek yüzlerine tükürmüş. Heman İmam (r.a.) boğazlamadan ferâğat edip salıvermişler. Ol mahalde kâfir hasebin suâl eder. Buyurmuşlar ki,

“Ol benim katl murâd ettiğim lillah idi. Sonra sen yüzüme tükürmek ile nefsin arazı karıştı. Nefsime muhâlefet için seni itlâk eyledim.” dedikte ihtiyârsız ol kişi İslâm’a gelmiş. Hikâye olunur ki, bazı azizlerden birinin hizmetkârı eline su koyarken ibrik elinden leğene düşüp üzerine nâpâk su sıçradıkta def’i gadab ve muhâlefet-i nefis için hilm cânibin tutup onu azâd eylemiş. Bir kişi tabiatın

ıslah için kasdederse insaniyyete yetişir. Madâm ki nefis ıslâh olmaya, şirk-i hafîden halâs olup Hakk’an ve sıdkan mü’mîn olamaz.

Bu makamdandır. Bâyezid-i Bestâmî (k.s.) nice yıl tarikatte çalışıp ba’dêhû teveccüh ve senâ eyler ki,

“Hele hayvâniyyetten halâs olmuşuz.”

Bu kerre zâhir oldu ki, mücerred insaniyet ile olmaz. Zîrâ Yahûdi ve Nasârâ ve fırâk-ı dâl ve milel-i muhtelif in-saniyyette iştirâk var.

“Acaba İslâm’a gelmiş mi?” diye tekrar teveccüh edince gördüm. Müsabıkayı içeriden giymiş ve zünnârı içeriden bağlamış.

“Hay bre beni imansız mı göçürmek istersin?” deyip ol iki yıl dahî tevhîd külüngü ile döğüp şapkasın ve zünnârın bıraktırdım, tamam İslâm’a geldi. Ondan sonra huzur eyledim.” diye buyurmuşlar.

İmdi bir kişi nefsin ıslâh etmeyince hâli müşkül olur. İslâhın yolu mücâhede ve tevhîd-i şerif’le iştigâldir. Gaflet etmeyip dâima mü’mîne lâıyk olan, hizmet-i Hakk’da ve ıslah-ı nefste bezl-i maddûr eylemekkir. Hz. Hakk, muîn ve nâsırımız ola. Âmin.

تم هذا الكتاب بعون الله الملك الوهاب
٩٣٠ رمضان المبارك سنة

DİPNOTLAR

1. el-Hucurat, 49/15.
2. en-Nisâ, 4/69.
3. Aclûnî, a.g.e., I/511.
4. Tirmizî, Menâkıb, 16, Dârimî, Zekât, 26.

Bibliyografya

- Abdûlbâkî Muhammed Fuâd, *el Mu'cemu'l müfehres li-elfâzi'l-Kur'an*, İstanbul 1986.
- Aclûni, İsmâil bin Muhammed, *Keşfü'l-Hafâ*, Beyrut, 1985.
- Ahmed bin Hanbel, *Müsned*, I-VI, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.
- Asım Efendi, Ebû'l Kemal es-Seyyid Ahmed, *Kâmus*, I-IV, İstanbul, 1305 h.
- Banarlı, Nihat Sami, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, I-II. M.E.Basımevi, İstanbul, 1987.
- Buhâri, Ebû Abdillâh.Muhammed bin İsmâil, *el-Câmiu's-Sahih*, I-VIII. İstanbul, 1992.
- Bursalı Mehmet Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, I-II, Matbaa-i Âmire, İstanbul, 1338 h.
- Çantay, Hasan Basri, *Kur'an-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm*, İstanbul, 1984.
- Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah bin Abdîrrahman, *es-Sünen*, I-II, İstanbul, 1992.
- Ebû Dâvûd, Süleyman bin Eş'as bin İshâk el-Ezdi es-Sicistânî, *es-Sünen*, I-V, İstanbul, 1992.
- Ebu'l-Bekâ, *Külliyât*, Beyrut, 1992.
- Gölpınarlı, Abdûlbâkî, I. A. "Celvetiye Maddesi" III/67.
- Güven, M. Salim, *Çeşitli Yönleriyle Aziz Mahmud Hüdâyî'nin Mektupları*, (basılmamış yüksek lisans tezi), İstanbul, 1992.
- İbn Mace, Ebû Abdillâh Muhammed bin Yezid, *es-Sünen*, I-II, İstanbul, 1992.
- İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, I-XV, Beyrut, tarihsiz.
- Malik bin Enes, *el-Muvatta'*, I-II, İstanbul, 1992.
- Mehmed Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, Üçdal Neşriyat, I-XVI, İstanbul, 1969.

M.E.B. *Türk Ansiklopedisi*, "Hitâbet maddesi", XIX/301.

Müslim, Ebû'l-Hüseyn Müslim bin el-Haccâc el-Kuşeyrî, *Sahihu Müslim*, I-III, İstanbul, 1992.

Nesâî, Ebû Abdîrrahman Ahmed bin Şuaybbin Ali bin Bahr bin Sinan bin Dinar, *es-Sünen*, İstanbul, 1992.

Ragîb el-İsfahânî, *El-Müfredât*, Beyrut, tarihsiz.

Tansel, Fevziye Abdullah, "Seyyid Aziz Mahmud Hüdâyî", *A.Ü.İ.F.Dergisi*, sayı, XV. s. 1.

Tirmizî, Ebû İsa Muhammed bin İsa bin Sevre, *el-Câmiu's-Sahîh*, I-V, İstanbul, 1992.

Yılmaz, H. Kâmil, *Aziz Mahmud Hüdâyî ve Celvetiye Tarikati*, M.Ü. İlahiyat Fak. Vakfı Yayınları, İstanbul, 1980.

Satınalma
21.09.1985
Kitabevi

SU ÜSTÜNE YAZI YAZMAK

MUHYİDDİN ŞEKÛR

"İnsanların taş üzerine kazıdıkları yüzyıllık yazılar, Allah için su üstüne yazılmış yazı gibidir."

Bu kitap, yazarının Sufilik yolunda yaşadığı serüvenin akıcı fakat derinlikli bir anlatımıdır. Yazar, bu serüvenini, bir müslüman olarak Sufilikle ilk karşılaşmasından başlatıp, Şeyhinin rehberliğinde geçirdiği uzun yıllardan sonra eriştiği dervişliğe ve ötesine kadar götürüyor.

Muhyiddin Şekûr, sık sık heyecan verici bir tona ulaşan ve hemen her yerinde Sufî geleneğin hikmetinin yankılandığı eğlenceli bir üslupla sizi de içine çeken bir serüveni anlatıyor.

300

314 sayfa
ISBN 975-574-060-0